

ОТЪ ГОСУДАРСТВЕННОГО БАНКА ОБЪЯВЛЕНІЕ.

Свободный обменъ облигацій внутреннихъ 4% займовъ на государственную 4% ренту рубль за рубль нарицательнаго капитала, съ расчетомъ %-въ сообразно срокамъ купоновъ отъ обмѣниваемыхъ бумагъ.

На основаніи распоряженія Г. Министра Финансовъ, послѣдовавшаго во исполненіе Именнаго Высочайшаго указа 3 Марта с. г., Государственный Банкъ приступаетъ къ приему заявленій отъ владѣльцевъ невышедшихъ въ тиражъ погашенія облигацій 4% внутренняго займа 1887 года и 2-го, 3-го и 4-го внутреннихъ займовъ 1891 года, желающихъ обмѣнить таковыя облигаціи на свидѣтельства государственной 4% ренты, на нарицательный капиталъ равный нарицательному капиталу обмѣниваемыхъ облигацій, съ расчетомъ при семъ обмѣнѣ % сообразно срокамъ уплаты процентовъ по обмѣниваемымъ бумагамъ.

Заявленія о такомъ обмѣнѣ будутъ принимаемы во всѣхъ Конторахъ и Отдѣленіяхъ Государственнаго Банка съ 16-го по 24-е Марта сего 1895 года включительно.

Заявленія владѣльцевъ 4% облигацій, остающихся въ обращеніи на сумму 534.278.500 руб., будутъ удовлетворены, въ общей суммѣ не свыше 250 милліоновъ рублей, въ порядкѣ поступленія таковыхъ заявленій.

Теченіе дохода по предназначенной для выдачи по такому обмѣну государственной 4% ренты начнетъ съ 1 Марта сего 1895 года; причѣмъ трехмѣсячные купоны на полученіе дохода

по обл. 4% вн. з. 1 в. 1887 г.	% за время	съ
» » » » 2 » 1891 г.	»	»
» » » » 3 » » »	»	»
» » » » 4 » » »	»	»

Стоимость недостающихъ купоновъ при обмѣниваемыхъ 4% облигаціяхъ должна быть вносима владѣльцами облигацій наличными деньгами.

Заявленія объ обмѣнѣ должны быть подаваемы на бланкахъ, которые можно получать безвозмездно въ кассахъ обмѣна.

Въ заявленіяхъ сихъ должны быть обозначены съ требуемыми формою заявленія подробностями, представляемыми къ обмѣну 4% облигаціи, а равно должно быть указано достоинство требуемыхъ предъявителемъ свидѣтельствъ 4% ренты.

Примѣчаніе. Заявленія объ обмѣнѣ 4% облигацій внутреннихъ займовъ, находящихся въ учрежденіяхъ Государственнаго Банка во вкладахъ на храненіи, могутъ быть сопровождаемы вкладными росписками сихъ учреждений, и во всякомъ случаѣ должны заключать въ себѣ указаніе номеровъ таковыхъ росписокъ, Замѣна старыхъ росписокъ новыми, на выдаваемую 4% ренту, производится бесплатно распоряженіемъ Банка.

Заявленія объ обмѣнѣ именныхъ облигацій 4% внутреннихъ займовъ на 4% ренты, написанныя на имя тѣхъ же владѣльцевъ, должны быть подаваемы отдѣльно отъ заявленій объ обмѣнѣ предъявительскихъ облигацій на предъявительскія ренты. Въ заявленіяхъ сихъ должно быть указываемо на чье имя обмѣниваемая облигація написана.

Заявленія объ обмѣнѣ облигацій 4% внутреннихъ займовъ, заключающихся въ выданныхъ Государственною Коммиссію Погашенія Долговъ удостовѣреніяхъ именной записи принимаются въ учрежденіяхъ Государственнаго Банка съ приложеніемъ самыхъ удостовѣреній и особыхъ, сверхъ сего, заявленій владѣльцевъ на имя Государственной Коммиссіи Погашенія Долговъ, напи-

на сроки 1 Іюня и 1 Сентября сего 1895 г. будутъ находиться при временныхъ свидѣтельствахъ, выпускаемыхъ впредь до изготовленія подлинныхъ свидѣтельствъ 4% ренты, а слѣдующіе затѣмъ купоны, начиная съ купона на срокъ 1 Декабря сего 1895 года, будутъ находиться при подлинныхъ свидѣтельствахъ сей ренты.

Заявляемыя къ обмѣну на 4% ренту облигаціи 4% внутреннихъ займовъ должны имѣть текущіе при нихъ купоны, а именно: займа 1887 г.—купоны на срокъ 1 Апрѣля 1895 г., 2-го займа 1891 г.—купоны на срокъ 1 Іюня 1895 г., 3-го займа 1891 г.—купоны на срокъ 15 Іюня 1895 г. и 4-го займа 1891 г.—купоны на срокъ 15 Іюля 1895 г.

Собразно сему, одновременно съ выдачею, въ обмѣнѣ облигацій 4% внутреннихъ займовъ государственной 4% ренты, рубль за рубль нарицательнаго капитала, будутъ уплачиваемы проценты по обмѣниваемымъ облигаціямъ 4% внутреннихъ займовъ, за время съ начала теченія сихъ процентовъ по текущему купону отъ обмѣниваемыхъ облигацій по срокъ начала теченія %-въ по Іюньскому купону отъ выдаваемыхъ по обмѣну временныхъ свидѣтельствъ 4% ренты, т. е. по 1 Марта сего 1895 г., а именно на 100 р. нарицательнаго капитала:

1 Окт. 94 г. по 1 Мар. 95 г.	1 р. 58% к.
1 Дек. » » » »	» 95% к.
15 Дек. » » » »	» 79% к.
15 Янв. 95 » » » »	» 47% к.

санныхъ на бланкахъ, которые заявители могутъ получать безвозмездно въ учрежденіяхъ Банка.

Заявленія объ обмѣнѣ облигацій 4% внутреннихъ займовъ могутъ быть принимаемы и безъ представленія самыхъ облигацій; но въ семъ случаѣ долженъ быть представленъ заявителемъ залогъ въ размѣрѣ 2 рублей на каждое 100 рублей нарицательнаго капитала заявленныхъ къ обмѣну 4% облигацій и съ обязательствомъ представить таковыя облигаціи не позже 1 Мая с. г. подъ опасеніемъ утраты залога.

Въ приѣмѣ 4% облигацій, а равно заявленій объ обмѣнѣ таковыхъ облигацій, находящихся во вкладахъ на храненіи, или заявляемыхъ съ представленіемъ залога, будутъ выдаваемы въ кассахъ обмѣна особыя квитанціи, съ означеніемъ въ оныхъ принятыхъ облигацій росписокъ или залога, а равно могущихъ причитаться къ выдачѣ рентъ по достоинствамъ. Выдача причитающихся по обмѣну временныхъ свидѣтельствъ на 4% ренту послѣдуетъ въ учрежденіяхъ Государственнаго Банка въ Европейской Россіи—не далѣе какъ чрезъ мѣсяць со дня предъявленія облигацій, въ прочихъ же учрежденіяхъ Банка—въ теченіи времени не далѣе 2 мѣсяцевъ, кромѣ учреждений, находящихся въ такихъ мѣстностяхъ, до которыхъ ходъ почты болѣе чѣмъ 20 дней.

Обмѣнъ временныхъ свидѣтельствъ на подлинную ренту будетъ открытъ во всѣхъ Конторахъ и Отдѣленіяхъ Государственнаго Банка не позже 1 Сентября с. г.; о чемъ въ свое время послѣдуетъ особая публикація Государственнаго Банка.

Управляющій Э. Плеске.

HURTOWY SKŁAD WIN I TRUNKÓW ZAGRANICZNYCH

MAURZYCY SEIDEL i S⁻KA

Egzystujący od roku 1842 w domu własnym w WARSZAWIE, Senatorska № 36/38, Plac Resursy Kupieckiej.
KOMISOWY SKŁAD WIN Z WINNIC CESARSKICH APANAZY

WINA STARE WĘGIERSKIE.

Le seul Grand Prix pour les vins Russes

a l'Exposition Universelle de Paris 1889.

WYŁĄCZNA SPRZEDAŻ WIN GRUZINSKICH LECZNICZYCH

Księcia Z. A. DZORDŻADZE & Co w Tyflisie.

Naturalne wino musujące (Szampańskie) „Excelsior”.

(793-3-2)

Wina Reńskie z Królewsko-Pruskich winnic oraz z winnic W. Księcia Nassauskiego.

STARA LITEWKA (WÓDKA).

GORSETY

najnowszych paryżskich fasynów, po cenach umiarkowanych, poleca w wielk. wyborze

MME WENZEL,

37. Jekateryński kanał obok mag. Bone. **37.**

Przyjm. obstal. z prowincji.

(2924-3-2)

A. Szczególna rzecz masz pan siwe włosy na głowie i kruszą brodę!
B. Rzecz naturalna wszak broda o lat dwadzieścia młodsza. (Wien. Punsch).

(731-24)

— Tatusiu, co to znaczy krytyk?
— Krytyk, to człowiek o stanowczym przekonaniu, że niechybnie byłby swiat lepiej jeszcze stworzył, niż sam Pan Bóg. (Głos Nar.).

Prowadząc od dłuższego czasu jeden z najbardziej wziętych zakładów zośskich i mając pozwolenie na otwarcie filji, poszukuję **wspólniczki**, prawego charakteru, z kapitałem, do prowadzenia teje filji podług moich doświadczeń rad i wskazówek. Interes będzie **bardzo korzystny**. Proszę adresować: **Przewoska, Warszawa, ul. Niecała № 10.** (811-2-1)

Z ANGLIJI.

Rosebery, który nie zna
Co to jest losu zmienność,
Wciąż skarży się płaciliwie,
Ze cierpi na bezsenność.

Ma dziwne widać wady
Ten lord dla Anglii cenny
Bezsenność jest w spoczynku,
W działaniu za to... senny.
(Kur. Świat.).

PATENTY

na wynalazki

wyraża i zutylkuje

inż. Kazimierz Ossowski,

biuro techniczne międzynarodowe
BERLIN, W. Potsdamerstrasse, № 3.

Tadeusz Kowalski i A. Trylski,

Warszawa, Miodowa 4,

polecają:

Świeże nasiona roślin pastewnych i okopowych, jako to:

Marchew, Buraki, Lucernę oryginalną francuską, Zęb koński, wszelkie trawy, koniczynę czerwoną, białą, szwedzką, Cykorję magdeburską, Saradellę, Esparcettę, Gorczycę. Przelot, Tymoteusz, Groszek leśny szporek i inne.

Cenniki na żądanie. (818-6-1)

CUKIERNIA WARSZAWSKA

M. OSTASZEWSKIEJ,

Jekaterynowski prospekt, № 6 w Petersburgu.

Przyszykuję w wielkim zapasie i poleca sz. publiczności na **święta wielkanocne**: baby polskie zaparzone, chlebowe, migdałowe i tiulowe; mazurki marcepanowe, królewskie, polskie, makaronowe etc.; placki domowe, placki z serem; baranki cukrowe i t. d. Dla uniknięcia zwłoki uprasza się sz. publiczność o wczesne zamówienia. (2940-2-1)
Nadto stale wydają się obiady, śniadania i kolacje.

MASŁO DLA KONI

Wynalazcy **A. M. IWANOWA.**

odznaczona pierwszemi nagrodami na wystawach międzynarodowych. Masło to jest nadzwyczaj pożyteczną dla koni: 1) czerni i zmiękcza kopyto; 2) leczy pęknięcia i rozpadliny pięcin; 3) niszczy rany, owrzodzenia, puchlinę, odbicia pochodzące ze strychowania się, świerzby, parchy i t. p., wzmacnia i konserwuje kopyto.

Cena stołka funtowego rs. 1 k. 50, półfuntowego 80 k. Skład główny na całą Rosję: Moskwa, Laboratorium techniczno-chemiczne wynalazcy, ul. Nikolska dom Szeremetjewa, m. 72; magazyn: Kamergierski zaułek d. Tołmaczewa. W Petersburgu w magazynie W. M. Lebediewa, Newski 69, oraz we wszystkich składach mat. apt. Cenniki wysyłają się bezpłatnie. Przy obstalunkach dopłata za przesyłką. (2925-4-1)

HOTEL CONTINENTAL w MOSKWIE.
Pierwszorządny. Wielka restauracja z wykwiłtnymi salami i gabinetami. Oświetlenie elektr. Winda. Telefon. Wanny. Omnibusy kolejowe. Kuchnia wzorowa. Wszelkie wygody. Ceny umiarkowane.
(2842-26) **PINCZER.**

Magazyń obuwia męzkiego i damskiego i dziecięcego
A. Sobolewski
w Warszawie
N. 5. Bielańska, poleca obuwie gotowe i na obstatki.

(743-26)

— Błagam cię doktorze, wiesz przecie, że jestem jedynym jego krewnym, nie tracę więc wiarę w jego siły.
— Czy jesteś pan dość młody, aby uszyścić cały powód?
— Tak, tak doktorze.
— A więc, stryj, powód za tydzień będzie zdrow jak ryba. (Journal).

FABRYKA POWOZÓW
K. Sommerer
w Warszawie.

Leszno 33, ul. Armii Krajowej 10
Przygotowa w wielkim wyborze gotowych powozów z wyjątkowo świeżego faszoty, a także używane fajety i karety.
P. Felafki i t. p. (1-01-3-2)

W kantarze. — A więc ten zaplakany wędziak wprost, że ten naleźnik nie z placu?
Wprost nie powiedział, ale dał mi do poznania.
W jaki sposób?
Zrzucił mi z schodów. (Figaro).

MAGAZYN MEBLI

ZALEŃSKIEGO I S⁻KI

W WARSZAWIE,

137. **MARSZAŁKO WSKA, 137.**

posiada na składzie wielki wybór mebli wykwiłtnych i skromnych. Podejmuje się urządzeń apartamentów podług rysunków. Dział dekorac. tapicerski. Wynajem mebli mało używanych. Ceny niskie, stałe. (697)

BIŻYSKI MYŚLI. — Dobre zasady odżywają podróż wozem pocztowym ciągniętym przez — ślimaki.
Kobieta, która nie ma nieprzyjaciółek, nie może mieć przyjaciółki.
Cierpliwość jest często tylko wymówką lenistwa. (E. H.).

Na stoliczki Wielkanocne

Karafeczki, Flaszeczki i Kieliszki poleca pracownia wyrobów szklanych **R. Apencellera, Zórawia № 23, m. 24.** (804-3-3)

W szpitalu, na sali ogólnej. — Lekarski bardzo młody. Uważacie, srobieg wam tu może ciągnąć... a co wolicie przy operacji: kokaing, czy eter?
Chory. Jabyłm prosił pana doktora o anapsal!
(Kur. Świat.).

KREM MIGDAŁOWY

(crème d'amandes)

I. HOLLÄNDERA,

zastępujący mydło, przygotowany ze słodkiego olejku migdałowego i gliceryny. W szczególności poleca się osobom, mającym miękką skórę, nie znoszącym mydła.

Cena za mały słoik 60 k.

» » duży » 1 rs.

» » próbny » 80 k.

Mydło z kremu migdałow.

dla wydelikatniania twarsy.

Kawałek 50 k.

Dostać można we wszystkich składach aptecznych i magazynach kosmetycznych w Rosji.

Skład główny w Laborat. perfumer.

I. Holländer,

Petersburg, Demidow zautek 1.

(2661-18)

Idekonfluowana feministka. — Nie, panie, za nic w świecie nie wyjdę za pańskiego siostrzeńca, bo przysła pan chyba, że ta dzisiejsza młodzież jest do niczego. — Tak, nie przeczę, dawniej była tona młodzież, ale też i pauny mającej się na tem kandy i nie były tak wymagające. (Kur. Świąt.)

FABRYKA

KAPELUSZY

i

czapek

KAROLA FICHTNER,

ulica Marszałkowska Nr. 139 w Warszawie.

Poleca: Cylindry, Kapelusze filcowe w najnowszych fasonach, oraz Czapki oficerskie i cywilne. (774-12)

Ceny umiarkowane.

Dwie chwile. Czytałeś Goethe nie miał ani czterech tygodni szczęśliwych. O, ja wyżej pod tym względem stoję od Goethego.

Miałem w życiu dwie chwile szczęśliwe.

Wspaniale? Kiedy urodził mi się pierwszy syn i kiedy zabiłem pierwszego sąsiada... (Kur. Warsz.)

LECZNICA

specjalna

chorób zębów i jamy ustnej Warszawa (Specjalna) Marszałkowska 109. Leczenie, plombowanie, zęby sztuczne. Przyjmują doktorowie i dentyści, codziennie, w nędzie i święta. Dyżury nocne. (802-43-3)

Z SĄDU. — Sędzia. Ta raz jesteś pan uwolniony, ale pozwól, iż jako młodemu szlowskiemu dam panu radę, żebyś unikał wlewu towarzystwa. Oskarżony. Panie sędzio, spodziewam się, iż pan sędzia nie będzie ze mną miał nigdy do czynienia. (Flora.)

(700-20-9)

NA ULICY. — Patrz, Kasiu, idzie za nami jakichś dwóch osłów. — Dlaczego osły? — No, żeby nie osły, toby nas już dawno zaczęli... (Mucha.)

RESTAURACJA
A. A. ISZLIŃSKIEGO
w Moskwie, Kuzniecki Most dom prof. Zacharjina.
Kuchnia polska i ruska.
Ceny umiarkowane.

PIERWSZA W WARSZAWIE
Fabryka chirurgicznych i technicznych
Wyrobów Gumowych, Potników i Rozpylaczy.

Wielki skład: CERAT, obrusów cerat.-gum. na stoly. Fartuszków i śliniaczków nieprzemak., czepków kąpiel., chodników, dywanów, Piórien gumow. dla chorych i dzieci, ceratek chirurg. do ran i na kompresy. Kaloszy Tow. ameryk. Wypraw położowych, Gąbek, Termometrów. Przedmiotów opatrunkowych i przyrządów lekarskich. Przyborów do karmienia, nieszkodliw. dla zdrowia niemowląt (świadełco), Zabawek gum., celluloid. i elektryczn. Wyrobów franc. gum. i pecherz. (Wysyłka w kopertach). Bandaży, Suspensoryj, Irygatorów, Szprycek najroz. Waty i gazy hygrosk.

A. WODNIAKOWSKIEGO w Warszawie,

ul. Marszałkowska Nr. 118, obok Zielonego Placu.

Cenniki dla handlujących. Reparacja wyrobów gumow. i refręzyserów. Wysyłka za zaliczeniem. (810-3-1)

ZARZĄD

Zakładu Wód Mineralnych w Ciechocinku

niżej ogłasza, że tutejszy zakład wód mineralnych otwarty będzie dla kuracji w dniu 8 (20) maja.

Ciechocinek odnogą kolei żelaznej Warszawsko-Bydgoskiej, łączy się z pograniczną stacją w Aleksandrowie, 6 wiorst odeń odległa.

Z Warszawy do samego miejsca podróż trwa 6 godzin. Wody Ciechocińskie jodo-bromowo słone, szczególnie są pożyteczne: w zółkach (skrofulach), reumatyzmach, chorobach kobiecych, w chronicznych katarach żołądka, kiszki, oskrzeli, stawów i wielu innych. (821-1-1)

ZAKŁAD FOTOGRAFICZNY

KONSTANTEGO SZAPIRO

PRZENIESIONY

z Newskiego просп., z domu kościoła rzymsko-katolickiego również na Newski просп., róg W. Morskiej, domu № 18-12, gdzie mieści się magazyn br. Elłstajew.

Wejście z Wielkiej Morskiej. (2926-3-1)

SKŁAD PRZYRZĄDÓW FOTOGRAFICZNYCH

S. I. KARPOWA

Petersburg, Michajłowska ul., róg Newskiego, № d. 17.

Adres telegraficzny: Petersburg, Karpowowi, telefonu № 1195. Medal za wystawę fotograficzną w Petersburgu w r. 1894. (2939-3-1)

Plantacja kartofli nasiennych

w dobrach Calowanie i Sobiekiursk pod Otwockiem wystawia w r. b. 43 wypróbowanych, wyborowych, najnowszych gatunków kartofli, zawierających do 27 proc. zarówno fabrycznych, t. j. gorzelanych, krochmalnych, jak i stołowych i inspektowych. Cenniki przesyła się na żądanie. Zamówienia przyjmują się w Administracji dóbr Calowanie przez Otwock (st. dr. Żel. Nadw.), lub w Warszawie w składzie W-go Wasiliewskiego, ul. Młodoza № 16. (806-3-2)

SMARY!!

oleje, oliwy i tłuszcze wszelkie, oraz lep (Raupenleim), drzewa w lasach i ogrodach od liszek oraz innych szkodliwych owadów chroniący, po cenach przystępnych, w gatunkach renomowanej dobroci, sprzedaje kantor fabryczny **Gustawa Nosek et Comp.** w Warszawie, ul. Leszno № 13. (791-4-3)

NAGRODZONA NA WIELU WYSTAWACH

Szydłowiecka fabryka powozów i bryczek

(Zarząd w Warszawie, Jerozolimska 37).

Specjalnością wszelkiego rodzaju wlejskie ekwipaże, oraz sportowe. Najnowsze fasony, lekkie, dobra robota, ceny umiarkowane. Cenniki ilustrowane wysyłamy po nadesłaniu sześciu 7-kop. marek. (803-3-3)

NAJWYŻEJ ZATWIERDZONE TOW. PAROWEJ FABRYKI

CZEKOLADY, CUKIERKÓW I HERBATNIKÓW

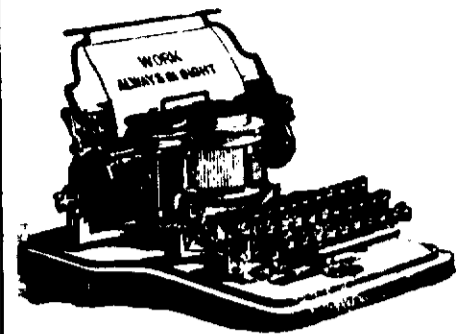
„E I N E M”

W MOSKWIE.

Kawa, Czekolada, Cacao, Herbatniki i t. p.

Dostać można we wszystkich składach towarów kolonialnych i owocarniach. (2609-26)

Spowiedź (w teatrze do pewnej pary, która zbyt głośno rozmawia). Cóż to takiego? ani słowa zrozumieć nie można! On. Bynajmniej to niepotrzebne, żebyś pan rozumiał, co mówimy. (Flieg Blatter!)

Maszyna do pisania

HAMMOND

przewyższająca wszystkie dotychczas istniejące. Cena rs. 225 z jednym alfabetem; każdy dostawiany alfabet rs. 10 (polski, franc., niem., angielski i t. d.). (2843-12)

Reprezentant główny na Rosję

T. I. HAGEN,

Moskwa, Bolszaja Łubianka № 3.

Katalogi wysyła bezpłatnie.

Ta zasada wciąż się rzuca: Wojna, lub cierpiwym bądź Głysz kowadtem... (Kulce.)

Wielki wybór
UBIORÓW MĘSKICH.

„MAGAZYN FRANCYJSKI”

Petersburg,

Newski просп. 21.

Przyjm. obstalunki.

Uderzające podobieństwo. — Dobra. To ci dopomni zatrącając twój... (Kur. Świąt.)

B. Ronczewski,

Warszawa, królewska 25,

wyd. «Kalendaryz Mysłowski».

Fabryka

broń i przyborów myśliwsk.

Sprzedaz hurtowa i detaliczna. (538-52)

Główna rzecz. — Mama (do córki na wydaniu). Ciesiu, oznaczam ci, iż wyszukałam ci męża.

Ciesiu. Dobrze, zgodzam się — ale to ci powiadam, mamu, iż suknię ślubną to już ja sama sobie zamówię wedle swego gustu. (Bomba.)

Zarodowa Obora Oldenburska

czystej krwi w Woli Trembskiej pow. Kutno w gub. warszawskiej, ma na sprzedaż stadniki zdadne do rozrodu. (809-8-2)

Z mowy jarosza. — Stare to, a mylnie, moi panowie, przyszłowie. smigło robi mięso. Dla bydła — któż mi zaprzeczy — wystarczy w tym kierunku trawa i siano. (M. K.)

Egzystujący od 1854 r.

Magazyn mebli i luster

P. GLOBUS,

Bieleńska 5,

zaopatrzonej w wielki wybór mebli stylowych starannej roboty, sprzedaje po cenach przystępnych. (785-10-4)

A. Jegomość, którego ci przedstawiłem, obraca się w najwyższych sferach.

B. A, czy był może?

A. Jest aeronauta. (Wospen)

Cena ogłoszeń za pierwszą petitiu na stronie «Kijów»: w dzielnicy swyocajnym: 15 kop., w «Przewodniku» 20 kop. Reklamy w tekście 1 rs. Prenumerata 3 rs. kwartalnie. Pojedyncze egzemplarze 25 k.

KIJÓW

Prenumeratę «Kraju» przyjmują i pojed. egzempl. sprzed. wszystkie główne księg. w Kijowie. «Kantor ogłoszeń» «Kraju» znajdują się w księg. B. Korowicy (Kreszczatik), która też załatwia wszelkie interesy administracyjne «Kraju».

A. WILCZKOWSKI,

KRAWIEC MĘZKI,

Kijów, Wielka Wasilkowska № 7.

(2759)

Poleca się z obfitym wyborem materiałów angielskich, francuzkich i krajowych. Wzorowa i wielka pracownia wykonywa wszelkie zlecenia z gruntowną znajomością fachową.

GRAND HÔTEL

w KIJOWIE. — 120 numerów od 75 kop. do 12 rs. Winda. Oświetlenie elektryczne. Kuchnia pod zarządkiem p. Visconti. (2811-50)

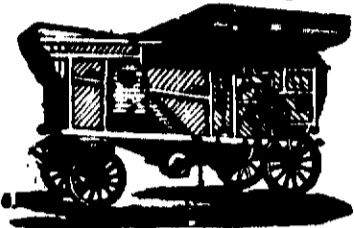
H. SMITH & Co.

Skład maszyn i narzędzi rolniczych.

● Kijów, Instytucka 4. ●

Jeneralna Reprezentacja Lokomobil i Młocarń

FABRYKI

MARSHALL'A SYNOW & Co

w Gainsborough (Anglja).

ŻNIWIARKI, KOSIARKI I SNOPOWIĄZAKI

fabryki Walter A. Wood w New-Yorku. (2766)

➔ Nasiona ogrodowe, polne, traw. Nawozy sztuczne. Maszyny rolnicze i narzędzia. Wszelkie przedmioty w gospodarstwie niezbędne—ofiarowuje

SKŁAD KIJOWSKI

POŁUDN.-RUSK. TOW. POPIER. ROLN. I PRZEM. ROLN.

(Syndykat rolniczy).

(2860-11)

Kijów, Bulwaru № 9.

CUKIERNIA

B. SEMADENI

w Kijowie, Kreszczatik 15, vis-à-vis Dymy.

Przeróżne torty, ciasta, ciastka, kremy, lody i napoje ochładzające.

● WINA I LIKIERY ZAGRANICZNE. ●

➔ Przyjmują się obstalunki na wesela, bale itd. z własnymi serwisami, po cenach b. przystępnych.

Wielki wybór bombonierek paryzkich.

◆ Cukierki i konfitury kijowskie suche. ◆

Wszystkie obstalunki wysyłają się w **artystycznym obrobieniu**, według opisu lub rysunku.

Przy cukierni: bufet z przekaskami; śniadania, kolacje i obiady. Sala bilardowa.

➔ Fabryka karmelków «Ketty Boss» z zol dla kaszlowych. Skład główny u A. Wenzel w Petersburgu. (2813-25)

WŁ. MENCEL.

Odlownia i Fabryka

MASZYN I NARZĘDZI ROLNICZYCH

w Białej-Cerkwi

(egzystująca od 1850 r.).

Poleca pp. dyrektorom fabryk cukru wszelkie odlewy w najlepszym gatunku z **nowoulepszonego pleca „Greinera”**. Fabryka posiada **specjalny horbank** do toczenia cylindrów i t. p. Znane ze swej dobroci Stewniki burakowe «TRIUMPH» i rzutowe «SOKÓL».

Cenniki na żądanie wysyłają się bezpłatnie. (2681-50)

INSTRUMENTY MUZYCZNE

Struny i wszelkie przybory

FISHARMONJE I HARMONJE

najdogodniej nabywać w magazynie

J. I. JINDŘIŠEK

w Kijowie, Kreszczatik 56. (2734-50)

Cenniki ilustrowane na żądanie wysyłają się bezpłatnie.

WALENTY JANICKI

w Kijowie, Kreszczatik, dom Hôtel de Franco.

SPECJALNY SKŁAD BIELIZNY,

JAROSŁAWSKIEGO PŁÓTNA,

bielizny stołowej, wyrobów ponczosznicznych, oraz

Sarpinki Saratowskiej

po cenie fabrycznej. (2765-50)

Przyjmują się zamówienia na całe wyprawy ślubne i takowe wykonują się z wzorową oszczędnością i rzetelnością pod osobistym kierunkiem.

NAWOZY SZTUCZNE,

Fosforyt Podolski, sortowany, metly i wysłany na sitach № 110. Superfosfat dla ulepszenia gruntu pod zboże ozime i jare, oraz pod buraki, po 10-12 pudów na dzies. Siarczan wapna, czyli wysokogatunkowy gips dla stosowania w maju pod rośliny liściaste i pastewne, jako to: koniczynę, lucernę, esparcet, rzepak, raps, groch, bób, soczewicę i buraki, po pierwszej szarowce i przerywee, tylko 10 pud. na dziesięcinę. (2810-10)

M. KALICHMAN, Winnica (gub. podolska).

Pp. nowym konsumentom obniża ceny do minimum.

Próby do obejrzenia w kijowsk. syndykacie rolnicz. (Bulwaru 9).

„LAMPARCIÉ ŻYCIE”,

opowiadanie ze wspomnień studenckich

Gamastona.

Wydanie drugie. Cena rs. 1 kop. 80.

Nakładem i do nabycia w księgarniach

BOLESŁAWA KOREYWY

w Kijowie i Odesie. (2795)

I. KERNTOPF i SYN,

Kijów, Kreszczatik 33.

Główny skład fortepianów i pianin własnej fabryki warszawskiej, a także Schrödera i Götze'go. Wielki wybór fortepianów Beckera, Juljusza Blüthnera, Steinway'a i innych fabryk pierwszorzędnych. Wynajem, reperacja i strojenie. (2727-50)

BIELIZNA

DAMSKA, MEZKA i DZIECINNA.

WYPRAWY GOTOWE i na obstatunek własnej fabryki moskiewskiej. PŁOTNA bielefeldzkie, holenderskie i ruskie. Chustki, skarpetki i normalna higieniczna bielizna prof. d-ra Jaegera i wyroby z prawdziwej wełny sosnowej. SZEWIOT na damskie i męskie kostjmy kijowskiej fabryki sukna H. STAMMA. Przy magazynie doświadczony krojczy (francuz) dla przyjmowania zamówień na bieliznę. (2625)

MAGAZYN BIELIZNY I PŁOCIEN
MOSKIEWSKIEGO DOMU HANDLOWEGO

BRACI A. I. ALSCHWANG,

Kijów, Kreszczatik, Grand-Hôtel.

Cenniki na żądanie wysyłają się bezpłatnie.

W. J. JOZEWSKI.

Kijów, Kreszczatik № 14, dom Biska.

Najdawniej istniejące w Kijowie Biuro techniczne dla budowy różnorodnych młynów, ze składem maszyn i artykułów młynarskich. Przyjmuje budowę nowych i przeróbkę starych młynów, według najnowszych wymagań techniki, z zastosowaniem turbin, koł wodnych, motorów parowych i wietrznych. Wylączna sprzedaż na Rosję krupowiejki pod nazwą „REFORMA”, syst. H. Seck w Dreźnie, przewyższającej w dobroci wszelkie inne.

Katalogi i kosztorysy na żądanie bezpłatnie. (2558-27)

STAN. PASZKOWSKI, HYDROTECHNIK.

Kijów, Nowo-Jelizawiejska ulica № 27, róg Bulwaru.

Wykonuje roboty hydrauliczne.

1) Studnie artezyjskie i otwory świdrowe; 2) Studnie drewniane i kamienne; 3) Roboty drenarskie (drenaże); 4) Roboty kanalizacyjne; 5) Skierowywanie i oczyszczanie rzek i stawów, budowa tam, szluz i t. p.; 6) Osuszanie błot. Wogóle wszelkie roboty, dotyczące wody. (2549-27)

WYNAJMUJĄ SIĘ POMPY.

Adres dla telegramów: KIJÓW, HYDROTECHNIK PASZKOWSKI.

DOM ROLNICO-HANDLOWY

MAKOMASKI I HEYBOWICZ,

Kijów, Kreszczatik, 25.

KUPNO I SPRZEDAŻ

NASION,

konieczyn, traw pastewnych, buraków cukrowych i pastewnych, zbóż, oleistych, strączkowych i t. d.

NAWOZY SZTUCZNE,

superfosfaty, mąka kostna, fosforyty, saletra chilijska, kaimit, gips i t. d.

WĘGIEL KAMIENNY. (2747-12)**FABRYKA PIECÓW KAFLOWYCH.**

PRACOWNIA KAMIENIARSKA.

(Pomniki z marmuru, granitu i labradoru).

SKŁAD NACZYŃ KAMIENNYCH

J. ANDRZEJOWSKI,

w Kijowie, Kreszczatik, dom Zebrań Szlachty № 16.

Zaszczycony medalami na wystawach rolniczo-przemysłowych: we Lwowie, Warszawie, Kijowie i Odlesie. (2547-26)

OPTYK-MECHANIK

P. SZYDŁOWSKI,

Kijów, Fundulejowska № 4.

poleca okulary, binokle, lornety teatralne, polowe i morskie, barometry, termometry i t. p., urządza telefony, dzwonki elektryczne po niższych cenach (2777-25)

SKŁAD APTECZNY
I KOSMETYKÓW**K. Niwińskiego**

w Kijowie, Kreszczatik № 23 naprzeciw poczty.

Wielki wybór Perfum, kosmetyków i przyrządów toaletowych. Towary apteczne szklane, wyroby toaletowe Buckarra i szaszetki jedwabne. **Nowości:** Perfumy: Ambre royal, Tzarewna Violette russe, Extra violette. (2913-50)

Do lokaja. — Dlaczego mi nie mówisz

na zdrowie, kiedy kicham?

— Wybacz pan baron, ale tak pan wy-

soko nos nosi, że nie styżałem. (Kolce).

W pracowni malarskiej. — Powiedź mi,

czy w waszym Towarzystwie było już ogó-

lne sebranie?

— Nie, ale trwa ciągle ogólne sebranie!

(Kolce).

Czas przedko leci — przy winie. — Aski.
Kończmy partyję, gdyż już musi być późno.
Beccci. Pierwsza po północy.
Aski. Dla Boga! żona moja oczekuje mnie
na obiad. (Neues Wien, Witzblatt).

PIERWSZA I NAJOBSZERNIEJSZA
w połudn.-zachodnim kraju**FABRYKA**

fortepianów, pianin i fisharmonij

A. STROBLw Kijowie, ul. Żyłańska, dom własny,
№ 25. Filja w Odlesie, róg Ryszewskiej i
Policejskiej. Szczegół. cen-
niki wysył. się bezpłatnie. (2792)

— Kiedy już zostaliśmy narzeczeni i ma-

ma nie przeciwko temu nie ma, wszak

mogę cię poprosić o jeden całus?

— Ach, panie prowizorze, niech pan nie

będzie tak gwałtowny! (Filleg. Blätter).

E. KRASICKI, KIJÓW,

dom rolniczo-handlowy.

NASIONA traw i innych ro-
ślin pastewnych.**NAWOZY SZTUCZNE.****Cement portlandzki**fabr. Najw. zatw. Tow. Czarno-
morsk. prod. cem. w Noworosyjsku.**Eksport produktów rolnych.****CUKIERNIA****FRANÇOIS w Kijowie.**Fabryka cukrów deserowych
po 50 k., po 80 k. i po 1 rs. za funt.**FRUKTY MARSYLSKIE**

(własnej fabryki).

Zwraca się szczególniejszą uwagę na

KASZTANY (Marony)

w cukrze smażone, po 1 rs. 20 k. funt.

● Zaręcza za trwałość i dobroć. ●

Zamówienia z prowincji od 5 fun-
tów wysyła własnym i osztem. (2624)

SPRZEDAJE SIĘ WE WZYSTKICH APTEKACH.
LAWARIN
DO MYCIA CIŁOWY
40k
MIRABILIN
DŁA ZŁOZCZENIA I DOPICZU C. 50k
40k
CIMIČIN
SKŁAD APTECZNY KOSMET. MAGAZINACH

PRZEWODNIK.«PIESNI UKRAIŃSKIE», różnych
autorów, do spiewu i na fortepian,
u B. Korewy w Kijowie. (2828)«SATYRY I BAJKI» Włodz. Wy-
sockiego. Nakład księg. B. Korewy.
Cena rs. 1, w opr. rs. 1 k. 50. (2626)**KURJEREK KIJOWSKI.**

Koncerty. Sezon koncertowy
zaczyna w Kijowie przygasac. Nikt
zaś chyba nie powie, że już nie
czas, miłsi my bowiem w r. b. kil-
kadziesiąt popisów estradowych, a
prawie wszystkie cieszyły się po-
wodzeniem. Kijów jest wysoce mu-
zykalny, prawie bezprzykładnie...
Największą atrakcję stanowiący
szereg koncertów symfonicznych,
pod dyrekcją p. A. Winogradzkie-
go, zakończył się w dd. 18 i 20
b. m. dwoma ostatnimi w r. b.
wieczorami, na których odegrano
«Ostatnią symfonię» Czajkowskie-
go. Z koncertów bieżącej chwili
najwybitniejszym był koncert chó-
ru soboru sw. Zofii, pod batutą
p. Kaliszewskiego. Jest to znako-
micie zorganizowany chór, karny
i w piękne głosy wyposażony, je-
den z lepszych w Rosji chorów
cerkiewnych. P. Kaliszewski zapo-
znał publiczność nie tylko z muzy-
ką kościoła prawosławnego, ale
także ze starożytną muzyką kato-
licką. W d. 9 marca odbył się kon-
cert kwartetowy Tow. muzyczne-
go, na którym odegrano nowy
kwartet «F-dur» p. Wiktora Cze-
czotta, profesora konserwatorium
kijowskiego i miejscowego kryty-
ka muzycznego.

— Aura. Do d. 17 b. m. trzyma-
ła się w Kijowie aura iscie zimo-
wa, z obfitym śniegiem. Takie opóź-
nienie się wiosny należy w tych
stronach do niezwykłych i ujemnie
wpływa na interesa rolników, przy-
wykłych o tej porze już przystę-
pować do siewu.

— Zatrzymana armata. Dzienniki
donoszą, iż znany milioner kijow-
ski, p. N. Tereszczenko, kupił nie-
dawno zagranicą do swoich zbior-
ów starożytną armatę z r. 1540.

Armata ta przybyła świeżo morzem
do Odessy, lecz tam została na ko-
morze zatrzymaną, wobec prawa
wzbraniającego dowozu broni
w granice państwa.

— Kijów-Moskwa. Sensację zrobi-
ła w Kijowie wieść o ostatecznie
postanowionem połączeniu Kijowa
bezpośrednio z Moskwą linją kole-
jową przez Kalugę. Wieść ta przy-
pomniła o drugim projekcie pierw-
szorzędnej wagi: połączenia Kijowa
bezpośrednio z Petersburgiem.

— Biuro konsultacyjne pomocni-
ków adwokatów przystęglych wzno-
wiło z d. 14 b. m. swoją czynność
przy zjeździe sędziów pokoju w Ki-
jowie. Biuro to utworzone było
w r. 1885 i istniało do r. 1888,
zamknęło się zaś głównie skutkiem
braku pomieszczenia w nowym bu-
kalu zjazdu. Obecnie przeszkody
te usunęto i biuro zaczęło funk-
cjonować z niemalą korzyścią dla
uboższych interesantów.

— Odczyty popularne. W dniu 12
b. m. w pierwszopiętrowej sali «do-
mu kontraktowego» rozpoczął się
nowy szereg popularnych odczytów
dla ludu.

— Przygotowania przedświątecz-
ne. W sklepach kijowskich czu-
ją się dążyć ruch przedświąteczny.
Wszystko się czyszczy, odświeża i
przygotowuje do «kampanji» przed-
świątecznej. Cukiernia B. Semade-
nogo wystąpiła już z całym szere-
giem słodkich podarków wielko-
ciennych, jajek i baranków, we wła-
snej fabryce ze smakiem i gustem
wykonanych.

— Delegat. Inż. S. Szolerman
wyjechał do Warszawy, na odby-
wający się tam zjazd kanalizacyj-
ny, jako delegat kijowskiego za-
rządu kanalizacji miejskiej.

— Porządki w klinice. Przy prze-
prowadzaniu robot kanalizacyjnych
w gmachu kijowskiej kliniki po-
łożonej natrafiono na kilka tru-
powi (dziećcych) i mostwo drob-
nych kości i kosteczek. Okazało się
iż służba kliniczna, zmarłe w kli-
nicie lub porażone namiętności, za-
miast odwozić na cmentarz, zakop-
ywała najpokojniej na dziedzińcu
szpitala uniwersyteckiego.

— Starożytne malowidło. W księ-
garni Korewy wystawiono na
sprzedaż cenne malowidło na drze-
wie, szkoły staro-włoskiej, osnute
na motywach z biblii.

— Syndykat rolniczy otwiera filje
w Kiszyniewie. W ostatnich cza-
sach dosi członków akcyjarskich
kijowskiego związku rolniczego
wzrosła niemal dwójnasób. W biu-
rze syndykatu oprócz prezesa,
p. Chanonki, i dyrektora, p. Wi-
tolda Hanckiego, pełnią stale obo-
wiązki członkowie dyrekcji p. Kle-
mens Chojnowski i wicedyrektor,
p. Tunkowski. Głównym buchalte-
rem syndykatu jest p. Erazm Ko-
walski, zaś agentem handlowym
p. Rzędzianowski.

— Nieporządki kijowskie są nie-
mal przysłowiowe... Wobec zbliża-
jącej się wiosny, notujemy tu sze-
reg petycyj, które zarząd tak du-
żego i bogatego, jak Kijów, mia-
sta, powinien wziąć do serca. Pro-
simy tedy: o brukł znośniejsze, o
wyrównanie chodników, o praw-
idłową numerację na domach, o obo-
wiązkowe oświetlenie wieczorem
schodów we wszystkich kamienic-
kach i «dworkach», o obowiązkowe
zamykanie bram i furtek na
noc, o lepszych stróżów, czyszcze-
niejszych dorożkarzy, o polewanie
ulic w lecie, a wysypywanie pi-
skiem chodników w zimie i t. d.
i t. d. i t. d.

— Telefon. Z d. 15 b. m. dzia-
łać zaczął telefon, przeprowadzo-
ny przez zarząd kolei południowo-
zachodnich między Kijowem a
Fastowem.

Pierwsza w Cesarstwie Fabryka

SUPERFOSFATÓW,

Ryga — Mühlgraben,

M. HÖFLINGER i S^{KA}

POLECA:

SUPERFOSFATY, zawierające od 12—40 proc. rozpuszczalnego w wodzie kwasu fosforowego.

ŻUŻE TOMASA.

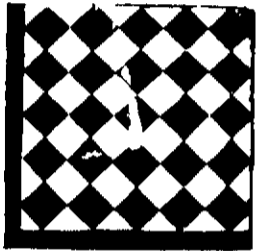
KAINIT. KWAS SIARCZANY.

SALETRE CHILIJSKĄ.

Fabryka zostaje pod kontrolą Stacji doświadczalnej Politechniki ryckiej. (2834-13-4)

☛ Korespondować można po polsku.

Medale złote, srebrne i odznaczenia:

Dorpat 1881.

Fellin 1892.

Rewel 1893.

Ryga 1893.

Chicago 1893.

(2839-3-2)

K. KOPIJOWSKI w REWLU

FABRYKA WYROB. MARMURÓWYCH i GRANITOWYCH.

Wyrabia i sprzedaje najtaniej: pomniki, krzyże, schody, kominki, blaty do stołów, oraz najrozmaitsze wyroby z marmuru kararyjskiego i krajowego i wszelkich granitów. Płytki cementowe na posadzki w różnych kolorach i wzorach, według najnowszego zastosowania. Fabryka posiada gotowe wyroty w wielkim wyborze. Wysyła cenniki. Obsługi podług modeli wykonywa dokładnie i punktualnie.

KOMPLETNE PRZYBORY DO GOSPODARSTWA

do użytku ręcznego i parowego,

podług doświadczonego systemu centryfugalnego.

Wszystkie niezbędne przyrządy do produkcji

MASŁA i SERA.

Liflandzkie Towarzystwo Gospodarcze

„Samopomoc” (Selbsthilfe),

Ryga, Wallstrasse № 2. (2848-6-3)

ZAKŁAD OGRODNICZY

C. W. SCHOCH w RYDZE

POLECA W WIELKIM WYBORZE

NASIONA: kwiatów, ogrodowizn i t. d., oraz drzewka owocowe,

krzewy jagodowe i inne, ręcząc za dobroć. (2535-2-2)

Na żądanie wysyła bezpłatnie katalogi i udziela objaśnień.

Nowo utworzony

MAGAZYN UBIORÓW MĘSKICH

KAROLA PIOTROWSKIEGO,

Aleja Jerozolimska № 58 (pomiędzy Nowym-Swiatem i Bracką) w Warszawie.

Poleca Szanownej Publiczności wielki wybór materiałów doborowych krajowych i zagranicznych, oraz gotowych ubiorów męskich. Wykonuje specjalnie umundur. dla urzędników władz sądowych i inżynierów. Na skład. burki nieprzemak. i spodnie gustowne od rs. 5. (788-10-4)

PIERWSZA

SZKOŁA KROJU i SZYCIA,

w Warszawie, Nowy-Swiat 20,

MME M E R C È R E,

Wykwalifikowanej Mistrzyni.

Przyjmuje Uczennice na stałe i przychodnie, wykład łatwy i praktyczny, system oryg. Francuzki i najnowszy Wiedeński Automat. Po skończeniu kursu uczennice otrzymują patenty cechowe, które dają prawo przyjmowania posad Nauczycielek i zakładania magazynów w Cesarstwie. (2799-6-6)

W MAGAZYNIE TOWARZYSTWA

A. I. ABRYKOSOWA SYNÓW

Newski pr., № 40, Tel. № 658

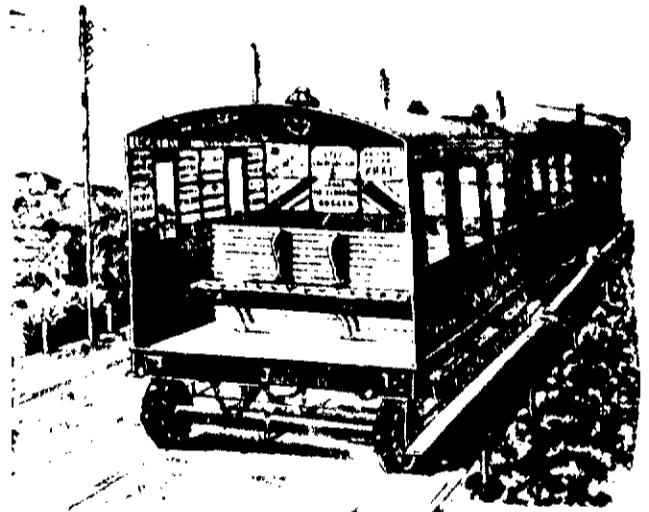
WIELKA WYSTAWA „jaj” wielkanocnych

oraz rozmaitych bombonierek z niespodziankami. (2944)

W pierwszy dzień świąt magazyn zamknięty, w drugi i trzeci dzień otwarty do godz. 4.

OGŁOSZENIA

w wagonach dróg żelaznych.

Zarząd i Administracja:

w Warszawie, Trębacka 4.

Reprezentacje:

w Petersburgu, Moskwie, Odessie etc.

Cenniki i wzory ogłoszeń wysyła się na żądanie.

Kakao Jana Fruzińskiego.

Podaję do łaskawej wiadomości szanownych odbiorców, iż otworzyłem parową fabrykę najlepszego kakao, wyrobianego na sposób holenderski, w dobroci nieustępowego najlepszym markom zagranicznym, przy niższej o połowę cenie; wyrabiam również czekoladę w tabliczkach i w proszku, i lupinki kakaowe. Do wszelkich wyrobów mlecz używam **primo gatunków surowych produktów**, sprowadzanych bezpośrednio z pierwszych źródeł.

Polecając te nowe moje artykuły łaskawym względem szanownych odbiorców, tuszę sobie, iż tak, jak zdołałem uzyskać uznanie Warszawy i całego kraju przez wyrabianie przesyłanej cukry deserowe, tak samo i nowe moje artykuły dobrocią swoją i wyższością nad innymi podobnymi fabrykatami wyrobią sobie zasłużony odbyt. Za to ręczę moja ustalona reputacja i moje specjalne wykształcenie, jako i dobór zdolnych pracowników w mojej fabryce, niemniej też maszyny najnowszej konstrukcji, które sprowadziłem do wyrobu kakao i czekolady. Z szacunkiem

JAN FRUZIŃSKI,

Skład główny: Marszałkowska 133 Filja: Senatorska 6.

Handlującym odpowiedni rabat. (799-4-2)

ZARZĄD DROGI ŻELAZNEJ

NADWIŚLAŃSKIEJ.

Na przewóz cykorji niemielonej, niepalonej, w korzeniach, krajanej i suszonej, w komunikacji miejscowej drogi żel. Nadwiślańskiej, wprowadzoną zostaje z dniem 18 (30) marca r. b. nowa taryfa, ogłoszona w № 613 Zbioru taryf dróg żelaznych Rosyjskich za № 5751. (2946)

PRZEDPŁATA w Petersburgu, poczt. rs. 10, półrocz. rs. 5, kw. rs. 2 k. 50. Na prow., w Cas. i Król. oras sagr.: poczt. rs. 12, półrocz. rs. 6, kw. rs. 3, mies. rs. 1. Ogłoszenia: „Nadesłano” (przed art. wal.) po rs. 1, na 1 str. okładki po k. 30, na 4 str. po k. 20, na innych po k. 15 od w. Reklamy („Doniesienia” w takcie) po k. 40. Cena pojedyncz. N-ru k. 25. Za dołącz. ogłoszenia, prospektu i t. d. jednoraz. rs. 30, opr. opł. poczt. (1/4 k. od Żuta kałd. egz.) i koszt. przes. do Petersburgu.

REDAKTOR
ERAZM PILTZ.

KRAJ

Pismo polityczno-literackie.

BIURO Redakcji i Administracji „Kraju” —
Nikołajewska, 8) otwarte codziennie od
k. 11 rano do g. 6 popołud. Redaktor
„Kraju” przyjmuje osobiste interesy
czytelników od g. 11 rano do g. 13 w połu-
dnie. Adres dla telegramów i listów
— Petersburg, Kraj. Kantor miejski
w Petersburgu: Jekateryńska, 2. Kantor
warszawski: Widok, 7. Prenumeratę
i ogłoszenia przyjmują, oprócz tego,
wszystkie znacz. księgarnie w Cas.
Król. i zagranicą.

WYDAWCA
ERAZM PILTZ.

PETERSBURG, DNIA 23 MARCA
(4 KWIETNIA) 1895 BOKU.

TREŚĆ 12 N-ru „KRAJU”:

ARTYKUŁ WSTĘPNY: Państwo „Wschodzącego słońca”, p. Bohdana Kutyłowskiego.
DZIAŁ LITERACKO-SPOŁECZNY: Myśli polityczne. Książka i dziennik. (Mozajka literacka), p. Wiktora Gomulickiego. Pokorna służebnica, przez B. Lutomskiego. Z nad Sekwany, p. Paryżanina. Zdaleka i zblizka. Z pism i książek. Kobiety w życiu Napoleona, przez A. M. L. Juszcze o „Lizystracie”, p. Ks. H. Morawskiego. Komisja sędzecz. Notatki o nowych księżkach. Kronika naukowa i literacka.
OGÓLNE „KRAJU”: Australczyk, powieść, p. Elisy Orzechowskiej.
DZIAŁY BIEŻĄCE: Z TYGODNIA (uwagi Redakcji o sprawach bieżących). PRZEGLĄD PRACY. ECHA ZACHODNIE I ZIEMIE SŁOWIAŃSKIE (listy korespondentów „Kraju”). Z POLITYCZNEGO ŚWIATA I OSTATNIE WIADOMOŚCI. KRONIKA POWSZECHNA. WIADOMOŚCI BIEŻĄCE. KRON. PETERSBURSKA. KRONIKA WARSZAWSKA I LISTY Z PROWINCJI (od korespondentów „Kraju”). MISCELLANEA. KURJER PRAWNY, SZKOLNY I KOŚCIELNY. KRON. POŚMIERTNA. DONIESIENIA. EKONOMISTA (Przebieg ekon., artykuły, korespondencje i wiadom. ekonomiczne). NEKROLOGJA. OGŁOSZENIA.

PAŃSTWO „WSCHODZĄCEGO SŁONCA”.

Petersburg, 22 marca.

Od kilku już miesięcy Europa przygląda się z rosnącym zacieka-wieniem krwawym zapasom, jakie toczą się nad brzegami oceanu Spokojnego pomiędzy odmłodzoną w ciągu ostatnich lat trzydziestu Japonją, a olbrzymiem biernym, „państwem Niebieskiem”, które, pomimo niezmiernych swych zasobów, ponosi klęski po klęskach. Odzywają się już nawet głosy, przepowiadające rozkład polityczny i upadek państwa chińskiego, na którego zwaliskach powstałyby w takim razie nowe jakieś aglomeraty polityczne. Przepowiednie te opierają się na takich faktach, jak bunty i zamieszki wewnętrzne, jakie od czasu do czasu wstrząsają chiński organizm państwowy, na luźnym tylko związku z tym organizmem kresów oddalonych, jak Kaszgarja, Tybet, Mongolja i inne. Nie sądzimy, ażeby rozpadnięcie się Chin było tak blizkiem, to bowiem, co w ciągu wieków długich istniało, nie znika w jednej chwili, i zacieśnione przez tysiące lat węzły nie tak łatwo dają się rozluźnić, ani nawet przeciąć mieczem. Kultura chińska ma siłę asymilacyjną, i wszyscy niemal badacze kresów państwa chińskiego twierdzą, że weszła ona w krew i ciało różnoplemiennych narodowości, zaludniających jego obszary. Zasługuje przytem na zaznaczenie olbrzymia potęga wychodźstwa chińskiego, które posiada wszelkie warunki do skutecznej walki ekonomicznej z każdym innym pierwiastkiem ekonomicznym. „Istnieją dwie kultury, do których należy przyszłość — mówi je-

den z największych znawców Wschodu mongolskiego, Alber-Reville — kultura europejska z hasłem postępu i kultura chińska z hasłem porządku.

„Tedy cywilizacje — to nie siostry rodzone, lecz wrogie sobie potęgi. Chiny nie uczyniły nic dla osobistości ludzkiej, spętały ją tyłką i odjęły jej wszelką możność objawienia w życiu społecznym i umysłowym. Co stanie się z kulturą europejską, gdy zniknie ożywiający ją pierwiastek osobowości? Rozwój militarnej i gospodarczej potęgi Chin stanowi zatem jedno z najgroźniejszych niebezpieczeństw dla cywilizacji europejskiej”.

P. Leclerc, z nieukrywaną obawą przed wzrostem potęgi Chin mówi:

«Oto już od lat kilku przeraża nas złoty człowiek Wschodu. Niebezpieczeństwo dalekiem jest od Europy i nie może grozić jej bezpośrednio. Wszakże amerykanie i australczycy zetknęli się zblizka z tym złotym potworem, zrozumieli niebezpieczeństwo i wypowiedzieli chińczykom walkę śmiertelną».

Elizeusz Réclus nie szczędzi farb, malując wychodźstwo chińskie w Kalifornji i w Australji, bierne wprawdzie ale niezwalczone, płodne jak żadna w świecie rasa, wytrwałe, przestające na małym i zakamieniałe w swych pojęciach i obyczajach. Badacze przeczorni sądzą, że z chwilą, gdy Chiny, przez zapożyczenie od Europy środków rozwoju swej potęgi wojskowej, staną się mocarstwem pierwszorzędem, walka z wychodźstwem chińskim będzie niezmiernie utrudnioną, lud żółtolicy zaleje olbrzymie obszary kolonij europejskich i wtargnie nawet do Europy, jak wtargnął przed ćwierćwiekiem do Mandżurji, gdzie wówczas chińczyków na palcach przeliczyć było można, i gdzie liczą się dziś oni na miliony, posuwające się zwolna ku północy. Jeżeli przewidywania te są słuszne, to sprawdzają się one w każdym razie w dalszej dopiero przyszłości, wojna bowiem japońsko-chińska wykazała z całą oczywistością, że Chiny postępują złotym krokiem w rozwoju swej potęgi politycznej, i że usiłowania najzdolniejszych ich administratorów nie doprowadziły do żadnego poważniejszego skutku. Organizowane przez Li-Chung-Czanga i Tsi-Tsun-Czanga oddziały, ćwiczone przez instruktorów angielskich i niemieckich, odnosiły wprawdzie zwycięstwa nad zgrajami buntowników, lecz nie dotrzymały placu karnym i po europejsku wyćwiczonym wojskom japońskim. Miljon przeszło żołdactwa chińskiego, te ośmieszandarowe wojska mandżurskie, te zastępy „luinów

Zielonego sztandaru”, te ćwiczone i uzbrojone na sposób nowożytny parę kroć sto tysięcy „junów” Li-Chung-Czanga, wszystko to pierzchało tehórzliwie przed niewielkimi stonkowo oddziałami japończyków, noszącymi szumne tytuły armij.

Za każdym razem, gdy Dawid zwycięża Goljata, osobistość Dawida budzi ciekawość powszechną. Czem jest ta Japonja, o której przed laty dwudziestu nauczyciele geografji opowiadali nam, jako o państwie barbarzyńskim, którem rządzą władca duchowny Mikado i władca świecki Siogun (ostatni w owych czasach naszych szkolnych istniał już tylko w wyobraźni autorów podręczników). Faktem jest wszakże, iż przed kilku wiekami niedołęzni cesarze japońscy, ci merowingowie wschodu pozbyli się kłopotów rządzenia, przelawszy władzę świecką na swych „majordomów”, zwanych w Japonji Siogunami. Ostatni nie zdetronizowali jednak monarchów — synów słońca, roztoczyli tylko nad nimi opiekę i kontrolę, o tyle ścisłą, że mikado przestał być widzialnym, stał się półbożkiem beczynnym i bezwładnym, siogunowie zaś panowali nad krajem, o ile władza ich nie stawała w przeciwnieństwie do władz „dajmio”, książąt udzielnych, wasalów cesarstwa. Istnienie dynastji przechowało w świadomości narodu tradycję praw zwierzchniczych mikada, i wszelkie starania siogunów o zatarcie tej tradycji były bezskuteczne. Już w w. XVII książę Mito i jego współpracownicy w wydawnictwie „Dzieje Japonji” stwierdzali z całą stanowczością, że mikado jest jedynym władcą prawowitym, siogun zaś uzurpatorem. Książki, natchnione myślą przywrócenia władzy mikad, mnożą się odtąd w Japonji, książęta udzielni występują nawet zbrojnie przeciwko siogunom, w całym kraju coraz głośniej rozbrzmiewa hasło obalenia władzy nieprawowitej. Ukazanie się cudzoziemców było powodem, który przyspieszył upadek siogunów i przywrócił mikadowi utracone prawa zwierzchnicze. Od początku w. XVII, kiedy wygnano z Japonji lub wymordowano wszystkich chrześcijan, kraj ten odosobnił się od reszty świata na całe dwa stulecia, dopiero bowiem w roku 1855 zawarto ze Stanami Zjednoczonymi pierwszy traktat handlowy. Wślad zatem do brzegów Japonji przybiły statki angielskie, ruskie i holenderskie, i rząd sioguna pod naciskiem wypadków zawarł z cudzoziemcami umowy bez żadnego udziału mikada.

Niechęć do cudzoziemców przyczyniła się wielce do upadku rządów sioguna, którego zaczęto wręcz oskarżać o samowolę, o uzurpację praw zwierzchniczych. W r. 1867 godność sioguna została urzędowo zniesiona. W roku tym wstąpił na tron obecnie panujący cesarz Mutsu-Chito, którego panowanie zowie się urzędowo w Japonji „erą rządów świetnych“ i odpowiada w zupełności temu chwalebnemu określeniu.

I stała się rzecz dziwna. Wszczęta pod hasłem niechęci do cudzoziemców i wyłączności Japonji walka z siogunami stała się początkiem nowej ery, reform na wzór zachodni przeprowadzonych i odrodzenia kraju w duchu cywilizacji europejskiej. Przypisać to należy w pierwszym rzędzie głębokiemu wstrząśnięciu, jakiego doznał kraj w czasie zamieszek kilkoletnich. Zachwiał się i upadł w końcu ustrój feudalny, na widownię działalności publicznej wystąpili samurajowie—szlachta, żywił ruchliwy, dzielny, zdolny, wykształcony przez styczność z cudzoziemcami w kraju i zagranicą. Klasa samurajów wydała cały szereg mężów, którzy, stanawszy u steru nawy państwowej, skierowali ją na nową drogę. Wspomnimy ludzi takiej miary, jak Okubo, Kido, Goto, Itahaki, Iwakura, Ito, nie odznaczających się może genialnością, ale wytrwałych, pewnych siebie mężów stanu, kroczących zgodnie i bez wytchnienia w obranym kierunku. Inny szlachcic japoński, Tukasawa, stał się teoretykiem reformy, szerząc w niezliczonych książkach, broszurach i pismach europejskie idee cywilizacyjne. Godzi się zauważyć, że rząd mikada, po stłumieniu powstania stron-

ników sioguna, nie prześladował ich wcale, że z tej szlachty, która otaczała upadłego dostojnika i walczyła pod jego sztandarami, wyszli później znakomici urzędnicy i publicyści, którzy kroczą dotąd ręką w rękę z rządem cesarskim po drodze reform. Nie należy zatem sądzić, że przekształcenie polityczne kraju dokonało się z góry, że zostało niejako przez rząd narzuconem. Już na długie lata przed reformą Japonja posiadała zastęp społeczeństwa dojrzały, odczuwający i rozumiejący potrzebę odnowienia przestarzałego ustroju politycznego. Ukazanie się cudzoziemców i samowola sioguna były to tylko bliższe powody, nie zaś głębsze przyczyny, które spowodowały nastanie ery odrodzenia. Już w r. 1868, gdy w pałacu sioguna w Kijoto zasiadła pierwsza rada stanu, młodziutki cesarz Mutsu-Chito wypowiedział głośną mowę o zamiarze nadania krajowi prawa udziału doradczego w pracach ustawodawczych. Wkrótce potem cesarz przeniósł się do Jeddo, dawnej rezydencji sioguna, która otrzymała nową nazwę Tokio. W r. 1870 powstała zorganizowana na wzór europejski armja i utworzono nowe sądy. W roku 1871 zaczęto bić monetę na wzór europejski, w roku zaś następnym ukazały się pieniądze papierowe i powstawać zaczęły instytucje bankowe. Jednocześnie wprowadzono w użycie kalendarz europejski i zaczęto budować drogi żelazne. W r. 1875 nastąpiła reforma sądów, zakończona w r. 1880. Znamcy ustawodawstwa sądowego twierdzą, że japońskie urzędy sądowe i procedura cywilna i karna odznaczają się wielu zaletami i zasługują na uwagę praw-

ników europejskich. W roku 1876 otwarto w Tokio pierwszą wystawę krajową rolniczą i przemysłową. Powtarzające się od tego czasu wystawy stwierdzają znaczne postępy, jakie czyni Japonja niemal z każdym rokiem. W ogólności japończycy wykazują niesłychanie rozwiniętą zdolność do przystosowywania się do nowych warunków i do przyswajania sobie zdobyczy cywilizacyjnych Zachodu.

Ciekawym pod tym względem jest przebieg reform politycznych w Japonji, zakończonych ogłoszeniem konstytucji w r. 1889. Na 20 lat przedtem, w r. 1869, zwołano do Tokio przedstawicieli księstw, którzy nazwali siebie „izbą gmin“. Izba to była wyjątkowa, wszelkie bowiem wnioski rządowe, dotyczące jakichkolwiek reform, przepadały odrazu, bez dyskusji, niemal jednogłośnie. Izbę, oczywiście, rozwiązano nazawsze. myśli wszakże zasadniczej, wypowiedzianej w mowie cesarskiej, o której wspomnieliśmy wyżej, nie zarzucono wcale. W r. 1875 ogłoszono manifest cesarski, ustanawiający wyższą instytucję doradczą ustawodawczą, t. zw. Hero-in, czyli Senat, i zwołujący „Rady urzędników lokalnych“, w celu, jak głosi manifest: „ażeby poznać potrzeby narodu, zapewnić dobrobyt społeczeństwu i stopniowo nadać narodowi konstytucyjną formę rządu“. W roku 1878 zwołano t. zw. parlamenty lokalne, rodzaj sejmików prowincjonalnych, którym nadano jeszcze prawo polityczne i pozwolono wzywać rząd do wszelkich reform, jakich potrzeby ludności miejscowej wymagaćby mogły. Działalność sejmów wykazała, że w ciągu lat dziesięciu społeczeń-

AUSTRALCZYK.

POWIEŚĆ 15)

ELIZY ORZESZKOWEJ.

V.

O dość wczesnej, porannej godzinie, Roman znajdował się na łące, w miejscu, gdzie rzeczka, wypływając z pod gęstwiny krzaków, biegła wśród rozstawionych z rzadka cienkich brzózek i osinek. Gdzieindziej szersza znacznie, tu była tylko nitką srebrną, wijącą się po kamykach czerwonych, z metalicznym klekotaniem małego wodospadu. Tak, jak woda śród drzewin, klekotanie to wiło się śród ciszy, będąc jej jedynym odgłosem stałym. Bo ptaki w drzewach to odzywały się, to milkły, bór, nad łąką stojący, czasem szumił z cicha, czasem milkł, tylko woda po kamykach klekotała nieustannie, jednostajnie. Pod zaroślą krzaczystą i cienkimi drzewami pełno było cienia, a w cieniu wyraźnych barw i kształtów. Niektóre z drzewin chmiel obejmował

w niezliczone skręty zieleni ciemnej, owieszonych gronami białych kwiatów. Były to piramidy ze szczytami zaostrozonymi, u których wierzchołka listki osin, gdziegdzie już zarumienione, poruszały się w powietrzu swoim drżeniem wiecznym i sprawiającem ciche furczenie, które słabem echem wtórowało klekotowi wody. Mnóstwo roślin z końcem lata rozkwitało powtórnie; marchwie dzikie tworzyły gaje zielonawo-białe, przytulje opuszczały na trawę zwoje złotych koronek, u stóp boru iskrzyły się szafirem i purpurą wielkie kiście zmijowców i krwawnic. Słońce, ukryte jeszcze za borem, przysyłało tu tylko skośne promienie, które osypywały wodę deszczem iskier srebrnych, lecz trawy i kwiaty pozostawiały w cieniu chłodnym i wilgotnym. Niekiedy, w głębi boru, ozywało się chrapliwe krakanie wrony, lub przeżywał powietrze ostry pisk krogulca; od dworu Darnowskiego zaleciały parę razy stepione przez odległość szczekania psów i stuki siekiery; potem znowu stało się cicho, tylko strumień klekocze po kamykach i różowe listki osin, upowitych w chmiele, drżą w powietrzu, wtorując strumieniowi słabem furczeniem. Po błękitnem nie-

bie idą zwolna stada obłoków białoszarych, puszystych...

Roman, który przebył już znaczna część łąki, stanął tu, zatrzymany wdziękiem ładnego kąca natury. Miał na sobie ranne, modnie skrojone ubranie, palto, zawieszane na ramieniu i połyskujące podszewką jedwabną, zgrabny, mały kapelusz na głowie, z pod którego widać było jego ciemne włosy i dół twarzy, otoczony wątkim zarostem. Ze zwojami dzikiego chmielu nad głową, ze swawolną nicią strumienia u stóp zanurzonych w trawach brązowych i zmoczonych rosą, miał zdala pozór figurki, z zurnału mód wyciętej i zkadciś tu przywianej. Zbliżka przecież można byłoby dostrzedz na twarzy jego ślady nocy przespanej niedobrze.

Był tak zamysłony, że nie słyszał kroków, lekkich wprawdzie, które z tyłu zbliżały się ku niemu, i usłyszał dopiero głośnie klaśnięcie w dłonie, połączone z okrzykiem:

— Dzień dobry! Ranny dziś ptaszek z Romka!

Była to Bronia, która jak prawdziwe dziecko cieszyła się, że go z nienacka zaszła i może „astraszyla“. Naturalnie, że nie zląkł się, jednak podając rękę dziewczynce, nie zaraz od-

stwo japońskie uczyniło wielkie postępy. Dzięki zarządzeniom władz, szczególnie zamordowanego w roku 1878 ministra Okubo i ruchliwej agitacji żywiołów postępowych, znikł niemal doszczętnie ustrój feudalny kraju, na czele zaś społeczeństwa stanął liczny zastęp szlachty japońskiej, Samurajowie odznaczają się wszędzie, na urzędach, w prasie, w przemyśle, i dekrety cesarskie 1881 r. w uznaniu zasług stanu szlacheckiego wynoszą trzystu przeszło jego przedstawicieli do godności książąt, hrabiów, margrabiów i baronów, stanowiących dziś skład osobisty izby wyższej parlamentu japońskiego. Jeden z ministrów, szlachcie Okuma, już w roku 1880 złożył do uznania monarchy wniosek, dotyczący bezwłocznego wprowadzenia rządów parlamentarnych. Cesarz nie podzielił wszakże zdania p. Okuma i sądził, że wypada uprzednio zbadać bliżej ustrój państw europejskich, następnie zaś dopiero ułożyć projekt ustaw zasadniczych, odpowiadających potrzebom i tradycjom kraju i życzeniom narodu. Do Europy wysłano hr. Ito, dzisiejszego prezesa ministrów japońskich, który powrócił w r. 1884. Wkrótce rząd przystąpił do opracowania projektu konstytucji, w roku zaś 1889 manifest cesarski ogłosił nadanie krajowi rządów konstytucyjnych i zwołał pierwszy parlament japoński na dzień 27 listopada 1890 r.

Konstytucja japońska zawiera 66 artykułów, z których pierwszy głosi, że osoba mikada jest świętą i nietykalną, że w cesarzu spoczywa w pełni władza zwierzchnicza, która objawia się zgodnie z orzeczeniami ustawy konstytucyjnej. Parla-

powiedział na jej powitanie. Patrzał dalej nieco, ku borowi, gdzie na stoku pagórka, obrosłego sosnami, stała Irena. Stała wśród kilku sosen, zdala od siebie rosnących, w klombie paproci zielonych i rdzawych. Paprocie były wysokie i wyrastały kępami z mchu szmaragdowego. Pośród nich kobieta w jasnej sukni miała pozór kwiatu, wynurzającego się z gęstych zwojów koronek leśnych. W kapeluszu słomianym, którego brzeg szeroki twarz jej ocieniał, z koszykiem, zawieszonym na ręku, stała w postawie wahającej się i niepewnej. Niezawodnie wolałaby niepostrzeżenie przesłiznąć się brzegiem lasu i uniknąć spotkania niepożądanego. Roman odgadł to z jej postawy i podniósł rękę do kapelusza, aby zdala ją powitać, ale ona sama wyszła z paproci i prędko po łące szła ku niemu. Uprzejmość i gościnność wzięły w niej górę nad niechęcią. Niedaleko strumienia, dzwoniącego po kamkach, podali sobie na powitanie ręce sztywne i chłodne. Nagle przecież rysy Ireny zmąciły się zaniepokojeniem.

— Co ci jest, kuzynie? Wyglądasz blade i mizernie? Czy nie czujesz się chorym?

Od żywości i dobroci, z którymi

ment japoński składa się z dwóch izb, niższej—posłów i wyższej—parów. Ministrowie są odpowiedzialni wobec cesarza, nie zaś wobec parlamentu. Budżet państwa podlega rozpoznaniu parlamentu, wszakże wydatki stałe, dotyczące listy cywilnej, armji, utrzymania urzędów i urzędników w istniejącej organizacji nie mogą ulegać zmniejszeniu bez zgody na to rządu. Ustawa zasadnicza zapewnia japończykom wolność osobistą, wolność zgromadzeń i stowarzyszeń, prasy i wyznania. Sędziowie cieszą się przywilejem niezależności i nieusuwalności, z wyjątkiem wypadku dokonanej zbrodni lub występku.

Trudno rozwiązać z całą ścisłością zagadnienie, o ile wprowadzenie do Japonji rządów parlamentarnych odpowiadało potrzebom kraju i o ile było wyrazem świadomych pragnień społeczeństwa? Poglądy pisarzy japońskich są pod tym względem sprzeczne i zgadzają się na to tylko, że twórcami reformy byli samurajowie, ten wykształcony stan szlachecki, który coraz większy w chwilach odrodzenia kraju wpływ na kierunek jego rządów wywierał. Nie należy wszakże sądzić, by klasy niższe, kupcy, przemysłowcy, nawet zamożniejsi drobni właściciele ziemscy, nie brali żadnego udziału w ruchu społecznym i stanowili tylko bierną masę, ulepianą bez żadnego oporu przez szlachtę na dowolnie obraną modłę. Ogół ludności zrozumiał zalety nowego systemu rządzenia, z którym idą w parze ład, porządek i szacunek dla prawa. Obciążony podatkami lud rolny wie dziś, że nikt zń nie ściągnie więcej niż określiła ustawa,

wymawiała te zapytania, biło takie ciepło serdeczne, że Roman sam nie wiedząc, jak i kiedy, rękę jej do ust podniósł.

— Dziękuję ci, kuzynko, jestem istotnie chorym, ale na taką chorobę, z której człowieka wyleczyć może tylko jego wola własna.

Szybko cofnęła mu rękę, ale z rozbłysłymi oczyma zapytała:

— Jakaż to choroba, kuzynie?

— Kaprysy—odpowiedział—nic, tylko kaprysy.

Poczem, patrząc na strumień, powoli mówił dalej:

— Człowiek goni marę, która mu się piękną wydaje, a gdy ją pochwyci, już jej nie chce, i gryzie się tem, że nie chce; czegooby zaś chciał, sam nie wie dobrze.

Śluchała uważnie, potem z uśmiechem, który jednocześnie wytryskał na ustach i w oczach, odpowiedziała:

— To jest rzeczywiście jakiś człowiek kapryśny. Nie znałam jeszcze takiego.

— Poznajże teraz— z zartobliwym ukłonem rzekł Roman.

Równie zartobliwie dygając, odrzekła:

— Bardzo mi smutno.

że żaden książę udzielny, ani żaden z jego satelitów nie pozbawi włóścianina kawałka ciężko zapracowanego chleba. Rozwinięte zdawna wśród ludu japońskiego poczucie czci osobistej łatwo przerodziło się w poczucie prawa, i, jak twierdzą znawcy bezstronni stosunków japońskich, ogół ludności państwa „wschodzącego słońca” przyjmuje z całą świadomością i zadowoleniem następujące w blizkich odstępach czasu reformy. Powstanie olbrzymiej ilości szkół¹⁾, mnożenie się szybkie pism periodycznych²⁾, wzbogacająca się wciąż literatura naukowa i nadobna, tłumaczona i oryginalna wszystko to świadczy, że lud japoński wzrasta umysłowo i chętnie wstępuje w ślady klas wyższych, które czynny udział wzięły w odrodzeniu kraju. Zkądinąd znowu przyznać trzeba, że bez wytechnienia następującej jedna po drugiej reformy, że nagle w ciągu ćwierci wieku dokonane przekształcenie stosunków społecznych i politycznych, wywołało niejako zamieszanie w umysłach i otworzyło wstęp do kraju najskrajniejszym doktrynom i żywiołom przewrotu. Parlament japoński nie zawsze wykazywał zdolność do pracy organicznej i nieraz trawił czas na bezowocnych walkach stronnictw. Od czasu swego istnienia rozwiązany był aż pięć razy, po raz ostatni w maju 1894 r., przed wybuchem wojny koreańskiej. Zwo-

¹⁾ Szkół początkowych liczą 28,560, z 3 milionami uczniów i uczennic. Szkół średnich przeszło 200, zakładów nankowych specjalnych wyższych i średnich 90, uniwersytet w Tokio i szereg szkół wojskowych i marynarskich.

²⁾ Pierwszy dziennik powstał w r. 1871. Dziś Japonja posiada kilkaset czasopism wychodzących w 50 mil. egzemplarzy.

— Poznawać takiego człowieka?

— Tak; bo jemu na świecie i światu z nim nie musi być wesoło.

— O, o! dlaczegoż światu z nim?

Cóż on biedny zawinił wobec świata?

Pomyślała chwilę i, trochę wahając się, zcichą odpowiedziała:

— Może to, że świat jest dla niego tylko dodatkiem...

— Do czego?

— Do niego samego.

Roman był zadziwiony.

— Masz na myśli samolubstwo, kuzynko?

— Mniej więcej—zaśmiała się. To jest taka deklinacja: ja, moje, mnie, dla mnie, o mnie, przy mnie, we mnie...

W tej chwili Bronia z pękiem kwiatów, które zrywała nad strumieniem, przybiegła, wołając:

— Iruś, idźmy już! Jeżeli ciągle robić będziemy takie popasy, chyba wieczorem przyjdziemy do Kaźmierówki. Bo to już drugi popas! Pierwszy był w Wolince...

Rzuciła ręką w stronę lasu, z którego przed chwilą wyszły.

— Panie idą do Kaźmierówki—zawołał Roman—ja także.

— W takim razie ja tam nie pójde—rzekła Irena.

łana obecnie w składzie odnowionym izba posłów wykazała atoli znacznie więcej od swych poprzedniczek taktu i rozwagi politycznej. Przypisać to należy spotęgowaniu się powagi rządu po zwyciężkach spotkaniach z chińczykami i w części dojrzeniu świadomości politycznej narodu i jego przedstawicieli. To wszystko daje rękojmię, że konstytucjonalizm japoński umocni się i wejdzie w krew narodu.

Bohdan Kutylowski.

MYŚLI POLITYCZNE.

Bo to rzemiosło (polityka) nie jest jako Philosophia y Theologia, którey się z ksiąg w komorze nauczyć możesz. Ale rządzenie ludzi jest, jako siekiera z młotem y koń z szabłą y wojskiem: do których jeśli się nie przyuczysz, a rękami swemi nie przyłożysz: nic nie będziesz umiał. Nietylko myśleniem, ale działaniem y dotykaniem się rzeczy, y długim doświadczeniem rośle y nabywa się mądrość do rządów ludzkich.

Jest się o co frasować y bać: iż ludzie młodzi, nieświadomi, nie ćwiczeni, w Rzeczypospolitey rządy czynią: drugim mędrszym i ćwiczeńszym, y starszym, także na skazę wszystkiej korony przeszkody czynią.

Ks. PIOTR SKARGA.

Ilekróć kobieta zechce wystąpić publicznie, rzadko zachowa tę tylko miarę, którą nakazuje przyzwołość.

KS. WALERJAN KALINKA.

Rola stronnictwa rządowego jest zawsze trudniejszą od roli opozycji, bo trudniej jest działać, niż mówić.

ST. hr. TARNOWSKI.

— Czy dlatego, aby w towarzystwie człowieka kapryśnego nie było ci smutno?

— Po części dlatego — zazartowała — ale głównie, że ta wycieczka staje mi się już niepotrzebną. Miałam tylko zaprowadzić tam Bronię...

— A po cóż Bronia potrzebna w Kaźmirówce?

— Bo tam dziś Lunia na cały dzień przyjedzie — objaśniła dziewczynka.

— A któż to taki Lunia?

Bronia parsknęła śmiechem.

— Boże, czyż nie australczyk z Romka? Na pięć minut dziesięć zapytań!

Lunia, to siostra najmłodsza pana Kazimierza, rówieśnica i serdeczna przyjaciółka Broni. Przyjeżdża często z Kaniówki do świeżo zakładanego folwarku, trochę dlatego, aby gospodarzyć u brata, trochę... tak sobie... dlatego, że jemu to sprawia przyjemność. Dziś właśnie ma tam przybyć, a Irena przyrzeka wczoraj przyprowadzić Bronię, aby dziewczynki dzień ten razem spędziły.

— Ponieważ tam idziesz, kuzynie, powierzam tę małą opiece twojej, a sama powracam do domu. Dziś tygodniowe pieczywo chleba i rozdział jego

KSIĄŻKA I DZIENNIK.

(Mosażka literacka).

Są ludzie, mający upodobanie w kolorowaniu sztychów. Upodobanie to przechodzi u nich niekiedy w namiętność, a wówczas żadna, czarno odbita rycina nie ostoi się przed nimi. Korci ich aby każdą pokryć warstwami farby, gdyż wówczas dopiero, w ich przekonaniu, staje się ona piękną.

Gdy owi koloryzatorzy mają talent malarski, a za przedmiot eksperymentów swych biorą sztychy małej wartości, nie wynika ztąd dla nikogo zbyt wielka szkoda. Gorzej jednak, gdy z pedzelkiem obchodzić się nie umieją, lub gdy imają się upiększania dzieł pierwszorzędnych rylca. Biada wówczas Dürerom, Rembrandtom, Falckom, Orłowskiemu i Chodowieckim! Wszystkie subtelności ich światłocienia, cała delikatność rozplywających się w mgłę oddaleń, energia czarnych pogłębień, bezkolorowość słonecznych jaskrawości, a wreszcie owa brzoskwiniowa puszystość, jaką posiadają niektóre *mezzo-tinta* — pod pedzelkiem upiększaczów nikną bez śladu. W najlepszym razie, zamiast dzieł pełnych siły, mamy wówczas mdłe, choć przyjemne dla oka, malowanki.

P. Ferdynand Hösick, autor książki «O Słowackim, Krasieńskim i Mickiewiczu», wydaje mi się niekiedy takim koloryzatorem. Gotów jestem sądzić, że przebywa on jeszcze okres, w którym to tylko nazywa się pięknem, co barwne. Nie może też oprzeć się pokusie, aby przepysznych i doskonałą całość stanowiących *akwafort* i *akwatynt*, wytworzonych przez życie i przez dzieła naszych wielkich poetów, nie wyczerwienić, nie wyzłoczyć i nie wyniebieszczać, dla dodania im rzekomego blasku.

P. Hösick czyni się pośrednikiem między tłumem a genjuszami, gdyby

między czeladzią, przy którym muszę być obecną.

— Chciałbym zapytać: po co? ale boję się Broni.

— Idźmy już, bo Lunia na mnie czeka.

Ale Romanowi wcale nie było pilno odchodzić. Chciał bardzo powiedzieć Irenie, że ten długi pas łąki, ścielący się u stóp wzgórza, zarosłego lasem, z zakrętem, który kres jego tajemniczo ukrywał za wzgórzem, zdawał się wołać na patrzącego: «chodź! chodź!» Chciał bardzo powiedzieć: «chodźmy razem!» Jednak nie powiedział, bo u niej błysk ciepła serdecznego, a potem wesołości poufałej zniknął już bez śladu. Spokojnie i zdala, nie podając mu nawet ręki, skinęła głową na pożegnanie.

— Do widzenia. Opiece twojej, kuzynie, powierzam tę małą. Odprawdź ją do domu, gdy sam wracać będziesz.

Odeszła w stronę Darnówki, Roman patrzył na nią i myślał, że ranne przechadzki oblewają twarze młodych kobiet świeżością jutrzeńki, a oczy ich napełniają blaskami nieba. Irena była dziś świeża, jak jutrzeńka, a w oczach jej parę razy i najwyraźniej w świetle dostrzegł niebo. Szła brze-

żąc zapytać go: komu służy? odpowie niezawodnie: genjuszom. Ale ja wyznaniu temu nie dowierzam. Kto przedsięwziął rzecz tak niewdzięczną, jak uprzystępnianie dzieł i żywotów genjalnych zwykłemu czytelnikowi, kto z lupą w ręku wyszukuje w arcydziełach wszystkie *i*, aby kłaść nad nimi kropki, kto wreszcie sądzi, że niebo zyskałoby na piękności, gdyby je pościągano *blękitem pruskim*, ten z pewnością bliższy padole, niż szczytów.

Na szczęście, p. Hösick jest czemś więcej, niż koloryzatorem sztychów: jest on zarazem ich restauratorem. Czas i okoliczności nieprzyjemnie uszkadzają niekiedy najpiękniejsze kartony. Niektóre ich miejsca zaćmiewają się tak, że dojsć nie można, co w nich pierwotnie było, innych brak bywa zupełnie. Zdolny restaurator niedostatkom tym umie skutecznie zapobiegać. Wywabia plamy, rozjasnia przyćmienia, brakujące kawałki zastępuje innymi, słowem, spełnia bardzo użyteczną rolę dopełniacza i wskrzesiciela.

W książce p. Hösicka są trzy akwaforty doskonale odrestaurowane. Pierwsza nosi tytuł: «Dzień Donkichotowski», druga: «Dwie uczyty», trzecia «O Słowackim i pani Bobrowej».

Z korespondencji Słowackiego wiemy o niedoszłym pojedynku poety, do którego dał powód «Beniowski». W jednym z listów do matki opisany jest ów wypadek, ale w tonie właściwym temu całemu listowaniu, to jest: miękkim, czułościowym, zakrywającym rzeczy najokrutniejsze i najtragiczniejsze welonem z różowej gazy. P. Hösick welon ów zdziera i pokazuje nam rzeczywistość, o której, wedle utartego wyrażenia, powiedziecby można, że «byłaby zabawna, gdyby nie była smutna».

Autor książki wszystkie ciemne miejsca rozjaśnił, wszystkie niedomówienia uzupełnił. Dzięki jemu wiemy, że przeciwnikiem poety był Stanisław

giem strumienia, po kępach nierównych i trawach splątanych, krokiem tak równym, jakby miała pod stopami gładką posadzkę. W chodzie jej był rytm linii, siła i zdrowie ciała, zżytego z naturą. Gdy za coraz oddalającą się patrzył, wzrastała w nim chęć zawołania: «wróć się i chodźmy razem!», aż uczuł, że gdyby cudem ona sama wróciła i ukazując szlak łąki powiedziała mu: «chodźmy razem!» byłby niewypowiedzianie, ogromnie szczęśliwym. Ale na to trzeba było chyba cudu.

Bronia, ociąganiem się jego do ostatka już zniecierpliwiona, wsunęła mu rękę pod ramię i bez ceremonji pościągnęła go naprzód. I czego to było przypatrywać się tak długo Irusi odchodzącej? Poszła do domu, bo jej pilno do różnych zajęć, i koniec! Ona w swoją drogę poszła, a im trzeba iść w swoją jak najprędzej, bo Lunia czeka.

Wstały dziś z Irusią bardzo wczesnie, o całą godzinę wcześniej, niż zwykle, właśnie z powodu tej wycieczki, ale idąc, zboczyły do Wolinki...

— Cóż to takiego ta Wolinka?

— Jakto: co takiego? Wieś...

— Prawda; teraz nawet trochę ją

Ropelowski, «bladzi-zielona lala», jak go Słowacki plastycznie szkicuje, że poecie sekundował Nabelak, i że pełnomocnictwo strony przeciwnej spoczywało w rękach Franciszka Szemiotha, który lekko odstąpił je Eustachemu Januszkiewiczowi, który ostrożnie obdarzył nim Kolykę, który w ostatnim akcie tej tragedji gardłował nie za swym mocodawcą, lecz za Słowackim.

P. Hösick słusznie widzi w tem wszystkim «donkichoterję»; jednak ów dzień, po Cervantesowsku zakończony, miał i tragiczne godziny. Każdemu, kto czytał odnośny list Słowackiego do matki, utrwalił się w pamięci obraz poety, czarno ubranego, który, po zrobieniu testamentu i przygotowaniu listów do osób najdroższych, idzie o świcie przez puste jeszcze ulice Paryża sam jeden, z różą w ręce, kupioną na targu kwiatów «za grosz», i pomimo uczucia, że idzie na śmierć, jest «wesół», gdyż «ta rzecz ma dlań powab rycerski i piękność». Niepodobna bez ściśnienia serca pomyśleć, że może za chwilę marny kawalek ołowiu, ręką awanturnika wystrzelony, przeszyje to serce brylantowe, albo rozerwie mózg, w którym, jak w mikrokosmie, zamknął Bóg cały świat poezji. Wszakże nie w inny sposób unicestwione zostały, w czasie, dniowi owemu bliskim, potężne inteligencje Puszkina i Lermontowa — których podobieństwo okoliczności łatwo mogło być naszemu poecie przypomnieć...

Cenniejszem jeszcze jest rozjaśnienie i dorysowanie obrazu pamiętnej «uczty wigilijnej», na której duchy Mickiewicza i Słowackiego po raz pierwszy otwarci się starli. Obraz ten odmalowywany był dotąd z nadmiernym patosem, a z niedostateczną ścisłością, i to przez świadków, których bezstronnością w żaden sposób nazwać nie można. P. Hösick gasi te bengalskie ognie i rzuca na ową, pra-

wie mistyczną, dotąd scenę snop silnego, dziennego światła.

W świetle tem dostrzegamy jedną rzecz niezawodną, że Słowackiemu stała się krzywda. Wielkiego poetę zapoznano i zamiast dać mu miejsce obok Mickiewicza, kazano usiąść przy jego podnóżku. Nic dziwnego, że zakipiała w nim szlachetna duma, i że dał jej ujście w piorunowych, pełnych myśli, uczucia i zewnętrznej kunsztowności strofach, których słuchacze nie zrozumieli...

W tem spoczywa największy tragizm sceny owej, a zarazem i całego istnienia poety!

W wiele lat później rozmawiałem o Słowackim z Odyńcem. Sąd sędziwego romantyka — jak cały on zresztą — był odbiciem myśli Mickiewiczowskiej. Zapamiętałem doskonale jego słowa.

— Wam — mówił — Słowacki wydawać się może czemś wielkiem; my jednak, cośmy go znali dziećmi...

Nie kończąc, machnął lekceważącą ręką. Widoczne było, że pojęcia: «dzieciak» i «Słowacki» na zawsze już w mózgu starszaka zespoliły się i w kamień zakrzepły.

— Zdaje się wam, że go rozumiecie — ciągnął — tymczasem najbystrzejsi z was ulegają poprostu takiemu złudzeniu, jak pani Deotyma. I jej, po przeczytaniu «Króla-Ducha», wydało się, że go pojęła. Siostrzyczko! — rzekłem — wytłómacz mi, na Boga, co to jest ten «Król-Duch»? W odpowiedzi pani Deotyma roztoczyła przedemną wspaniałe obrazy, których... w poemacie wcale nie było. Po roku, znów ją znajduję w ekstazie. — Braciszku! — mówi do mnie — odczytałam dziś powtórnie «Króla-Ducha». Cóż to za arcydzieło!... — Zrozumiałaś je, siostrzyczko? — Najdoskonalej. — Mogłabyś mi je wytłómaczyć? — Z całą chęcią... I znów pani Deotyma opowiada mi przesliczne rzeczy — których w «Królu-Duchu» wcale niema. Co najciekawsze jednak,

Nie odpowiedział nic, tylko pomyślał: ten drobiazg ma słusność. Po co? Myślał wrócił do Ireny. Zkąd jej przyszła do głowy ta zabawna deklinacja: ja, moje, mnie, dla mnie, przy mnie, we mnie i t. d.? Spieszno jej było do asystowania przy pieczywie i rozdzielaniu chleba! Ochmistrzyni! A przytem słowik domowy i troszkę — filozofka. Bo jest tu i filozofja jakaś! Ja, moje, mnie, dla mnie, we mnie... Jakże się to godzi z doglądaniem pieczywa? No, naprawdę, dlaczegożby godzić się nie miało? Nawet to bardzo naturalne, że się godzi, bo to pieczywo, to nie ja, nie moje, nie dla mnie... Przypomina sobie doskonale takie bochny chleba razowego wielkie, ciemne, ze wzorami liści klonowych na białym od mąki spodzie, z zapachem, który, zdaje mu się, że w tej chwili czuje. W oddalonej przeszłości swojej, w tej samej Darnówce, widywał często stryjenkę, rozdzielającą pomiędzy ludzi takie pachnące bochny. Na Darnówce ciążyły długi, on wie jakie, oboje właściciele jej pracowali dużo i usilnie. Teraz jedno z nich osłabło i już nie może. Wyręcza je Irena. Zamiast w towarzystwie baronowej Lamoni bujać po zagranicy, dogląda pieczywa... Nie ja, nie

to drugie opowiadanie nic a nic nie było podobne do pierwszego!...

Mieści się w tem klucz do zrozumienia całego stosunku Mickiewicza do Słowackiego, a zarazem wyjaśnienie stanowiska, jakie śpiewak «Ballady» zajmował wśród ludzi, tworzących system słoneczny Mickiewicza.

Mickiewiczowi, całkowicie wypełnionemu swym potężnym ja — tem ja, które za milion czuło, za milion myślało, i za milion nienawidziło — wolno było nie dostrzegać i nie rozumieć Słowackiego. Rzecz to zresztą stwierdzona, że, jak wielu znakomych artystów, pozbawiony on był zupełnie sądu krytycznego o współczesnych. Inaczej wszakże rzecz się ma z tymi, co, dobrowolnie poniżywszy się do roli słuzalców i fanatyków, jego uczynili satrapą i bożkiem. Winni są oni ciężkiego grzechu literackiego i sprawiedliwie zasłużyli wszyscy, a zwłaszcza dwulicowy prowodyr ich, Eustachy Januszkiewicz, na chłostę, jaką im p. Hösick wymierzył.

Januszkiewicz, dla prywatnych, a niskich spraw nienawidzący Słowackiego, pierwszy puścił w kurs owo olbrzymie kłamstwo: jakoby Mickiewicz powiedział Słowackiemu wręcz, że «nie jest poetą». A jakkolwiek równe prawdopodobieństwo miałoby twierdzenie, że ziemia nie obraca się dookoła słońca, kłamstwu owemu, ujawnionemu w druku, nie zaprzeczył nikt — nawet Mickiewicz...

Wiktor Gomulicki.

— DN —

POKORNA SŁUŻEBNICA.

W dobroczynnych snach i pokrzepiających marzeniach stawała przed ludźmi postać niewieścia, o twarzy, którą praca uczyniła surową, a miłość łagodną, nad poważną głową głęboki ogień oczu zapalał aureolę. Światło wiekiście młodego ducha, które gorzało

moje, nie mnie, nie dla mnie... Czy to jutrzienka wschodzi za wzgórzem, porośniętym sosnami i bije ku niemu jakimś światłem nieznanym?

Skreśli razem z łaką za wzgórze porośnięte sosnami i stanęli wobec krajobrazu rozległego, tego samego, który zajmował przestrzeń widzialną z okna pokoju Stefana. Za złotymi ścierniskami, poplamionymi przez ciemne płachty ziemi świeżo zoranej i przez majową zieloność łanów końskiego zębu, pałacyk Otawickich, w potężnej grupie drzew świecił białością olśniewającą. W innej stronie, inny punkt biały, dalszy, lecz jeszcze dość wyraźny, aby rozpoznać że jest nim kościół. Tuż pod wzgórzem, do boku jego jednym krańcem przyczepiona, niwka gryki kwitnącej. Moznaby mniemać, że na ten kawaleczek ziemi spadł śnieg gęsty, gdyby z pod białości puszystej nie przebijały się naksztalt sieci żyłek czerwone łodygi i listki.

Roman stanął i towarzyszkę swoją zatrzymał.

— Patrz, patrz! znowu pałacyk Górski! zewsząd go widać! A tam, to kościół parafjalny Zawrocki, prawda? Jakaż ta gryka biała! Az oczy mrzą się od tej białości.

Obejrzał się na przebytą drogę. Nad

sobie przypominam. Taka duża wieś, która niegdyś należała do Darnówki. Poczucie tam chodzący?

— Jako: po co? Kondratkowej syn bardzo chory.

Roman zaśmiał się i z imienia i z pewności Broni, że każdy musiał wiedzieć o istnieniu Kondratkowej i o tem, dlaczego Irena do niej chodzi. Aby podrażnić się z dziewczynką, zapytał jeszcze:

— A któż to taki ta Kondratkowa?

Tak jak się spodziewał, Bronia trochę ze śmiechem, a trochę z irytacją zawołała:

— No, czyż nie australczyk z Romka! — a zaraz potem z żywością wielką wytrzepała przed nim całą historję jakiejś rodziny chłopskiej, jej szczęście i nieszczęście, wraz z dziesiątkiem różnych imion i zdarzeń.

Kiedy skończyła, Roman rzekł:

— No, dobrze, niech już ja będę sobie australczykiem, a Bronia niech mi z krajami nieznanymi poznajamia. Zgoda?

Podniosła głowę i z pod szerokiego brzegu kapelusza spojrziała na niego ze zdziwieniem w błękitnych oczach.

— A pocóż to Romkowi? Za kilka dni pojedzie sobie znowu i może nigdy już nie wróci.

w żywym i przenikliwym wzroku, rzucało na rysy szlachetny wyraz godności, dumy i pokory.

— Kim jesteś?— pytano.

— Jestem pokorną służebnicą idei prawdy i miłości. Posłannictwem jestem nieść ludzłom rezygnację i otuchę, godność i energję. Jestem zawsze tam, gdzie światłane blaski słońca zasłonięte są przez brudne i szare cienie poposłitości i nędzy. Czuwam wtedy, kiedy dobre bóstwa śpią głęboko, kiedy się przeznaczenie ze swojej niewypełnionej czary leje na świat ludzki wszystkie gorycze życia. Mojem posłannictwem jest nieść pochodnię światła i ewangelję dobroci, gdzie zapadł kłir smutku i rozpacz, gdzie panuje słońce i ciemnota.

— Zkąd przychodzisz?

— Przychodzę z tego nieśmiertelnego królestwa Rozumu i Dobroci, które po wszystkie wieki wytrwale walczyło z nędzą i złością. Jestem jego służebnicą pokorną i uległą, bo tak zostało zapisanem, że wysłańcy światła i dobra mają chodzić w szacie cierpliwości i pokory. Mają być dumni co do celów, pokorni co do środków.

— Jakimiż środkami spełniasz twoje posłannictwo?

— Takimi, jakimi od wiek wieków walczyły duchy, mistrze i nauczyciele moi. Zmieniam je, zależnie od ludzi, z którymi mam do czynienia. Gram na tych wszystkich strunach ich duszy, które wydawać mogą dźwięki szlachetne i podniosłe. Wrażliwość ludzka jest tak rozległa, bogata i rozmaita, tak skłonna nie tylko do złego, lecz i do dobrego, że wygrać na tej harfie można wszystkie strofy.

Ewangeliczna prostota i pokora siostry miłosierdzia, i duma niezależnego umysłu, arystokratyzm inteligencji i demokratyzm serca, zlewaty i łączyły się wzajemnie w tej postaci wyniosłej, choć uległej, hardej, choć giętkiej.

Stroniła ona od wielkich zbiegowisk ludzkich, od błysku i zgiełku światła, od próżności przepychu. Umilowała skromnych, łaknących i cierpiących. Kochała ubogich, a uwielbiała tylko bogatych duchem.

W okresie upadku człowieczego głosiła po szerokich niwach światła podniosłe słowa godności. Wdzięwała na siebie szatę myślicielki, poetki lub pracownicy; przemawiała dźwięcznym tonem klasycznym lub giętkim dżalektym nowoczesnym. Łączyła w sobie subtelności duszy z głębokością umysłu.

łaką wznosiła się para lekka, której nie spostrzegł gdy przez nią przechodził. Już też zaczynała się rozpraszać, ale jeszcze tworzyła mgiełkę, w której drzewa i krzaki, stały jak w porozdzieranej krepie srebrnawej. Wilgotna świeżość wiała ztamtąd i trochę tej tajemniczości, którą mają cienie, leniwie usuwające się przed pełnią światła. A pole było zupełnie suche, ciepłe, jasne; przeważał na niem koloryt złoty, wśród którego pałacyk górski, kościół daleki i niwka gryki olśniewały, blaskiem rzeczy białych, gdy uderzy w nie z całą siłą światło słoneczne.

Bronia wyciągając szczupłe ramię, wskazywała różne punkty widnokręgu.

— Tak; to jest kościół Zawrocki, a zaraz za nim ten koniuszeczek, koniuszeczek ogrodu z topolami, to dwór Zawrocki, państwa Rosnowskich.

— Wiem, wiem, pamiętam Zawroc...

— Reszty dworu ztąd nie widać, zasłania go kościół i ten lasek... to jest dębowy lasek przy samym dworze. A ta wieś, co tam daleko, nazywa się Zwirówka, a ta bliższa, Hor-

Nie była nigdy pyszną, ale i nigdy wątpliwą. W sferze szczytnych duchów, skąd schodziła na ziemię, panowały często mroki, lub królowała rozpacz znikomości i zwątpienia. Jej harfa nie łączyła się nigdy z tą orkiestrą, która grywała posępne i tragiczne sonaty. Przemawiała do smutnych, aby im dać nadzieję, do srospaczonych, aby im dać rezygnację. Zapytwana o tajemnicę swojej niezachwianej równowagi, odpowiadała:

— Jestem pokorną służebnicą i zwiastunką tych losów, które przeznaczenie chowa dla rodzaju ludzkiego.

Kiedy zniknęła ta wysłanka dobrych genjuszów, która w snach tylko nawiedzała cierpiących, wdzięczne ich usta szeptały:

«Niech będzie błogosławiona!»

B. Lutomski.

Warszawa

Z NAD SEKWANY.

Paryż, 20 marca.

[Paryż w Nicei. Polonja nad Riwjera. Proletariat w Monte-Carlo. Epigonowie komuny. Z powodu artykułu p. Jankowskiego. Bankructwo nowoczesnej nauki. Ostatni neofici. Obóz Radziwiłłowski w Cannes. Przyszła hrabina Oppersdorf].

List ten z nad Sekwany nie mniej nadsekwańskim będzie. to jest paryżkim od innych, tak obiecuje sobie, choć nie z Paryża wysłany. Influenza wypędziła «Paryżanina» na południe. Ale do miejsca, w którym obecnie przebywam, mógłbym zastosować, przedrzeźniając go, Kornelowski wiersz:

«Rome n'est plus dans Rome; elle est toute où je suis!»

Cały Paryż odnajduje się w Nicei. W drodze z dworca do hotelu spotkałem tuzin znajomych twarzy, z najrozmaitszych światów i z nienajgorszych: Bonnat'a, wielkiego malarza, Vandal'a, wielkiego historyka... «Czy być może? I pan tutaj! Influenza, nieprawdaż?» Ludziom tym, którzy są ludźmi pracy, dziwną się wydaje, tak jak i mnie samemu, ta zimowa próżniacza willegiatura, do której nie nawykli. Ale trudno spierać się ze zdro-

niczka... Naszej Wolinki ztąd nie widać, bo za lasem, tylko ot, widzi Romek, ten dym co podnosi się nad drzewami tam daleko, daleko... to z Wolinki... tam, między małym laskiem, a wielkim borem jest Wolinka...

— I Kondratkowa?

Ale ona w zapale nie zważała na przerwę.

— Ztąd też i Kazmierówkę widać. Niech Romek popatrzy dobrze i zgadnie gdzie Kazmierówka?

— Może to ta gromada drzew przy drugim brzegu łąki, nad samą rzeczka...

— Zgadł Romek. Bliżej byłoby dojść tam z Darnówki przez łąkę, ale rzeczka przegradza. Niektórzy chodzą po kładce, ale my wolimy trochę dalej... Kawalek łąki obchodzi się polem, i już! A właśnie tu jest najładniej, bo ztąd całą łąkę widać i Górów i Zawroc i tyle, tyle pola, kochanego pola...

Roman ciekawie popatrzwał na szczięboczącą dziewczynkę. Boże wielki! Ten dzieciak już naprawdę kocha te pola! «Tam na błoniu błyszczą kwiecie»...

— Którędyż teraz pójdziemy, Broniu?

wiem. Czteromiesięczny mróz w paryżkiej kwaterze przy kominkowym ogniu przechodzi przeciętną wytrzymałość człowieczego organizmu. W stołecznych i podstołecznych ogrodach wszystkie krzewy wymarły. Ale nie tylko nadsekwańską stolicę odnalazłem tutaj w pełnym komplecie. Własna właściwa cara patria przedstawiła mi się także w dość okazałej reprezentacji. A liczniej jeszcze i huczniej w blizkiem sąsiedztwie, o czym proszę nie wspominać Bismarkowi. Donosiłem poprzednio, że Polonja zdobywa Amerykę; alisci widzę ją dobierającą się także do Sabaudji! W Monte-Carlo odkryłem potężną polską załogę, z okazałym pułkiem amazonek w pierwszej linii bojowej. Ze też z dzienników nigdy prawdy dowiedzieć się nie można, nawet o cenach zboża. Oczywiście pszenica popłacać musi nad Wisłą, a żyto sprzedaje się na wagę ładnych, świecących stufrankówek z popiersiem księcia Monaco... Przyznać muszę zresztą, że fundacja nieboszczyka Blanca nie ukazała się moim oczom, tym razem zwłaszcza, z tem piętnem demonicznej grozy, z którym widzę ją pokutującą w wielu wyobraźniach. I tu dużo się zmieniło. Nie wiem wprawdzie, czy na lepsze, czy na gorsze. Ogólny niwelacyjny-demokratyzujący prąd społeczny dotarł i do tych progów. Zielone stoły pomnożyły się w trójnasób, ale bilety tysiącfrankowe znikły z ich powierzchni, zastąpione przeważnie podzią pięciofrankówek. Wygląda to trywjalniej, spokojniej; familijnie prawie, gdyby nie obecność pewnego żywiołu o hałaśliwych barwach sukien i kapeluszy; całkiem nie dramatycznie w każdym razie. Dla pięciofrankówek ludzie nie strzelają sobie przecież we łby! Gra zdemokratyzowała się. I właśnie przy wejściu do kasyna spotkałem autentycznego przedstawiciela proletariatu — Rocheforta. Zrzucił z ramion niedbałym ruchem do rąk liberyjnego sługi okazałe palto futrzane

— Tą drogą koło gryki, a potem tą miedzą, co to taka cała błękitna od cykorji.

— Widzisz Broniu; lepszą jesteś, niż się to zdaje tobie samej. Nie chciałaś z początku poznajmiał mię tu ze wszystkiem, a teraz mówisz jak się nazywają nie tylko miejsca, ale i kwiaty.

Dziewczynka zmieszana się trochę.

— Cóż mi to szkodzi, szepnęła, jeżeli mogę zrobić przez to Romkowi choć najmniejszą przyjemność, to i owszem.

Nagle krzyknęła.

— Oj, Boże, jakież pyszne rumianki! Widzi Romek, te krzaki całe w kwiatach złotych jak słońce, na miedzy i na polu... tam... i tam... i tam! To jest rumianek farbierski. Nasze chłopki czyszcza nim dzieże i dla tego nazywa się on u nich *dzieżnik*.

— Prawdziwy botanik z Broni. Znasz po imieniu wszystkie kwiaty!

i wszedł w wytwornym *smoking'u* o atlasowych wylogach, z białym jak śnieg zabotem w szeroko otwartej kamizelce. A co potem robił, tego nie dopowiem, przez wzgląd na złudzenia, które lepiej zostawić poczciwemu demosowi. Tuż za tym demokratycznym *smoking'iem* ukazał mi się zresztą drugi, nie mniej wytworny, okrywający grubą, jakby z pod ciesielskiej siekiry dobytą postać głośniego literackiego krytyka Bauera, który swojego czasu podróżował także do Nowej-Kaledonii, między męczennikami ludowej sprawy! Fundacja nieboszczyka Blanca zdemokratyzowała się, a komuna paryzka nabrała arystokratycznych manjer. Zwykle to koleje i zabawki ludzkiej historii.

Wracając z Monte-Carlo do Nicei, znalazłem przed sobą na stole niebieską okładkę «Kraju», co mi sprawiło wielką uciechę, większą jeszcze po przeczytaniu artykułu p. Jankowskiego o dwóch księtkach. Tak więc nowy, przez Ferdynanda Brunetiére'a *urbi et orbi* ogłoszony dogmat o bankructwie nowoczesnej nauki dostał się już nad Wisłę. Staralem się właśnie tej nocy, spać nie mogąc, wyobrazić sobie plastycznie sensacyjny dramat tej upadłości. Dziewiętnaście tedy wieków temu, zebrawszy umysłowy swój dorobek, ludzkość umieściła go w świeżo założonej kasie ubezpieczeń na życie i na śmierć, pod firmą religii chrześcijańskiej, i żyła spokojnie z procentów bez troski o jutro, to jest o los swój przed grobem i za grobem. Aliści, na schyłku wieku dziewiętnastego, podobało jej się nagle, bez żadnej usprawiedliwionej przyczyny, przenieść swoje oszczędności do drugiej finansowej instytucji, której naukowa firma zdała jej się obiecywać większe zyski. I ta druga instytucja, wywiódłszy w pole swoją klientelę pełnemi złudzeń reklamami, zbankrutowała właśnie, po krótkotrwałej ażjotowej kampanji; zawiesiła wypłaty. Czy tak? Niby tak oczywiście, podług myśli księdza Dębickiego. Ale takie pojęcie rzeczy zostawia mi mnóstwo wątpliwości i umysłowych kłopotów. Najpierw co do samej daty owych przenosin umysłowego funduszu naszego z jednej kasy do drugiej. Zdaje mi się bowiem, że już pierwszy człowiek, który odkrył tajemnicę dobywania ognia z dwóch patyków suchego drzewa pocieranych jeden o drugi, człowiek ten ulokował pewien kapitał pod firmą nauki, a nie pod inną firmą, i kapitał ten, na przekór panu Brunetiére, nie zdaje mi się wcale dziś jeszcze zagrożonym bezprocentowością. Przyjechałem tu z Paryża pociągiem, przebywającym przestrzeń 1,200 kilometrów w przeciągu 17 godzin. W wagonie, zamienionym w sypialnię, a ochronionym od wstrząśnień przez umiejętny układ szyn, kół i resorów, zażyłem doskonałego wypoczynku; nie wysiadając z wagonu, umyłem się w zimnej i w ciepłej wodzie, ubrałem się i zjadłem śniadanie. W Cannes, gdzie zatrzymałem się godzin kilka, przywołałem do telefonu nicejskiego oberżystę, u którego zapewnić sobie chciałem kwatere, i otrzymałem zadawalniającą odpowiedź. Za przybyciem do oberży, hydrauliczna winda zaniósła mnie na trzecie piętro, do mojego pokoju, w którym za pociśnięciem

sprężyny znalazłem o ósmej godzinie wieczorem blask dziennego światła. A teraz pan Brunetiére i ks. Dębicki za nim chcą mi wyperswadować, że instytucja, której zawdzięczyłem dopiero wszystkie te wygody i przyjemności życiowe, jest instytucją bankrutującą. Żadną miarą nie mogę sobie tego pomieścić w głowie. Co prawda, stanawszy przed kratką, za którą wydają bilety na drogę do Nicei, nie przyszło mi do głowy zażądać biletu do wiekulistego życia; ani też pokusiłem się o przesłanie telefonem zapytania o to, z kąd wziąłem się na tym świecie i co na nim robię. Ale właśnie zdaje mi się, iż w umyśle pana Brunetiére, a pośrednio i księdza Dębickiego, powstało pomieszanie pojęć o przeznaczeniach dwóch instytucji, dwóch kas wkładowych, z których jedna, oskarżona o bankructwo, nie podjęła nigdy roli płatnika względem weksli, wystawionych przez drugą. Być może, iż ciekawość wobec pytania: «z kąd i dokąd idziemy? z kąd się wzięło nasze życie i dokąd nas ono prowadzi?» należy do najpilniejszych potrzeb życiowych; dajmy nawet, że jest ona potrzebą najpilniejszą. Ale są i inne życiowe potrzeby. Zanim się umrze, dobrze lub źle, trzeba żyć. Czy więc nauka historyczna, nazywana mistrzynią życia, może być poczytaną za bankruta dlatego, że nie uczy nas i nauczyć nie może tego, co było przedtem i co będzie potem?

I zdaje mi się jeszcze, że na dnie tego wielkiego procesu, wytoczonego naukowej firmie społecznej, tkwi pomieszanie drugie. «W sceptycyzmie poczeta i leżąca w agonji krańcowego sceptycyzmu osławiona pyszna filozofja nowoczesna — pisze p. Jankowski — zdemoralizowała połowę ludzkości» i «pogasiła przed nią światła». Oto jej bilans. Więc zbankrutowała oczywiście. Niech i tak będzie. Nie myślę wcale jej bronić. Ale czy ta filozofja stanowi początek i koniec umysłowego ruchu w XIX wieku i naukowego dorobku ludzkości? Filozoficzna nauka «pogasiła światła» przed oczami pana Brunetiére; ale inna nauka zapaliła przed moimi oczami lampę elektryczną, przy której właśnie oto piszę. A i to przecież coś warte! Ogólny bilans umysłowy i specjalny bilans filozoficzny są to dwa rachunki całkiem odrębne.

Ze filozofja nowoczesna nie rozwiązała wielkiej zagadki życiowej, że nie dostarczyła odpowiedzi na żadne z kardynalnych pytań, które dotyczą przeznaczeń naszych, o to nie może być sporu, i nikt podobno nie spiera się nawet. Ale właśnie i w tym względzie specjalna gałąź naukowa, o której mowa, nie może być sumiennie przekonana o niewypłacalności, przynajmniej w bieżącej chwili, ponieważ charakterystyką ogólną filozofji nowoczesnej jest to, jeżeli się nie mylę, że nie wystawia ona i nie wystawiała nigdy weksli na wypłaty tej kategorii; ponieważ jej założeniem przeciwnie i stałą tendencją zdaje się być dowodzenie nam, że w tym względzie ciekawość nasza jest próżną i zaspokojenia nie dopuszczającą. *Ignoramus et ignorabimus!*

Więc kto tu zbankrutował właściwie, i do kogo czy do czego stosują

się oskarżenia księdza Dębickiego czy pana Brunetiére'a?

Nie przeczę zresztą, iż w społecznym wieku umysłowym zarysował się, osobliwie we Francji, pewien prąd, oddalający część intelektualnej arystokracji od naukowych ideałów. Ale zwrot ten nie zdaje mi się naogół wymierzonym w tę stronę, w którą skierowaćby go chciały marzenia księdza Dębickiego. Mielśmy wprawdzie w tym czasie kilka sensacyjnych nawróceń w kierunku religijnym, i prasa obwieściła nam imiona kilku głośniejszych neofitów. Jak dotąd, imiona te nie należą do tych, któreby mogły przynieść wielką chlubę jakimkolwiek kościołowi, lub wielki pożytek. Że nauka nowoczesna nie dała zadowolenia panu Brunetiére, to jeszcze nie dowodzi niczego przeciwko nowoczesnej nauce. Naukowość pana Brunetiére ograniczyła się, jak wiadomo, na tej prowincji w której panował przed dwoma wiekami genjusz Bossuet'a. Po panu Brunetiére zjawił się Albin Valabrégue, o którym nie wiadomo dotąd, czy dostał bzika, czy też opracowuje materiał do nowego wodewilu. Wątpliwą także pozostaje rzecz, czy chce on nawracać żydów na wiarę chrześcijańską, czy też chrześcijan prowadzić do bożnicy. Trzecim z kolei jest I. K. Huysmans. Wypuszczona w świat z niebывалym zbytkiem reklamy ostatnia książka jego p. t. «*En route*» jest podobno autobjogratją. Dowiadujemy się tedy z niej, że p. Huysmans oddawna już spędzał dnie całe w kościołach, nie dla modlitwy, bo był niedowiarkiem zupełnym, ale ot tak, dla zabicia czasu, a także dla odpędzenia pokus, które odkrywają nam w nim człowieka apopleksyjnego fizycznie i moralnie, chorego na specjalny obłęd umysłowy z dziedziny sadyzmu i skatologii. Neofity tego, używającego dla określenia wrażeń swoich terminologii całkiem specjalnej także («*alors il parvient à se réunir, à se récupérer et il se vomit*»), nie zaspakają żaden pacjent powszedni, czy powszedni katechizm. Trzeba mu obrzędów specjalnych zawsze i specjalnych wierzeń, nie religji właściwie, a mistyki. W gruncie rzeczy najodpowiedniejszym dlań przybytkiem zdałby mi się dom zdrowia.

Anatola France nie chciałbym zamknąć w domu zdrowia. Zbyt wesóły to towarzysz. Ale właśnie ten mniej ogółowi znany rys jego charakteru rzucać mi się zdaje na jego sceptycyzm filozoficzny, osobliwe światło. Nie wiem, czy przy ścisłym obrachunku jego osobistej umysłowości nie wypadłoby go zaklasyfikować poprostu do kategorii nie mistyków — a mistyfikatorów. Zresztą pisarz, który w usta braciszka Jana (*Fra Giovanni*) w «*Le Paite de S-te Claire*», włożył świeżo te słowa zwrócone do szatana: «*Je sais, je vois, je sens, je veux, je souffre. Et je t'aime pour tout le mal que tu m'as fait. Je t'aime parceque tu m'as perdu*», pisarz ten, piszący językiem, którego tajemnicy znać nieboszczyk Renan nie zaniósł do grobu, więcej przezroczyście może jeszcze i harmonijnym od Renanowskiego, pisarz ten nie zabierze nigdy miejsca między oskarżycielami nauki.

W Cannes trafiłem także na cały

obóz polski, ciągnący pod chorągwią Radziwiłłowską do Rzymu na wiadome weselne gody. Czy wiedzą czytelnicy, że przyszła hrabina Oppersdorf mieszkać będzie w starym Piastowskim zamku i w otoczeniu ludności, wyznającej dotąd wiarę i mówiącej językiem praocjów z piastowskiej epoki? Będzie ona także, jako pani na wyższej Głogowie (*Ober Glogau*), kierowniczką czterdziestu szkółek ludowych utrzymywanych w obrębie Oppersdorfskiego majoratu. Ładne zadanie dla księżniczki Radziwiłłówny. A i dla profesora Pawińskiego odkrywają się, jak słyszałem, ponętne zadanie w otwartych dlań na oścież archiwach starej głogowskiej dzielnicy.

Paryżanin.

ZDALEKA I ZBLIZKA.

Z PISM I KSIĄZEK.

[Zapolska o naszej literaturze. Teatr i religja. Z dziedziny wynalazków].

Literatura polska weszła na porządek dzienny miesięczników francuzkich. Zajmowała się nią w ostatnich czasach «Revue des Revues», obecnie znowu «La Revue Blanche» drukuje «Lettres polonaises» pani (abry. Zapolskiej. «Czy istnieje literatura polska?» «O, bezwątpienia» — odpowiada p. Zapolska, rozpoczynając tem naiwnem zacięciem swój artykuł. O elukubracji tej, ubogiej na duchu, daje lwowski «Przegląd» następujące sprawozdanie:

«P. Zapolska, która bawiąc w Paryżu, ma tam wspaniałe apartamenty (podobno 11 pokoi recepcyjnych), a jeszcze wspanialsze w nich meble, w wolnych zaś chwilach z amatorstwa występuje czasem w «Theatre libre», nie poprzestając na naszej literaturze, postanowiła zabłysnąć także we francuzkiej. Wstąpiła mianowicie w grono stałych współpracowników pisma «La Revue Blanche», które pozostaje pod kierownictwem poety-symbolisty Stefana Mallarmé. Zapowiedziała więc powiastkę p. t. «Le précurseur des ténébreux» (Goniec ciemności), a tymczasem dała charakterystykę naszej bieżącej literatury. Pani Z. podkreśla następujące jej cechy: pewien romantyzm, zaniedbanie formy artystycznej i przywiczanie do prostej opowieści; obojętność na prądy literacko-artystyczne ostatnich czasów, mistycyzm wciąż powracający; żywy udział kobiet w piśmiennictwie, które są cenione, umieją pisać i dalskie są od czulostkowości autorek angielskich lub niemieckich. Wymienia imiona: Dygasińskiego, którego uważa za pierwszorzędnego psychologa, Prusa, Szymańskiego, Sienkiewicza, Mańkowskiego, Junoszę, Orzeszkową, Ostoję, Szelię, Lubowskiego («Bawidelko»), Żalowskiego, Bliźnińskiego, Bałuckiego. Zarzuca naszym autorom zbytnią dbałość o «opinję publiczności». Z poetów wymienia: Asnyka, A. Langego, Kasprowicza, Konopnicką, Lętowskiego, Tetmajera, Gawalewicza.

Pani Zapolska kończy następująca, aż nadto obrazową charakterystyką naszej literatury: «Wogóle literatura to w całości oparta na nieco banalnym i zwiędłym, lecz tkliwym i smutnym uczuciu. Coś, jakby preludja Chopina, pomieszane z chórami wiejskimi, ciągnącemi pod czarnym bosem, ubielonym szronem. Skłonność do choroby mistycznej, do pobożnej newrozy w oświeconej kaplicy, gdzie gromnice jedna po drugiej gasną pod wichrami zwycięskiego stulecia. To księżniczka uśpiona w lesie — w lesie, w którym jest cały wszechświat. Księżniczka bardzo interesująca, z herbem szlacheckim na zakonnej sukni, ze stendhalowską chusteczką w rę-

ce, na której drzemie średniowieczny sokół».

«Konia z rzędem temu, co to ostatnie zdanie zrozumie! Zdaje nam się jednak, że to będzie zbyt twardy orzech do zgryzienia nawet dla symbolistów, którzy przecież sami są arcy mistrzami w pisaniu rzeczy niezrozumiałych! Ostatecznie wynika z tego artykułu, że jeżeli kto u nas dobrze pisze, zdaniem p. Zapolskiej, to tylko kobiety-powieściopisarki, a wśród nich ona sama. U niej bowiem ani śladu owych «wad» naszej literatury. Ona jedyna nie jest «obojętną na prądy literacko-artystyczne ostatnich czasów», co na język zwykły tłómaczy się, że ona jedna zapisała się w szeregi naśladowców pornografji francuzkiej. Ona też jedyna istotnie nie dba o «opinję publiczności», która nie chce wierzyć i nie wierzy, że historyczne upodobanie w sprośnościach jest pięknem i stanowić powinno jądro sztuki».

We Lwowie miały być zorganizowane przedstawienia na wzór pasyjnych w Oberamergau. Inicyjatywa dyrektora teatru, p. Z. Przybylskiego, spotkała na początku poparcie, podobno nawet oo. jezuitów. Rzecz rozbiła się jednak o opozycję, która ostro wystąpić musiała, skoro zniewolila p. Przybylskiego do zamieszczenia następującego listu otwartego:

«Jakkolwiek wszelką polemikę teatru z publicznością i krytyką uważam za niewłaściwą, nie mogę się jednak powstrzymać od kilku słów wyjaśnienia w kwestji zamierzonych przedstawień pasyjnych. Dziś, gdy we wszystkich zakątkach cywilizowanych miast i krajów przedstawienia tego rodzaju stają się do pewnego stopnia dzwignią z upadku narodów, przestających wierzyć w Boga, kiedy Niemcy, Francja i t. d. z całą czcią i szacunkiem otaczają tego rodzaju przedstawienia, kiedy tłumy patników dążą do miejsc, w których one do szczytu doskonałości doszły, kiedy Kościół święty nigdy i nigdzie ich nie zabrania, sądziłem, że i u nas we Lwowie przedstawienia te, dawane od czasu do czasu, mogą wpłynąć na rozbudzenie uczuć religijnych u publiczności. Wszakże tego rodzaju przedstawienia urządził w teatrze hr. Skarbka, wraz z artystami dramatycznymi i młodzieżą szkolną, ksiądz Solecki i nikt wówczas nie protestował. Urządził je kapłan, o którym każdy z nas głęboko jest przekonany, że służy wiernie Kościołowi i świętym celom religji nie wystawiałby na oburzenie ogółu. Wszakże i w «Przeorze Paulinów», «Konfederatach Barskich», «Lilli Wenedzie» i innych sztukach jest ołtarz na scenie, ks. Marek, ks. Kordecki, św. Gwalcbert i t. d., a te święte postacie przesuwają się po scenie i gorącym słowem budzą w usplonych sercach wiarę w Boga i ubogim klasom w teatrze, oprócz zabawy, dają pokarm dla duszy i serc. W Krakowie, gdzie z pewnością święte prawa religji szanują, grają z olbrzymim powodzeniem niemieckie misterjum religijne Hauptmana, p. t. «Hanusia», gdzie Jezus Chrystus (p. Śliwicki), Matka Boska (p. Siemaszkowa), Anioł śmierci (p. Zawadzki) i całe chóry aniołów wchodzi i nikt tam nie protestuje, tak jak i w Wiedniu, gdzie pod okiem Najwyższej Władzy kościelnej i głowy państwa grają tę sztukę i nikt jej nie zabrania, ani się nią nie oburza.

«Chcąc przedstawić w tygodniu przedświątecznym arcydzieło poezji religijnej Stefana Witwickiego, p. t. «Tobiasz» i Sienkiewicza «Pójdźmy za nim», wraz z obrazami z biblii wziętymi, miałem czyste zamiary służenia publiczności w celach szlachetnych i moje szczerze chęci oddaję pod sąd bezstronnej publiczności. Przy tej sposobności dodać muszę, że gdyby przeciwnicy tych przedstawień byli udali się do mnie i wykazali mi ich niestosowność, byłbym jak najchętniej uczynił zadość ich żądaniu i nie potrzeba byłoby prowadzić w dziennikach polemiki przeciw teatrowi i

vzywać przeciwko muie aż pomocy władz bezpieczeństwa».

Sztuka drukarska w ostatnich czasach doprowadzoną została niemal do szczytu doskonałości: obecne maszyny drukują na godzinę do 50 tys. arkuszy. Nie jest to jednak tryumf zupełny. Układanie czeio-niek pochłania wciąż jeszcze tyleż prawie czasu, ile za Gutenberga. Wszelkie wynalazki, mające przyjść w pomoc zecerom, nie okazały się dość praktycznymi i nie zdołały wyrugować roboty ręcznej. Lecz oto gazety donoszą, iż mnich sycylijski, o. Kalendoli, wynalazł maszynę zecerską, której świetną rokują przyszłość. Jak i do poprzednio już znanych maszyn tego rodzaju, zastosowano do niej klawjaturę; naciska się klawisze palcami i litery same układają się w pewnym porządku. Lecz klawjatura o. Kalendoli znacznie się różni od innych: przede wszystkim litery powtarzają się po kilka razy i stanowią, jakby oktywy fortepjanowe. Wynalazca «gra» na klawjaturze wszystkimi palcami i bierze od razu cały wyraz, jak fortepjanista akord. Średnio uzdolniony pracownik może w ten sposób ułożyć na godzinę do 50 tys. liter. Rodzi się pytanie, jakim sposobem, jeżeli naciska się od razu kilka klawiszy, litery układają się w należyty porządku i tworzą wyrazy? Cały sekret polega na tem, iż litery zajmują odpowiednie miejsce nie po naciśnięciu klawisza, lecz dopiero po odjęciu palca od klawjatury. Ponieważ praca odbywa się za pomocą toku elektrycznego, «grając» zatem na jednej klawjaturze, połączonej drutami telegraficznymi z innymi maszynami, można układać czeio-nki jednocześnie w kilku, bardzo nawet odległych miejscowościach, np. w Warszawie, Paryżu, New-Yorku i t. p. Czy wszystkie to jednak okaże się rzeczywiście tak doskonałym, trudno tymczasem zaręczyć. Wielokrotnie już wychwalano maszynę zecerską, pomimo to żadna z nich dotąd nie jest dosyć praktyczna.

KOBIETY W ŻYCIU NAPOLEONA.

V.

[Romantyczno-polityczny charakter stosunku pani Walewskiej do Napoleona. Rozwód z Józefiną].

Nigdy nie był się dotąd Napoleon spotkał z tak bezinteresowną, niemal idealną miłością. Jemu, któremu na świecie nie już imponować nie mogło, imponowała wielkoduszność tej polskiej pani, dla siebie nie zgola przyjąć nie chcęcej, lecz dopominającej się uporczywie, namiętnie o dotrzymanie danej obietnicy względem kraju. Czy, wdziękiem i wrodzoną dystynkcją pani Walewskiej, oraz coraz to gorętszem dla niej uczuciem oczarowany, w samej rzeczy dawał jej Napoleon takie solenne przyrzeczenia, jak to p. Masson stanowczo twierdzi, rzecz to trudna do skonstatowania, skoro tajemne schadzki ich nie miały świadków. Co wszakże dowiedzionem jest na pewne, to, że znany już stosunek cesarza z piękną polką, mnogie rozbudził w kraju nadzieje, ale niestety! i niemniej mnogie osobiste ambicje. Co do pana Walewskiego najprzód, to ten, z właściwym w takich wypadkach zaślepieniem, w hołdach jego żonie przez cesarza oddawanych, widział tylko potwierdzenie jej niezrównanego wdzięku i zadatek nowej a świetnej dla kraju przyszłości. Gdy zaś nadejdzie dzień, w którym nawet ten poczciwy, dobroduszny mąż jasno wresz-

się przejrzy i do Walewic wyjedzie, sytuacja separowanej z nim żony nie będzie miała owego rażącego charakteru nieprawidłowego a zdrożnego położenia. Pamiętać też należy, że piętno XVIII wieku jeszcze się nie było w Polsce całkiem zatarło, o czem świadczą liczne w owym właśnie czasie rozwody, a nadto, że p. Walewska, odznaczająca się charakterem wyższym od innych kobiet, w jej położeniu będących, własnymi ambitnymi widokami nikomu drogi nie zagradzała, i ani cesarskim kochankiem, ani otaczającymi go osobistościami wszechwładnie rządzić nie pragnęła. Według słów p. Masson, «wcielała ona w sobie wszystko, co jest najwdzięczniejszego i najszlachetniejszego w polskim narodzie».

Przy niebawem rozpoczynającej się nanowo kampanji, pani Walewska Napoleonowi towarzyszy natychmiast aż do Finkenstein, gdzie w starożytnym, ponurym zamku spędza kilka niewesołych miesięcy, nikogo jej bowiem przyjmować niewolno, a Napoleon, prowadzeniem wojny zajęty, zaledwo raz na dzień może do Finkenstein zaglądać. W nadziejach też swych coraz głębiej zawiedziona, upokorzona przeświadczaniem, że marzenia, którym honor swój poświęciła, pozostaną marzeniem, pani Walewska nie zgadza się na żądanie cesarza, aby mu do Paryża towarzyszyć w r. 1808, a czyni to naturalnie w końcu tylko o tyle, o ile kobieta rozkochana jest w stanie mieć wolę przeciwną woli tego, którego miłuje. Przelotny wyraz smutku na twarzy bohatera, odblask łzy w oku starczą tedy, by rozwiać całą budowę jej postanowień; jedzie więc z nim do Francji, a i później podąży za Napoleonem do Schönbrunn, by się tam upajać promieniami z dnia na dzień wzrastającej, a dotąd w dziejach świata niewidzianej sławy olbrzymiego zdobywcy Europy. W maju r. 1810 pani Walewskiej rodzi się syn, znany późniejszy minister Napoleona III. I matka i dziecko największą otoczeniu są troskliwością, a do troskliwości tej chciałby cesarz dołączyć i wszelki możliwy zbytek, lecz pani Walewska rozrzewnionem sercem za pierwszą tylko dziękuje, drugi zaś stanowczo i stale odrzuca. Ubiera się gustownie, ale skromnie; klejnotów nie nosi, bo swoich nie ma, a cesarskich nie przyjmuje. Dużo później dopiero miała się dowiedzieć o zapewnionym dochodzie 50,000 franków dla jej syna.

Gdy zaś niebawem czarne nagromadzą się nad cesarstwem chmury i zasłonią ową tak długo, tak jaskrawo świecą gwiazdę Napoleona, gdy cesarzowa Marja-Ludwika zamiast los męża dzielić, nieobecnością i zupełnym brakiem wiadomości o sobie i synu, do tyłu krwawych cierni jeden jeszcze, i to nie najmniej dolegający, dodaje, gdy Napoleon, niemal od wszystkich opuszczony, w niedoszłym samobójstwie dla skołatanej duszy ujścia szuka zamysła, wtedy splakana i srodze strapiona pani Walewska, całemi dobami przy drzwiach jego siedzieć będzie, wyczekując chwili ukazania się umiłowanej postaci cesarskiego kochanka. Tak było w Fontainebleau, i tak samo będzie na wyspie Elbie, gdzie szlachetna polka, wraz z synkiem, ponury pobyt cesarza obecnością swoją

osładza. Wszystkie też te dodatnie, wyższe strony jej duszy stwierdziwszy, niemal z żalem w końcu dodać przychodzi, że zaledwo w rok po wywiezieniu Napoleona na wyspę św. Heleny, a we dwa lata po śmierci własnego męża, pani Walewska w powtórne weszła małżeńskie związki, oddając rękę hrabiemu d'Ornano, świetnemu oficerowi «wielkiej armji». Jeden z nielicznych towarzyszy cesarskiego wygnańca na dalekim oceanie twierdzi, że Napoleon, który nie przypuszczał, aby istota przez niego kochana, mogła kiedykolwiek bądź innego ukochać, zachowawszy przytem najczulsze w głębi serca dla pani Walewskiej wspomnienie, gdy się dowiedział o jej powtórne małżeństwo, doznał wrazenia, że mu się sprzeniewierzyła i boleśnie tem był dotknięty. Ale tymczasem niedługo miał trwać ów powtórny pani Walewskiej związek, już bowiem w rok po ślubie, hrabina d'Ornano, powiwszy syna, zmarła w Paryżu d. 15 grudnia 1817 r.

Z kolei do ostatniej nam już niewieściej postaci w życiu Napoleona przejść należy, opowiadanie nasze cofając znowu o lat kilka. Między rokiem 1808 a 1809, przez rodzinę i zwolenników coraz usilniej nagabywany, aby młodą pojawiwszy małżonkę, dynastji swej prawowitego zapewnił następcę, Napoleon, acz z ciężkim w sercu żalem, zdecydował się na rozwód z Józefiną. Jakkolwiek miłość jego dla żony już do przeszłości należała, sam widok jej niechybnych też, sama myśl, że mu się rozstać przyjdzie z kobietą, niegdyś tak namiętnie, tak serdecznie i tak nawet długo wiernie kochaną, najszczerzszym przejmowała go smutkiem. Smutek też ten w lot chwyciwszy, Józefina stara się odrazu, ile może, rozżarzyć w sercu cesarskiego małżonka płomień dawnej miłości, a że do przymilania się miała talent niezwykle, dawne uczucie więc ożywia się chwilowo i płomieniem prawie wybucha. Ale tuż za uczuciem stoi potężna, aczkolwiek niewidoma współzawodniczka, pod postacią racji stanu, i współzawodniczka ta nad uczuciem w końcu odnosi zwycięstwo.

Stosunkowo do położenia Napoleona, cesarza Francji i władcy większej połowy Europy, wszystkie—jak dotąd—przez niego odznaczone kobiety, nie wyjmując Józefiny, stały, wprawdzie nie urodzeniem, ale hierarchją, dużo niżej od niego. Tylokrotnie zadoścuczyniwszy uczuciom serca, fantazjom wyobraźni i zmysłowemu zachciankom, przyszła teraz na Napoleona kolej spłacić haracz dynastycznej ambicji, a że ambicja była olbrzymia, olbrzymi miał też być i haracz. Sięgnął cesarz okiem w stronę starych monarchij, zapragnawszy na żonę córę cesarskiego rodu. Wykręcał mu się długo cesarz Aleksander I, o którego siostry rękę Napoleon się kuścił, a rozbiło się to tylko o niechęć cesarzowej matki, niechęć zięcia innej, jak prawosławnej wiary. Do zawodów nieprzywykły, Napoleon upokorzenia tego nie zapomniał nigdy, czego wymownie dowieść miały dalsze jego panowania dzieje. Czasu też nie tracąc, zwrócił się do innej dynastji.

A. M. L.

JESZCZE O „LIZYSTRACIE“.

Z obowiązku dziennikarskiego stwierdzić musimy, że wystawienie «Lizystraty» wywołało oburzenie nie tylko liberalnej prasy galicyjskiej. Z surową krytyką wystąpił również organ oo. Jezuitów w Krakowie, «Przegląd Powszechny». Oto co pisze w tym miesięczniku ks. M. Morawski:

«Grecy starożytni mieli pojęcia moralne wolniejsze od naszych, a jednak komika swego, Arystofanesa, uważali za nazbyt wyuzdanego. Między wszystkimi zaś utworami Arystofanesa «Lizystrata» uchodziła zawsze za najbezwstydniejszą. Nawet historycy literatury greckiej w dziełach naukowych wymawiają się od zdania sprawy z jej treści, a ci, którzy o niej wspominają, piętnują zwykle jej niemoralność ostatnimi słowami. Jeżeli więc wogóle coś z Arystofanesa miało się na nowożytniej scenie pojawić, to wszystkiego innego można się było raczej spodziewać, niż tej brzydoty. Tymczasem ta właśnie sztuka doczekała się w rozpasanej dzisiaj Francji tłumacza, który ją do paryskiej sceny przystosował... a wnet potem—na Boga! czy i my mielibyśmy w tej mierze być do Francji podobni? polskiego znalazła tłumacza, który ją dla naszej publiczności, w narodowym relikwiarzu naszym, Krakowie, wystawił. To się niestety stało!

«Przygotowania były wielkie, scenerja kosztowna w Wiedniu zamówiona, ubiory podobno świetne; sam też dwuznaczny rozgłos klasycznej sztuki zaciekał. Mówiono, dla osmieszenia sumień, że tłumacz polski wypuścił drastyczniejsze ustępy, pozostawiając, co trzeba, figowym liściem, umiał wszystko politycznem aluzjantem do dzisiejszych stosunków. Z innej strony opowiadano sobie, że nawet aktorki przy próbach z płaczem prosiły, żeby ich nie zmuszano do wygłaszania takich obscenów. Te wszystkie okoliczności razem mogły zapewnić sztuce wielki udział publiczności.

«Mimo wszystko, mnóstwo szanujących się osób, zwykle uczeszczających do teatru, nie przyszło na «Lizystratę». Z tych, które przyszły, wiele (nie tylko pan, ale i mężczyzna) wyszło z oburzeniem w ciągu pierwszego aktu. Reszta siedziała z widocznym zaambarasowaniem. Wizyty, które się zwykle w czasie przedstawienia z łoży do łoży oddają, tym razem nie miały wcale miejsca. Parter był oczywiście pełny; ale któż nie wie, jak łatwo przy tego rodzaju rozgłosie zapelnąć parter? Możemy nawet zapewnić przedsiębiorców tej sztuki, że była na niej pewna liczba 14- i 15-letnich pametek szkolnych.

«Po pierwszym zaraz przedstawieniu oburzenie było powszechne. Z trzech miejscowych gazet, dwie bardzo surowo potępiły tę komedję, trzecia w pierwszej chwili wyraziła się z pewną nieśmiałością, w której czuć było, że boi się zganić, a nie chce pochwalić. Ale krytyki gazet były niczem w porównaniu z oburzeniem, które wyrażało społeczeństwo wszelkich warstw i od-cieni.

«Bronia autora, że używał listków figowych, że powsadzał polityczne koncepty. Nie wątpimy, że chciał istotnie pozostawiać wszystko, co trzeba; ale grubo się pomylił, myśląc, że tego dokonał. Sama treść i główna myśl tej komedji jest tak bezwstydna i obrzydliwa, że nawet te gazety, które przedstawienia bronily, treści tej ani jednym słowem wypowiedzieć nie śmiały. A na tle tej kanwy igrają najbrzydsze popędy, najgrubsze żarty, aluzje, dwuznaczniki, od początku do końca. Jeżeli się coś z tego zasłoni, to zarówno przez zasłonę przezierać musi — chybaby się tyle zasłoniło, żeby się wcale nie rozumiało, o co idzie w komedji. Taby było najlepiej, ale wtedyby już komedji nie było. Mówią — i ktoś w «Zagłobie» podkreślił to tusto—że klasyczna nagość nie jest erotyczną. Rozróżnijmy! jest wiele osób z charakterem czysto idealnym—zgoda naj-

zupelniejsza; lecz oprócz tego, pozostawiła nam ta starożytność dzieła arcydziełne i rozpuszne. Takie po muzeach (neapolitańskim, watykańskim i innych) zamykają w osobnych gabinetach, aby nie były dostępne publiczności, ale tylko ludziom z celami naukowymi. Otóż «Lizystrata» jest plodem klasycznym tej samej kategorii, co owe rzeźby w osobnych gabinetach zamykane — wolno ją studjować filologom, ale nie wolno, bez uchybienia moralności publicznej, wystawiać jej w teatrze.

«A czy nie zapobiegają choć po części złemu sławne owe koncepty i aluzje, które podobał tłumacz? Mój Boże! kiedy te «polityczne» koncepty występują w prasie z pretensją, jakoby one same ścigały tę burzę na «Lizystratę» — to przypominają mi muchę w bajce Lafontalna: «*Le cocher et la mouche*». Są one dosyć niewinne, a pośród reszty akcji komedji przechodzą niepostrzeżenie. Zresztą, polityczne morały w ustach «Lizystraty» są niesmaczne, a śmiechy z politycznych przeciwników, pomieszane z lubieżnymi żartami, źle dźwięczą.

«Mówią nam jeszcze obrońcy, że komedja ta nie jest właściwie niemoralną, tylko bezwstydną. Najprzód to jest nieprawdą: nie tylko żony atenczyków wchodzą tu w grę, ale też inne istoty, które napróżno tłumacz przewal Beotkami, skoro zostawił im rolę heter, i do ich domu prowadzi publiczność w 3 akcie. Ale choćby i tak było, żeby ta sztuka była li tylko bezwstydną, jednak wystawienie takiego bezwstydu na widok publiczny, jest czynem niemoralnym i czynem demoralizującym.

«Zadnej więc niema wymówki. Zrobiło się bardzo źle, wystawiając na scenę «Lizystratę», bo się sprawiło zgrzeszenie. Tylko skokainowanie zmysłu moralnego może tak wielki błąd wytłumaczyć. Zrobiło się jeszcze dużo gorzej, broniąc tego błędu w prasie konserwatywnej, bo to jest nie tylko zgrzeszeniem, ale wykrzywieniem sumienia».

Ks. M. Morawski.

KOMISJE ŚLEDZĄCE.

«Warsz. Dniem» zapowiadając, iż niebawem ukaze się w osobnej książce szczegółowa monografia komisji śledczych do spraw politycznych w Królestwie polskiem, podaje następujące co do nich dane historyczne. Pierwsza komisja śledcza do spraw politycznych, utworzona została w Królestwie w roku 1827 przez cesarza Mikołaja I. Nosila ona nazwę komisji nadzwyczajnej; składała się w połowie z rosyjan, a w połowie z polaków i prowadziła swą czynność do początku roku 1828, w którym to czasie wyniki śledztwa w sprawie Krzyżanowskiego, Grzymały, Plichty i innych przekazała senatowi Królestwa. W roku 1833 ks. Paszkiewicz polecił na piśmie warszawskiemu gubernatorowi wojennemu utworzenie «Komisji śledczej do spraw przestępstw politycznych». Na zasadzie tego rozporządzenia, generał piechoty hr. Witt, d. 1 kwietnia 1833 r., wydał szczegółowy rozkaz generał-policmajstrowi b. armji czynnej, pułkownikowi korpusu żandarmerji Storożence (następnie tajnemu radcy i senatorowi), utworzenie takiejże komisji. Ukazu Najwyższego w tej sprawie nie było, gdyż głównodowodzący na zasadzie 2 księgi kodeksu kryminal. wojennego miał prawo tworzyć takie komisje, tudzież sądy polowe. Koszta utrzymania tej komisji pokrywane były z sumi intendentury, a następnie przeszły na skarb Królestwa.

W styczniu 1834 r. owa komisja z czasowej przemieniona została w stałą, z tytułem: «Komisja utworzona przy namiestniku Królestwa polskiego, głównodowodzącym armją czynną». W skład tej komisji wchodził: przewodniczący, dwóch członków i pięciu innych urzędników: prokurator, dwaj inkwizenci, archiwista i t. d. Trzech było wojskowych, pięciu cywilnych. Członków wyznaczał ks. namiestnik i zmieniali się oni często, liczba ich jednak pozostawała zawsze jednaka. W maju 1842 r., skutkiem zmniejszenia zajęć, komisja składała się tylko z przewodniczącego, dwóch członków, dyrektora kancelarji i archiwisty. W r. 1844, za staraniem b. prezesa komisji

r. t. Storożenki, z powodu powiększenia się zajęć, podwyższono pensje członkom komisji. W r. 1846 namiestnik zmienił etat komisji. Składała się ona odtąd z 2 inkwizentów, archiwisty, przewodniczącego (tajnego radcy), dwóch członków wojskowych, urzędnika cywilnego (prokuratora) i jednego sędziego. W r. 1846 i 1861 skład komisji powiększał się lub zmniejszał, zawsze jednak o 2 członków. W październiku r. 1861 istniejącej komisji dodano jeszcze do pomocy drugą, z tytułem: «Czasowej komisji wojskowo-śledczej w sprawie aresztantów politycznych». W marcu 1862 r. komisja czasową zwinęto.

W r. 1868 przywrócono ją ponownie z tymże samym tytułem, a niezależnie od tego przy oddziałach wojsk i naczelnikach wojennych w Warszawie, tudzież w każdym mieście gubernialnem i powiatowem, utworzono komisje śledcze i wojenno-sądowe. Dwie komisje czynne były w Warszawie do d. 1 stycznia 1865 r. W tym czasie zwinęto komisję stałą i pozostała tylko czasowa, urzędująca do d. 30 czerwca 1876 r. Skład jej jednakże zwiększono: samych członków było 8, nie licząc sekretarzy, pisarzy i t. d.

Od utworzenia komisji śledczej w r. 1833, aż do dnia jej zamknięcia, d. 1 lipca 1876 r., rozpatrzyła ona 3,947 spraw 12,251 aresztantów politycznych. Po zalesieniu, komisja śledcza rozpatrywała jeszcze sprawy emigrantów polskich, wracających do kraju na zasadzie Najwyższego rozkazu z dnia 30 lipca 1871 r. Sprawy te nie podlegały sądom, lecz poddawane były pod decyzję Najwyższą przez głównodowodzącego III wydziałem własnej Jego Cesarskiej Mości kancelarji.

«Przy komisji tej — pisze «Warsz. Dniem» — istniało od r. 1833 do 1876 ogromne archiwum i skorowidz alfabetyczny osób z całego Królestwa polskiego, biorących jakikolwiek udział w spiskach, powstaniu i wogóle w przestępstwach politycznych. Z archiwum tego czerpali wiadomości wszyscy piszący o spiskach polskich i powstaniach zbrojnych. Namiestnik, hr. Berg, pozwolił jednemu tylko Mikołajowi Bergowi zabierać do domu akta owego archiwum. Inni autorowie (Podwysocki, Uściłowiec) czerpali z materiału historycznego na miejscu, w X pawilonie cytadeli warszawskiej, a taj. radcy Pawliszczewowi, komunikowano dla jego znanych «feljetonów» wyciągi ze spraw, nie zawsze całkowite».

NOTATKI O NOWYCH KSIĄŻKACH.

Jadwiga Chrzęszczewska i Felicja Ginejko. Lubińska dziewczyna. Warszawa, nakład M. Arcta, 1894, str. 112.

Pierwsza z autorek poprzedziła książeczkę informacją, jakie mają znaczenie gry i śpiewy, oraz, jak je należy prowadzić. Ona także dała opis gter i ułożyła piosenki, p. F. Ginejko dorobiła muzykę. Dziełko takie przede wszystkim przydać się może kierownikom szkółek freblowskich, a także matkom liczej gromadki drobnych dzieci, które usterzają mają kłopot, czem swoje pociechy zająć. Zabaw jest wybór wielki, bo aż 19, przeważnie całkiem nieznanymi. Piosenki proste, ale prawie wszystkie bardzo wdzięczne. Zaznaczyć należy, że dawniej literatura nasza podobnych prac nie miała wcale, dziś już mamy parę prób tego rodzaju (przedewszystkiem p. Marji Weryżanki), należy je powitać zyczliwie i życzyć sobie, aby się na tem nie skończyło.

Majewski Erazm. Początek, przyszłość i koniec ziemi. Drugie pomnożone wydanie pracy p. t. «Koniec świata». Warszawa, Rubieszewski i Wrotnowski, 1895, in 8-o str. 184.

Pod sensacyjnym tytułem dziełka p. M. kryje się treść bardzo zajmująca i w przystępny sposób opowiedziana. Zawziętość i trudne do zrozumienia procesy natury autor umie przedstawiać jasno i dokładnie, zdradzając tem niepospolity talent popularyzatorski. Szkodzi tylko nieco książce, w niewielkiej co prawda dozie, zapożyczony od Flamariona sentymentalizm, wyrażający się w przytaczaniu wierszy, lub w ustępach pełnych ekstazy lirycznej, nie liczącej z naukową treścią wykładu.

KRONIKA NAUKOWA I LITERACKA.

Pomnik Mickiewicza w Krakowie. Z komitetu budowy pomnika otrzymujemy następujący protokół z posiedzenia komitetu

pomnika Mickiewicza, spisany dnia 25 i 26 marca 1895 r.: Obecni: przewodniczący książę marszałek Sangusko; członkowie: J. Kossak, E. L. Raczyński, W. L. Jaworski; konsultant techniczny T. Stryjeński. Członek komitetu H. Sienkiewicz usprawiedliwił nieobecność swoją chorobą gardła. I. Komitet uchwala nie przyjąć figury Mickiewicza i bocznej grupy pod nazwą «Nauka». II. Komitet uchwala wstrzymać wypłatę przypadających p. Rygielowi rat w kwocie 14,000 zlr. i kaucji w kwocie przeszło 4,000 zlr. III. Komitet uchwala podziękować wszystkim tym panom, którzy na prośbę komitetu wydali swe opinie co do pomnika, jak ulemniej prawnikom, którzy oświadczyli gotowość przyjęcia komitetowi w pomoc poradę prawną. IV. Następnie zawarł komitet z p. Rygielrem umowę, której istotne punkty opiewają: 1) P. Rygieler zobowiązuje się wykonać nanowemu figurę Mickiewicza i boczna grupę «Nauka» w gipsie, w kolosalnej wielkości, bez żadnego wynagrodzenia. 2) P. Rygieler zobowiązuje się wykonane w ten sposób figury gipsowe przesłać do Krakowa, poddać je ocenie komisji artystycznej, powołanej przez komitet, i skutecznie w nich wszystkie zmiany, jakich ta komisja od niego zażąda. 3) P. Rygieler zobowiązuje się czuwać nad odlaniem figur w bronzie i wogóle przedsięwziąć wszystko, co potrzeba, by odlew nastąpił prawidłowo. 4) Po przyjęciu figur gipsowych przez komitet otrzyma p. Rygieler ze wstrzymanych obecną rat kwotę 9,000 zlr., po ustawieniu na pomniku figur tych, odlanych już w bronzie, kaucję, a w rok potem resztującą ratę 5,000 zlr. 5) Koszta transportu figur gipsowych z Kżymu do Krakowa i ztąd do odlawni, koszta odlania w bronzie, koszta transportu z odlawni do Krakowa i koszta ustawienia figur na pomniku ponosi komitet. E. Sangusko, E. Raczyński, J. Kossak, W. L. Jaworski.

Henryk Nitschman, najstarszy z literatów niemieckich, który już to przekładając utwory poezji polskiej na swój język ojczysty, już to pisząc o nich dzieła i rozprawy, pośredniczył między obydwoma narodami, ciągle świeżego zamilowania w rzeczach polskich daje dowody. W wychodzącym w Lipsku tygodniku «Internationale Litteraturberichte» spotykamy szereg artykułów p. Nitschmana, poświęconych piśmiennictwu polskiemu. W roczniku 1891 wspomnianego czasopisma znajdujemy 4 artykuły, pod ogólnym tytułem «*Ein Blick auf Polens Litteratur seit 1889*». W nich p. Nitschmann omawia wszystkie ważniejsze utwory prozy historycznej i beletrystycznej, oraz poezji polskiej, jakie się we wskazanym okresie pojawiły. Z każdego wiersza, z każdego słowa p. Nitschmanna widać zyczliwość dla piśmiennictwa polskiego. Poznać, że każda książeczka polską bierze do rąk z serdeczną sympatją, bo sprawę zdając o dzieł przeczytanych, nie szczędzi gorących pochwał dziełom dobrym, a nawet przy słabszych utworach nie zapomina o celach dodatnich, jakie podnieść można. Omawiane zbiorów poezji, jakie wyszły w ciągu ostatniego pięćdziesiątka, jak Rossowskiego, Kasprówicza i innych, przeplata p. Nitschmann przekładami niektórych utworów, a prace te cechuje wytworność wyrażania, lekkość stylu i wierność ducha, jakie zwykliśmy podziwiać w poetycznych przekładach wprawnych i płodnych tłumacza. Numery 1 i 2 bież. rocznika 1895 tegoż tygodnika zawierają, między innymi, rozprawkę p. Nitschmanna, «*Schiller in der polnischen Litteratur*», gdzie wycięza i omawia przekłady wielkiego wieszcza, jakie piśmiennictwo polskie dotychczas posiada i potrąca też o wpływ, jaki Schiller wywarł na polską poezję narodową.

Ludewit Gaj. W początku stycznia r. b. w uniwersytecie petersburskim profesor P. Kutakowski bronił rozprawy na stopień doktora filologii słowiańskiej. Dzieło doktoranta o «Iliryzmie» w znacznej części poświęcone było rozbirowi działalności L. Gaja, słowiańskiego patrioty i pisarza, którego prof. K. wynosił pod niebiosa. Natomiast oponent z urzędu, prof. W. Łamański nazwał wprost Gaję urzędowym szplegiem austriackim na jeździe słowiańskim w Moskwie w r. 1867. Prof. Ł. opierał się na liście, jaki w swoim czasie otrzymał od ruskiego duchownego w Wiedniu M. Rajewskiego. Na to młodzieńnik «Buskaja Biesieda» odpowiada, że niepodobna przypuszczać, aby Rajewski w ten sposób odeswał się o Gaju, i że należałoby sprawdzić, czy list, o którym mówi prof. Ł., istotnie od Rajewskiego pochodzi. W każdym razie polemika między prof. Łamańskim i prof. Kutakowskim, należy do bardzo interesujących.

BISMARCKIANA.

Głosowanie parlamentu niemieckiego w dniu 23 marca r. b. nad wnioskiem marszałka Lewetzowa o uczczenie 80 rocznicy urodzin byłego kanclerza Rzeszy, księcia Ottona Bismarcka, księcia na Lauenburgu, stanowić będzie w dziejach parlamentarizmu i życia politycznego Niemiec, kartę bardzo charakterystyczną i bardzo nas interesującą. Cała prasa europejska zajęta jest od tygodnia tym faktem, pozostawiając na drugim planie wszystkie inne zdarzenia i kombinacje polityczne. Redakcja „Kraju“ uważa za swój obowiązek dać swym czytelnikom szczegółowy opis zdarzeń, jakie zaszły w Niemczech od 23 marca, i dokładny obraz wytworzonej przez nie sytuacji.

W sejmie pruskim.

Sprawa holdu dla ks. Bismarcka roztrąsana była w d. 23 marca r. b., zarówno na posiedzeniu pruskiego sejmku, jak i na posiedzeniu parlamentu. Posiedzenie sejmku zaczęło się o godzinie 11 zrana. Prezydent Köller odczytał wśród głębokiej ciszy odnośny wniosek deput. Achenbacha. Galerje wypełnione były szczelnie; zwrócono natychmiast powszechną uwagę, że przy stole ministerjalnym nie zjawił się żaden członek gabinetu.

Pierwszy zabrał głos deputowany Heereman z centrum, składając w imieniu swojego stronnictwa następujące oświadczenie:

«Ku naszemu ubolewaniu nie jesteśmy w stanie wziąć udziału w politycznej manifestacji ogólnej czei i uznania dla byłego prezydenta ministrów i kanclerza państwa. Działalność jego, pod wieloma względami nie dająca się pogodzić z pojęciem prawa i wdzierająca się silnie w sprawy kościelne, w tak szorstki sposób występowała przeciwko Kościołowi katolickiemu w Prusach i w Niemczech i tak szkodliwie pociągnęła za sobą skutki, że krzywdy, wyrządzone podówczas, jeszcze dziś w wysokim stopniu dają się odczuć i niedostatecznie mogły być usunięte przez uznania godny powrót do pokojowego stanu rzeczy. Ponieważ bardziej szczegółowe omawianie tego przedmiotu nie wydaje nam się na razie rzeczą pożądaną, w dalszej dyskusji nad wnioskiem, jeżeliby się rozwinęła, uczestniczyć nie będziemy.»

Niemiecko-konserwatywny dep. hr. Limburg-Stirum stawił zasługi ks. Bismarcka i przypominał jego dzieła. Zdaniem mówcy, poglądy preopinanta nie są poglądami historycznymi.

«W chwili takiej, jak dzisiejsza, należy z naciskiem mówić o tem, co nas łączy, a nie o tem, co nas dzieli. Nie zdaje mi się, aby historia przypisała ks. Bismarckowi inicjatywę w kościelno-politycznych konfliktach, które wynikły w sposób naturalny z istniejących stosunków.»

W końcu przypomina hr. Limburg-Stirum, że dziesięć lat temu, kiedy książę Bismarck, jako urzędujący kanclerz, obchodził 70 rocznicę urodzin, centrum nie protestowało bynajmniej

przeciwko złożeniu życzeń. Jakież mogą być powody, że centrum w przeciągu tego czasu zmieniło swoje zapatrywania na stanowisko, jakie dla historii Niemiec ma książę Bismarck? Mówca ubolewa, że centrum, mimo swojego niezaprzeczonego patriotyzmu, nie weźmie udziału w patriotycznej owacji.

Dep. Virchow z wolnomyślniej partji ludowej, oświadcza, iż nie przypuszczał dyskusji o księciu Bismarcku, która narazie niema praktycznego znaczenia i którą lepiej odłożyć do innej sposobności. Wolnomyślni posłowie zawsze otwarcie uznawali zasługi ks. Bismarcka około zjednoczenia Niemiec. Nikt nie może jednak dziwić się, że wolnomyślna partja ludowa, która stała w zasadniczej opozycji do wewnętrznej polityki księcia przez całe dziesięć lat, nie może tego przeciwiństwa zacierać w chwili, kiedy zamęcenie ducha publicznego stało się prawie powszechne.

Dep. Rickert, imieniem wolnomyślnego zjednoczenia, oświadcza, że partja jego głosować będzie za wnioskiem Achenbacha.

Dep. Motty z Koła polskiego oświadczył, co następuje:

«Moi panowie! Imieniem moich rodaków (Głos z prawicy: rodaków!?) składam następujące oświadczenie: Postawiony wniosek jest wysoce polityczną manifestacją, przeznaczoną na to, aby dać jaskrawy wyraz entuzjazmowi dla politycznej działalności księcia Bismarcka w królestwie i cesarstwie. Uczestniczyć w tego rodzaju manifestacji zakazuje nam, jako partji politycznej, względem na to, iż zarówno urzędowa, jak i pozaurzędowa działalność pierwszego kanclerza państwa stała w ostrem przeciwiństwie do praw, jakich musimy strzedz w narodowym i politycznym zakresie, i prawa te, jakkolwiek naturalne i zagwarantowane, naruszała. Nie jesteśmy zatem w możności przyłączyć się do wnioskodawców i będziemy przeciwko postawionemu wnioskowi głosować.» (Głosy po prawicy: *Habeant sibi! Poruszenie*).

Bezpośrednio po przemówieniu Mottego przystąpiono do głosowania. Przeciwko wnioskowi głosowało centrum, polacy i wolnomyślna partja ludowa. Za wnioskiem oświadczyła się większość. Wynik głosowania przyjęto łuczynymi oklaskami.

W parlamencie.

Około godziny wpół do drugiej popołudniu zgromadził się parlament niemiecki. Przy stole, przeznaczonym dla członków rady związkowej, zajęli miejsca Bötticher, hr. Posadowsky, Thielen, Köller, Hammerstein, Loxten i liczni pełnomocnicy państw rzeszy. Członkowie parlamentu zgromadzili się prawie w komplecie. Łoże dworskie i dyplomatyczne także były zajęte: zauważono w nich, między innymi, szefa gabinetu cesarskiego Lucanusa, oraz w. ks. Badeńskiego.

Wśród głębokiej ciszy zabrał głos prezydent Levetzow i przemówił, jak następuje:

«W dniu 1 kwietnia kończy były kanclerz państwa książę Bismarck ośmdziesiąty rok życia. Wydaje mi się rzeczą wskazaną, żeby parlament uczcił ten dzień, w którym ostatni z wybitnych założycieli niemieckiego państwa osiągnie wiek, do którego rzadko dochodzą śmiertelni. Dlatego proszę o upoważnienie, abym mógł ks. Bismarckowi w dniu jego urodzin złożyć życzenia parlamentu.» (Żywe oklaski na ławach narodowo-liberalnych i po prawicy).

Hr. Hompesch (z centrum) składa imieniem swego stronnictwa oświadczenie, zaznaczające, że złożenie życzeń ks. Bismarckowi byłoby politycznym aktem.

«Od kilku tygodni nadawany bywa temu ewentualnemu krokowi parlamentu charakter szczególniejszego holdu dla ks. Bismarcka, jako dla męża stanu. Partja centrum nie może przyczynić się do bezwarunkowego zatwierdzenia zasad, według których książę kierował niemiecką i pruską polityką. Centrum nie może także pozostawić bez protestu odnośnego wniosku. Książę Bismarck stanowi niepodzielną całość. (Śmiechy na ławach narodowo-liberalnych). Względy, które można było zachować temu lat dziesięć, dziś nie wchodzi w grę. Ks. Bismarck już nie jest w urzędzie. Nie jest także czynnym członkiem parlamentu, wobec czego nie obowiązują także względy kościelnictwa. Ku naszemu ubolewaniu zatem nie możemy się zgodzić na życzenia ze strony parlamentu. Nie chcemy jednak wyliczać szczegółowo przyczyn, które nakazują nam sprzeciwić się manifestacji, aby nie powiększać wielkich już i bez tego trudności ogólnego położenia.»

W imieniu stronnictwa narodowo-liberalnego przemawiał Bennigsen. Mówca zaznacza, że ks. Bismarckowi zawdzięczają Niemcy narodową jedność i mocarstwowe stanowisko. Tysiące patriotów niemieckich wszelkich stanów i bez różnicy politycznych przekonań przygotowują się do godnego uczczenia ośmdziesiątej rocznicy urodzin wielkiego męża stanu. Byłoby rzeczą nie do pojęcia, gdyby parlament niemiecki nie brał udziału w tych uroczystościach. Parlament, zdaniem mówcy, egzystencję swoją zawdzięcza ks. Bismarckowi. (Oho! na ławach socjalno-demokratycznych).

«Dla spełnienia wielkich i rozległych zadań, potrzeba obok innych przymiotów charakteru, także wielkiej siły woli i zasobu namiętności. Te właściwości charakteru ks. Bismarcka dały niejednokrotnie powód do ostrych przeciwiństw i walk. Ale dziś ks. Bismarck pożegnał się z polityczną działalnością i nie prowadzi walk parlamentarnych z żadnym stronnictwem. Byłoby rzeczą ubolewania godną, gdyby stronnictwa nie umiały być dosyć bezstronne i zapomnieć o politycznych przeciwiństwach, ażeby oddać hold jednej z największych postaci niemieckiej historii.»

Dep. Richter, imieniem wolnomyślniej partji ludowej i niemieckiej partji ludowej oświadcza, że zwolennicy ks. Bismarcka nie pozwalają sami pojmować manifestacji, jako zwykłego aktu kurtuazji dla sędziwego męża stanu, nadają jej bowiem znaczenie wielkiego politycznego aktu na to, aby ten akt wyzyskać potem dla partyjno-politycznych celów.

«Nie zapoznajemy — mówił Richter — wielkich zasług ks. Bismarcka około zjednoczenia Niemiec i zagranicznej polityki państwa, ale sądów o ks. Bismarcku nie można dzielić na części. Ks. Bismarck jest reprezentantem systemu polityki wewnętrznej, który musimy uważać za sprzeczny z pojęciem liberalizmu i ustrojem parlamentarnym państwa i z którym mamy obowiązek walczyć w interesie ludu i ojczyzny.»

Urzędowa działalność ks. Bismarcka rozniecała walkę interesów, która psuje jedność państwa i oddziaływa demoralizująco na szerokie koła ludności. (Oklaski, żywe protesty, niepokój, prezydent dzwoni). Mimo, iż kres położono urzędowej działalności księcia, nie przestał on oddziaływać na opinię publiczną, utrudniając tem skierowanie polityki wewnętrznej na zdrowsze tory. Ubolewamy przeto, że prośbie prezydenta nie możemy uczynić zadość. (Oklaski.)

Baron Manteuffel (niemiecko-konserwatywny) imieniem swego stronnictwa przylączył się do życzenia prezydenta. Niemiecki lud nie mógłby pojąć, jak może braknąć parlamentu we Friedrichsruhe w dniu 1 kwietnia. Niemiecki parlament w znacznej części Bismarkowi zawdzięcza swoje powstanie. (Śmiechy na lewicy). Właśnie to stanowi wielkość Bismarcka, że go nie można podzielić. Małostkowe zarzuty powinny ustąpić na drugi plan.

Dep. Singer w imieniu socjalnych demokratów oświadcza, że sprzeciwia się wnioskowi prezydenta.

«Nie mamy wcale powodu — mówił Singer — brać udziału w jakimkolwiek holdzie dla ks. Bismarcka. Polityka podatkowa ks. Bismarcka, prowadzona wyłącznie w interesie klas posiadających, wyrządziła krajowi ciężkie szkody i wywołała podrożenie środków żywności, najpotrzebniejszych dla klas pracujących. (Niepokój). Ks. Bismarck prowadził zawsze politykę interesów odrębnych, oraz narodowych i międzynarodowych przeciwieństw. Partję socjalno-demokratyczną gnębił ustawami wyjątkowymi i niema tytułu do naszego uznania i naszej wdzięczności («Bogu dzięki!» po prawicy). Ks. Bismarck obrzucał często parlament szyderstwem i zniewagą. Jako reprezentanci najsilniejszej politycznej partji w Niemczech (śmiechy po prawicy) odrzucamy propozycję prezydenta i prosimy go, aby zechciał spowodować odnośną uchwałę izby.» (Oklaski).

Dep. Rickert, upoważniony przez wolnomyślne zjednoczenie, oświadcza się za wnioskiem prezydenta.

Ks. Radziwiłł oświadcza, że «w imieniu swoich przyjaciół politycznych» składa oświadczenie, którego tekst równobrzmiący był z tekstem deklaracji, złożonej przez Mottego w sejmie. Podczas przemówienia księcia Radziwiłła panowała w izbie głęboka cisza. Kiedy skończył, rozległy się oklaski w centrum.

Dep. Kardorff, z partji państwowej, oświadcza, że ks. Bismarck przeboleje protest, podniesiony przez socjalnych demokratów, i że wotum izby, w myśl wywodów Singera, Richtera i Hompescha, okryłoby śmiesznością parlament wobec całego Niemiec, całej Europy, całego świata, i to zarówno w teraźniejszości, jak i przez wszystkie wieki przyszłości.

Welf baron Hodenberg prosi prezydenta, aby w razie, gdyby składał księciu życzenia, wyłączył od udziału w tych życzeniach przyjaciół mówcy z Hannoveru.

«Nie przystałoby im uczestniczyć w holdzie dla człowieka, który lekceważył i obrażał niemieckich książąt i niemieckie ludy.»

Wywodom Hodenberga sprzeciwił się hanowerczyk hr. zu Inn-und Knyphausen, przechylający się ku niemiecko-konserwatywnym. Mówca oświadcza, że zasiada w parlamencie na podstawie konstytucji państwa i że uważa sobie za obowiązek «uczcić człowieka, który nam wszystkim wogóle umożliwił zasiadanie w tym parlamencie».

Dep. Liebermann-Sonnenberg z partji ludowej, z radosnym sercem, w imieniu swojej partji zezwala na hold dla ks. Bismarcka. Jest to prosty obowiązek wdzięczności wobec budowniczego państwa. Zaniechanie tego obowiązku nadwątliloby powagę i zaufanie, które parlament ma wpośród ludu.

Prezydent Levetzow oświadcza, że wobec podniesionych protestów zmuszony jest zarządzić głosowanie. Wniośki, odpowiadające propozycji prezydenta, postawili deputowani bar. Manteuffel i Bennigsen. Parlament odrzucił jednak 163 głosami przeciwko 146 propozycję holdu dla ks. Bismarcka. Za propozycją prezydenta głosowali niemiecko-konserwatywni, wolno-konserwatywni, narodowo-liberalni, partja reformy, oraz wolnomyślne zjednoczenie, z wyjątkiem dep. Burtha, który głosował przeciwko propozycji. Przeciwko wnioskowi głosowało centrum, polacy, welfowie, obie partje ludowe i socjalni demokraci.

Prezydent Levetzow:

«Powyższy rezultat głosowania zmusza mnie do złożenia godności prezydenta tej Izby. (Ogromny hałas. Żywe oklaski po prawicy, na ławach narodowo-liberalnych i na trybunach. Na ławach konserwatywnych słychać okrzyki: «Oto ładna reprezentacja ludu!» Odpowiadają na to okrzyki z lewicy: «A cicho tam wśród mniejszości!»).

Drugi wice-prezydent baron Buol (z centrum) obejmuje prezydjum, oświadcza, że bardzo ubolewa nad deklaracją p. Levetzowa, i że powróci jeszcze do niej w końcu posiedzenia.

Dep. Bennigsen:

«Pierwszy wiceprezydent Dr. Bürklin, powołany z grona narodowo-liberalnych, nieobecny jest w Berlinie. Nie może zatem zająć stanowiska wobec uchwały Izby i ustąpienia prezydenta Levetzowa. Wejdziemy jednak z nim w porozumienie, a decyzja jego niezawodnie niebawem nastąpi. Już teraz jednak mogę zgodzić z moimi politycznymi przyjaciółmi powiedzieć, że niema najmniejszej wątpliwości, że Dr. Bürklin pójdzie za przykładem prezydenta Levetzowa.»

Dep. Richter:

«Powyższe deklaracje, które w danej chwili nie mają najmniejszego politycznego znaczenia, powodują mnie do oświadczenia, że jak ufam, prezydjum można będzie złożyć i bez tych dwóch panów.»

DWA TELEGRAMY.

Wieczorem, dnia 23 marca, gazety berlińskie zamieściły tekst telegramu, jaki cesarz Wilhelm wysłał, bezpośrednio po posiedzeniu parlamentu, do ks. Bismarcka:

«Do księcia Bismarcka, hercoga Lauenburskiego, Friedrichsruh.

«Waszej Ks. Mości przesyłam wyraz najgłębszego oburzenia z powodu tylko co zapadłej uchwały parlamentu. Uchwała ta pozostaje w jak najzupełniejszym przeciwieństwie do uczuć wszystkich niemieckich książąt i ludów.

Wilhelm.»

Książę Bismarck pospieszył, naturalnie, z odpowiedzią. Depeszę ks. Bismarcka otrzymał cesarz około godziny wpół do ósmej wieczorem. Tekst telegramu brzmi:

«Jego Cesarska Mość Cesarz i Król Wilhelm II, Berlin.

Proszę Waszą Cesarską Mość, abys raczył przyjąć najpoddajniejszy wyraz mojej wdzięczności za najwyższą manifestację. Za jej pomocą Wasza Cesarska Mość przykroć wyrządzoną mi przez moich politycznych wrogów, o której jeszcze nie wie-

działem, raczyłeś dla mnie zamienić na powód do radosnego zadowolenia.

Bismarck.»

We Friedrichsruhe.

Ces. Wilhelm II wyjechał wraz z następcą tronu d. 27 marca rano z Berlina do Friedrichsruhe. Na stacji cesarz dosiadł konia i udał się na miejsce, gdzie krzyżują się drogi i gdzie pod dowództwem komendanta pułku kirasjerów Seydlitza czekał szwadron pułku, którego ks. Bismarck jest szefem, z kapelą i choragwią, dalej kompanja pułku piechoty 76 z muzyką pułkową i choragwiami odnośnego bataljonu, szwadron hanowerskiego pułku huzarów n. 15 z trębaczami i sztandarem, baterja holsztyńskiego pułku polnej artylerji n. 21. Cesarz stanął na czele wojska i poprowadził je na pola, oddalone o 200 metrów od pałacu, a przytykające do parku, gdzie wojsko stanęło w szeregu. Tymczasem przybył ks. Bismarck, zawiadomiony przez przybożnego adjutanta, w mundurze kirasjerów, przyjęty przez wojsko prezentowaniem broni i muzyką.

Wśród rześkiego deszczu odbyła się parada, poczem cesarz przemówił do księcia, wręczając mu złoty pałasz, w tych słowach:

«Mości książę! Cała nasza ojczyzna przygotowuje się do obchodu rocznicy urodzin jego. Dzień dzisiejszy należy do armji. Ona pierwsza jest powołana do uczczenia twojej działalności, starego oficera, którego działalność dała jej sposobność spełnienia wielkich czynów, które znalazły nagrodę w uwieśczeniu tego dzieła odrodzoną ojczyzny. Zebrał tu żołnierze przedstawiają całą armję, mianowicie pułk, który miał zaszczyt widzieć szefa swego w tobie, mości książę: ten sztandar jest pamiątką sławy brandenburskiej, pruskiej, pochodzącym z czasów wielkiego kurlirsa, a zroszony krwią, rozlaną pod Mars-la-Tour. Niech oko ducha twego po za temi szeregami widzi całą zbrojną siłę wszystkich szeregów germańskich, które wspólnie z nami święcą dzień dzisiejszy.

«W obliczu tej rzeszy wręczam ci, mości książę, dar niniejszy. Nie mogłem znaleźć lepszego daru, jak miecz, ówa przednią broń germanów, symbol tej broni, która ty, mości książę, działołwa memu pomagales kuć, ostrzyć i zażywać, symbol onej epoki wznoszenia gmachu, gdy kawał żelaza używano jako kytu, środka, nie zawodzącego nigdy, a który w ręku królów i książąt w potrzebie i na wewnątrz zapewni ojczyźnie spójność, uzyskując ongi na zewnątrz. Proszę cię, mości książę, w herbie Alzacji i Lotaryngji i swoim własnym, na szabli wyrytym, poznać i odczuć całą historję, która przed 25 laty tak świetnie znalazła zakończenie. A was, towarzysze broni, wzywam do okrzyku: Jego książęca mość, ks. Bismarck, ks. na Lauenburgu, hurra!»

Ks. Bismarck odpowiedział:

«Niech wasza cesarska mość pozwoli mi złożyć u stóp swoich najjuniejsze dzięki. Moje stanowisko wojskowe wobec w. c. mości nie pozwalała mi wypowiedzieć uczucia, którem jestem przejęty. Dziękuję w. c. mości.»

Podczas obiadu ces. Wilhelm wznosił następujący toast:

«Ośmdziesiąta rocznica urodzin twoich, mości książę, przypada na 25 rok istnienia naszej rzeszy. Życzenia armji, uświęcone wspomnieniami walk olbrzymich, dopiero w obliczu armji tej wypowiedziałem. Nie do męża stanu, lecz do oficera zwracam dziś moje życzenia. A w dniu tym szczególnie trzy maksymy mi się wy-

dają ważne. Najpierw ta, którą mości książe obrał sobie przy pierwszej konfirmacji: «Co czynicie, nie dla ludzi, lecz dla Pana czyście!» — wskazując na bezgraniczną ufność w Bogu, z którą dzieła swego dopełniłeś, a którego Pan nasz też nigdy się nie wyrzekł. Druga maksyma, «*Malgré-tout*», była orzeczeniem walecznego hr. Mansfelda, gdy dzielnie, z mieczem w wypróbowanem ręku, stanął wobec przewagi nieprzyjacielskiej. Ty, mości książe, niejednokrotnie spełniłeś tę maksymę, mianowicie w owym czasie ważnych dla mego dziada postanowień, gdy, wskazując na korpus oficerski, przypomniałeś mu szpadę, którą nosi. Trzecią maksymę «*Spectemur agendo*» zapisał mój angielski pułk dragonów z dumą na swoim sztandarze, gdy, stratowawszy czworobok nieprzyjacielski, zdobył jego sztandary.

«Niech to posłuży za odpowiedź na wszystko, co mogą powiedzieć lub uczynić wrogowie twoi i zazdrośni. My zaś, którzy czelmy cię radośnie i z podziwem jako towarzysza broni i swego, dziękując Bogu, który pozwolił ci dokonać tak świetnych czynów pod rządami okrytego chwytą sędziwego cesarza naszego, wołamy wspólnie ze wszystkimi Niemcami, od śnieżnych Alp aż do Beltu: Jego ks. mość książe Bismark, książe na Lauenburgu, niech żyje!»

Ks. Bismark odpowiedział:

«Pozwól, najjaśniejszy panie, złożyć u stóp twoich moje podziękowanie. Wskazałeś, najjaśniejszy panie, na mój charakter oficera pruskiego, a ja tylko mogę potwierdzić, co dziesięć lat temu powiedziałem w Berlinie do generałów: Najlepszym we mnie i w życiu moim był zawsze mój charakter jako oficera pruskiego. Gdybym nim nie był, nie jestem pewnym, czy właściwymi poszedłbym drogami. Fakt, iż byłem oficerem landweyry 9 pułku, był mi drogowskazem, który już w r. 1848 na właściwą mnie wprowadził drogę, t. j. na drogę przywiązania do domu panującego wobec innych krajów, które wogóle nie posiadały korzyści domu panującego, jednym słowem, r. 1848 przebyłem z większym przywiązaniem do domu królewskiego, niżelibym może przy agrarnej nieświadomości swojej z przed r. 1848 był pomyślał. Pozostałem wierny temu kierunkowi, dopóki praca moja była potrzebna, i doszedłem do przekonania, że po za przywiązaniem do dynastji wogóle niema szczęścia w Niemczech. Potrzeba tylko spojrzeć na Francję; od czasu, gdy nie ma dynastji, zkad się tam ma wziąć punkt zborny, gdy trąbią na szeregowanie się. Jest to wtedy zawsze sporne. Trzymajmy się tego, co mamy. Wprawdzie w Niemczech nie mamy jednolitego cesarstwa, ale mamy naszych przyrodzonych monarchów i książąt, a już autorowie rzymscy tak wysoko podnieśli przywiązanie nasze do panujących, że my tego już wcale nie rozumiemy».

W tym duchu wznosił ks. Bismark toast na cześć cesarza. Wkrótce po obiedzie ces. Wilhelm opuścił Friedrichsruhe, zegnając serdecznie gospodarza domu.

W poniedziałek 25 b. m. przybyło do Friedrichsruhe ogółem 170 członków parlamentu i izby panów, oraz 248 członków sejmu pruskiego. Goście parlamentarni przybyli trzema pociągami. Pierwszy pociąg przyjęli na dworcu obaj synowie księcia, oraz hrabia Rantzau i hr. Waldersee. Skoro zajechał drugi pociąg, zjawił się niespodziewanie sam książe na dworcu i doczekał się przybycia reszty posłów. Prezydenta sejmu pruskiego Köllera powitał książe słowami: «A więc pan śmiałość!» — co wywołało grzmiące śmiechy. Wszyscy gremjalnie udali się następnie do parku pałacowego. Książe z prezydentem Köllem pojechali przodem i stojąc na balkonie przy-

mowali napływających ciągle posłów. Na balkonie tym wypowiedzieli do księcia powitalne przemowy zarówno p. Köller, jak i prezydent izby panów ks. Stolberg, a wreszcie były prezydent parlamentu Levetzow. Levetzow zaznaczył, że «nie przemawia, niestety, oficjalnie, lecz zawsze w imieniu przeszło 100 deputowanych»; odczytał nadto adres brandenburskiego sejmu. Książe Bismark odpowiedział, mniej więcej, jak następuje:

«Pozwólcie, abym w kilku słowach podziękował za wyrządzone mi zaszczyt. To wysokie odznaczenie przewyższa moje osobiste zasługi (objawy protestu). Pracę, o której wspominałem, dzieliłem z wieloma zmarłymi współpracownikami, a przede wszystkim z moim dawnym panem, cesarzem Wilhelmem. Cóżbym mógł zdziałać bez jego armji? Ugrzęzlibyśmy w bagnie tak, jak ugrzęzły wszystkie dawniejsze dążenia narodowe. Jakżebym ja mógł pracować bez dynastji, która, dzięki Bogu, silnie ma podstawy wśród ludu. Wielką potęgę wojskową, której rozkazuje król pruski, oddać w służbę narodowej idei, oto było moje dążenie, skoro tylko jako poseł w Frankfurcie rozpoznałem, jak rozwijają działalność polityczne kierunki w Niemczech. Staremu cesarzowi zawdzięczamy więcej, niżby mógł zdziałać minister albo kanclerz. gdyby król i cesarz w latach 1866 i 1870 nie był wydał rozkazu mobilizacyi, co by wtedy było stało?»

«W biegu historii dynastje bywają wbrew zamiarowi i w sposób przemijający ciężej obrażane, niżby mogła wogóle kiedykolwiek być obrażona którakolwiek z frakcyi parlamentarnych. Z Bawarią i Saksonją trudna była sprawa, ale wobec wspólnego niebezpieczeństwa dla państwa i ludu, oba te państwa popierały nas z jaknajwiększą energią. Spory frakcyjne tkwią wprawdzie głębiej. Ktoś uskarża się naprzykład na to, że kanclerz państwa powiedział mu trzydzieści lat temu: «nie imponujesz mi pan wcale»; teraz mówi się o tem w ten sposób: «Kanclerz oświadczył, że byliśmy wrogami państwa i dodał do tego słowna zniewagę». Z państwami Rzeszy wymieniliśmy realne zniewagi — bo strzały armatnie, a niemniej przeto podały nam uzbrojona rękę i szły razem z nami. Zdaje mi się zatem, że rządy i dynastje są lepszymi Niemcami niż frakcje (burzliwa wesołość). Dynastje unikają wszelkiego rozgorzyczenia, wszelkiej rywalizacyi, wszelkiej nieczystej konkurencyi: u nich narodowy interes stoi na pierwszym planie. Podają sobie ręce przeciwko wrogowi kraju. Oto postępowanie naszych dynastji w porównaniu z postępowaniem naszych stronnictw. Niechby się frakcje od dynastji uczyły. Dopóki możemy liczyć na takie usposobienie książąt niemieckich, nie obawiam się zamięszania, jakie zrządzić mogą stronnictwa polityczne w życiu wewnętrznem Niemiec».

«Chciałbym, aby idea narodowa, równie silnie, jak ugruntowana jest wśród dynastji, znajdowała także wyraz wśród sejmów poszczególnych państw Rzeszy. Nie możemy żyć ze sobą w Niemczech w takim stosunku, w jakim pozostają wobec siebie dwa odrębne państwa, np. Szwecja i Norwegja. Prusacy, bawarczycy, czy sasi — jesteśmy przedewszystkiem Niemcami. Musimy się w sejmach interesować pytaniem, w jakim kierunku ma pójść polityka całego państwa? Musimy obserwować stanowisko ministra spraw zewnętrznych w radzie związkowej i politykę, jaką prowadzi. Idea narodowa innym ożywi się duchem, jeżeli się uda wzbudzić wśród patryotyzmu lokalnego zainteresowanie dla narodowego rozwoju, tak, abyśmy także w sejmie pruskim mogli dyskutować nad polityką państwową. Omalwac pytanie: «jak powinien wyglądać minister spraw zagranicznych?», — łatwo będzie można przy obradach nad pozycją jego pęsyli».

«Cieszę się, że polityka państwowa krytykowana bywa w sejmach. Dowodzi to, że się nią interesujemy, że czegoś po niej oczekujemy, albo obawiamy się, że okazemy gotowość zastosowania się do niej. Zainteresowania takiego niema dotychczas w takiej mierze, w jakiej było by to pożądane. Musimy także rozstać się z fikcją, jakoby szły obok siebie dwa rozmaite rządy, niemiecki i pruski, czy tam bawarski, czy tam saski. Rządy te nie dadzą się podzielić. Ani parlament, ani sejm nie mogą się uwolnić od stosunków z niemieckim państwem. Nierozdzielne połączenie obu interesów, zamierzone pierwotnie przez konstytucję, znikło wskutek teoretyczno-biurokratycznej fikcyi, jakoby oba rządy postępowały obok siebie. Jeżeli przez dłuższy czas tak taktycznie było, nie było to konstytucyjnie. Gdybym miał dosyć cierpliwości, mógłbym tam jeszcze wiele powiedzieć. Jestem jednak znudzonym starcem. Jestem wam wdzięczny za waszą uprzejmość i za zaszczyt, jaki mi wyrządziliście. Ubolewam, że nie jestem już w stanie pracować razem z wami. Nie mam dość na to zdrowia, aby pod wielorakiem względem wytrzymać wymagania ogzystencyi w Berlinie. Jestem stary, lubię wygodę i chcę życie moje zakończyć w tych murach, w których mieszkam. Myśli jednak moje są z wami, i to daleko żywsze, niżby to przystało człowiekowi w moim wieku. Nie mogę jednak wyrzec się myśli, do których się przyzwyczaiłem: mimo iż jestem stary i chory, myśli te nie opuszczają mnie. Uczuć, które mnie ożywiają, nie mogę lepiej wyrazić, jak prosząc was, abyście ideę państwową silnie podtrzymywali także i w pruskim sejmie, abyście nie zapominali, że jesteście obywatelami państwa i abyście myśleli o tym, który jest waszym cesarzem i królem. Proszę was, nie prowadźcie elektorsko-brandenburskiej, lecz niemiecką politykę. — W tej myśli wznieście ze mna okrzyk: Jego Cesarska Mość Cesarz i Król niech żyje!»

W odpowiedzi na powyższą mowę dep. Liebermann-Sonnenberg wznosił sześciokrotny okrzyk na cześć księcia Bismark. Bismark dziękował, poczem zaprosił do siebie na śniadanie prezydentów obu izb sejmu pruskiego, pana Levetzowa i przywódców partyj, przepraszając, że nie może w ciasnych salach przyjąć wszystkich 400 przybyłych. Z wyjątkiem tych, którzy zostali na śniadaniu, wszyscy inni od razu wrócili na dworzec, zkad około godz. 4 popołudniu odjechali z powrotem do Berlina, opowiadając, że książe wygląda dobrze i nie traci swego rubasznego humoru.

Prasa ruska.

Kto pamięta zwrot, jaki zaszedł w poglądach ruskich na Bismarka, na jego «szczerosc» i «bezinteresownosc» odnośnie do Rosji, na jego «przyjaźń», którą się publicznie chlubił, ten nie mógł oczekiwać, aby opinja i prasa ruska wzięły udział w urodzinowej manifestacji na cześć inicjatora kongresu berlińskiego. Już przed 4 laty, po słynnych interviewach i w r. z. po alokucjach do pielgrzymów ze wschodnich kresów monarchji pruskiej, widocznem było, że serce Rosji dawno i ostatecznie odwróciło się od Bismarka. Najjaskrawsza polonofobia i najstodsze umizgi do wschodniej sąsiadki nie zdołały zmieknąć nawet... «Moskiewskich Wiedomosti», które mu przypomniały, że w r. 1887 prowadził kampanję publicystyczną i intrygował «celem rozbicia Rosji», że dążył do swoich celów «drogą nie prostą i nie otwartą». «W interesie Niemiec — pisał «Grażdanin» — było, żeby Rosja

była słabą, i B. wszelkimi sposobami starał się tego dokazać. Bismark i jego poprzednicy eksploatowali Rosję bez ceremonji. «Świat» zwracał uwagę, że ten «przyjaciel Rosji, kiedy był u władzy, groził ciągle wojną na dwa fronty». «W jego *pryjaźni* było więcej wrolego uczucia, niż u dzisiejszych naszych wrogów». «Rosja miała wszelkie prawo niedowierzać Bismarkowi», mówił referent polityczny «Now. Wr.». Tak pisały dzienniki t. zw. konserwatywnego obozu. Dla prasy liberalnej i postępowej («Russk. Wied.», «Nowosti» i t. d.) Bismark nigdy nie był ideałem.

Takie samo stanowisko, jakie prasa ruska zajęła wobec Bismarka, po jego deklaracjach rusofilskich w 1891 roku i po namyślnem oświadczeniu się przeciwko polakom w 1894 r., zajęła obecnie i teraz, z tą tylko różnicą, że, nie widząc bezpośrednio w grze interesu rosyjskiego, i bacząc na względy, do jakich obowiązują stosunki międzynarodowe, zapatrywania i uczucie swoje zaakcentowała z pewnem umiarkowaniem i spokojem. Nie znaczy to wszakże, aby przyłączyła się do powinszowań lub życzeń z okazji 80-iej rocznicy urodzin b. kanclerza niemieckiego. W całej Rosji nie rozległ się ani jeden taki głos, bo głosów «Petersburger Ztg» i «Herolda» w danym wypadku dyskutować nie sposób.

Cytaty zacznijmy od «Now. Wr.», które o ile w sprawach wewnętrznych lubi rozmaitość, o tyle w polityce zagranicznej trzyma się mocno i konsekwentnie pewnego kierunku. Artykuły polityczne «Now. Wr.» uchodzą przytem za oparte na informacjach bezpośrednich. Otóż organ p. Suworina w szeregu artykułów, mówiąc o dyskusji i głosowaniu w parlamencie i o mowach we Friedrichsruhe, bardzo wyraźnie zaznaczył swoje bezstronne i przedmiotowe stanowisko. Usprawiedliwia on głosowanie większości w następujących słowach:

«Większość koalicyjna parlamentu usunęła się od udziału w uroczystościach na cześć ks. Bismarka, czyniąc to nie z powodu osobistej niechęci względem dymisjonowanego męża stanu, ale pragnąc wyrazić protest przeciwko powrotowi rządu do polityki bismarkowskiej».

Następnie mowa cesarza Wilhelma naprowadza «Nowoje Wremia» na różne filozoficzne refleksje i na taką ostrożną, ale przezroczystą konkluzję:

«Więcej, niż kiedykolwiekbądź indziej byłoby teraz nieodzownem, żeby losem cesarstwa Hohenzollernów kierowały, jak to bywało dawniej, umysły zrównoważone i ludzie żelaznej woli. Takich jednak ludzi jakoś nie widać na berlińskim horyzoncie politycznym».

«Mosk. Wiedomosti» bardzo chłodno piszą o Bismarku, zaś o mowie cesarza Wilhelma, a mianowicie o dwóch jej ustępach: o Alzacji i Lotaryngji i «krwi i żelazie», wyrażają się w ten sposób:

«Słowa te wprawily w kłopot zarówno stronników, jak i przeciwników obecnego «kursu», gdyż ani jedni, ani drudzy nie mogą odgadnąć, do czego potrzebne było cesarzowi takie wyrażenie, budzące w umysłach niepokój. Co je wywołało? Z jednej strony cesarz kokietuje Francję, stara się być jej przyjemnym i prawie, że zamierza oddać jej zabrane prowincje za Renem, z drugiej zaś—kuje pałasze z drażniącemi

napisami... Nikt w Niemczech w obecnej chwili nie wie, czego chcą w wyższych sferach i ku czemu uwaga państwa jest skierowana»...

«Świat» nigdy prusofilstwem się nie odznaczał i nigdy ze swej niechęci do Wilhelma II tajemnicy nie robił. To też słowa poniższe, któremi organ p. Komarowa kończy swój artykuł wstępny, nie będą dla nikogo niespodzianką:

«Wobec tego wszystkiego (głównie drażnienia Francji), może się zdarzyć potrzeba zmobilizowania grenadierów pomorskich, którzy niegdyś Bismark nie życzył sobie ruszać z miejsca. Były to jednak czasy, gdy na granicach Rosji nie było ani jednego żołnierza pruskiego, a teraz, teraz milionami bagnatów trzeba ją bronić od narodu, który śmieje się, patrzy i czeka, jaką też to nową w Berlinie wymyślą szopkę».

Bardzo charakterystyczny i, jak zwykle, bardzo oryginalny, jest głos «Grażdanina». Artykuł ks. Mieszczerzkiego o Wilhelmie II jest to majstersztyk feljetonowego kunsztu. Postać Wilhelma rozpatruje on z artystycznego i z psychologicznego punktu widzenia. Artystyczna, dekoracyjna strona tej cesarskiej figury imponuje i podoba się księciu M. widocznie, zato niemiłosiernie, z gryzącą ironją, mówi on o niekonsekwencji i kruchości psychologicznej. Ale lepiej posłuchajmy własnych słów księcia Mieszczerzkiego:

«Bujność (*exuberance*) charakteru Wilhelma II czyni go, być może, niezupełnie dogodnym dla Niemców, przywykłych do spokoju. Gdy jednak spoglądamy nań zdala, ten cesarz niemiecki wydaje nam się interesującym, a nawet sympatycznym, jak monarcha innego wieku, z czasów Nibelungów, albo Merowingów».

Pojęcie, jakie ma Wilhelm II o swoim majestacie, daje księciu M. sposobność do rozsypania kilku okruszyn soli attyckiej:

«Widać, że nikt w Niemczech nie upaja się tak życiem, jak Wilhelm swoją godnością imperatorską. Prawdopodobnie, gdy kładzie się spać wieczorem, doświadcza nieprzyjemnego uczucia, że musi zasnąć, to jest na kilka godzin przestać być cesarzem».

Książę M. charakteryzuje Wilhelma jako człowieka, nie znoszącego ludzi silnych i niezależnych, wpływowych i popularnych.

«Wilhelm nie mógł znieść obok siebie starego kanclerza; jemu trzeba było pomocnika w rodzaju Capriwego, o którym stary Wilhelm mawiał, że główna jego zasługa zawiera się w tem, iż *stimmt gut*. W ten dzień, gdy Caprivi zaczął mówić o *swojej* woli, cesarz go uwolnił, powołując na jego miejsce ks. Hohenlohe».

Po kilku malarskich sztrychach, przedstawiających efektowną plamę, cesarza, galopującego na czele kirasjerów do Friedrichsruhe, ks. Mieszczerzkiej mówi z nieporównaną, gryzącą ironją:

«Niepodobna nie cenić i to wysoko jednego przymiotu cesarza Wilhelma, a mianowicie jego dążenia do własnego doskonalenia się... «Proszę porównać teraźniejszego Wilhelma w jego słowach i czynach z poprzednim. Zdaje się, jakby pewien czas spędził on w szkole, pod kierunkiem surowego guwernera, który złamał jego gwałtowną, niepohamowaną naturę i wyrobił w nim panowanie nad sobą i krew zimną».

Kończy książę Mieszczerzkiej taką świetną i pełną głębszej myśli uwagą:

«Ciekawa rzecz, co powie przyszłość. Czy losy go ukarzą za ubóstwienie siebie samego, jako monarchy, za jego dumny ce-

zaryzm, czy też postępując drogą doskonalenia się, dojdzie on do przekonania, że nie milczący niewolnicy tworzą wielość monarchy, lecz wielcy i wolni w swem natchnieniu współtowarzysze i pomocnicy? Jest to ciekawa kwestja przyszłości».

Czytając ten artykuł, przyszło nam na myśl: Można się nie zgadzać z wieloma poglądami ks. Mieszczerzkiego, ale odmówić mu dużego publicystycznego talentu i oryginalności — niepodobna.

Prasa polska.

Jakie wrażenie wywołały w opinii i prasie polskiej dyskusje w parlamencie niemieckim i rezultat głosowania nad wnioskiem Levetzowa, oraz echa parad wojskowych i festynów cywilnych w Friedrichsruhe—to naturalnie łatwo przewidzieć. Bismark nigdy się nie krył ze swą do nas niechęcią i nienawiścią; rzucone przezeń hasło «*ausrotten!*» drzy dotąd w powietrzu, nie więc dziwnego, że całe społeczeństwo, bez różnicy stronnictw, jak jeden człowiek, stanęło po stronie członków obu kół poselskich w Berlinie, którzy w spokojnej, ale pełnej godności formie, wykazali powody, dla których nie mogą uczestniczyć w demonstracji i apologji Bismarka.

Z głosów zagranicznej prasy polskiej zasługuje na uwagę przede wszystkim, bardzo wytrawnym piórem skreślony, artykuł «Dziennika Poznańskiego»:

«Jak daleko wiadomość i pamięć nasza sięga — pisze «Dz. Pozn.»—nie przedstawiają dzieje parlamentarne wypadku podobnego temu, jaki przed paru dniami zaszedł w Berlinie i jaki bezpośrednio i pośrednio przusza do głębi umysły, nie tylko w Niemczech samych, ale i po za ich granicami».

«A stało się to z tego jedynie powodu, że zbytma gorliwość, albo mówiąc wyraźniej zaciętość szowinistyczna, akt dobrej woli i poczucia serdecznego zapragnęła i pokusiła się oblec w formę manifestacji urzędowej, w bardzo przejrzystym celu wyzyskania go politycznie na tak potężną gloryfikację politycznego systemu i metody księcia Bismarka, ażeby wszelką przeciwko takowej opozycję z góry uniemożliwić i podać w ohydę. A zaostrzała jeszcze sytuację okoliczność, że nie tylko jubilat sam w ostatnich czasach z większą gorliwością, jakby się było należało spodziewać, występował na arenę polityczną z niezmiennem niezem usposobieniem, ale że i rzeczywiście w kołach miarodajnych objawia się zwrot zgola odmienny od niedawnego kursu, a bynajmniej niepożądany».

«Czas» krakowski zastanawia się głównie nad postawą, zajęą przez stronnictwo środka. Wniosek Levetzowa dążył do urządzenia manifestacji, któraby wyglądała na uroczystą apoteozę najgorszej i najniesprawiedliwszej polityki. Mogliż katolicy zapomnieć o wypadkach walki kulturalnej? Mogliż czcić człowieka, który systematycznie i uporczywie deptał i gwałcił prawa katolickiego kościoła, pasterzy do więzień powtracał, tyśiące parafij osierocił. Zgromadzenia klasztorne porozpędzał, miliony obywateli za ich religijne zasady z pod prawa wyjął, a na uwieńczenie całego dzieła, przeciwników swych ogłosił za wrogów państwa i tronu?

«Dotychczas jeszcze—pisze «Czas»—kościół katolicki w Niemczech ponosi następstwa tych srogich zarządzeń, które wskrzesiły najgorsze wspomnienia religijnych przesładowań. Bismark uległ wprawdzie ostatecznie w swej walce z kościołem i musiał cofnąć się z drogi represji, nie dlate-

go jednak, aby mu zbywało na chęciach urzeczywistnienia swego celu, którym było zniszczenie katolicyzmu w Niemczech, ale dlatego, ponieważ go pokonała niewzruszona wielkość idei, którą ośmielił się zaczepić. Nie pomogła ani brutalna przemoc, ani żarliwa pomoc niewolniczych umysłów liberalnego obozu, ani usiłowania szerzenia demoralizacji i niezgody w szeregach katolickich—wszystkie te «piekielne moce» odbiły się od Piotrowej opoki, nie nadwierżając jej podstaw. Któż jednak może wymagać od przedstawicieli katolickiego społeczeństwa, aby padali na twarz przed obliczem sprawcy tylu nieszczęść, tylu krzywd i tylu fałszów? Postanowienie zatem stronnictwa centrum było nie tylko naturalne, ale nawet konieczne, a obłudne nawoływanie bismarkowskiej gwardji do jedności w imię «patriotyzmu», nie mogło oczywiście oszukać dzielnych i rozumnych szermierzy katolickiej sprawy».

O polakach nie uważa «Czas» za potrzebne wspominać, lub ich zachowania bronić. Nie mogli oni, zdaniem pisma krakowskiego, należeć do najmniejszej manifestacji dla człowieka, który dał hasło wytopienia polskiej narodowości.

Konserwatywny «Przegląd» lwowski w artykule p. t. «Słówko na czasie» załatwia się z kwestją gratulacji krótko i dosadnie:

«Łukasz Górnicki przytacza w «Dworzannie» włoski aforyzm tej treści: «Kiedy nieprzyjaciel twój po pas w wodę wpadnie, podaj mu rękę, a wyrwij go z niebezpieczeństwa; ale kiedy tak wpadnie, że mu się w gębę łać pocznie, nastąp mu na łeb a pogrąż go do ostatka». Ks. Bismark zawsze praktykował tę zasadę w najbrutalniejszy sposób. Kiedy w ostatnich dniach roku 1848 ówczesny saski minister Beust przy przypadkowym spotkaniu się z p. Bismarkiem oświadczył, że zastrzelenie Bluma (w Wiedniu) uważa jako polityczny błąd, przyszedł żelazny kanclerz odparł: *Ganz falsch; wenn ich einen Feind in der Gewalt habe, muss ich ihn vernichten*. Tę metodę aż do swego ustąpienia z urzędu, z taką konsekwencją zastosowywał do politycznych i osobistych przeciwników, że słusznie tajny radca Geffken — jedna z ofiar podejrzliwości i mściwości Bismarka—mógł o nim zauważyć: «Niepodobna odkryć w jego życiu ani jednego szlachetniejszego rysu charakteru, ani jednego rysu uprzejmości lub miłosierdzia». Jeżeli to uznają sami Niemcy, to oczywiście stosunek polaków do męża, który zawsze głośno, zjadliwie, często pogardliwie wypowiadał swą gorącą do nas niechęć, jest tak jasny, iż nie potrzebuje żadnego komentarza. Nikomu też — a zapewne najmniej samemu jubilatowi — nie przyszło na myśl dziwić lub gorszyć się, że posłowie polscy w parlamentach berlińskich nie głosowali za proponowaną gratulacją».

Wszystkie dzienniki polskie, w Niemczech, Austrii i Rosji, powtarzają to samo, mniej lub więcej dobitnie i mniej lub więcej przezroczyście. Wtórują im gazety całej słowiańszczyzny zachodniej i południowej, czeskie, morawskie, słowackie, chorwackie, słoweńskie, serbskie i bułgarskie. Pół wieku pracował Bismark nad zaskarbeniem sobie nienawiści słowiańskiej. I dopiął swego.

Prasa niemiecka.

W oceniu akcji parlamentu, oraz depezy i przemówień ces. Wilhelma, gazety niemieckie podzieliły się na tyle grup, ile jest stronnictw w Niemczech. Z organów tych frakcyj, które głosowały w parlamencie i w sejmie za demonstracyjnem uczczeniem Bismarka, najgłośniej krzyczą narodowo-

liberalne, najpowszechniej zachowują się pisma, należące do Rickert'owskiego odłamu partji «wolnomyśnej», który przyłączył się w parlamencie do mniejszości, może «na złość» wczorajszym swoim towarzyszom broni, stronnikom Eugenjusza Richtera. Charakterystycznym jest w każdym razie to, że o ile pisma «kartelowe» nie znajdują słów oburzenia dla potępienia większości parlamentarnej, za jej «narodowe odstępstwo», o tyle wyrażają się bardzo spokojnie i bez szczypty entuzjazmu dla depezy ces. Wilhelma i jego dwóch przemówień we Friedrichsruhe.

Niezależne organy opinji publicznej w Niemczech bardzo energicznie i z wielkim zapasem logiki bronią uchwały parlamentu niemieckiego. Przychodzi im na pomoc kilka faktów historycznych świeżej pamięci, bardzo wymownych i przekonywujących. Fakty te zestawila i bardzo zręcznie oświetliła demokratyczna «Berliner Ztg». Gazeta przypomina zdarzenia, jakie nastąpiły po dymisji Bismarka i które świadczą, że upadłego kanclerza spotykały wówczas daleko gorsze rzeczy, aniżeli dzisiaj.

«Kiedy ks. Bismark — pisze «Berl. Ztg» — w dniu 20 marca 1890 r. otrzymał dymisję, obradowała izba deputowanych. Marszałek izby, Köller, zakomunikował fakt zwięźle i oschle. Ani jedno słowo pożegnania, ani jedno słowo uznania nie padło na cześć męża, który przez 28 lat dzierżył ster rządów pruskich w swym ręku i tak bardzo przyczynił się do powiększenia wielkości Prus. W dziesięć dni później obchodził Bismark 75 rocznicę urodzin. Co za świetny powód do ogromnego obchodu! I patrzcie! wszystko zachowało się cicho, jak mysz w dziurze, i nikomu nie wpadło na myśl, aby zaniechanie uczczenia ekskanclerza napiętnować jako «hańbące», «nie niemieckie», «godne pogardy». Popadł on właśnie w melaskę, a owi «mężni rycerze» byli w rzeczywistości łagaszami. W Zgorzeliach inaugurowano odkrycie pomnika cesarza Wilhelma; ks. Bismarka na nie nie zaproszono. Bracia kartelowi nie mieli na to wszystko ani słowa oburzenia! Wobec poselstw zagranicznych wyrażono nadzieję, że rządy, w których one reprezentowały Niemcy, «nie będą przypisywały aktualnego znaczenia oświadczeniom i zapatrywaniom ks. Bismarka». «Nordd. Allg. Ztg» odmawiała wówczas w półurzędowych artykułach ks. Bismarkowi, ze względu na jego zachowanie się po ustąpieniu z urzędu, patriotyzmu i monarchicznych uczuć, i oskarżała go, że zamiarem jego było swoje własne dzieło, państwo niemieckie, zburzyć.

«Kiedy Bismark w r. 1891 pojechał do Wiednia, na ślub swego starszego syna, kanclerz Caprivi wysłał, po konferencji z cesarzem, do ambasadora w Wiedniu telegram, w którym mu zaleca, aby zaproszenia na ślub nie przyjął. Dodał przytem, że sam cesarz na ten ślub wcale nie zwraca uwagi. Ks. Bismark, «jako stary żołnierz» i ze względu na dawniejsze z cesarzem austriackim relacje, prosił o audjencję. Odmówiono mu. Wtedy ci krzykacze, którzy dziś błotem obrzucają większość parlamentu, nie pisnęli ani słowa. Zarzucano księciu Bismarkowi w urzędowym okólniku, że o zewnętrznej polityce Niemiec zwierza się wobec osób, nieprzyjaznych niemieckiemu państwu. Jest to zarzut, który za czasów Bismarka wystarczał do napiętnowania czyniącego taki zarzut zdrającą ojczyznę. Tak postępowano z «bohaterem stulecia», z «największym Niemcem» — (nota bene największym do 20 marca 1890 r. i od 21 stycznia 1894 r.). Dopóki Bismarka nie czcił dwór, dopóty nie potrzebowali go także czcić «narodowi» poczciwcy, dzisiaj każde-

go chcieli by ukamienować, kto nie chce z nimi hosanny śpiewać. Panowie Bennigsen, Kardorff, Manteuffel, Levetzow — gdzieście byli? Cztery rocznice urodzin ks. Bismarka w r. 1890, 1891, 1892 i 1893 nie zostały uwzględnione urzędowo, ani w parlamencie. A co dzisiaj czyni zgraja? Napada na każdego z wściekłością, kto swego usposobienia i zapatrywania względem Bismarka nie zmienia stosownie do wiatru, dmącego od dworu. «Ludy» nie mogą robić takich obrotów i zwrotów, jak podoficerowie».

Bardzo rozpowszechniony organ centrum katolickiego (który, mówiąc nawiasem, odzyskał niedawno debiet w państwie rosyjskiem), «Koelnische Volks-Ztg», odpiera powtarzany aż do znużenia zarzut, że «naród niemiecki» innego jest przekonania, aniżeli parlament. «Koeln. Volks-Ztg» przytacza z tego powodu statystykę wyborów z r. 1893. Wówczas oddano: na centrum 1,468,000 głosów, na socjalistów 1,786,000, na wolnomysle stronnictwo ludowe 666,000, na niemieckie stronnictwo ludowe 166,000, na hanowerczyków 101,000, co razem z 220,000 głosami polskimi, czyni 4,416,000 głosów przy ogólnej sumie 7,673,000. «Koeln. Volks-Ztg» jest przekonana, że żadne ze stronnictw, które głosowały przeciwko propozycji p. Levetzowa, nie potrzebuje się obawiać krytyki swych wyborców.

«Sądzimy — mówi ten sam dziennik — że ks. Bismark głosowaniem 23 marca daleko mniej się zarytował, aniżeli okólnikiem z d. 7 czerwca 1892 r., do ks. Reuss wystosowanym, a dotyczącym wesela jego syna Herberta, w którym powiedziano: «Dodaję, że jego cesarska mość nie zwróci uwagi na to wesele». W dalszym ciągu otrzymany ambasador polecał, aby domógł o ten sam zwłocznik hr. Kalnokymu, wskutek czego także urzędowe sfery wiedeńskie nie zwróciły uwagi na wesele».

«Przypuśćmy teraz, że parlament byłby wtedy uchwalił gratulację do księcia — jakżeby to był przyjął cesarz? Cesarz ma niewątpliwie prawo zmienić swoje stanowisko wobec ks. Bismarka, nie może atoli żądać, aby parlament i lud, jak bataljon stojący we froncie, powtarzał za nim wszystko i słuchał komendy raz «w lewo zwrot», to znowu «w prawo zwrot». Gdy parlament odrzuca ustawę, którą cesarz uważa za bardzo ważną i w skutkach błogą, to monarcha z pewnością nie jest z tego zadowolony. Ale gdyby parlament miał się zawsze oglądać na to, to byłby zbyt czułym, a nowy gmach można by znowu zebrać. Jeżeli cesarz nie jest zadowolony z parlamentu, to ma prawo żądać od rady związkowej rozwiązania reprezentacji rzeszy. Czy w takim razie zbierze się większość życzliwa Bismarkowi, należy, naturalnie odczekać».

«Koeln. Volks-Ztg» usprawiedliwia w końcu zachowanie się polskich członków parlamentu:

«Że polacy głosowali przeciwko Bismarkowi, może tylko dziwić i irytować ludzi, nie mających pojęcia o osobistej godności. Całe urzędowanie żelaznego księcia było jedną walką przeciwko wszystkiemu, co polskie. Wobec tego faktu polacy podeptaliby wszelką godność osobistą, gdyby nie byli postąpili tak, jak postąpili. Ich oświadczenie było pełne godności».

Z innych pism zasługuje na przytoczenie zdanie berlińskiej «Volks-Ztg» o Bismarku:

«Jeżeli człowiek ten ma zasługę, którą mu przypisują, to zasługa ta została zobojętnioną, zgładzoną, zniweczoną przez ujemną stronę jego działalności. Więcej on zburzył, niż stworzył. Jeżeli stworzył państwo niemieckie, jak to twierdzi ślepa wia-

ra (jakby człowiek pojedynczy mógł fabrykować historję świata!), to w formę tę wiał taką treść, która państwu niemieckiemu wypełnienie jego zadań cywilizacyjnych utrudnia. Jeżeli wczorajsza rezolucja odmowna wypływa, jak to twierdzą kierownicy partji bismarkowskiej, z nienawiści, to nienawiść tę on zasiał. Jaki posiew, taki plon».

Popularna i wpływowa «Frankfurter-Ztg» przypomina, jak wice-prezydent (obecnie prezydent) parlamentu, v. Buol, gdy zasiadł na prezydjalnem miejscu po Levetzowie, pozwolił prawicy nakrzyczeć się przez chwilę, a potem rzekł: «Przechodzimy do porządku dziennego!»

«To wyrzeczenie — pisze «Fr. Ztg» — jest wskazówką, jak się należy zachowywać. Naród niemiecki ma przed sobą rzeczy ważniejsze, aniżeli roznamietnianie się nad kwestją uczczenia Bismarka, ważniejsze aniżeli sprawa 1 kwietnia. Ciężkie kłopoty leżą na jego barkach: zapobieganie grożącemu ograniczeniu swobody słowa, cięższemu opodatkowaniu, zabiegom, mającym na celu bezwzględna politykę interesu. Niechaj sobie prawica i nacjonal-liberały zloszczą się jak chcą, niech krzyczą na ulicach i placach — my... przechodzimy do porządku dziennego».

Najbardziej rozpowszechniony z pism berlińskich, «Berliner Tageblatt», stawia pytanie, kiedy właściwie poddani cesarstwa niemieckiego byli dobrymi patriotami, czy wtedy, gdy przed trzema laty, stosownie do słów cesarza: «a kto mi opór będzie stawiał, tego zdruzgocę!», wystosowanych pod adresem Bismarka, czynem patriotycznym było występować przeciw Bismarkowi? czy dziś, gdy znów takie same wystąpienie przeciw Bismarkowi jest uważane za czyn niepatriotyczny i niemily cesarzowi?

«W takim chaosie — pisze «Berl. Tageblatt» — biedny niemiecki poddany w istocie musi stracić głowę».

Prasa francuzka.

Kiedy telegramy berlińskie przyniosły szczegóły przemówienia Wilhelma we Friedrichsruhe i wieść o tem, że na złotej szabli, ofiarowanej solenizantowi, wyryte są herby Alzacji i Lotaryngji, w Paryżu, naturalnie, zawrzało. Był to prawdziwy tryumf dla organów szowinistycznych, które protestowały przeciwko udziałowi Francji w uroczystości otwarcia kanału morskiego, i które w obecnem, nieostrożnem i prawie wyzywającym zachowaniu się cesarza Wilhelma, widzą najlepsze potwierdzenie słuszności swego stanowiska. «Justice», «Petite Rep. Franç.», «Intransigent», «Libre parole», «Cocarde», «France» — puściły wodze namiętnościom. Ale i takie poważne i umiarkowane organy, jak «Jour. des Deb.», «Rep. Fr.», «Temps», «Matin» i t. d., nie tają swego rozgoryczenia i rozdrażnienia. Nawet «Figaro», który najgłośniej dzwonił na uroczystości kielską, wystąpił dziś ostro przeciwko cesarzowi Wilhelmowi:

«Co można powiedzieć, pyta «Figaro», o dwóch mowach, wygłoszonych we Friedrichsruhe wśród pompy wojskowej, iście pruskiej? Co rzec o tym monarcho, tak bardzo nowożytnym w niektórych swych czynach, a mimo to mówiącym, że «żelazo i krew jest jedynym cementem, z którego robia się rzeczy trwałe». Co rzec o monarcho, który, po zwołaniu kongresu robotników i «usunięciu na całe pół wieku trudności socjalnych», mówi teraz o «szabli, jedynym środkiem, służącym do rozwiązania trudnych

kwestyj *wewnętrznych*». Co wreszcie myśleć o monarcho, który zaprasza Francję na uroczystość pokojową do Kiel, który zna narówni z nami trudność, z jaką uspokojono zatrużone uczucie patriotyczne niektórych z pomiędzy nas, a który zaraz potem identyfikuje się z człowiekiem, nienawidzonym dotychczas we Francji; który wynosi pod niebiosa, nie unikając wzmianki o Alzacji i Lotaryngji, Bismarka, nie mogącego słowa przemówić, żeby nas nie zranić, i który wczoraj jeszcze odezwał się, że największe nieszczęście spadłoby na Niemcy, gdyby się stały podobnymi Francji?»

Wilhelm II miał, wedle «Figaro», piękną rolę do odegrania i wszelkie szanse, żeby mu się ona udała, zwłaszcza przy temperamencie francuzkim, «tak, niestety, łatwo zapominającym o przeszłości».

«Mógł powiedzieć, że jest tylko spadkobiercą, ale nie autorem sytuacji obecnej. Mógł, jeżeli tylko pragnął porozumienia z Francją, nie czynić wojny z roku 1870 wraz z jej rezultatami dziełem swoim. Tego właśnie oczekiwali od niego umysły dobrze usposobione, o których była mowa wyżej. Zamiast tego wszystkiego jednak on ogłosił, że solidaryzuje się z tem, co dokonano w r. 1870; oświadczył to wyniosłe przy akompanjamentcie szeregów brem. oświadczył to z całą energją żołnierza i tylko żołnierza... A jednak trzeba, by zrozumiano dobrze w Niemczech, iż jeśli czego zapomnieć nie możemy, to sposobu, w jaki wywołano wojnę przez sfabrykowane fałszu, do którego przyznał się Bismark. sposobu, w jaki wojna była prowadzona z okrucieństwem, którego żądał Bismark. a nakoniec i przedewszystkiem sposobu, w jaki zagrabiono nam dwie prowincje, czego domagał się Bismark, który uważał, że się uniewinni, głosząc zasadę: «sła przed prawem!» Cesarz więc popełnił ciężki błąd, oświadczając, iż solidaryzuje się z człowiekiem, który przyczynił nam tyle nieszczęścia: *Wilhelm II w jednym dniu stracił wszystko owoc swej zreszczej polityki, w ciągu dwóch lat prowadzonej*».

Z różnych stron.

W Innsbrucku list zapraszający ludność do przyjęcia udziału w gotujących się uroczystościach na cześć Bismarka, nosił podpisy dziesięciu profesorów uniwersytetu miejscowego. Obecnie ośmiu z nich oświadczyło w «Tyroler Bote», że ze względu na charakter, który nadaje się tej owacji i który obraza ich uczucie patriotyczne, widzą się zmuszonymi, do cofnięcia swego współudziału w tej sprawie.

Wydział berlińskiego komersu na cześć księcia Bismarka zapytał magistrat berliński, czy na 1 kwietnia ustąpi mu sali w ratuszu do obchodu. Magistrat odpowiedział, że odstąpi, ale pod dwoma warunkami: 1) że w mowach wygłaszanych nie będzie żadnej wzmianki o zarządzie miasta Berlina; 2) że nie się nie powie o belzywego na żydów. Wydział udał się z tem do profesora Treitschkego i prof. Brunnera, którzy mieli wygłosić tam mowy. Ci zaś odpowiedzieli, że nie mieli intencji mówić o gospodarce magistratu, ani o żydach — ale od magistratu żadnych warunków nie przyjmują.

Czytamy w «Dz. Pozn.», «Nie miało poznańskie prowincjonalne kolegium szkolne, którego kierownikiem jest p. Polte, tyle delikatności, żeby oszczędziło polskim uczniom przykrości uczestniczenia w uroczystościach bismarkowskich, gdyż, jak zaręcza «Pos. Ztg.», poleciło w rozporządzeniu z d. 22 b. m. kierownikom szkół wyższych urządzać w odpowiedniej formie obchody bismarkowskie w szkole. Stało się zatem to, czego się nawet pisma niemieckie nie spodziewały. Nie ma być polakom i ta przykrość oszczędzona».

W parlamencie wiedeńskim interpelował poseł Bärnreither, czy prawdą jest, że minister Madeyski przestrzegal profesorów uniwersytetu przed podpisywaniem adresu do Bismarka. Mówca widzi w tem ubliżenie uczniom na-

rodowym niemieckim i podejrzenie profesorów o nieojalność.

Telegramy berlińskie z d. 23 marca zapewniają, że głosowanie parlamentu wywarło przygnębiający wpływ na cesarza. Obecność hr. Herberta Bismarka na posiedzeniu i głosowanie jego za wnioskiem złożenia powinszowań wywarło powszechne zdumienie.

W pruskiej izbie panów podano 30 członków izby, pomiędzy nimi także książę Antoni Radziwiłł, wniosek o umieszczenie marmurowego biustu Bismarka na sali posiedzeń.

Cesarz Wilhelm zamianował prof. Schwenningera tajnym radcą lekarskim, a sekretarzowi księcia Bismarka, Chrysandrowi, udzielił orderu korony.

W Stuttgardzie odbyło się wielkie zgromadzenie szwabskiej partji ludowej, które wyraziło swoją radość z powodu odrzucenia wniosku Levetzowa w parlamencie. W razie nowych wyborów, masy narodu staną po stronie większości parlamentarnej z dnia 23 marca r. b.

Władze austriackie zakazały w Graz, ze względu państwowo-pohajnych, odbycia przedstawienia uroczystego ku czci Bismarka.

Malbork, dawna stolica krzyżaków, mianował księcia Bismarka honorowym obywatelem. Obywatelstwo honorowe głównej siedziby krzyżaków przystoi ks. Bismarkowi jako ich godnemu następcy.

W nowej depeszy postanej do ks. Bismarka 26 marca cesarz Wilhelm mówi, że jeszcze raz pragnie wyrazić wdzięczność domu swego i całego cesarstwa człowiekowi, który tyle uczynił dla ojczyzny i który na zawsze pozostanie dumą Niemiec.

Z Berlina donoszą, że na obiedzie wydanym przez cesarza Wilhelma na cześć Bismarka, byli obecni wszyscy wyżsi dygnitarze, ministrowie, członkowie rady zwyczajowej, prezydent i wice-prezydent parlamentu i oburząd pruskiego landtagu.

«Germania» podaje, że prezydent parlamentu Buol i wice-prezydent Spahn, przedstawili się cesarzowi przed obiadem. Przyjęcie bardzo laskawe trwało kilka minut.

Dnia 1 kwietnia, w dzień urodzin Bismarka, Berlin przystroił się wspaniale w chorągwie, wieczorem zapalono iluminacje. Przed pałacem, gdzie odbywał się obiad galowy, stały tłumy. Pisma, wierszem i prozą, głoszą chwalebę Bismarka.

W Petersburgu, w sali Kononowa, stowarzyszenie niemieckie, d. 1 kwietnia urządziło komers na cześć ks. Bismarka. Na estradzie wśród kwiatów postawiono biust b. kancelarza, a przed nim drogoceenna waza, zakupiona przez niemieckich poddanych, zamieszkałych w Rosji. Wazę tę osobna deputacja zawiezie w darze do Friedrichsruhe. W komersie przyjmował udział między innymi, były poseł niemiecki, generał Werder.

Donoszą z Rzymu do «Daily Chronicle», że Papież zamierzał posłać Bismarkowi depezę z powinszowaniem. Ze względu jednak na zachowanie się partji centrum, Papież najprawdopodobniej ograniczy się tem, że poleci kardynałowi-biskupowi wrocławskiemu, by w jego imieniu wyraził ustnie powinszowanie Bismarkowi, a sam powstrzyma się od wszelkich wyurzeń piśmiennych.

Z TYGODNIA.

Petersburg, 22 marca.

Dzień 1 kwietnia, dzień urodzin księcia Ottona Bismarka, nie miał dlań uroku „*prima aprilis*“. Wszystkich słodczy i wszelkiej goryczy rozczarowań zakosztował on już na kilka dni przed terminem kalendaryzowym. Widział napływające do Friedrichsruhe tłumy swoich zwolenników i bałwochwalców, korowody z pochodniami, defilujących kirasjerów, paruset posłów z parlamentu i sejmu, wreszcie cesarza, składającego w darze złotą szablę, jako „symbol jedności na wewnątrz i na zewnątrz“, ale jednocześnie doszedł do jego uszu głuchy odgłos burzy: protest większości parlamentu niemieckiego przeciwko przesadnemu święceniu 80-iej rocznicy urodzin męża stanu, który wprowadził na polu zjednoczenia państwowego olbrzymie zasługi położył, ale w polityce wewnętrznej przeprowadzał zasady egoizmu państwowego i zuchwałą otwartością głosił, że „siła“ powinna iść przed „prawem“.

Koalicja, która się utworzyła w parlamencie niemieckim na gruncie wniosku marszałka v. Levetzowa, ma znaczenie protestu przeciwko powrotowi do ideałów i praktyk bismarkowskich. Koalicja ta jest naturalnie najzupełniej przypadkową. Niepodobna przypuścić, żeby w kwestjach socjalnych, ekonomicznych i t. p. mogli iść ręka w rękę: członkowie centrum i wolnomyślni, socjaliści i polacy; owszem, przewidzieć można, że jednych i drugich dzielić będzie i w przyszłości cały świat wierzeń, tradycji, dążeń i przekonań. Niemniej przeto pozostaje rzeczą znaną i ważną, że w kwestji zasadniczej (bo w propozycji Levetzowa chodziło nie o formę, ale o zasadę) żywiły opozycyjne, chociaż nawet rozbieżne i różnoimienne, zdolały utworzyć większość parlamentarną, najzupełniej prawidłową.

To, że wskutek odrzucenia wniosku Levetzowa i dymisji wnioskodawcy, prezydium, a więc i kierownictwo parlamentu, przeszło do rąk centrum, jest tylko pierwszym, ale nie najważniejszym ze skutków, jakie pociągnie za sobą nowa konstelacja parlamentarna. Może się mylimy, ale wydaje się nam, że w głosowaniu d. 23 marca była postawiona na kartę i przegrana, a przynajmniej mocno poturbowana i zachwiana, idea supremacji pruskiej w rzeszy. Nie to jest ważnym, że przeciwko uczczeniu Bismarka sprysnęli się żywiły wolnomyślnie, postępowe, konserwatywno-religijne i socjalno-demokratyczne, ale ważnym jest podział głosów, że się tak wyrazimy, geograficzny: skojarzenie się Niemców południowych, alzatów i lotaryngczyków, hanowerczyków, duńczyków i polaków. Pruska pikielhauba, która miała być kopułą,

wieńcząca gmach zjednoczenia niemieckiego, znikła i na jego szczycie powiewa w tej chwili sztandar katolicko-wolnomyślniej opozycji. Dla protestanckich Prus, które się w „zjednoczonych Niemczech“ rozgospodarowały na dobre, taka transfiguracja nie musi być przyjemną.

Zaznaczamy w końcu, że w chórze głosów prasy niemieckiej nie dosłyszeliśmy ani jednej (z wyjątkiem bismarkowskich „Hamburg. Nachr.“) nuty potępienia polaków, za ich protest przeciwko udziałowi w uczczeniu Bismarka. Nawet najnieawistniejsze nam organy zrozumiały, że można Niemców skłaniać i zniewalać do wzięcia udziału w uroczystości rodzinnej ich „wielkiego“ rodaka, ale niepodobna żądać tego samego od alzatów i lotaryngczyków, albo od polaków, wobec których Bismark występował zawsze, jako otwarty i zacięty wróg.

Niegdyś książę Radoliński na Radolinie, a dziś „Fürst von Radolin“, będzie miał prawdopodobnie małe ambaras z polską końcówką swego rodzinnego nazwiska. Odrzucił on ją dawno i ani razu nie popełnił tego błędu, co żona Lota: nie obejrzał się za swoją przeszłością. A tymczasem tę fatalną końcówkę niektórzy publicyści chcą mu koniecznie przykleić i nawet neopatrijotyzm ks. Radolina w podejrzenie podać. Niech nam wolno będzie wzięść w obronę tego niemieckiego magnata i najuroczyściej oświadczyć, że społeczeństwo polskie ma z nim akurat tyle wspólnego co z ministrem Possadovskym, albo z generałami von Podbielskim, von Lestschinskym i von Bogusławskym. Książę Radolin jest dziś całkowitym Niemcem, Niemcem bez zarzutu. Ten czas, który przebył w służbie niemieckiej, nawet podług praw fizjologii jest tak długim, że każda polska krwi jego kropla zdążyła już się na niemiecką przetworzyć.

Oddać należy prasie ruskiej sprawiedliwość, że nominację ks. Radolina przyjęła bez zastrzeżeń i nieodomówień. „Now. Wr.“ nazwało ją z dyplomatycznego punktu widzenia zupełnie *correcte*. Tak samo mniej więcej zachowała się prasa niemiecka i wogóle europejska. Ze jednak na świecie niema reguły bez wyjątku, więc też i tutaj znalazło się parę organów prasy, które przyczepiły się do polskiej końcówki ks. Radolina. Zdaniem jednego z tych pism „pochodzenie polskie nowego posła nie przyczyni się do polepszenia stosunków między Rosją i Niemcami“, „powitanie go przez opinię publiczną w Rosji nie może być serdecznem“ i wreszcie „stosunki rosyjsko-niemieckie tylko wygrają na tem, jeżeli z nich wykluczony zostanie nawet cień nieporozumień co do sprawy polskiej“. Tak postawiona

kwestja wymaga stanowczo wyjaśnienia.

Naprzód autor omawianego artykułu zapoznawac się zdaje pewien usus dyplomatyczny, który stał się obowiązującym prawem w stosunkach międzynarodowych: że żaden poseł nie może być akredytowany przy osobie obcego monarchy bez jego zgody. Do tego, aby ks. von Radolin został faktycznie ambasadorem w Petersburgu, potrzeba nie tylko decyzji cesarza Wilhelma, ale i sankcji rządu rosyjskiego. Zastrzeżenie zaś to jest chyba najlepszą rekonią, że na reprezentanta Niemiec w stolicy Rosji nie będzie narzuconą osobistość, z jakiegokolwiek bądź powodu podejrzana lub niemila.

Po co w piśmie, o którym mówimy, wywołany został przy tej sposobności „cień sprawy polskiej“ — nie pojmujemy. Co może mieć wspólnego nominacja księcia v. Radolin z tą sprawą i z jej cieniem? Minęły już czasy „wielkiego budowniczego“ cesarstwa niemieckiego, który kwestji polskiej używał jako cementu w wewnętrznych i zewnętrznych stosunkach. Dziś i stosunki i poglądy się zmieniły, a książę von Radolin miałby mniej od wszystkich swoich poprzedników kwalifikacji do poruszenia tej kwestji, właśnie ze względu na swe pochodzenie. Autor omawianego artykułu może więc spać spokojnie. W stosunkach całego świata obowiązuje dziś hasło: „*quieti non movere!*“...

Bardzo ważną, powiemy nawet, bolącą kwestję poruszyły świeżo pisma warszawskie. Chodzi o korespondentów z Warszawy do pism ruskich, którzy coraz częściej głos zabierają: z rosnącą wciąż pewnością siebie wypowiadają sądy ogólne, a rad i wskazówek udzielają chętnie i obficie, zarówno społeczeństwu polskiemu, jak przedstawicielom władz centralnych i miejscowych. Zeby rolę takiego doradcy i inspicjenta spełnić z pożytkiem, trzeba jednak dobrze znać grunt miejscowy. Nie sądzimy, żeby to było rzeczą łatwą. Trzeba mieć wzrok niesłychanie bystry, uwagę czujną, umysł bardzo jasny, aby, patrząc z zewnątrz na społeczeństwo obce sobie, ocenić całkiem słusznie jego stan i tendencje.

Bywają chwile, kiedy, jeśli nie sprawa, to sprawy polskie wychylają się ze zwykłego cienia i zdają się jakby interesować ogół ruskich. Nawet w takich momentach niektóre dzienniki ruskie zadawalniają się świadectwami ludzi widocznie niekompetentnych, lub poprzestają na starych ogólnikach, oddawna już nie będących w żadnym związku z rzeczywistością. Kiedy raz „Now. Wremia“ posłało do Bułgarji człowieka odpowiedniego, który nie dał się z suggestionować sądom poprzedników swoich i własnymi oczyma, bez uprzedzeń,

spojrzał na stosunki tameczne, ogół ruski dowiedział się rzeczy nowych i, niewątpliwie, na tem skorzystał. W Warszawie trudniej może się zorientować, trudniej przedrzeć się przez pozory i przeszkody, trudniej pozostać przy własnym, odrębnym zdaniu, ale też chyba o wiele jest rzeczą ważniejszą dla społeczeństwa ruskiego nie błądzić wśród złudzeń i omyłek, gdy chodzi o Polaków, niż o Bułgarów. Odpowiedni obserwator odkryłby niewątpliwie w Warszawie wiele niespodzianek, powiedziałby mnóstwo rzeczy, o których czytelnik ruski nigdy nie słyszał, byłoby tam zapewne obok rzeczy przyjemnych i fakty niemiłe, ale pożytek odnieśli by wszyscy i państwo i oba społeczeństwa. Dzisiaj czytelnika polskiego sam widok niektórych gazet przejmuje obawą, otwiera je tylko z konieczności, bo zawsze jest wielkie prawdopodobieństwo, iż w niej znajdzie albo podrażnienie uczuć, albo jakieś przykre oskarżenie, albo, co gorzej, projekt jakichś ograniczeń. Tak niewątpliwie jest i tak przy obecnym stanie rzeczy musi być, a tego przecie ani normalnem, ani nawet pożądanem nazwać niepodobna.

D. 19 marca, na posiedzeniu parlamentu niemieckiego, przy obradach nad etatem kolonialnym, powiedział dyrektor wydziału kolonialnego, dr. Kayser, pomiędzy innymi następujące słowa: «Dla uniknięcia nieporozumień, wpływających z niezajomości języka krajowego, wydał gubernator niemieckiej Afryki wschodniej, baron Scheele, uznania godne (*dankenswerte*) rozporządzenie, aby wszyscy wojskowi i urzędnicy nauczyli się języka Suaheli». «Dzien. Pozn.» dodaje od siebie pełen gorzkiego sarkazmu komentarz: «A więc, gdy chodzi o niecywilizowanych murzynów afrykańskich, wtedy rozporządzenie, aby władze rządowe i wojskowe nauczyły się ich języka, nazywa się uznania godnem».

Pisma ruskie powtarzają za «Pester Lloyd» wiadomość, że rosyjski minister spraw zagranicznych, ks. Lobanow-Rostowski, rozesłał wszystkim przedstawicielom Rosji w państwach bałkańskich cyrkularz, zalecający im niemieszanie się do spraw domowych tych krajów, w których rezydują. Dalej cyrkularz głosi, że przedstawiciele Rosji powinni się starać, by spokój na półwyspie Bałkańskim nie został naruszony, gdyż Rosja życzy sobie, żeby państwa bałkańskie rozwijały się samodzielnie.

Cesarz niemiecki Wilhelm i japoński Mutsu-Hito obdarzyli się wzajemnie najwyższymi swoimi orderami. Mikado, przesyłając Wilhelmowi II łańcuch orderu Złotego Kwiatu Chryzantemy, którego dotychczas nie posiadał ani jeden panujący, prócz japońskiego, pisze, iż wyborni instruktorzy wojskowi, którymi Niemcy obdarzyły Japonię, znakomicie się przyczynili do obecnych zwycięstw japończyków nad Chińczykami.

Z Rzymu telegrafują do «Daily Chronicle», że koła oficjalne tamtejsze obiega wiadomość, jakoby Francja, Anglja, Rosja i Włochy domagają się, by do traktatu chińsko-japońskiego wprowadzono warunek otwarcia wszystkich portów chińskich dla handlu europejskiego. Rząd włoski traktował już o to z posłem chińskim.

Zaproszenie przez ces. Wilhelma nowo wybranego prezydium parlamentu na obiad dworski, wydawany ku uczczeniu ks. Bismarka, wywołało zdumienie. Nawet «National Ztg» nazywa to «krwawą ironją», Wice-prezydent Schmidt zaproszenia nie przyjął.

Korespondent «Mosk. Wied.», a za nim i referent «Now. Wr.», omawiają proces tarnopolski, widząc w nim objaw poważnej propagandy rewolucyjnej! Niewątpliwie jest to robienie z muchy słońca. Ale i sama mucha brzęczała niepotrzebnie.

«Vorwärts» ogłosił rezolucję posłów socjalistycznych z powodu depechy ces. Wilhelma do ks. Bismarka. Rezolucja orzeka, że parlament jest odpowiedzialny tylko przed narodem.

«Koelnische Volks-Ztg» donosi, że w Petersburgu czynią się przygotowania do aktu, mającego wyraźniej zaznaczyć fakt zbliżenia się franko-ruskiego.

PRZEGLĄD PRASY.

— Energiczne porządkowanie finansów rosyjskich, prowadzone przez S. I. Wittego, zaczyna budzić wśród jednych nadzieje, a wśród innych obawy, że nastąpi dewaluacja rubla. Wydawca gazety «Nowoje Wremia», znany publicysta A. Suworin, mocno się temi wieściami niepokoi:

«Co robić — zapytuje A. S. — jeżeli czeka nas dewaluacja, to jest zmiana na złoto i przeobrażenie się rubla w 67 kopiejek? Po konwersjach, to jest wymianie papierów procentowych na mniej procentujące, teraz dewaluacja, to jest wymiana rubla na kopiejki! Nie jestem właścicielem, ani pospieszycą konwersyj, ani dewaluacji, ani w ogólnosci wymian i przeobrażeń się w nowe kostjomy. Wszystko to wydaje się utenaturalnem. Do tego Owidjusze finansowi bynajmniej nie są tak zręczni jak rzymski Owidjusz wraz ze swemi «Metamorfozami» Owidjusze finansowi wiecznie znajdują się w zależności od ludzi najprostszych i prozaicznych, to jest od ludzi pleniężnych, przesiąkniętych nawskroś tradycjami żydowskimi i przeto pozbawionych ideał twórczości niezależnej. Znajdując się w tej zależności Owidjusze finansowi nigdy chyba nie budowali nic trwałego. Wszystko tu szablonowe, dawno znane i dawno wypróbowane. Tu nikt nie stosuje się do oryginalnych, samodzielnych warunków życia i tylko wszyscy stosują sposoby, wypróbowane w innych krajach. Pieniądże przytłumiają fantazję i krępują twórczość nawet istotnie utalentowanych i z talentem myślących ludzi. A reszta nie konwersje, ani inne tym podobne rzeczy wytwarzają stan finansowy kwitnący i bogactwo kraju».

Artykuł swój p. Suworin tak kończy:

«Potrzeba nam teraz nie ożywienia finansów, wzbudzonego przez konwersje i pożyczki. Potrzeba nam ożywienia głębszego, któreby przejęło wszystkie warstwy narodu. Co raz częściej czytamy uwagi Monarchy naszego na sprawozdaniach gubernatorskich. Jest to głos samego Monarchy, który słyszymy. Wszystkie jego uwagi świadczą o szczerej chęci ujrzenia w kraju jak największej ilości szkół, wszystkie dają pobudkę do działalności w tym kierunku, wszystkie na kwestję tę zwracają uwagę ministerstwa oświaty. Chęci zaś Cesarza mają tę piękną i cenną cechę, że się urzeczywistniają. Tego właśnie ożywienia w kierunku oświaty nam potrzeba».

— Depesza, jaką redakcja «Russk. Myśli» przesłała Sienkiewiczowi i odpowiedź na nią naszego pisarza teraz dopiero zauważone zostały i wywołały uwagi ze strony pewnej części prasy ruskiej. Jeden ze współpracowników «Grażdanina» interesuje się bardzo kwestją, w jakim języku obie depesze były ułożone, zaś «Now. Wre-

nia» stawia rzecz na gruncie realnym:

«Zdaje nam się, że ciekawszą byłoby rzeczą wiedzieć, czy wydawca miesięcznika moskiewskiego piaci Sienkiewiczowi za prawo przekładu, czy też korzysta z jego powieści darmo, pracując w kierunku «wspólności interesów, oraz jednoczenia» literatury ruskiej i polskiej. Wskutek niedokładności naszych praw zabezpieczających własność literacką, zdaje się, że niewolno przedrukowywać po polsku dzieł polskich, wydanych w Rosji, ale wolno je tłumaczyć, nie placąc ani grosza ich autorom, którzy u nas mieszkają».

Byłoby pożądaną rzeczą, aby ta uwaga «Now. Wr.» stała się punktem wyjścia dla polemiki rzeczowej. Korzystamy ze sposobności, aby zaznaczyć, że redakcji «Więstnika Jewropy» przypada zasługa zainicjowania zwyczaju drukowania powieści polskich po nabyciu od autorów prawa przekładu *Vivat sequens!*

— W prasie zagranicznej coraz częściej pojawiają się pogłoski o bliższej zmianie stosunku Rosji do Bułgarji. Pogłoski te ożywiły się po przybyciu Dragana Cankowa do Petersburga. Prasa ruska bardzo sceptycznie i nawet krytycznie odnosi się do tych pogłosek. «Nowosti» np. tak piszą:

«Dlatego właśnie zawczasu protestujemy przeciwko wnioskowi gazet austriackich, czynionych w duchu uznania obecnego stanu rzeczy w Bułgarji. Przeciwnie, słowa cyrkularza o niezależnym rozwoju są dla nas zupełnie jasne. Rosja chce, żeby państwa bałkańskie rozwijały się samodzielnie, ale żeby nie służyły za narzędzie państwa sąsiedniego, wrogo usposobionego względem Rosji. Śmiesznie byłoby, gdyby Rosja uznała teraz stan rzeczy, przeciw któremu więcej niż przez 7 lat protestowała. Takie uznanie znaczyłoby to samo, co wyrzeczenie się kierowniczej roli na półwyspie Bałkańskim, zmniejszyłoby jej znaczenie jako wielkiego państwa i doprowadziłoby do upadku państwa bałkańskie, które potrzebują wysokiej opieki Rosji».

ECHIA ZACHODNIE.

Rzym, 20 lutego.

[Zwrot postępowców ku katolikom. Przyjazd kard. Schönborna].

△ Znamienny objaw chwili bieżącej stanowią wysiłki stronnictw postępowych rozmaitych odcieni do pogodzenia się, a raczej do skaptowania sobie potężnego stronnictwa katolickiego. Czas już, mówią dzienniki radykalne, przypomnieć sobie, że religja i demokracja były głównymi czynnikami wielkości Włoch, że w ich historii najświetniejszą epoką była właśnie ta, w której kościół i lud byli w zgodzie... Problem obecny dopiero wtedy rozwiązany zostanie, gdy czasy się zgody powrócą.

Się obecną partji katolickiej stwierdziły wybory municypalne i prowincjonalne (w których kat. udział biorą) w Medjolanie, których znaczenie jest tem większe, że nie tylko dzięki poparciu katolików lista umiarkowana przeszła, ale sami katolicy przeprowadzili swoich 16 kandydatów, podczas gdy od roku 1876—1893, ani jednego nie zdołali przeprowadzić. Lecz ważniejszym od tego rezultatu jest sojusz, który zawarli oni z liberalami umiarkowanymi, a na mocy którego ci obowiązali się nie stawiać kandydatury żadnego frankmasona i po zwycięstwie nie uchwałać żadnych praw antyreligijnych, a nawet usunąć urzędników, prześladowających religję. Zwycięstwo zaś w rzeczy samej przeszło wszelkie oczekiwanie: w wyborach prowincjonalnych z listy katolicko-umiarkowanej wybrano 13 kandydatów, podczas gdy radykalnych wybrano tylko 2, w wyborach municypalnych pierwszych wybrano 57, drugich 23.

Bawi tu obecnie kardynał Schönbörn, arcybiskup praski. Z powodu jego przybycia rozpuszczono wieść, jakoby kardynał miał po to przyjechać, by załagodzić nieporozumienie, wynikłe między stolicą św. a rządem austriackim wskutek depezy kard. Rampolli, który, w imieniu Ojca św., udzielał błogosławieństwa kongresowi «Socjalistów chrześcijańskich parji antysemitkiej». Kongres ten niedawno miał miejsce w Lincu, pod przewodnictwem znanego księcia Aloizego Lichtensteina; depezę zaś kardynała, która zawierała błogosławieństwo w zwykłej formie, używanej w podobnych razach, chciał ks. L. tłómaczyć w ten sposób, że Watykan aprobuje jego działalność i program, a nawet zachęca go do wytrwania na obranej drodze. Tendencyjne to tłómaczenie depezy wywołało, naturalnie, pewne zamieszanie w obozie katolickim, przeciwnym ks. Lichtensteinowi, a które prasa żydowska starała się powiększyć, ale nawet i episkopat austriacki nie się zaniepokoił, choć do żadnych nieporozumień z tego powodu między rządem a Watykanem nie przyszło, jak zresztą łatwo można było to przewidzieć. Niemniej jednak wskutek pobytu kardynała Schönbörna kwestja ta i znaczenie depezy wyjaśnionem zostały. Tedy z jednej strony stwierdzono fakt, że podobne depeze posyłane są wszystkim kongresom, które o nie proszą, nie zważając na stronnictwa polityczne, które w nich udział biorą, znaczenie zaś takich depezy zawarte jest w ich tekście, a nie w interpretacjach, które podoba się komu im dawać; z drugiej zaś w komunikacie oficjalnym dano jasno do zrozumienia, że Watykan wcale nie myśli się mieszać do walki wewnętrznej tych dwóch partyj, właściwie politycznych, a więc mało go obchodzących, a tem mniej ma zamiar służyć pewnym agitatorom za narzędzie do wywierania presji na wysokie stery. Na tem zapewne sprawa zakończoną będzie.

Sodalis

Budapeszt, 20 marca.

(Ponowne rozpoczęcie walki kulturalnej. Jej szanse. Flaska z fuzją. Stronnictwo ludowe i jego program. Sielanka wyborcza. Wybór posła z pomocą tysiąca bagnetów).

△ Gabinet bar. Banffyego staje się istotnie kontynuatorem ministerstwa Wekerlego, gdyż obydwa zarzucone przez izbę magnacką ustawy kościelno-polityczne stanęły znowu na porządku dziennym. Do walki stają wszystkie stronnictwa w pełnej zbroi. Liberalni członkowie izby magnackiej postanowili uczynić przeciwnikom pewne ustępstwo, ale tylko formalne; w ogólności zaś opozycja mocno trwa przy swoim. Liczy ona też na zwycięstwo w izbie magnackiej kilkoma głosami przy pomocy nowoutworzonego «stronnictwa ludowego», którego przywódca, Ferd. hr. Zichy, otrzymał pochwałę od Papieża Leona XIII. Nadto rozwija katolickie «ludowe stronnictwo» w całych Węgrzech ogromną agitację, jak tego ostatnie, uzupełniające wybory do węgierskiego parlamentu dowodzą.

Gdyby ustawy kościelno-polityczne upadły istotnie w izbie magnackiej, stanowiłoby gabinetu zupełnie się zachwiało, zwłaszcza, iż ministerstwo hr. Banffyego poniosło już klęskę, gdyż fuzja stronnictw, stojących na prawno-politycznej podstawie ugody z r. 1867, nie ma obecnie żadnych widoków. Obecny prezydent gabinetu, bar. Banffy, szukał zbliżenia się do hr. Apponyego, atoli już w samym początku okazało się to niemożliwym, ponieważ przywódca «stronnictwa narodowego» pod żadnym warunkiem od swoich żądań madyaryzowania armji odstąpić nie chciał, a w tym kierunku, ze względu na koronę, ustępstwa są wręcz niemożliwe. Hr. Szapary robi także nieprzewidywane trudności. Tym sposobem pozostają zwolennicy ugody prawno-politycznej: stronnictwo rządowe, «dysydenci» hr. Szaparyego i «narodowcy» hr.

Apponyego, i nadal w osobnych obozach. W ogólności stare stronnictwa ulegają rozkładowi i zjadają wiodą walkę pomiędzy sobą, nie zwracając uwagi na to, że wzmagają się w kraju nowe stronnictwo, mianowicie ludowe, które stać się może bardzo niebezpiecznym dla wszystkich innych. Istnieje ono dopiero od kilku miesięcy, a już widać jego działalność we wszystkich częściach kraju, broni ono w pierwszym rzędzie interesów kościelno-wyznaniowych, żąda przejrzenia, a właściwie usunięcia świeżo uchwalonych ustaw kościelno-politycznych, następnie zaś utworzenia samorządu katolików i odpowiedniego uporządkowania dochodów proboszczów; nadto kładzie szczególny nacisk na polepszenie losu pracujących warstw ludności, szczególnie chłopów i małych przemysłowców, domaga się popierania interesów rolniczych, obrony od wyzysku kapitalistycznego, w końcu zaś oświadcza się za potrzebą sprawiedliwszego postępowania względem narodowości niemadziarskich.

Takiego wyboru posła, jak świeżo dokonany, nawet w Węgrzech nie było nigdy dotychczas. Stronnictwo ludowe, zwalczające ustawy kulturalne postawiło w Nitrze kandydata w osobie młodszego Jana hr. Zichy'ego. Rząd zaś i stronnictwo wolnomyślne postanowiły niedopuszczyć, pod żadnym warunkiem, stronnictwa ludowego do całkiem zapewnionego, jak się zdawało, zwycięstwa. Kierował wyborami osławiony fabrykant Tarnoczy, mający pod swemi rozkazami tysiąc żołnierzy rzekomo dla obrony wyborców wolnomyślnego kandydata Lutkoczy'ego, w rzeczywistości zaś dla popierania bagnetem wołających o pomstę bezprawi. Przedewszystkiem więc otoczono miasto i przecięto wszystkie drogi z okolicznych wsi, gdzie się główny zastęp zwolenników Zichy'ego znajdował, wpuszczając do miasta tylko tych, którzy byli w stanie wykazać własnoręcznie przez Tarnoczy'ego podpisaną przepustkę. W mieście, w dniu wyborów, rozmieszczone zamknięcie wszystkich bram w domach i wszystkich też miejsc publicznych, z wyjątkiem jednego hotelu, gdzie był postój «wolnomyślnych». Wyborcy więc hr. Zichy'ego, ze wsi nadejrzający, zmuszeni byli do obozowania w polu, gdzie na ulęwnym deszczu, o głodzie i chłodzie, spędzili 10 do 12 godzin. Wysłane z miasta wozy z zapasami żywności skonfiskowała żandarmerja. Głosowanie trwało od 9 rana do 7 rano dnia następnego. Nadto, Tarnoczy ni ztąd ni zowąd ogłosił, iż kandyduje, prócz Lutkoczy'ego i młodszego Jana hr. Zichy'ego, jeszcze Jan-Nepomucen hr. Zichy i Jan hr. Zichy starszy. Śledztwo z każdym wyborem «stronnictwa ludowego» trwa 5 do 10 minut. Najmniejszy błąd w ustnem podaniu co do jego osoby, niezgadający się, chociażby na włos, ze spisem wyborczym, najmniejsza usterka w wymówieniu wyrazu «Zichy», wystarczały do odprawienia z kwitkiem wyborcy. Poseł Pusmandy przekłada komisji wyborczej notarialnie poświadczone oświadczenie Jana-Nepomucena i starszego Jana hr. Zichych, iż wcale nie kandydują. Nic to jednak nie pomaga — Tarnoczy utrzymuje te kandydatury. Trzech księży słowackich, za to, iż objaśniali wyborców, iż jedynie Jan hr. Zichy młodszy kandyduje i że tylko jemu głos oddawać należy, dostaje się do więzienia. Mężowie zaufania «stronnictwa ludowego», zasiadający w komisji wyborczej, składają, wobec takich bezprawi i gwałtów, swoje urzędy, a Tarnoczy za odchodzącymi woła cynicznie:

— Założę się z każdym z panów o konia z rządem, iż nasz kandydat Lutkoczy, pomimo, iż wy obliczyliście napewno większość dla swojego kandydata na 600 głosów, okrągiło tyle uzyska większości. Nie chce się żaden z panów założyć?

Tak się odbywają wybory do sejmu węgierskiego.

Sep.

Lwów, 24 marca.

(Pożyczka 20 milionowa. Wiec młodzieży. Program kościelnego jubileuszu. Nowy konkurs dramatyczny. Wieści o emigracji z Udine. Teatr. Miscellanea).

△ Starania o pożyczkę 20 milionów koron, poparte uchwaloną przez sejm ostatnią ustawą, zostały nareszcie uwieńczone pożądanym skutkiem: ustawa bowiem uzyskała onegdaj sankcję monarszą. Zaciągamy więc dług stosunkowo ogromny, który jednak może opłacić się znakomicie, jeżeli tylko potrafiemy pieniądze, uzyskane tą drogą, zużytkować jak należy. Planem akcji ma zająć się 9 specjalnych komisji, biorąc na oko przedewszystkiem: wodociągi, kanalizację, budowę rzeźni, teatru, organizację nowych szkół i t. d. i t. d. Po różnorodnych, choć zawsze smutnych kolejach losu, dopiero od r. 1870 zaczął Lwów oddychać powietrzem autonomicznem, w ostatnim zaś dziesięcioleciu rozwija się niewątpliwie w sposób godny podziwu, zważywszy na niesprzyjający temu skład miejscowej ludności (biurokraci, ubogie mieszczaństwo i rękodzielnicy), na niewdzięczne położenie geograficzne i brak właściwości atrakcyjnych dla cudzoziemców. Wolno nam żywić nadzieję, iż pożyczka otworzy w jego historii nową epokę świetniejszego rozwoju.

Młodzież akademicka odbyła przedwczoraj walne zgromadzenie, aby odmówić drogi, jakiem jej dążyć wypada ku zalesieniu drugiego roku służby wojskowej dla «ochotników». W mowie, zagajającej naradę, rektor lwowski zaznaczył, iż władza uniwersytecka chętnie na wiec ten zezwoliła, gdyż gotową jest ona zawsze popierać legalne i właściwe żądania swoich pupilów, a sprawa, na porządku dziennym umieszczona, do nich niewątpliwie zaliczoną być musi. Uchwalono porozumieć się ze słuchaczami wszystkich akademij austriackich i wspólnie wnieść petycję do parlamentu, równocześnie, wspólnie ze szkołami krajowemi, przesłać także pismo Kołu polskiemu i posłom rusińskim.

Komitet powołany do urządzenia uroczystego jubileuszu trzechsetnej rocznicy unji brzeskiej opracował już szczegółowy program. Cały obchód ma przybrać rozmaitą jak największą i charakter jak najwspanialszy, lecz czysto narodowo-kościelny; cokolwiek mogłoby go zabarwić politycznie, z góry wykluczono bezwzględnie. Wszystkie ruskie ordynarjaty wezwie okólnik do składek na dar dla Papieża, na utworzenie instytutu wychowawczego im. św. Józafata i pokrycie kosztów jubileuszu, prawdopodobnie znacznych. Liczna deputacja zawiezie do Ojca św. adres i memoriał, z wyliczeniem potrzeb ruskiego kościoła. Postanowiono dalej: wybić medale pamiątkowe i wydać treściwą a popularną historję słynnej unji; zarządzić, prócz nabożeństw jubileuszowych, uroczystości dekanalne, misje i rekolekcje; zaprosić delegata stolicy apostolskiej i nuncjusza papieżkiego, obok wszystkich dygnitarzy i wybitnych mężów kraju; wreszcie odbyć synody diecezjalne i «akademje duchowe» z produkcjami koncertowemi.

Wydział krajowy rozpisuje nowy konkurs dramatyczny, tym razem dla oryginalnych prac scenicznych w czystym języku ruskim. Rodzaj utworu dowolny, byle sztuka zapełniła cały wieczór teatralny. Przesyłki odbiera wprost wydział krajowy tutejszy, najdalej do d. 30 września r. b., rozstrzygnięcie i wypłata nagród w trzy miesiące później, w każdym razie przed nowym rokiem. Premij wyznaczono cztery: 250 zlr., 200 zlr. i dwie po 150 zlr. Komisję konkursową tworzą: Stanisław hr. Badeni, profesorowie gimnazjalni: Aleksander Barwiński, Michał Gruszewski, Hilary Ogonowski, Włodz. Kocowski, Jan Matjiew i dr. Smal-Stocki, prof. uniw. w Czerniowcach, adwokat dr. Eug. Oleśnicki, dyrektor Tow. ubezpiecz. «Dniestr» dr. Jar. Kulaczkowski, i słuchacz filoz. Jan Kopacz. Prace nagrodzone przechodzą na własność instytutu lwowskiej «Ruska Besida», dla której

też zastrzeżono wyłączne prawo wprowadzenia ich na scenę. Komisji przewodniczyć będzie książę marszałek.

Do dzieł tegorocznej emigracji wioślan naszych w świat amerykański zyskaliśmy cenne informacje od d-ra Józ. Slemi-radzkiego, który w imieniu Towarzystwa św. Rafała, a na koszt kraju, udał się niedawno do Genuy i Udine, aby na miejscu zbadać stosunki wychodźcze. Otóż z tamąd nadesła wiadomości ważne a smutne. Według nich, wyjazd do Brazylii nie ma dziś żadnego celu: gruntów już wcale nie dają, rząd zaś wogóle nie udziela żadnej pomocy, nawet nie pozwala osiedlać się w jedynej, dla naszych emigrantów klimatycznie możliwym, stanie Parana, gdyż panuje tam rewolucja i stan oblężenia, w innych stronach—cholera. Wychodźcy, zdani na łaskę agentów, muszą iść, niby dawni negrowie, w niewolę plantatorów kawy, lub trzeiny cukrowej, do zmuszonej, a nędznie płatnej roboty. Nadto donosi dr. S., iż w Udine zastał liczne grono emigrantów, tak pozbawionych pieniędzy na dalszą podróż, że władze odstawia ich «szupasem», czyli porządkiem przymusowym, do gmin przynależności...

Widowiska pasyjne, na których powodzenie dyrekcja teatru słusznie wiele liczyła, nie przyjdą do skutku. Z inicyjatywy bowiem założonej tu przed laty kilku «Czytelnik katolickiej» wyszedł publiczny protest przeciw urządzeniu owych przedstawień, mogących rzekomo obrazić religję naszą i uczucia chrześcijańskie. Wcale charakterystycznym jest, co do tej kwestji, podział opinii; dość powiedzieć, że pierwsza myśl wyszła od księży jezuitów, a potępił ją obok ultra-katolików, żydzi i masoni.

Pojutrze kończy się sezon operowy; mimo monotonnego i starego repertuaru należał on u nas do lepszych, dzięki ансамblowi z wybornych i sumiennych solistów, jak Elwira Colonnese, Filippi-Myszuga (zangażowany już do Kijowa) i Jeromin. Wśród nich niejednokrotnie zwracał na siebie, w sposób nader chlubny, uwagę, warszawianin, p. Zegarkowski; niepospolity to głos basowy.

Sąd apelacyjny zatwierdził wczoraj wyrok pierwszej instancji, skazujący współwydawcę «Kurjera Lwowskiego», p. Bol. Wysłoucha, za fałszywe obwinienie redaktora «Dziennika» o brak czci—na trzy dni aresztu i wysokie koszty procesu.

Z. z.

Kraków 29 marca.

[Pomnik Mickiewicza. Nowa umowa z p. Rygiem. Polemika o Akademię. Restauracja katedry. Miscellanea].

△ P. Rygiel jest w porządku, zupełnie w porządku. Przyjechał do Krakowa na posiedzenie komitetu pomnikowego i przystał na więcej, aniżeli nawet od niego wymagać należało. Już w poprzedniej korespondencji zaznaczałem, że p. Rygiel listownie oświadczył gotowość do zrobienia ze swojej strony wszelkiego rodzaju ustępstw. Wobec tego nie trudnem było położenie komitetu. Oddając *suum cuique*, powtarzam, że p. Rygiel jest zupełnie w porządku. Wprawdzie mógłby ktoś powiedzieć, iż ustępstwa z jego strony są wynikiem zatrzymania przez komitet rat mu należnych, o które musiałby prowadzić proces i to z wątpliwym wynikiem. Ale wątpić należy, czy komitet zdecydowałby się dopuścić do procesu, gdyż zawarcie kontraktu tak dziwnie niedołącznego i następnie brak wszelkiego dopilnowania roboty około pomnika, kompromitowałyby jeszcze więcej komitet, niż p. Rygiela. Wprawdzie niektórzy z zapytywanych o opinie prawników twierdzili, że ze względów formalnych możnaby kontrakt unieważnić, ale byłby to środek nad wyraz niesmaczny i w rezultacie pomnik zostałby własnością p. Rygiela, a komitet mógłby go procesować o zwrot dawno już przez niego wydanych pieniędzy. Zresztą jedna z powag prawnych, wezwanych do wypowiedze-

nia swego zdania, powiedziała mi otwarcie: jakąż ja tu mogę wydać opinię o kontrakcie? chyba taką, że podobnie głupiego kontraktu dawno już nie czytałem». Obawy zatem p. Rygiela nie mogły być zbyt wielkie, a jeżeli przystał nietylko na wykonanie nowej figury Mickiewicza, która wywołała kampanję przeciw pomnikowi, ale i na wykonanie grupy «Nauka», prawda, że słabej, ale która wreszcie mogła pozostać bez wielkiej ujemy dla całości, to trzeba jego dobrą wolę uznać i pochwalić. Z tego też powodu może byłoby właściwie, aby komitet był poprzestał na ogłoszeniu nowej umowy z p. Rygiem, bez poprzedzania jej swoimi uchwałami, które wobec nowo zawartej umowy były zbyt teczne, a wobec dobrej woli p. Rygiela, sprawiają wrażenie pewnej szorstkości i niedelikatności.

Ostatni ustęp umowy jest nieco, a może całkiem niejasny. Brzmi on tak: «Koszta transportu figur gipsowych z Rzymu do Krakowa i zjazd do odlewni, koszta odlania w bronzie, koszta transportu figur bronzowych z odlewni do Krakowa i koszta ustawienia figur na pomniku ponosi komitet». Co to znaczy: ponosi komitet? Czy to przypadkiem nie znaczy ponosi społeczeństwo, do którego komitet odezwie się o nowe składki, (koszta odlania, transportu i ustawienia wyniosą zapewne około 15,000 zlr. których niema w kase komitetu). «Głos Narodu» zrozumiał, że członkowie komitetu własnym funduszem, bez uciekania się do składek, zaspokoją te wydatki. Ale pomiędzy członkami komitetu są tacy, u których chęć nie idzie w parze z możliwością. Cały więc ciężar spadłby na dwóch tylko członków komitetu, z których jeden, jako świeżo wybrany, nie ma żadnego obowiązku odpowiadać za winy popełnione przez innych, a zwłaszcza takich co zabagniwszy sprawę, najwięcej krzycząc i bałamucąc, najwięcej mówiąc o swem znawstwie, kiedy zobaczyli że jest źle, wycofali się dobrowolnie z komitetu. Jeżeli więc tłumaczenie tego niejasnego ustępu przez «Głos Narodu» jest zgodnem z rzeczywistością, to należy również z najwyższem uznaniem przyjąć prywatną ofiarność ze strony paru członków komitetu.

Sekretarz Akademii umiejętności, prof. Stanisław Smolka, wydrukował rodzaj memoriału o finansowym stanie tej instytucji, wykazując jej znaczenie i potrzeby i odzywając się do ofiarności kraju i społeczeństwa. Memoriał ten dołączony do dzienników zainteresował ogół inteligencji i wywołał rozmaite zdania. Są tacy, i to nawet pomiędzy ludźmi bliskimi Akademii, którzy za złe mają wydrukowanie memoriału, nazywając go żebranią. Zdania tego podzielać nie mogę, gdyż Akademia powinna być instytucją, interesującą ogół i nie uważam bynajmniej za złe, iż pomna swoich zadań pragnie je wypełnić i dlatego otwarcie wyraża niedostateczność swoich funduszy. Owszem, widzę w tem dowód, że Akademia chce nawiązać szersze i ściślejsze stosunki z inteligencją krajową, że pragnie zejść z drogi pewnego zasklepienia się, że nie cofa się przed dyskusją publiczną. Należy to uznać, a uznawszy, przyjść z pomocą. Tylko, że kto przychodzi z pomocą, ten ma, zdaje się, niezaprzeczone prawo wypowiedzenia swoich dezyderatów. I tu jest pole do spokojnej, przedmiotowej dyskusji, do wypowiedzenia jasno i otwarcie, coby potrzeba zmienić, lub wprowadzić, ażeby społeczeństwo wzięło na siebie rodzaj materialnej opieki nad instytucją. Zapewne sprawa, poruszona przez d-ra Smolkę, wywołała tak pożądaną, wzajemną wymianę myśli. Zasługi, położone przez Akademię, nie mogą ulegać zaprzeczeniu, ale nie było jeszcze rzeczy ludzkiej, któraby nie wymagała udoskonalenia. Ludzie uczeni są zazwyczaj mało praktyczni, a praktyczność ma swoje znaczenie w sztuce, a więc i w nauce i wydawnictwach naukowych—i tu właśnie dałoby się wiele powiedzieć. Pierwszym objawem dyskusji był list otwar-

ty p. Stanisława Tomkiewicza w odpowiedzi na memoriał prof. Smolki, na który znów odpowiada zaczepiony w łamach «Czasu» trzema dużymi artykułami, na który znówu dziś, lub jutro ma się pojawić odpowiedź ze strony p. T. Co do tej polemiki ośmielę się zrobić tylko tę uwagę, iż przybrała ona formy drażliwe, nie ustrzegła się od wycieczek charakteru osobistego, odgrzebała wreszcie niepotrzebnie, a dla sprawy samej niefortunnie, dawne zatargi i niesnaski. A przecież zdawałoby się, że poważna sprawa poważnej instytucji naukowej, winna być całkiem poważnie traktowaną, zwłaszcza przez poważnych tej instytucji przedstawicieli.

Sprawa restauracji katedry na Wawelu posuwa się znacznie, dzięki ks. biskupowi Puzyriemu. Dla omówienia jej zaprosił on z Krakowa, ze Lwowa i z całego kraju około 80 osób, z których większa część stawiła się na dzień oznaczony. Po zgromadzeniu posiedzenia przez ks. biskupa, zabrał głos architekt Odrzywolski, jako referent techniczny. Przebiegłszy historię myśli restauracji, od zawiązania pierwszego komitetu przez ś. p. kardynała Dunajewskiego, a którego momentami głównymi byli: zdjecie planów, odnowienie kaplicy zygmunto-wskiej kosztem łasy oszczędności, i wypracowanie projektu restauracji całej katedry, referent przedstawił dwa sposoby technicznego przeprowadzenia sprawy, które też wymagały przygotowania planów, w dwojakim kierunku. Sposobem tańszym, przedstawiającym mniej trudności i szanującym wszystko to, co do ostatnich czasów w katedrze wykonane zostało, jest pozostawienie całego zrębu katedry w dzisiejszym stanie, bez żadnych zmian stylowych, a tylko naprawienie tego, co się popsuło, dodanie, tego co brakuje i przeprowadzenie całej świątyni do porządku i czystości. Koszt takiej restauracji, do którejby należało, między innymi, postawienie wielkiego ołtarza, a zewnątrz restauracja wież, wyniosłaby około pół miliona reńskich. Projekt drugi, do którego pierwsza myśl podał Matejko, a który też więcej przypada do smaku znawcom sztuki i archeologom, ma na celu powrót do dawnych kształtów świątyni, wiadomo bowiem, iż nawy boczne wokół prezbiterjum podniesione zostały dopiero na początku XVIII wieku. Nie ulega wątpliwości, iż restauracja, według drugiego projektu, więcej odpowiadałaby wymaganiom sztuki, odrzuciłaby bowiem dodatki barokowe, psujące czystość stylu, odkryłaby na zewnątrz piękne szczegóły gotyckie, znajdujące się obecnie pod dachem, powróciłaby prezbiterjum dawne prawdziwe znaczenie i światło bezpośrednie. Ujemną stroną tego drugiego projektu byłoby zwiększenie kosztów przeszło o 100,000 zlr., a następnie konieczność zmiany ołtarza królowej Jadwigi i portalu kaplicy Młodzianków. Obecni, zaznaczywszy, iż decyzja w tej sprawie należy do ks. biskupa, objawiali swoje zdanie bez stawiania wniosków, a tylko w sposób doradczy, a większość ich, i to bardzo znaczna, przemawiała za restauracją mniej radykalną. Obroncy drugiego planu, lubo z początku uzasadniali myśl swoją, nie upierali się więcej, skoro się dowiedzieli, iż ks. biskup jest również zwolennikiem pierwszego projektu. Lubo nie bardzo można pojąć owego zaniechania obrony swojej opinii, bo wszak ks. biskup Puzyria dlatego zwołał posiedzenie, aby nad sprawą się naradzić, a w rzeczach sztuki przeważać powinien wzgląd na jej dobro, a nie na grzeczność zdawkową, to przecież z innego względu cieszyć się należy, iż pierwszy projekt zwyciężył. Wiemy jak katedra wygląda, możemy więc sobie zdać sprawę jak się będzie przedstawiała po dokonaniu restauracji bez radykalnych przeróbek, a nie moglibyśmy zgóry wiedzieć jakby się zmieniły jej kształty po restauracji według drugiego projektu—czybyśmy nie żalowali, że dogodziliśmy znawcom sztuki i archeologom. Sprawa pomnika Mickiewicza nan-

czyła nas dostatecznie jak nie zawsze reklamowane znawstwo jest znawstwem prawdziwym, wszak znawcy, a nie kto inny, orzekli (cytuję dosłownie), że figura Mickiewicza «wyrwała z pierśi obecnych okrzyk podziwu, a znowca nad znawcami oświadczał wszem wobec i każdemu z osobna, iż «świat cały zazdrościł nam będzie pomnika». Otóż lepiej będzie, jeżeli po odnowieniu katedry nie wydamy okrzyku podziwu i jeżeli świat nie będzie nam jej zazdrościł.

Finansowa strona restauracji katedry na Wawelu przedstawia się, jak na początek, wcale dobrze. Fundusz zebrany wynosi już przeszło 100,000 zlr., a niema dnia, aby się nie powiększał. Świeżo na ten cel deklarowali: marszałek Sanguszko 1,000 zlr., hr. Dzieduszycki 2,000 zlr., a nadesłali ks. Temple 4,000 zlr. i p. Jan Götz, właściciel browaru w Okocimiu, 5,000 zlr. Gmina miasta Krakowa, jak wiadomo, uchwaliła złożyć ratami 32,000 zlr. Nie ulega też wątpliwości, iż rada państwa wstawi do swego budżetu poważniejszą kwotę — mówią nawet o 200,000 zlr. Gdyby tę ostatnią pozycję można uważać za pewną, to do kosztów restauracji brakowałoby zaledwie 150,000 zlr. A przecież sejm nie uchylił się od przyczynienia się większą kwotą, większe miasta i rady powiatowe także się nie cofną przed ofiarnością na sprawę tak wielkiej doniosłości. Poseł włościanin Kramarczyk proponował, aby wyszło polecenie z konsystorza zbierania składek raz na rok po kościołach parafialnych. Jest wreszcie pewna nadzieja, iż potworzą się komitety miejscowe w różnych stronach kraju do zbierania składek.

Młodzież akademicka uchwaliła rezolucję, uznając konieczność zniesienia drugiego roku służby wojskowej t. zw. «jednorocznych» ochotników; poszła w tem za przykładem młodzieży innych uniwersytetów, która chce razem wnieść odpowiednią petycję do rady państwa. Na cel dobroczynny odbyło się przedstawienie amatorskie, w którym wzięli udział przedstawiciele i przedstawicielki naszej arystokracji; grano dwie 1-aktówki francuskie, z których jedną nawet po polsku. W «Związku literackim» będzie miał dziś pogadankę prof. Józef Tretiak o najnowszych publikacjach polskich. «Czas» rozpoczął druk powieści Sienkiewicza «*Quo vadis?*»; poprzednio umieszczało to pismo w feljtonie nowelę «Grafoman», pióra p. Wacława Sawiczewskiego, laureata lwowskiego konkursu dramatycznego. Znany rzeźbiarz, p. Tadeusz Blotnicki, wydał broszurę «Pomnik Mickiewicza w Krakowie», w której ze znajomością rzeczy i z powagą stawia zarzuty dziełu p. Rygięra; broszura świadczy i o literackich zdolnościach autora. Józef Hoffmann święcił rzeczywisty tryumf na naszej estradzie koncertowej; krytycy dziennikarscy nisko schyliłi przed nim swe głowy. Tow. muzyczne urządza koncert na restaurację katedry na Wawelu. Ze sprawozdania izby lekarskiej dowiadujemy się, iż w Krakowie mieszka 160 opiekunów naszego zdrowia. Powstało nowe stowarzyszenie, p. t. «Związek naukowy», które wybrało swym przewodniczącym d-ra Ignacego Suessera; o celu i zadaniach Tow. nie mi nie wiadomo. Koło męskie Tow. «Szkół ludowej» wybrało swym prezesem ks. rektora Chromeckiego, a wice-prezesem p. K. Bartoszewicza. W teatrze występuje gościnnie p. Pankiewiczówna; w przyszłym tygodniu mamy ujrzeć jako nowość «Ciepłą wdówkę» Baluckiego, graną już w Warszawie i we Lwowie. Rada miejska uchwaliła dochód z przedstawienia, zastrzeżonego kontraktem gminie, przeznaczyć na stypendjum dla chcącego się kształcić zagranicą przemysłowca. «Humorysta», pismo humorystyczne, wychodzące w Wiedniu, pod redakcją p. Brandowskiego, przeniesione zostało do Krakowa. Od kwietnia ma wychodzić «Przegląd Krakowski», dwutygodnik, poświęcony sprawom społecznym i ekonomicznym. Hr. St.

Tarnowski wygłosi jutro odczyt o ks. Marcellinie Czartoryskiej. Dr. Julian Dunajewski został wybrany przewodniczącym komitetu opieki szpitalnej dla dzieci. O. Loonns, misjonarz afrykański ze zgromadzenia Białych Ojców, otrzymał od krakowskiego Tow. afrykańskiego 300 zlr. na cele misji; na walnem zebraniu tego Tow. ks. Bionarowicz objaśniał temat: «Co nas Afryka obchodzi». W sądzie odbyła się rozprawa przeciw 41 włościanom (z tego 13 kobiet) za czynne stawienie oporu lekarzowi i żandarmowi, podczas zarządzeń cholerycznych; 8 osób uwolniono, a resztę skazano na różne kary, zaczawszy od aresztu 14-dniowego do więzienia 4-miesięcznego.

Średnik.

Wiadomości polityczne.

Niemcy. W parlamencie niemieckim odbyły się wybory prezydium parlamentu w miejsce pp. Levetzowa i Bürklina, którzy złożyli swe urzędy. Pierwszym marszałkiem wybrany został baron Buol (centrum), pierwszym wice-marszałkiem Schmidt (stron. wolnom. ludowe), drugim wice-marszałkiem Spahn (centrum). Ofiarowano polakom miejsce drugiego wice-marszałka, ale Koło polskie, po naradzie, odmówiło przyjęcia tego zaszczytu. Komisja parlamentu niemieckiego przyjęła już niektóre najważniejsze paragrafy ustawy przeciw teorjom przewrotowym. To prawdopodobnie zabezpiecza przyjęcie przez parlament wyżej wymienionej ustawy w formie poprawionej przez centrum, choć przedstawiciele partji liberalnej przeciwko tej poprawie protestują. Posiedzenie parlamentu rzeszy, d. 29 b. m., na którego porządku stał wyłącznie wniosek hr. Kanitza, miało wszystkie cechy wypadku sensacyjnego. Trybuny natłoczone. Prawie wszyscy ministrowie obecni. Hr. Kanitz w długiej mowie wykazywał, że rolnictwo niemieckie stoi nad przepaścią skutkiem zagranicznej hyperprodukcji zboża. Tylko jego wniosek może je ocalić. Wówczas dochody cel wzrosłyby z 50 na 230 mil. marek rocznie. Mowa maluje w jaskrawych barwach szkody, na jakie traktaty handlowe naraziły niemieckie rolnictwo i przemysł. Kanclerz Hohenlohe oświadcza, że wniosek hr. Kanitza jest nie do przyjęcia, ponieważ sprzeciwia się traktatom handlowym; jest on wogóle niewykonalnym. Dowodzi, że wniosek Kanitza prowadziłby państwo na tory socjalistyczne. Rolnictwu można przyjąć z pomocą innymi środkami, jako to: reformą gieldy, reformą podatku spirytusowego i cukrowego. Zapewniają, że energiczne wystąpienie ministra rolnictwa, bar. Hammersteina, przeciw wnioskowi Kanitza, a w obronie traktatów handlowych, było wynikiem bezpośredniej inicjatywy cesarza. Wniosek hr. Kanitza odesłano do komisji.

Anglja. Gazety angielskie codziennie zamieszczają opisy okrucieństw tureckich, nasłuchując w tem jaskrawe korespondencje «Timesa». W ogólności «Times» prowadzi agitację ormiańską, która, jak twierdzi korespondent «Now. Wr.», korzysta nawet z poparcia ministerstwa, dążącego do odwrócenia uwagi Rosji od wojny chińsko-japońskiej. W izbie niższej str Edward Grey oświadczył, że co do Pamiru, zawarty został z Rosją układ, który wkrótce będzie przedstawiony izbie.

Austro-Węgry. Z Budapesztu donoszą, że w nocy na d. 2 kwietnia rzucono bombę u stóp pomnika Heutzego (generała austriackiego, który w r. 1848 walczył przeciwko Węgrom. Przyp. red.). Wskutek wybuchu wszystkie szyby w okolicznych domach powypadały, ale pomnik pozostał nieuszkodzony. Sprawcą zamachu, Adorjana Szelesa, redaktora czasopisma «Olvasd», aresztowano.

Francja. Do Paryża przybył z Londynu nadzwyczajny poseł chiński Wang-Czi-Czung. Prezydent Faure nakazał aresztowanego pod zarzutem szpiegostwa, majora wojsk włoskich, Falta. Aresztowano w Paryżu dwóch poddanych ruskich, Fastowakiego i Bechgafera, którzy wyciągnęli blisko miljon franków od rozmaitych kupców paryskich. Wyszli z Kijowa okólniki, wzywające kupców do kupna, jakoby kradzionego pianku słotego. Kupcy przyjeżdżali do Kijowa i dostawali za kwoty od 60 do 80 tysięcy franków opłiki mostłane. Osuści byli na tyle nieostrożni, że wyjechali do Paryża, gdzie ich ujęto.

Belgja. Ogólny stan polityczny rzeszy w Belgji jest bardzo niepewny; agitacja pomiędzy

robotnikami z dniem każdym wzrasta; wskutek polecenia ministerstwa wojny, we wszystkich koszarach wojska skonsygnowano. Komisarze rządowi samknell, przy pomocy siły zbrojnej, wiece robotnicze w Liège, Ostendzie, Hagenau i Montville; w ostatniej miejscowości przyszło do poważnego starcia pomiędzy robotnikami a żandarmami.

Hiszpanja. Ogłoszono dekret królowej-rejentki, mianujący Murtez-Camposa gubernatorem wojennym Kuby. Wiadomość ta przez ogół przyjęta została bardzo przychylnie. Gubernator Kuby donosi urzędownie, pod d. 24 b. m., iż wojska hiszpańskie w ciągu ostatnich trzech dni stoczyły szereg pomysłnych potyczek z powstańcami; ujęto 83 jeńców, pomiędzy nimi bogatego właściciela plantacji, Josego Cialę, mulata, który funduszami swemi zasilał kasę powstańców.

Chiny i Japonja. Mikado rozkazał pełnomocnikom japońskim przyjąć bezwarunkowo propozycję Chin rozejmu. Rozkaz ten został wywołany przez zamach na życie Li-Hung-Czanga. Zarządzający ministerstwem spraw zagranicznych w Japonji, Kurino, ogłosił, że działania wojenne są już zawieszono, ale że japończycy z Chin się nie cofną.

Japonja. Podpisana została konwencja rozejmu do d. 20 kwietnia. Działania wojenne mają być zawieszono w prowincjach Fen-Tjen, Pe-Tchili i Schan-Thun. Oba rządy mogą dowolnie rozporządzać swemi siłami bojowymi, bez prawa atoli wzmacniania ich liczebnie. Rozejm ustaje z chwilą zerwania układów pokojowych i nie rozciąga się na inne punkty, prócz wymienionych. Sprawa zamachu na Li-Chung-Czanga skazany został na bezterminowe ciężkie roboty. Pulkownik Jeto zawładnił swój rząd telegraficznie, że d. 26 b. m. oponowali japończycy grupę wysp Rybackich. «Ros. Ag. Tel.» rozsyła komunikat następujący: «Niepogoda, choroby w armji japońskiej i wylewy rzek utrudniają wielce dalsze prowadzenie wojny i wpłyną na rokowania pokojowe; ale żądanie kontrybucji wojennej w wysokości 700,000,000 jen. (około 1,400 mil. rs.) zajęcie Pekinu przez wojska japońskie do czasu wypłaty tej sumy i żądanie ustąpienia części Mandzurji japończykom nie rodzą nadziei by pokój mógł być prędko zawarty».

KRONIKA POWSZECHNA.

Ruch emigracyjny z Niemiec do Ameryki bardzo się w r. 1894 zmniejszył, a powrót zwiększył. Potwierdzają to sprawozdania niemieckich rządowych komisarzy emigracyjnych. W r. 1893 wyemigrowało ze środkowej Europy przez Bremę i Hamburg do zamorskich krajów 167,000 osób, w roku zaś 1894 tylko 85,000, a wróciło 70,000. Stagnacja w emigracyjnym ruchu przypisują przestępcy ekonomicznemu w Stanach Zjednoczonych. Przez tego wiele się przyczyniło do zmniejszenia wychodźstwa zamknięcia pruskiej granicy przed żydami z Rosji. Ci teraz emigrują przez Rotterdam, Amsterdam i Antwerpję. Szkody materialnej, którą niemieckie Towarzystwo żeglugi, jako i inni przy wychodźctwie zatrudnieni agenci z tego ograniczenia emigracyjnego ruchu ponoszą, wcale nie nagrodzą, jak sprawozdanie głosi, sanitarne ztąd korzyści, gdyż żydzi ruscy, pomimo zamknięcia granicy, przeciskają się jednak do portów przez terytorjum niemieckie. Północno-niemiecki Lloyd i hamburskie Towarzystwo nawigacyjne ustanowiło, za pozwoleniem rządu, w pewnych miejscach na granicy stacje kontroli. Przez te stacje wolno żydom przechodzić granicę z warunkiem poddania się rewizji sanitarnej, zkad bywają dalej zabierani w osobne pociągi lub wagony i zawożeni najprzód do Ruhleben pod Szpandawą, a ztąd po powtórnej rewizji jadą wprost do portów. Niemieckie parowce daleko większą otaczają emigrantów pieczą pod względem sanitarnym, niż angielskie; ale, że angielskie cokolwiek taniej przewożą, mają zwykle większą liczbę pasażerów. Pomędzy tymi 85,000 wychodźcami było 38,000 Niemców. Z tych 27 proc. bez zawodu, reszta ludzi rozmaitych zawodów. Z tych emigrantów, których N. D. Lloyd przewiózł, wrócił rząd amerykański napowrót do Europy 210 osób: 30 Niemców, a resztę z Rosji i Austrii. Z tych zaś, których przewiozło hamburskie Towarzystwo nawigacyjne, odesłano napowrót 1,274 osoby, wyłącznie z Rosji. Z wyjątkiem jednej ekspedycji żydów do La-Plata, emigracja do południowej Ameryki całkiem ustała.

> Pisząc o baronie v. Saurma-Jeltsch, ambasadorze niemieckim w Waszyngtonie,

który obecnie ma być przeniesiony do Konstantynopola, «Kreuz. Ztg.» przypomina historję jego ożenienia w następujących słowach. Przed laty czterdziestu na wyższym Szląsku mieszkał niejaki p. Gudulla, kawaler, który zrobił ogromny majątek w ten sposób, że kupował grunty bogate w żyły metalów. Otoczył on swą opieką młodą panią, córkę swej gospodyni, i dał ją na wychowanie do klasztoru Urszuliniek. Po śmierci Gudulli okazało się, że zmarły uniwersalną spadkobierczynią swoją uczynił swą wychowankę, która tym sposobem stała się nagle jedną z najbogatszych panien na wydanu, P. Saurma-Jeltsch wówczas przy pomocy jednego z kapłanów katolickich poznał się z bogatą dziedziczką tak wielkiego majątku i w roku 1857 z nią się ożenił.

> Japończycy odnoszą w dziedzinie przemysłu i handlu znaczniejsze jeszcze zwycięstwa, niż na polu walki. Niedawno otrzymano z Singapore wiadomość, iż towary japońskie zupełnie rugują ztamtąd angielskie. Obecnie konsul niemiecki w Bankoku donosi, że od roku nikt tam nie kupuje zapatek europejskich, wszyscy zadają japońskich. Dowóz japońskich wyrobów bawełnianych szybko się wzmacza, niwecząc wszelką konkurencję w tym względzie. Prócz tego japończycy zalęcają rynki ajamskie parasolami, serwetkami, tanimi pończochami, wyrobami szklanymi, lampami i t. p. Niemcy jeszcze niedawno wysyłali masę lamp do Sjamu, lecz obecnie nikt ich już nie kupuje.

> W Belgji stoją ciągle na porządku dziennym rozruchy robotnicze. W Montegnée pod Liege, doszło do starcia między robotnikami górniczymi i żandarmami. Strajkujący dali ognia z rewolwerów, co zmusiło żandarmów do strzelania do tłumu. Kilku strajkujących raniono, uprowadzili ich towarzysze. Telegramy z d. 24 donoszą: Zjazd robotników górniczych w Leose zamknięto. Propozycję ogłoszenia ogólnego strajku odrzucono.

PÓLSŁÓWKA.

Już w w. XVII zawiązało się w Księstwie pruskim stowarzyszenie Alabandrów, naśladujące naszą Rzeczpospolitą babińską, o czem świadczy ówczesna broszura niemiecka, p. t. «Beschreibung des Ursprungs der Alabander» (1654), znajdująca się w bibliotece Czartoryskich.

Znać podobna się Niemcom ta humorystyczna zabawa, kiedy tradycja jej przechowuje się aż do dni dzisiejszych. Oto świeżo doniosły gazety, iż cech rzeźnicki w Berlinie, z okazji 80 rocznicy urodzin Bismarka, zamianował go swoim honorowym członkiem.

Bismark honorowym rzeźnikiem! Czyż można się zdobyć na ostrzejszą, a więcej prawdziwą satyrę. W kąk Babin i wszelkie humorystyczne rzeczypospolite.

Artykuł Strindberga o niższości kobiet wywołał wielką polemikę, nie wiem właściwie dlaczego, gdyż od początku świata rozmaite mniejsze i większe Strindbergi powtarzają co chwila tę piosnkę, której płeć piękna nigdy nie przyznawała i nie przyznaje słuszności.

Ponieważ jedno z naszych pism rozesłało nawet kwestjonariusz do literatów i literatek z zapytaniem, co myślą o tezie Strindberga, przeto, lubo niepowołany, dorzucę także swoje trzy grosze.

Nie wchodząc w meritum kwestji, zaznaczę tylko, iż według mego pokornego zdania, w małżeństwie zawsze jest lepiej i estetyczniej, jeżeli kobieta jest o pół, a przynajmniej ćwierć głowy niższą od małżonka. Kto jest przeciwnego zdania — odstawiam mu gustu i znajomości rzeczy.

W pewnej rodzinie zaszła nieładna awantura: dwóch członków tej rodziny napadło trzeciego z kijami. Oburzenie w rodzinie było wielkie. «Trzeba się wyprzeć tych wyrodków», wołały mamy, ciocie, babcie, wujenki, stryjenki, świekry i synowe — i dalejże latać po miasteczku i trąbić na

wsze strony o zaszłym w rodzinie skandalu. To też wkrótce nietylko to miasteczko, ale i drugie obok, a później trzecie, czwarte i dziesiąte, potem cała prowincja, a wreszcie i kraj cały, dowiedział się o przykrem zajściu i komentował je w sposób rozmaity.

— A co—mówiła jedna z najgadatliwszych ciotek do starego przyjaciela—jakiśmy stanęły z zapalem i solidarnie w obronie honoru rodziny.

— Łaskawa pani — odpowiedział na to stary przyjaciel—był jeszcze jeden ku temu bardzo łatwy a najpraktyczniejszy środek: nie roznosić brudów po wszystkich domach, lecz wyprać je w domu własnym—i zacytował, czy też ułożył naprędce, dwuwiersz:

«Czego się wstydzisz, najlepiej milcz o tem: Mowa jest srebrem, a milczenie—złotem».

Krajczy.

WIADOMOŚCI DWORSKIE.

J. C. M. Najjaśniejsza Pani Marja Teodorówna przybyła d. 12 b. m. do Ritzau, gdzie J. C. M. Najjaśniejsza Panią przyjmowali król Duński, oraz członkowie rodziny królewskiej. Następca tronu Duńskiego, książę Waldemar, i poseł ruski, wyjechali na spotkanie J. C. M. Najjaśniejszej Pani do Gwedsör. Ludność uroczystie witała Najdostojniejsze Osoby, które udały się do pałacu Amaljenborg, gdzie się odbył obiad familijny. D. 13 zrana J. C. M. Najjaśniejsza Pani Marja Teodorówna odwiedziła cerkiew ruską.

Z Kopenhagi telegrafują, że J. C. Mość Cesarzowa Marja Teodorówna codziennie spożywa obiad wraz z parą królewską, oraz księciem Hansem. Codziennie również po śniadaniu Jej Cesarska Mość odbywa długie przejażdżki w powozie z parą królewską na brzegach Sundu. Twierdzą, że Jej Cesarska Mość zamierza wyjechać z powrotem do Rosji d. 28 marca.

WIADOMOŚCI BIEŻĄCE.

× Przekazy. «Prawit. Wiestn.» ogłosił przepisy, zatwierdzone przez ministra skarbu w d. 15 marca r. b., o sprzedaży i kupnie przez Bank państwa przekazów (tratt), remess, czeków i t. p. walorów, jak również o wydawaniu kredytów na złotą walutę. Operacje te, do niedawnego czasu wchodzące wyłącznie w zakres działalności banków prywatnych, mają na celu, jak skromnie zaznacza punkt 1 przepisów, «ulawienie firmom handlowym i przemysłowym, pojedynczym kupcom i przemysłowcom, oraz osobom prywatnym, wypłatę i odbiór należności zagranicą». W rzeczywistości jednak mają one o wiele donioślejsze znaczenie. Wszelkie rachunki pieniężne z zagranicą dokonywają się nie inaczej, jak w złotej walucie; dla oszczędzenia zaś rozchodów na przesyłkę metalu, wypłata i odbiór należności odbywa się za pośrednictwem przekazów (tratt). Przekazy tego rodzaju są przedmiotem sprzedaży i kupna, a co zatem idzie, i gry na giełdach; przyczem sprzedajacymi są eksporterzy, którzy, otrzymawszy trattę za sprzedany zagranicą towar, potrzebują wymienić ją na walutę kredytową, kupującymi zaś—importerzy, którym tego rodzaju tratty potrzebne są dla uregulowania rachunku za kupiony zagranicą towar. I tu, jak w każdym innym wypadku, kurs tratt zależy od podaży i pokupu. Jeżeli podaż jest większą, cena ich spada, a z nią wartość złota, którą wyobrażają, natomiast zaś wzrasta kurs rubla kredytowego; prze-

ciwnie, przy wzroście zapotrzebowania, wzrasta cena złota, a kurs rubla kredytowego obniża się. Zapobieżenie tej chwiejności kursu rubla kredytowego, a co zatem idzie, ukrócenia gry giełdowej na jego użyżkę lub zuiżkę, jest właściwym i głównym celem operacji, będących przedmiotem nowoogłoszonych przepisów. Dokonywając kupna i sprzedaży tratt, Bank państwa staje się panem położenia; ma on bowiem w takim razie zupełną możność normowania, t. j. równoważenia ich podaży z popytem i tym sposobem zapobieżenia zbyt gwałtownym różnicom kursu rubla kredytowego. Operacje te i inne, z niemi związane, mają za sobą już pewne doświadczenie. Jakkolwiek nie ujęte, jak w obecnej chwili, w ścisłą reglamentację, praktykują się one w Banku państwa i jego oddziałach: moskiewskim, warszawskim, odeskim i rzyckim, już przeszło od lat 2. W ciągu tego czasu sprzedano tratt na sumę 73,9 milj. rs., a kupiono na 71,3 milj. rubli., i nawet przy tych względnie skromnych rozmiarach, skutek ich odpowiedział w zupełności oczekiwanemu. Kiedy bowiem różnica pomiędzy najwyższym i najniższym kursem rubla w latach 1888-1892 dochodziła średnio do 24,5 proc., to z chwilą rozpoczęcia tego rodzaju operacji przez Bank państwa w r. 1893, różnica ta spadła do 6,17 proc., a w r. 1894 do 1,99 proc. Nie ulega wątpliwości, że takie poważne ustalenie kursu rubla kredytowego w ostatnich dwóch latach nie jest wyłącznym wynikiem wspomnianych operacji; składały się nań i inne czynniki. Pewną jednak jest rzeczą, że z rozwinięciem się tych operacji na zasadach nowoogłoszonych przepisów, z rozszerzeniem ich, jak to jest zamierzone, na inne oddziały Banku państwa, dobroczynny ich wpływ zaznaczy się o wiele wyraziściej. A gdyby nawet ograniczył się choćby do częściowego ukrócenia gry giełdowej, to i to mu za nie małą zapisac należy zasługę.

× Przewidywane zmiany. «Now. Wr.» zapowiada kilka ważnych zmian osobistych. Towarzysz ministra spraw wewnętrznych D. Sipiagin, ma zająć stanowisko naczelnika oddzielonej od Głównej Kwatery Cesarskiej «Własnej Jego Cesarskiej Mości Kancelarji do przyjmowania próśb na Imię Najwyższe składanych». Towarzyszem ministra ma zostać na jego miejsce, dyrektor departamentu spraw ogólnych, N. Dolgowo-Saburow, którego znów miejsce ma zająć gubernator moskiewski A. Bałygin. Do gazet zagranicznych podają w formie pogłosek, że obecny poseł ruski w Konstantynopolu, Nelidow, ma być przeniesiony do Paryża, a bar. Mohrenheim do Wiedna, albo też opuści zupełnie służbę.

× Zmiany w służbie rządowej. W min. wojny. M i a n o w a n i: jen.-major Powołocki—szef sztabu 10 korpusu armji, oraz szef szpitala wojskowego w Charkowie—szefem sztabu okręgu wojennego wileńskiego; dowódcą 7 korpusu, Janowski—pomocnikiem dowodzącego wojskami okręgu wojennego wileńskiego, a jenerał Duchonin—dowódcą 4 korpusu. Najwyższym Ukazem Imiennym, pomocnik dowodzącego wojskami wileńskiego okręgu wojennego, jenerał od infanterji Czernierzin—członkiem rady wojennej. W min. skarbu. M i a n o w a n i: dyrektor depar. kasy państwa 1. Galindo i wice-dyrektor tegoż depart. rz. r. st. Dmitrjew—pierwszy członkiem rady ministra skarbu—a drugi dyrektorem departamentu kasy państwa.

× Rozkaz. W piśmie «Razwiedczik» ogłoszono rozkaz do wojsk kijowskiego okręgu wojennego, omawiający tę okoliczność, że pewien komendant szwadronu, na wezwanie policji, dał jej pomoc przeciwko niezadowolonej ludności miejscowej. Rozkaz mówi, że ów komendant szwadronu, działając na własną rękę, bo posłuchał osoby, która go wzywać do pomocy nie miała prawa, naraziłby się na wielką odpowiedzialność, gdyby okoliczności go zmusiły do użycia broni. Dlatego też rozkaz jeszcze

raz zaleca oficerom studjować ustawę służby garnizonowej, aby nigdy nie mylił się w tem, co należy robić, a czego czynić nie wolno.

× **Posady.** Czterdziestu studentom, kończącym obecnie kurs przyrodniczego oddziału fizyko-matematycznego fakultetu w uniwersytecie moskiewskim, zaproponowano od d. 1 kwietnia posady starszych kontrolerów przy zarządach akcyzy w guberniach, gdzie wprowadzono rządową sprzedaż spirytusu. Do posad tych przywiązana pensja wynosząca 1,300 rs. rocznie.

× **Ułgi dla kolonizatorów.** Minister skarbu wniosł do Rady państwa, aby pozwolono korzystać z kredytu w Banku włościańskim, wszystkim osobom nie należącym do gmin włościańskich, tak prawosławnym jak i starowierom, jeżeli zechcą nabyć grunty w kraju zachodnim. «Środek ten (pisze «Nowoje Wremia») uznany został za pożyteczny w widokach zruszczenia kraju zachodniego».

× **Zmiana ustawy.** Celem zapobieżenia rozmaitym nadużyciom, uwaga do § 146 ustawy wojskowej została zmieniona w ten sposób, że teraz urzędy wojskowe mają prawo w każdej chwili pociągać do rewizji tych niechrześcijan, którym dla słabości zdrowia odroczone termin służby wojskowej.

× **Z dyplomacji.** Gazety zagraniczne zapewniają, że nominacja ks. Dołgorukiego na ambasadora w Wiedniu nie przyjdzie do skutku, ponieważ rząd rosyjski, nie uważał tego za rzecz stosowną, wobec tego, że w Wiedniu mieszka córka księcia Dołgorukiego, poślubiona księciu Dietrichstein.

× **Komisja koronacyjna.** Przy ministerstwie Dworu została zorganizowana, pod prezydencją ministra Dworu hr. Woroncowa-Duszkowa, komisja do spraw koronacyjnych. Komisja ta rozpoczęła już swoje czynności.

× **Przedstawienie u Dworu.** W sobotę, 18 marca, miał szczęście przedstawiać się J. C. M. Najjaśniejszemu Panu, kijowski, podolski i wołyński jen.-gubernator, hr. Ignatjew.

× **Br. Medem,** pomocnik jen.-gubernatora warszawskiego, senator, jen.-lejtant, został na własne żądanie uwolniony od tego obowiązku, z pozostawieniem w godności senatora.

× **Kara prasowa.** «Praw. Wiestn.» ogłasza rozporządzenie ministra spraw wewnętrznych, zawieszające wydawnictwo «Saratowskiego Dniwnika» na cztery miesiące.

× **Nominacje.** Pomocnik dowodzącego wojskami okręgu wojennego wileńskiego, Czeremsin, mianowany został członkiem rady wojennej.

× **Rejestr handlowy.** Kwestja wprowadzenia rejestracji handlowej, jak donoszą dzienniki, została odłożoną na czas dłuższy.

KRONIKA PETERSBURSKA.

Przyjęcie deputacji. W piątek, dnia 17 b. m., w Carskiem-Stole, w pałacu Aleksandrowskim, Ich Cesarskim Mościom Najjaśniejszemu Panu i Najjaśniejszej Pani Aleksandrze Teodorównie przedstawiały się, celem złożenia życzeń z powodu ślubu, 23 deputacje, złożone z 72 osób, od szlachty, ziemstw, miast, oraz włościańskich i handlowych towarzystw. W tej liczbie przedstawiciele wszystkich stanów guberni piotrzkowskiej, którzy przywieźli obraz Matki Boskiej Częstochowskiej. Szlachtę reprezentowali: B. Skorsewski, hr. S. Ostrowski i ks. S. Lubomirski; Piotrków—dr. Rontaler; Częstochowę—obywatel Dembski; Tomaszów—dr. Rode; włościan — trzej wójci gmin. Włościan 9 włośc. pow. telaszew-

skiego, gub. kowieńskiej — trzej wójtowie, którzy ofiarowali chleb i sól na srebrnym półmiaku. Deputaci podejmowani byli śniadaniem w pałacu. Deputacje przedstawiał następnie minister spraw wewn., a przedstawiciele przemysłu minister finansów. Skład deputacji łódzkiej podaliśmy w Nr-ze poprzednim. W dniu 27 b. m. na grobie cesarza Aleksandra III złożono wieńce od ludności gub. piotrzkowskiej, Łodzi, Tomaszowa, fabrykantów z pow. będzińskiego, nauczycieli i uczniów szkoły sosnowickiej.

= **Program koncertu,** który p. Marcella Sembrich daje dziś, we czwartek, 23 b. m., na korzyść naszego Towarzystwa dobroczynności, dowodzi, że śpiewaczka chce nie tylko prawdziwie królewski złożyć dar biednym, ale i słuchaczom dać ucztę artystyczną wyjątkowej wartości. Tak ponętnego programu nie pamiętamy. Dla orkiestry, pod batutą maestro Podesti, uwertury Wilhelma Tella i Freischütza. P. Battistini odśpiewa arję «Stradelli» i duet «J. Pescatori» p. Manzocchi z p. Cotogni, a ten ostatni duet z p. Sembrich z «Nozze di Figaro» Mozarta i arję z «Fletu zaczarowanego». Największą jednak część koncertu wzięła na siebie sama p. Sembrich: dwie niesłychanej trudności arje: z «Enlèvement au Sérail» Mozarta i z «L'Etoile du Nord» Meyerbeera, ostatnia z akompanjamentem dwóch fletów; kilka romansów, walc «Parla» Arditi i duet z p. Cotogni. Wykonać tyle numerów, to więcej, niż odśpiewać całą operę. Ale właśnie taka różnorodność rodzajów muzyki stanowi dla melomanów jedną z ponęt koncertu. Pani Sembrich jest uważaną w muzycznym świecie za największą z obecnych wykonawczyń muzyki mozartowskiej i jednocześnie stawianą na czele włoskiego «bel canto». Koncert dzisiejszy łączy w sobie: czar wielkiej artystki i innych znakomitości, wyjątkowo wyborowy program i cel podniosły. Jesteśmy więc przekonani, że sala klubu szlacheckiego będzie przepelniona.

= **Zjazd drukarski.** Na prezesa zjazdu drukarskiego wybrany został wice-prezes Akademii nauk, Majkow. Kwestja wyznaczenia ze strony miasta subsydjum dla zjazdu wywołała na posiedzeniu rady miejskiej poważną opozycję; w rezultacie uchwalono udzielenie sybsydjum, natomiast rada miejska odrzuciła większością 38 głosów przeciwko 20 projekt uroczystego przyjęcia członków rady. Dyskusja w tym przedmiocie odznaczała się namiętnością. Przeciwno prasie występowała partja kupiecka.

= **Występy H. Modrzejewskiej.** Znakomita artystka nasza Helena Modrzejewska rozpocznie szereg swoich występów w środę poświęconą niegraną dotychczas w Petersburgu sztuką Sudermanna «Gniazdo rodzinne» («Heimath»). Następnie drugie przedstawienie odbędzie się dnia 6 kwietnia; daną będzie «Maria Stuart» Schillera; trzecie przedstawienie dnia 7 kwietnia «Dama kameljowa» Dumasa. Wiadomość o występach wielkiej artystki w stolicy budzi ogólne zaciekawienie nie tylko pośród polskiej kolonii. Sprzedaż biletów zajmuje się polska księgarnia p. Grendyszyńskiego. Obecnie Modrzejewska bawi jeszcze w Rzymie, gdzie odpoczywa po ciężkim sezonie zimowym, który spędziła na występach we Lwowie, Krakowie Poznaniu.

= **Z teatru.** Oddawna nie pamięta Petersburg takich owacyj, jakie czyniono dnia 19 b. m. p. Marcelli Sembrich podczas pożegnalnego jej występu w «Traviacie». Ołbrzymia sala «Aquarium» była przepelniona i objęta jakimś świątecznym nastrojem. Głos wielkiej artystki zdawało się, że nigdy jeszcze nie dźwięczał tak cudnie i potężnie. Po kabalecie w końcu pierwszego aktu, jakby prąd elektryczny przeszedł po sali, która zadrzała od okrzyków; widzowie popowstawali z miejsc, scenę zalało morze kwiatów, wśród których ukazał się teatralny paź, niosąc na aksamitnej poduszce

nader misternej roboty diadem, osypany brylantami. Upominek to od wielbicieli talentu naszej sławnej rodaczki. Zadość czyniąc domaganiu się publiczności, p. Sembrich powtórzyła kabalete z nieopisanem brzo. Po skończeniu opery, publiczność prosto szalała i pomimo kilkakrotnego gąszenia elektryczności, nie ustąpiła z teatru, aż p. Sembrich zaśpiewała «Słowika» Alibjewa. Pp. Battistini i Marconi świetnie wykonali swoje partje. Po koncercie czwartkowym opuszcza p. Sembrich Petersburg, udając się, przez Drezno, do Paryża i Londynu, gdzie łącznie z Adelina Patti, braćmi Reszke i tenorem de Lucis występować będzie w Covent-Garden. Battistini udaje się do Warszawy, na występy w teatrze Wielkim.

= **Bankiet.** Na cześć jednego z najstarszych swych członków, jenerala Werdera, Cesarski Yacht-Club wydał obiad, na którym byli obecni Ich Cesarskie Wysockie Wielcy Książęta Aleksy Aleksandrowicz i Mikołaj Mikołajewicz, oraz wielu jenerałów i ambasadorów.

= **Wystawa malarska,** otwarta przed paru tygodniami na Newskim, ma kilka płócien wybitnych. Zanim damy jej ocenę obszerniejszą, zwracamy uwagę, że liczy ona kilka prac malarzy polaków, nie reprezentowanych wcale w tym roku na pozostałych wystawach. Prace pędzla i dłuta artystów naszych zasługują na obejrzenie.

= **Koncert p. Grünfelda** udał się znakomicie. Artysta oczarował swych słuchaczy inteligencją i poetycznością gry swojej, oraz wyborną techniką. Własny utwór p. G. «Soirée de Vienne» odznacza się wesołością i szczerym humorem.

KRONIKA WARSZAWSKA.

Warszawa, 30 marca.

[Edycja «historyczna» Fredry Koncert Zarzyckiego «Słuby polskie» i «Wielki polonez». Upartym miejsce nagniazda. «Teatr Nowości». Pani Cwierzakiewiczowa i Piotr Chmielewski, oraz pani Cwierzakiewiczowa i Mickiewicz].

i Pan Ludnowski, zastępca chorego reżysera dramatu i komedji, uczestować nas zamierza nową edycją autora «Ślubów panińskich», edycją poprawną i którąby nazwać można «historyczną». Począwszy od umeblowania sceny i garderoby aktorów, skończywszy na fryzurach dam i zarostach mężczyzn, wszystko tam będzie w stylu epoki Fredrowskiej. Wskazówek dostarczą rysunki przechowywane w bibliotekach teatralnych, a do pewnego stopnia tradycja. Ale tradycja ta nie będzie już tradycją żywą, jaka mieli aktorzy starszego pokolenia, spoczywający już dziś, niemal bez wyjątku, w grobie. Pamiętam, jak pewien, niezjący już dziś pisarz dramatyczny, mówił mi o Rychterze, występującym w «Zemście»: Przypatrz mu się dobrze; to ostatni, który ma tradycję wiązania pasa... Dziś, i tego ostatniego już niema. Czy tradycję swą młodszym przekazał?

Z cyklu Fredrowskiego, oprócz jednoaktówek, mamy zobaczyć tym razem: «Śluby panińskie», «Dożywocie», «Zemstę», «Panna Jowialskiego», «Męza i żonę», «Damy i huzarów», oraz «Przyjaciół». Fredro upadku nie dozna, ani nam rozczarowania nie sprawi, bo idąc na jego sztuki, z góry będziemy przygotowani, że śpieszymy nie po naukę życiową, lecz po literacko-historyczne wrażenia.

Na początku zeszłego tygodnia Warszawa słyszała artystę, nader rzadko produkującego publicznie swój talent wykonawczy i twórczy. Koncertował Aleksander Zarzycki na rzecz Schronienia dla nauczycielek. Koncert ten dał nam poznać kilka dzieł oryginalnych poważniejszego zakresu, wśród których pierwsze miejsce trzyma «Słuby (?)—należałoby koniecznie wyraz ten spolszczyć polska» na orkiestrę. Jest to

ostatnie dzieło Zarzyckiego—który zresztą tworzy niewiele i utworom swym fanfar reklamistowskich nie wyprawia. «Suite» składa się z czterech części (*à la Polonaise, à la Masourka, Intermezzo cantabile i à la Cracovienne*) z równą starannością opracowanych. Dzieło to, wykonane już dawniej zagranicą, publiczność warszawska usłyszała po raz pierwszy. Artysta odegrał też na fortepianie, z towarzyszeniem orkiestry, swego «Wielkiego poloneza», którego oklaskiwano z zapalem.

Razem z pierwszymi promieniami wiosennego słońca, pojawili się w Warszawie wysłannicy prowincjonalnego ptactwa aktorskiego, upatrujący kędyby mogli na lato gniazda dla siebie uwić. Podobno w tym roku dwa tylko teatrzyki ogródkowe będą czynne: «Wodewil», gdzie osiadł p. Dobrzański z towarzyszeniem, które przez zimę bawiło w Petersburgu, oraz «Belle-vue», zakontraktowane przez pana Glogera, który staje na czele nowo zorganizowanej drużyny. Ostatnia scenka zmienia przy tej okazji swoje, tak już popularne, miano, i zwać się ma «Teatrem Nowości». Zgodnie z tą nazwą grywane tam być mają wyłącznie sztuki z najświeższego repertuaru.

Na półkach księgarskich pojawiły się dwie książki nader różne treścią, obie jednak opatrzone firmami w swoim zakresie poważnymi. Pierwszą z tych książek jest druga serja «Naszych powieściopisarzy» P. Chmielowskiego; drugą jeszcze jedno wydanie «365 obiadów p. L. Cwierzakiewiczowej». Praca Chmielowskiego składa się z oddruków, krótszych i dłuższych, jego rozprawek krytycznych o Korzeniowskim, Szyrmerze, Sewerze, Prusie, Junoszy, Bierzyńskim i innych. W pracy pani Cwierzakiewiczowej znajduje się to co ty tuł zapowiada, przyczem jednak «niektóre braki (słowa autorki) uzupełniane są nowymi doświadczeniami». Klasyczne «365 obiadów», ukazują się tym razem światu w siedemnastej edycji. Ponieważ do tej cyfry wydań nie doszedł jeszcze «Pan Tadeusz» Mickiewicza, okazuje się przeto, że pani Cwierzakiewiczowa... Dokonczcie.

Urbanus.

Warszawa, 31 marca.

[Nowy bicz na skórę lokatora. Co słychać w Muzeum etnograficznym? Otwarcie zjazdu wodociągowego].

Sezon budowlany rozpoczął się, ale zaraz na wstępie napotkał na poważne trudności. Córka naszej epoki: spekulacja opanowała serca właścicieli cegielni podmiejskich, którzy nie tylko znacznie podnieśli ceny, ale nadto urządzili znowę, gwoli największego możliwie wyzyskania przedsiębiorców budowlanych. Podobno wobec tego znaczna część zamierzonych robót ma być w tym roku wstrzymana, jednocześnie zaś jest mowa o zakładaniu wielkich cegielni na prowincji. Wszystko zaś to nie na czem innym się odbija, jeno na skórze — lokatora.

Zaszedłem w tych dniach do Muzeum etnograficznego, aby stwierdzić, że panuje tam niczem nie zamacona cisza. Rzeczy ciekawych nie brak, okazy nowe nieustannie przybywają, cena wejścia tak niska, że zachęciłyby mogła nawet niezamożnego rzemieślnika—publi czność jednak, jak dawniej, «świeci» nieobecnością. «Światność» to bardzo podejrzanej wartości, bo dowodząca, jak wielu spraw ważnych nie popiera się u nas dla tego tylko, że się ich — nie rozumie. Gdyby Muzeum nie wystawiało nawet mumji, fetyszerów afrykańskich, węzłów w spirytusie i nożów, którymi ludzercy mógli z czaszek wrogów wydobywać, należałoby popierać je dla samego działu ludoznawczego, który jest sam bardzo bogaty, ciekawy i pouczający.

Dziś w południe odbyło się w Ratnazu uroczyste otwarcie drugiego zjazdu inżynierów wodociągowych. Stałe biuro wodociągowe odczytało sprawozdanie z robót, pod-

jętych na pierwszym zjeździe (w Moskwie), poczem nastąpiły wybory wice-prezesa i sekretarzy. Inżynier Grotowski odczytał zebraniem swą historyczno-statystyczną pracę o zaopatrywaniu Warszawy w wodę.

Mazur.

+ **Własność ruska.** Korespondent «Now. Wr.» p. Novus, oblicza, że z liczby 188 roszjan, którzy otrzymali majoraty w Królestwie polskim po roku 1880, i 180, którym nadano ziemię po r. 1868, tylko mała częśćka gospodaruje. Reszta, zarówno jak i właściciele skonfiskowanych t. zw. poduchownych majątków, dzięki obejściu prawa wypuściła w dzierżawę, lub nawet posprzedawała swe ziemie polakom lub żydom. Teraz, ażeby wzmocnić żywioł ruski w Królestwie, p. N. radzi aby Bank szlachecki wydawał roszjanom na kupno majątków pożyczki do wysokości 75 proc. wartości ziemi. Nadto, by odpoliszczyć «Ruś zabuzską» należałoby, według pana Novusa, utworzyć nową gubernię z części gub. lubelskiej i siedleckiej. Projekt ten, z regularnością zegarka, powtarzany jest co kilka tygodni w «Moskowsk. Wiedom.» i «Nowem Wremieni».

+ **Sprawy miejskie.** W «Sobranji Uzak» ogłoszono o uwolnieniu zarządu miasta Warszawy od corocznej opłaty 10,605 rs. na rzecz pańien Kanoniczek i parafji św. Andrzeja, jako wynagrodzenie za place (Marywil), zajęte pod budowę teatrów warszawskich. Opłata w sumie 7,950 rs. na rzecz pańien Kanoniczek przyjęta została na rachunek skarbu.

+ **Sobór.** Komitet budowy soboru prawosławnego postanowił po Wielkiejnocy przystąpić do założenia fundamentów. Kontrakty o dostawę cegły i cementu zostały zawarte; ma być sprowadzona artel mularzy ruskich.

A. T. Timanowski, radca dworu, wiceprezes warszawskiego sądu okręgowego, obejmuje od 1 (13) kwietnia r. b., redakcję «Warszawskiego Dnielnika».

LISTY Z PROWINCJI.

Wilno, 18 marca.

[Tak zwana «łagodna zima» i influenza. Nadzieje opalowe. Brukarze wileńscy i zamiejscowi. Kradzieże koni. Dom urzędów skarbowych].

Pierwszy raz od lat kilku magistrat nie wydał ani grosza na kupno opału dla ubogich mieszkańców, z powodu... nadzwyczaj łagodnej zimy. Tak zdecydowało na początku zimy kilku proroczych meteorologów z grona lawników i w tej błogiej wierze przetrwaliśmy 4 miesiące tegich mrozów, nie czując ich wcale. Statystyka bowiem nie wykazuje ani jednego wypadku zmarnięcia w łóżku, lub odmrożenia uszu w mieszkaniu. Powiadają, że z tem wszystkim influenza największe obecnie spustoszenia czyni między tymi, którym właśnie poskąpiono drzewa. Tymczasem rada miejska wystąpiła z następującym projektem, prowadzącym do zmniejszenia się ceny drzewa. Magistrat ma sobie wyjednać u skarbu kupno znacznej ilości drzewa, o ile możliwości najtaniej, poczem będzie je sprzedawać z własnych składów cząstkowo tak, aby tylko odzyskać wyłożony kapitał, wraz z sześciu procentami.

Nadto magistrat ma się starać o zmianę taryfy na przewóz do Wilna drzewa, torfu i węgla z Dąbrowy. Rada miejska upoważniła zarząd do rozpoczęcia starań w obu tych kwestjach.

Ze spraw sezonowych staje na porządku dziennym pytanie, czy sprowadzać do Wilna zdaleka brukarzy, ze względu na to, że tutejsi ludzie o tej wysokiej sztuce pojęcia nie mają. Maluczko, a doczekamy się akademji brukarskiej. Sprawa bez żartu staje się groźną dla majstrów tutejszych, gdyż wkrótce magistrat na siebie przyjmie utrzymanie w porządku bruków, na czem niezmiernie wygrają wygoda i kieszeń obywateli. Jeżeli jednak pierwszeństwo dane będzie brukarzom zamiejscowym, tutejsi zostaną bez żadnego zajęcia.

Sądy tutejsze rozpatrywały świeżo cały szereg spraw o torturowaniu i zabijaniu

koniokradów. Symptom to zdradzający słabą stronę stosunków wiejskich, gdzie koniokradztwo figuruje jako plaga, nie dająca się niczem wykorzenić. Z liczby środków zalecanych, celem wytepienia koniokradztwa, wymieniają—wprowadzenie obowiązkowych świadectw piśmiennych o pochodzeniu konia, oraz obowiązkową asekurację od złodziei. Pierwszy środek nie jest pomysłem nowym, istnieją nawet przepisy, wymagające okazania świadectwa przy wywrowadzaniu konia na targ, ale nikt przepisu tego nie wypełnia. Tymczasem więc środek ten nie pomaga i o kradzieżach słyhać ciągle. Teraz np. niedawno, we wsi Krospy, gospodarz, Adam Ostrowski, zabił z fuzji włamującego się do stajni złodzieja, jak się okazało, własnego swego synowca.

W przeszłym roku wzmocniano fundamenty gmachu skarbowego na placu Katedralnym, budowla ta bowiem porysowała się straszliwie, chociaż wzniesiono ją niedawno. Niewiele pomogło podmurowywanie z dołu, ściany w dalszym ciągu pękają i obecnie urzędy poszukują innego miejsca na budowę nowego domu. Rozpoczęto pertraktacje z magistratem o ustąpienie placu na Łukiszkach, choć ogólne jest mniemanie, że lepiej, a nawet należy koniecznie, ze względu na bezpieczeństwo publiczne, stary gmach zwalić, a nowy postawić na tem samym miejscu.

A. R. Z.

Kijów, 17 marca.

[Bank ziemski. Monopol wódczany. Gięlda].

Kijowski bank ziemski ogłosił świeżo sprawozdanie za r. 1894, z którego okazuje się, iż do d. 1 stycznia r. b. bank wydał ogółem pożyczek długoterminowych na sumę 52,169 tys. rs. i krótkoterminowych na sumę 819,800 rs. Ogólna liczba majątków, w banku kijowskim zadłużonych, wynosi 2,194; w tej liczbie w r. z. obciążono pożyczkami 224 posiadłości. Obciążony ziemi w majątkach zadłużonych przedstawiają 1,218,211 dziesięcin, przyczem najwięcej zadłużonemi w banku kijowskim są gubernie kijowska i wołyńska, najmniej zaś podolska, a to skutkiem konkurencji banku Besarabsko-taurydzkiego. Oprócz majątków ziemskich, zadłużonych było po d. 1 stycznia r. b. 772 posiadłości miejskich na ogólną sumę 15,617 tys. rs. Czystego zysku miał bank w roku sprawozdawczym 839 tys. rs. W ciągu tegoż roku zlicytowano 6 majątków ziemskich i 9 miejskich.

Nieco szczegółów o mającym się w r. p. wprowadzić w życie monopolu wódczanym w kraju południowo-zachodnim podał świeżo kijowski zarząd akcyzy. Według opracowanego projektu, w gub. kijowskiej będzie ogółem 20 rządowych składów centralnych (na 2,326,013 wiader) i 1,225 sklepów. W samym Kijowie działac mają dwa składy (499,671 wiader), następnie zaś składy mają być utworzone: w Wasylkowie, w Radomyślu, we wsi Kucharach, we wsi Kowalówce, w Białej-Cerkwi, w Stawiszczu, w Taraszczu, w Berdyczowie, we wsi Niemieryncach, w Humaniu, we wsi Zozówce, w Starym Żywotowie, w Zwinięrodku, we wsi Kosarach, w Czerkaszach, w Skwirze, Chodorowie, we wsi Zytostawach i we wsi Stepancach.

W czerwcu r. z. upłynęło 25 lat od czasu założenia w Kijowie giełdy. Komitet giełdowy przygotowuje *ex re* tego specjalne wydawnictwo jubileuszowe, w którym obszernie przedstawioną będzie dwudziestopięcioletnia historia giełdy. Instytucja powstała w r. 1869, z inicjatywy N. Bungego, i początkowo nie miała własnego gmachu. Lokal dzisiejszy, na rogu Kreszczatki i Instytucyjnej ulicy, zajmuje giełda od r. 1884. Przy założeniu, giełda kijowska liczyła 79 członków, obecnie posiada ich 150. W wydawnictwie jubileuszowym zaznaczonym będzie rozwój Kijowa od czasu powstania giełdy.

Drogostaw.

± **Z Wilna pisać do nas:** Koncert prof. A. Wierzbilłowicza i panny K. Jacynowickiej w dniu 15 b. m. miał ogromne powodzenie. Liczne zgromadzenie, najdłoborowa publiczność, frenetycznie i serdecznie oklaskiwała nieporównaną grę mistrza wiolonceli w utworach Poppersa, Dawydowa i innych, tudzież wyborną interpretację Szopena i Rubinstelna przez jedną z lepszych uczennic tego ostatniego. Wyrazem hojdy i wdzięczności za nieopominiecie Wilna były kwiaty i wieniec... Nowy teatr, który, z rozporządzenia władz, niezadługo ma się budować, stanie prawdopodobnie w miejscu pomiędzy górą Zamkową a wejściem do ogrodu Botanicznego. Duszna sala posiedzeń rady miejskiej zapewne opuszczona zostanie, gdyż magistrat przeniesie się na dawne swoje leże do ratusza, w którym, podobnie jak w Warszawie, będą mogły się odbywać bale i koncerty, z korzyścią, ma się rozumieć, dla kasy miejskiej. Wkrótce miasto nasze pozyska Inną, mniejszą, stosunkowo, salę koncertową (oby nie szansonetkową) w ładnym hotelu «pod św. Jerzym». W komitecie miejskim powstał pożyteczny wielce projekt założenia Tow. ogrodniczego. W liczbie bieżących kwestyj ekonomicznych stoi na porządku dziennym sprawa organizacji handlu chrześcijańskiego. Świeżo powstałe Tow. wzaj. pomocy subiektów handlowych ma na celu li tylko osobiste materjalne potrzeby uczestników, lecz drobny handel chrześcijański, znacznie rozwinięty ostatnimi czasy, wegetuje nędznie, zarówno z powodu braku kupieckiej solidarności, jak i konkurencji z przemożnym handlem żydowskim. Prawie to samo dzieje się z większymi sklepami, zależnymi od hurtowych składników izraelitów. Od załatwienia tych braków zależy cała przyszłość handlu chrześcijańskiego. Lat—sław.

± **Z Poniewieśla pisać do nas:** W d. 22 lutego odbyło się walne zebranie roczne członków Towarzystwa wzajemnego kredytu. Członków liczyło w roku ubiegłym 470, z kapitałem obrotowym 38,851 ra.; kapitał zabezpieczający wynosił 304,659 ra., zapasowy—10,670,80 ra., obrót roczny—4,781,228 ra. (wliczając o 274,117 ra.), koszta administracyjne—9,414 ra., oraz zysk czysty 3,910 ra., (mniej o 437 ra.). W roku 1894 Towarzystwo nie poniosło żadnych strat. Przebieg zebrania na ten raz był spokojny i porządkowy. Kwestje bieżące, wybory dyrektora i członków rady nadzorczej, załatwiono rychło. Dyrektorem obrano p. Walerego Antonowicza, już po raz trzeci; do rady nadzorczej weszli ludzie godni zaufania. Nie możemy doczekać się ukonstytuowania się rady miejskiej; wybory do niej ukończyły się już w grudniu r. z., odbyły się nawet wybory uzupełniające, ale sprawa jakoś przewleka się i wszystko pozostaje w stanie nieokreślonym. W ciągu ostatnich kilku miesięcy zwiększyło się znacznie wychodźstwo ludowe do kolonii angielskich w Afryce południowej. Okazało się, że rolę pośrednika odegrał pewien chłop z włości skiemskiej, pow. szawelskiego; wyemigrował on przed kilku laty; powiodło mu się o tyle dobrze, że założył w okolicach Johansburga dom zajezdny, oraz przedsiębiorstwo wynajmu robotników. Otóż jego listy, pełne obietnic, a malujące nęcące życie w Afryce, zwabiły niejednego; zdarzało się, że przysyłał on nawet karty wolnej jazdy od Liverpoolu do Capstadu. Mówią, że udało się mu zwabić kilkadziesiąt osób, w tej liczbie kilka dziewcząt; o losie ich nikt nie wie, pomimo, iż główna partja wyjechała już w początkach września. O emigracji do Ameryki prawie nie nie słyhać. Wogóle panuje ciężka bieda, spotęgowana surową zimą; na wiosnę należy spodziewać się zwiększenia ruchu emigracyjnego; drobni dzierżawcy przez pół już są zrujnowani. W.

± **Z gub. mińskiej pisać do nas:** Zeszłoroczna drożyzna opału przetrwała nas obecnie gniebić, ale tylko chwilowo, zniżka bowiem cen drzewa wypływa z przyczyny przejściowej. Oto przed paru laty, gdy ogłoszono nowe przepisy leśne, a jeszcze nie zorganizowano ścisłego dozoru, hurtownicy wycięli w bliższych i dalszych okolicach Mińska olbrzymie przestrzenie lasów, a teraz wielkie swoje zapasy sprzedają, w obawie, by im nie zgnily na składach. Kwestja drogowa wymaga gruntownej reformy; obecnie, gdy dbałość o utrzymanie dróg leży wyłącznie na barkach polceji, niepodobna liczyć na znaczne ich polepszenie się, tem bardziej, że czasem trafiają się nawet nadzutyca. Właśnie teraz sąd okręgowy skazał sprawnika Klimowa, oskarżonego o to, że ku wygodzie sydówki-młynarki kazał wleciać na okolicznym, i to podczas roztopów jeziornych, kopać na niedostępnym bagnach groble, prowadzącą do młyna. Sprawca nadzutyca podległby karze, gdyby nie to, że na podstawie

manifestu Najwyższego został uniewinniony. Notuję jeszcze z kroniki kryminalnej fakt roztrwonienia kilku tysięcy rs. z kasy oszczędności; winny tego nadzutyca urzędnik Gorbaczewski został do tego popchnięty przez grę w karty. Nareszcie czterech włościan, oskarżonych o rozkopanie grobu w celach rabunku sąd okręgowy skazał na ciężkie roboty. Al. Jel.

± **Z Charkowa pisać do nas:** Po wieczorne tańcującym, odbytym w sali resursy kupieckiej, o którym znaleźliśmy wzmiankę w «Kraju», wkrótce nastąpiło drugie dosyć liczne zebranie w poniedziałek zapustny — koncert zbiorowy w sali komercyjnej. Koncertanci, w liczbie których znajdowali się prof. miejscowej szkoły muzycznej, artyści opery, wreszcie amatorzy doskonale wywiązaali się z zadania. Po koncercie, o godzinie 10, tańce rozpoczęły się polonezem, bawiono się ochoczo i wesoło do rana. Wzmiankowane zabawy miały na celu niesienie pomocy niezamożnym uczniom trzech wyższych zakładów naukowych, a także podupadłym rodzinom. W sobotę, d. 11 marca, znowu się zebrało liczniej towarzystwo polskie w teatrze dramatycznym na przedstawieniu amatorskim, na rzecz przytulku dla schorzałych i kalek przy miejscowym kościele. Odegrano tragedję Małeckiego «Liat żelazny». Główniejsze role wykonane zostały z pewnym artyzmem i z elokwencyją sztuki scenicznej. Zauważmy jednak wogóle, że przedstawienia amatorskie o wiele więcej zyskiwałyby powodzenia, gdyby panowie artyści zechcieli ograniczyć repertuar odtworzeniem pomniejszych, a tak wdzięcznych utworów, jakimi są komedje Bałuckiego, Gawalewicza, Koziebrodzkiego i innych, a ze starszych Fredry i Korzeniowskiego. Miałoby to jeszcze jedną dobrą stronę, mianowicie mało czytająca publiczność mogłaby się zapoznać z nowszymi utworami sceny polskiej. Na zakończenie nie mogę nie zaznaczyć zasługi Towarzystwa, które wzięło na siebie pożyteczną misję jednoczenia rodaków ku wspólnej zabawie i niesieniu pomocy biednym i upośledzonym. Palma pierwszeństwa należy tutaj pp. K., którzy od lat wielu stale pracują na tem niezbyt wdzięcznym polu. Leliwa.

± **Z Odesy pisać do nas:** Kurator okręgu naukowego otrzymał z ministerstwa oświaty rozporządzenie, że żaden z księży katolickich wykładających w gimnazjach religję, nie może korzystać ze świadectw władzy gimnazjalnej, wydawanych przy udzielaniu nauczycielom urlopów, zastępujących paszporty. Księża prefekci, chociaż wliczeni do etatów zakładów naukowych, podlegają wszakże władzy dyjecejalnej i w razie wyjazdu z miasta powinni wyrabiać sobie paszport na równi z innymi księżmi. W razie więc wzięcia przez ks. prefekta urlopu, dyrekcja gimnazjum powiadania tylko o tem władze gubernialnej. Oddział Tow. muzycznego dając kwartetowe wieczory zadowolnił licznych zwolenników poważnej muzyki. Zaproszenie zdolnego artysty skrzypka p. Młynarskiego, podniosło jeszcze urok tych wieczorów koncertowych. Wogóle p. Młynarski miał tu duże powodzenie, zasłużył na pochwały publiczności i uznanie prasy. Mieszkaniec Odesy p. K. Wołodkowicz ofiarował tutejszej bibliotece publicznej 64 tomów rozmaitych dzieł polskich i francuzkich. Do Odesy po raz drugi już w tym roku przybył agent p. Kambe, rozpowszechniający herbatę japońską. Jak słyszeliśmy p. Kambe sprzedał pewnej firmie moskiewskiej dwieście z górą pudów herbaty. Nie tylko więc w walce orężnej wachodni wyspiarze prześcigają swoich przeciwników... A. Ow.

± **Kraj nadbałtycki.** «Niedziela» donosi, że w kraju nadbałtyckim czuć silny ruch, wywołany przez reformy. Przedtem baronowie niemieccy prowadzili walkę z estami i lotyszami, teraz zaś starają się o podtrzymanie dobrych z nimi stosunków. Według słów jurjewskiego korespondenta do «Now. Wr.» przed laty 15 szlachta nadbałtycka była wrogo usposobioną względem towarzystw estońskich, uznając w nich źródło świadomości narodowej estów i nowych prądów, skierowanych głównie przeciwko przywilejom szlacheckim. Teraz przeciwnie, liczni obywatele ziemscy, nietylko należą do tych towarzystw w roli członków, ale kierują nawet estońskimi, głównie rolniczymi korporacjami. Szczególnie wybrane v. Helmersena na prezesa felinńskiego Towarzystwa rolniczego uczyniło wrażenie, gdyż towarzystwo to dotąd było bardzo wrogo usposobionem względem baronów miejscowych.

± **Z Witebska pisać do «Now. Wr.»**, że rolnicy tamtejsi musieli długoletnią staczać walkę z miejscową ludnością, zarówno prawosławną, jak i katolicką, o prawo bytu. W walce tej smuszeli do używania wszelkich sposo-

bów, do ostatnich czasów stanowili pierwiastek niebardzo korzystny pod względem moralnym. Teras jednak, zdaniem korespondenta, mogliby być użyci z korzyścią jako pierwiastek rusyfikacyjny, jakkolwiek znowu szkodzi im bardzo skłonność do sekciarstwa.

± **Charków.** Pomocnik warszawskiego generała gubernatora, ochmistrza Dworn Pietrow, opuszcza Charków w d. 9 kwietnia. W pierwszym tygodniu po świętach wielkanocnych ma być urządzony na jego cześć szereg owacyj ze strony towarzystwa miejscowego, wśród którego odjeżdżający na nowe stanowisko naczelnik guberni pozostawia najpiękniejsze wspomnienia.

± **Mińsk.** Korespondent «Gaz. Warsz.» donosi, że ordynat otycki, Ferdynand ks. Radziwiłł, mający wszystkie folwarki w dzierżawie, zważywszy na zmianę stosunków ekonomicznych, obniżył znacznie swoim dzierżawcom tenotę, a za jego przykładem idą i okoliczni obywatele.

± **Poltawa.** «Birr. Wied.» donoszą o kryzysie notarialnym, jaki zaplanował w Poltawie. Oto jeden notariusz zastrzelił się, drugi — nagle umarł, trzeciemu zabroniono prowadzić kancelaryj; obecnie pozostał tam czwarty, jedyny notariusz, który «pracuje za czterech».

± **Moskwa.** Organizuje się tutaj prywatna ekspedycja do Afryki pod przewodnictwem hr. Bobrińskiego. Do składu ekspedycji wejda niektórzy z młodych uczonych moskiewskich.

KORRESPONDENCJA REDAKCJI.

DO REDAKCJI.

Szanowny redaktorze!
W Warszawie od lat 14 istnieje grono osób, upoważnionych przez władzę do organizowania kolonii letnich «dla ubogich słabowitych dzieci warszawskich». Początkowo grono to wysyłało na wieś przez lato po 50 do 200 dzieci; w r. 1892 liczba dzieci, korzystających z dobrodziejstwa świeżego powietrza, doszła do 500, w r. 1893 do 1,300, w r. 1894 przekroczyła 1,820.

Do grona, organizującego kolonie letnie, należą poważni przedstawiciele świata naukowego, wyżsi urzędnicy instytucyj publicznych, lekarze. Przewodniczącym jest lekarz, pracujący oddawna na polu higieny publicznej, obeznany ze stosunkami najuboższej ludności miejskiej.

We wszystkim, co dotyczy sanitarnej strony instytucji, a w szczególności we wszystkim, co dotyczy wyboru jednostek potrzebujących i mogących być wysłanemi na wieś, z pomysłnym wynikiem dla zdrowia, rozstrzygnięciu opinja osobnego grona lekarskiego, złożonego obecnie z 18 lekarzy.

Każde dziecko, mające być wysłane na wieś, jest badane w biurze kolonii letnich przez 2 lekarzy rzeczzonego grona, którzy pomieszczenia na karcie kwalifikacyjnej cyfrę (1, 2, 3, 4), wyrażającą stopień potrzeby wiejskiego pobytu.

Zapis wstępny kandydatów, odbieranie metryk, świadectw ubóstwa i świadectw lekarskich, trwa przez cały miesiąc, a odbywa się codziennie od g. 7 do 11 wieczór, przy udziale 8 dam, uczestniczek głównego grona i ich towarzyszek.

W roku bieżącym zapis wstępny rozpoczął się d. 1 marca. Zgłoszono przeszło 3,000 dzieci. W d. 1 kwietnia rozpoczyna się oględziny lekarskie, które, odbywając się codziennie, z udziałem 4 lekarzy, trwać będą do połowy maja. Przez wieczór badanych bywa 120 dzieci, wzywanych kartami pocztowymi do biura.

Grono, organizujące kolonie letnie, rozporządza pomieszczeniem dla 1,800 dzieci w 13 miejscowościach. Z pomiędzy zatem zapisanych przeszło 1,000 wylączonych być musi, tak na zasadzie wspomnianych stopni lekarskich, jak i na zasadzie oceny ubóstwa dziecka, dokonywanej w jego mieszkaniu przez osoby delegowane.

To wszystko dzieje się ocz.wiście z myślą, by zapewnić dobrodziejstwo świeżego powietrza dzieciom istotnie «ubogim» i istotnie «słabowitym».

Daremne to jednak starania! Od pana Masura w N-rze 8 «Kraju» dowiadujemy się, iż instytucja chybia celu, iż nie korzystają z niej dzieci «bardzo biedne i bardzo słabowite». Dla tych to kategorij p. Masur nowej instytucji żąda i prawdopodobnie do jej organizacji bezwzględnie przystąpi. Zresztą o kolo-

njach letnich warszawskich, z których dotąd, oczywiście ze szkoda kategorii, przez p. Maszura wymienionych, korzystało około 7,000 dzieci, pan korespondent nie uważa za stosowne nic więcej dodać. Wdzięczni mu są to być muszą ci, którzy organizują kolonje, ponieważ niema nic przykrzejszego, jak czytać opinie o sprawach publicznych, wyrażane przez tych, którzy żadnych faktycznych wiadomości o nich nie posiadają i zebrać nie usiłują. Pan Maszur tak mało wie o kolonjach letnich, że nawet ich nazwę podaje w cudzysłowie fałszywie, zowiąc je kolonjami «dla biednych słabowitych dzieci».

W informacji, wręczanej w biurze kolonji letnich każdej osobie, zapisującej dziecko, powiedziano, między innymi: «Dzieci mocno chore, bardzo osłabione, nie mogące chodzić, kaleki, ślepe, głuchonieme, idjoci, mające krosty, mające na głowie wszy lub gndy, miewające konwulje, również dzieci, mające wstrętne nałogi, lub dzieci zło i uporne—wysłane na wieś nie będą».

Powyzsze wyłączenia stały się kamieniem obrazu dla p. M., który, *excuses du peu*, powołuje się aż na Chrystusa, wzywającego do siebie wszystkich maluczkich.

Pan M. raczej uznawać słuszność «niektórych» z powyższych zastrzeżeń, nie raczy jednak wymienić tych, których słuszność nie uznaje, zapewne dlatego, że o takich szczegółach w korespondencji nie opłaca się mówić, a najlepiej każdą sprawę ogólnikiem zbyć.

W tejże samej informacji, która zatem w przeszło 3,000 egzemplarzy znajduje się w rękach rodziców i opiekunów, a nadto została wydrukowaną prawie we wszystkich piśmiach, powiedziano, że «mogą być wysłane bezpłatnie na wieś tylko dzieci wątłe, lub osłabione po chorobie, a których rodzice są zupełnie niezamożni».

I któż, rozsądnie rzeczy biorący, uważałby się za uprawnionego, na zasadzie przytoczonych tu danych, do wyręczenia zdania, że kolonje letnie warszawskie wyłączają dzieci «bardzo biedne» lub «bardzo słabowite»?

Nie próbuję ocenić tak, jak na to zasługuje odezwane się p. M., który wlecznie w kwaśnym humorze ośmiela się lekkomyślnie narażać na szwank interesy instytucji, żywo obchodzącej tysiące rodzin warszawskiej ludności.

Pozwolę sobie jednak wyrazić mniemanie, iż redakcja najpoważniejszego piśmi polskiego nie powinna dawać miejsca w swych łamach takim ocenom spraw publicznych, ocenom, piśmianym oczywiście na kolanie, a szczególnie w takich sprawach, w których nie uważa za właściwe szczegółowej informować swych czytelników.

Milcząc w takich razach wolno, złośliwymi słówkami wojować się nie godzi takiemu jak «Kraj» organowi.

Dr. St. Markiewicz.

Warszawa.

OD REDAKCJI.

W. M. Kom. w K. Nie mamy miejsca na wydrukowanie przekładu najnowszego opowiadania hr. Lwa Tołstoja p. t. «*Chozuin i robotnik*». Zrobiła to już zresztą «Gazeta Warszawska». Rzecz jest niezaprzeczenie ładna i niepowszednia, tylko trochę... przereklamowana.

W. Rym. w War. O ile zauważyliśmy, wiadomość ta tylko w jednym z piśm ruskich, w «Grażdaninie» była powtórzona, dość zresztą przedmiotowo i krótko, p. t. «*Kulaczynaja ruszawa w miasto dueli*».

W. Br. Zkąd powatała pogłoska o wykupie przed terminem (1897) drogi żel. nadwileżańskiej—nie wiemy. O ile wiemy, kwestja nie była teraz nawet «wentylowana».

W. Sk. i St. W. O spadku po ś. p. Czarnieckiej pisaliśmy obszernie w «Kraju» w roku zeszłym. Dziś, powtórzyć tych samych szczegółów z piśm innych nie mamy racji.

W. Rat. w Raw. Ten sam p. Gregor napisał przed 82 laty artykuł w «Nar. Listach» o tychże samych stosunkach, za który numer piśma został przez prokuratorję skonfiskowany. Dziś konfiskaty «Nar. Listow» następują z powodów wprost przeciwnych. *Tout passe.*

RÓŻNE WIEŚCI.

Zamek Berchtoldstein, rezydencja zmarłego Wł. Kościelackiego, jest jednym z najbardziej godnych widzenia starzych zamków w Austrii. Niepodlega jednak ku sobie jego architektoniczna piękność, lecz wewnętrzne urządzenie, o którym opowiadają prawdziwe cuda. Opisać

wszystkich skarbów, jakie się kryją w jego murach, prawie niepodobna. Zajmują one przeszło 20 olbrzymich sal, z których każda jest urządzone w innym stylu. Tu widzimy staroniemieckie jadalnie i sale rycerskie, tam francuskie buduary i salony z niezwykłą urządzoną elegancją, tu według angielskiej mody urządzone pokój do pracy i prywatne biuro właściciela zamku, tam znów wabi two oko piękna po turecku urządzona fajozarnia i t. d. Elegancja i przepych, jaki tu panuje, wprawia w zdumienie. Naokoło wszędzie, na stołach, na ścianach, na szafach, pełno najrozmaitszych drobiazgów, a każdy z nich jest prawdziwym arcydziełem sztuki. W jednej z szaf zbior najdroższej sewskiej porcelany, na ścianach wieszane są gobeliny, na których wydziergana jest cała starożytna historia; na stołach stoją olbrzymie japońskie wazy z emalowanego brązu, srebra i marmuru; wreszcie na ścianach obrazy najlepszych mistrzów świata, przeważnie artystów polskich. Dzieł polskich malarzy i rzeźbiarzy znajduje się tam bardzo wiele. W zbrojowni, która w 40 szafach mieści broń wszystkich wieków i narodów, ustawionych jest ośm olbrzymich marmurowych biustów polskich bohaterów i poetów, a między innymi prześliczny biust Stefana Batorego. Na jednej ze ścian wiszą w tej sali dary, jakie zmarły Sefer-basza otrzymał od rozmaitych monarchów świata, a więc wysadzane drogiem kamieniami honorowe szable od cesarza Franciszka-Józefa, sułana, cesarza Napoleona III, księcia Walji, szpilki brylantowe i t. p. Znawcy samą zbrojownię ocenili ją na przeszło dwa miliony franków. Stajnia berchtoldsteinska należy do najpiękniejszych i z pewnością nie jeden z monarchów nie ma takiego zaprzęgu prawdziwych arabów, jakim jeździł zmarły Sefer-basza.

Jeden z wielkopolskich poetów, kryjący się pod pseudonimem «Samson», zamieścił w zachowawczym «Kurjerze Poznańskim» wiersz p. t. «Do grabarzy-żałobników», w którym bardzo ostro uderza przeciwko ultrademokratycznemu i rozkładowemu działaniu poznańskiemu. «Orły młode» dawniej «mitały światło», a dziś «szerzą zwątpienie» i «kopią cmentarze»:

Cześć waszych matek, i siostrę waszych ciotek,
Pracjów wiarg, mistrzów waszych trudy,
Wszystko, co daje do życia ochotę
Kryją cmentarne grobów waszych grudy.
I wam się zdaje, że drugoście krzyżo.
Szerząc zwątpienie w święte ideały
«Poczęp» akrydyła przybrałicie byzo.
By wlecieć nawet po nad Piotra skały!
Biedni grabarze, czyż nikt z was nie zgadnie,
Ze w waszych sercach tętno słabnie życia?
A jak ta gałąz, co od pnia odpadła,
Zwiędnie, nowego już nie wyda kwicia.
Tak wy, zrywając tę nie «wiary» złotą,
Która was łączy z całością narodu,
Sami strajecie durno swe martwość
Ginąc bez wieści, wśród gruzów zawodu.

Z życia towarzyskiego. W Warszawie odbyły się zaręczyny panny Marji hr. Walewskiej, córki Wincentego i Marji z hr. Przezdzielckich, małżonków hr. Walewskich, z Ludwikiem baronem Heinzelem, właścicielem dóbr ziemskich Łaglewniki, oraz współwłaścicielem fabryki wyrobów bawelnianych w Łodzi.

W Wiedniu d. 30 b. m. na otwartej wystawie dorocznej w Künstlerhausie figurują piętnastu artystów polskich. Charakter wystawy bardzo interesujący; świadczy o ożywionym ruchu młodych talentów. Rzeczy sensacyjnych brak.

Z Wilna donoszą do «Mińsk. Listka», że miejscowi zwolennicy archeologii zamierzają wybić medal złoty na pamiątkę 25-letniej działalności naukowej w dziedzinie archeologii i numizmatyki Emeryka hr. Czapskiego.

Eliza Orzeszkowa, jak donoszą piśma, napisała świeżo «Babunię» i «Ogniwę», obecnie zaś wykończy obszerniejszą powieść p. t. «Argonauta».

Od Administracji.

Przypominamy czytelnikom, pragnącym „Kraj“ otrzymywać regularnie, by wcześniej nadsyłać raczyli prenumeratę na kwartał przyszły, albo upoważnili nas listem otwartym do pobrania opłaty za zaliczeniem pocztowem (*nałożennyj płatież*). Manipulacja ta kosztuje tyleż, co przesłanie listu pieniężnego do redakcji.

KURJER PRAWNY.

OGÓLNE.

◆ Niedawno wydano w Finlandji prawo, orzekające odpowiedzialność karną za pijaństwo. W tych dnlach właśnie, po raz pierwszy, zastosowano w praktyce tę nową ustawę.

Z SĄDÓW.

◆ Z Kowna piśzą do nas: Zakończył się już sensacyjny proces, o którym w liście poprzednim wzmiankowałem. Sprawa cała tak się przedstawia: W roku zeszłym w majątku Grynkijski, pow. kowieńskiego, należącym do Aleksandra Montwid-Białozora, dokonana została kradzież koni. Właściciel tedy oszukał służbę, iż ją wydał, jeśli nie otrzyma wiadomości, kto był sprawcą tej kradzieży. Wówczas służba, podejrzewając mieszczanina Jankowskiego i innych okolicznych mieszkańców, zwabiła ich do stodoły i, zachęcana przez uradnika Siemaszkę, biła kijami oraz lejami, pragnąc wydobyć ze swych ofiar zeznania. Jankowski w dni kilka po tem pastwieniu się zakończył życie. Wówczas właściciel majątku, Aleksander Białozor, ekonom Nagrodzki, uradnik Siemaszko zostali stawieni przed sąd na mocy 18, 1489 i 1490 art. ust. kar. Przez trzy dni sprawa ta toczyła się w sądzie okręgowym kowieńskim, rozpoznawana przez izbę sądową wileńską, która na sesję w całym swym składzie zjechała, z udziałem przedstawicieli stanów: marszałka szlachty gub. kowieńskiej hr. N. Zubowa, p. o kowieńskiego głowy miasta G. Bakłaszowa i starszyny włości średnieckiej Gentulisa. Obronę stanowili: Białozor — adw. przys. Szostakowski, Nagrodzkiego Chmielewski, Siemaszki — Nartowski, 3 braci Anczarewiczów — Bielawin, innych — pp. Zmacyński i Belizo. Dnia 1 marca izba sądowa dekretem swym uznała Białozora, lokaja Wolbuta, mieszczan Żolnarowskiego i Skoburskiego za niewinnych, 8 oskarżonych skazała do ciężkich robót na 2 lata 8 m., uradnika Siemaszkę na 4 lata, resztę zaś oskarżonych do rot aresztanckich na 8 miesięcy. L. H.

◆ Wkrótce, jak donoszą «Nowosti», ma być rozstrzygnięta sprawa, wytoczona głównemu zarządowi poczt i telegrafów przez właścicieli udziałów bylejs «Północnej agencji telegraficznej». Pretensje tych ostatnich wynoszą około 100 tys. rs.

◆ Uniewinniający wyrok sądu okręgowego, wydany z udziałem sądu przysięgłych w sprawie zabójczyni Downara, Palem, został przez senat rządzący w d. 2 kwietnia skasowany.

ZAGRANICZNE.

◆ W Pradze wystąpił prokurator ze skargą o obrazę majestatu przeciwko dziennikom «Narodni Listy» i «Male Noviny», z powodu zamieszczonych w tych dziennikach artykułów o koronie św. Wacława.

KURJER KOŚCIELNY.

Allokucja papieżka.

Rzym, 25 marca.

W allokucji, mianej na tajnym konsystorzu d. 18 b. m., Ojciec św., odwołując się do listów swolch, piśnianych do węgierskiego episkopatu, streszcza przedmioty w nich traktowane: a więc t. zw. małżeństwa cywilne, uprawnienie rozwodów i możność zawierania małżeństw obyczajem katolickim, nie wprzód jednak, aż po zawarciu formalności cywilnych. Biskupi węgierscy i kler użyli wszelkich dozwolonych środków, aby to fatalne prawodawstwo unieemożliwić. Usiłowania ich nie odniosły należytego skutku. Słusznem jest, aby regulowali stosunki i skutki prawne, wypływające z małżeństwa, ci, którzy stoją na czele rządu krajowego; ale tylko do kościoła należy stanowić o tem, co się odnosi do samego węzła małżeńskiego (*vinculum maritalis*), albowiem Chrystus Pan kościołowi oddał tę władzę, gdy umowę małżeńską ze stopnia kontraktu podniósł do godności sakramentu, kto zaś znosił jednoś i nierozzerwalność małżeństwa, ten usuwa mocny fundament, na którym Chrystus Pan ugruntował rodzinę i społeczeństwo chrześcijańskie.

Następnie Ojciec św. zaznacza niejako ulgi, uczynione kościołowi we Włoszech. Wszelko to było w obyczaj nie dopuszczając do urzędu biskupów, mianowanych od Papieża, przez to, że się odwlekało t. zw. wykonanie listów apostolickich. W ostatnich czasach sam rząd uznał, jak niedobrem było jego dotychczasowe postępowanie i wskutek tego saniechał czynić pod tym względem trudności. Ojciec św. uznaje chętnie, jak wielką to mu przynosi ulgę

w troskach jego o dobro kościoła, nie mniej jednak zaznacza, że przes to nie zmieniło się obecne położenie stolicy apostołkiej, położenie tak krzywdzące Papieża, a tak szkodliwe dla włoskiego narodu. Dlatego też domaga się Papież zupełnej wolności stolicy apostołkiej i oświadcza, że takowej wolności nigdy domagać się nie przestanie.

Sodalis.

Z WATYKANU.

** Kardynałowie, jak wiadomo, otrzymują od Papieża roczną pensję w kwocie 25,000 lirów. Agitowała się teraz święto w Watykanie kwestja, czyby, ze względów oszczędności, nie niżyc płacy na 15,000 lirów. Ostatecznie kardynałowie utrzymali się przy dotychczasowej dotacji.

DIECEZJE.

** Ks. biskup Symon, rektor Akademii duchownej ogłosił w «Now. Wr.» list, w którym czytamy: «Redakcja pisma «Duszepoleznoje Cztenje» w marcowym zeszyte, «ze względu na nowe pretensje Papieża», uznała za stosowne «w dni Wielkiego postu i pokuty zwrócić uwagę synów kościoła prawosławnego na papieżką takę grzechów, według ostatniego jej wydania w Paryżu przez Julien de Saint-Acheul». Z tego niespodziewanego odkrycia zaraz skorzystały, według swego zwyczaju, «Mosk. Wied.» i «Świete i nietylko doniosły o tem, jako o fakcie interesującym i ważnym, ale nadto uważały za potrzebne zwrócić na nie uwagę «rosyjskich stronników papizmu», jako na jeden z najbardziej bijących w oczy objawów, upatrywanego przez tych ostatnich w kościele rzymskim rzekomego «porządku». Dalej w liście znajdujemy treściwe objaśnienia, iż książka, o której piszą pisma ruskie, wydana została jeszcze na początku wieku bieżącego, jako pamflet przeciwko kierunkowi wychowania młodzieży w kolegium jezuitckim w Saint-Acheul. Tam bowiem wychowywano młodzież w duchu, przeciwnym ideom rewolucji francuzkiej, czyli w kierunku tak niepopularnym w owe czasy, że St-Acheul stało się jakby synonimem clemnoty i nieuczciwa. Wówczas to właśnie ukazał się ów pamflet, niby to napisany przez jednego z uczniów kolegium. Tytuł dzieła brzmi: «Julien de St-Acheul: Taxes des parties casuelles de la boutique de Pape, redigees par Jean XXII et publiees par Leon X». List kończy się następującemi słowami: «Pamflet, rozumie się, został natychmiast potępiony w Rzymie i na skutek postanowienia kongregacji, w d. 27 listopada 1820 r. został wnieiony do indeksu (Index librorum prohibitorum). Autor książki wiedział dobrze, iż drukuje niedorzeczność i oszczerstwo, ponieważ nauka kościoła rzymsko-katolickiego o sakramencie pokuty i o warunkach, koniecznych do otrzymania rozgrzeszenia, jest znana wszystkim i mieści się w każdym katechizmie. Znał on jednak głośną sentencje, przypisywaną ojcu flozotji XVIII wieku: «Calomniez, il en restera toujours quelque chose». I oto z jego pamfletu istotnie coś się zostało. Po upływie lat 75 przedrukowują go w Rosji».

ZAGRANICZNE.

** Redakcja «Wiarusa Polskiego» w Bochumie skarży się na brak opieki duchownej w języku ojozystym. «Skutki tego opuszczenia już się pokazują. Oto w Delmenhorst odbyło się w niedzielę, d. 17 b. m., zebranie, na którym uchwalono założenie polskiego Towarzystwa socjalistycznego. Tak samo ma się odbyć w Magdeburgu zebranie w celu założenia Towarzystwa polskich robotników, a Towarzystwo to ma być także socjalistycznym. «Odzywamy się przeto—pięze «Wiarus Polski»—właśnie w tym czasie, gdy socjaliści coraz śmieiej podnoszą głowę, by kota kompetentne chciały dołożyć starań, by sieroctwo braci naszych w Saksonji, Brunświku, Hanowerakim i t. d. wreszcie się skończyło. Dziś jeszcze czas, dziś można jeszcze pokrzyżować plany socjalistów, ale zwlekać nie wolno, bo jutro może już będzie za późno».

** O kościele katolickim w Stanach Zjednoczonych podaje na ten rok następujące statystyczne cyfry oficjalny «Hoffman's Catholic Directory»: 1 kardynał, 16 arcybiskupów, 48 biskupów, 7,546 księży świeckich, 2,507 zakonników, 5,659 kościołów z duszpasterskami, 8,650 stacyj miayjnych z kościołami, bez duszpasterskich stacyj, 1,194 stacyj miayjnych z kaplicami, 9 uniwersytetów, 28 seminarjów, 2,129 kleryków świeckich, 77 seminarjów zakonnych, 1,474 kleryków zakonnych, 189 szkół wyższych dla chłopców, 619 szkół wyższych dla dziewcząt, 8,781 szkół parafjal-

nych, 775,070 dzieci uczęszczających do szkoły, 289 ochronek, 80,867 sierót, 831 zakładów dobroczynnych, 9,077,866 katolików.

** W najbliższych dniach spodziewane jest, jak donosi «Gas. Nar.», ogłoszenie nominacji dotychczasowego kancлера metropolitnego, ks. d-ra Józefa Webersa, na biskupa-sufragana lwowskiej archidiecezji oblac., w miejsce powołanego na stolicę biskupią w Krakowie, ks. Puszy. Ks. Weber jest najmłodszym z pośród kanoników, dopiero bowiem od roku szesiego należy do składu kapitały metropolitnej. Objmuje on także rektorat seminarjum duchownego po ks. Puszy. Na pierwszego prefekta tegoż seminarjum powołany został ks. Adam ksiązę Sapieha (syn księcia Adama z Krasiczyna), dotąd wikariusz w jednej z parafij archidiecezji lwowskiej.

** Pisma niemieckie donoszą, że do proboszcza w Trzemesznie w Poznańskim przybyło 4 lotrów, uzbrojonych w rewolwery i zażądało pieniędzy. Ks. proboszcz nie uląkł się groźby, a energiczna postawa jego znieśli ich do ucieczki. Policja urządziła pościg za nimi i udało się jej jednego z nich ująć w Willatowie.

** Konsekracja Matki Alojzy Janowicz na ksienie Ormianek odbyła się we Lwowie z wielką i rzadką ceremonją w katedrze ormiańskiej, przy licznie zebraniu wiernych. Ks. arcyb. Isakowicz pontyfikował i pięknie przemówił do konsekratki i wiernych. Pozem zakonnice składały homagjum nowokonsekrowanej Matce z życzeniem.

** Z wyspy Cejlonu dochodzi wiadomość, że w mieście Columbus, ks. Wład. Zaleski, tytularny arcybiskup Teb i delegat apostolski dla Indyj wschodnich, położył uroczyście kamień pod seminarjum katolickie w obecności magra Melizana, arcybiskupa Columbusa, biskupa Kandy, biskupa Jaffoy i dwóch mnóstwa cejlończyków, malborczyków, a nawet buddystów.

** Kanonikiem katedry poznańskiej, w miejsce ś. p. prałata Marjańskiego, mianował ks. arcybiskup Stabilewski ks. doktora Messzczyńskiego, szambelana papieżkiego, który, jako kapelan dawniejszego arcybiskupa Ledóchowskiego, dzielił z nim więzienie w Ostrowie, a następnie wygnanie.

KURJER SZKOLNY.

ZAKŁADY NAUKOWE.

** Z powodu licznych prośb, wnoszonych do departamentu rolnictwa, o wskazanie warunków, na jakich otwierane być mogą niższe szkoły rolniczo-wiejskie, departament wydał następujące wyjaśnienie: szkoły rolniczo-wiejskie otwierane być mogą przez osoby prywatne, towarzystwa i instytucje na mocy ustawy normalnej z r. 1883. Urządzenie takich szkół może nastąpić jedynie z funduszów organizatorów, ministerstwo zaś żadnych wydatków, czy to w formie jednorazowych zapomóg, czy też subsydjów stałych, nie ponosi. Ze strony rządu może być zapewnione subsydjum roczne lub wydzielony grunt. Subsydjum wyznacza się na czas ograniczony i nie przewyższa rs. 3,500 rocznie na jedną szkołę. Odpowiednio do wysokości subsydjów wyznacza się najniższa liczba uczniów, jaka może być utrzymywana w szkole (licząc po rs. 100 na ucznia). Wzmiankowane subsydjum skarbowe wydaje się na pokrycie kosztów utrzymania szkoły, jak: płace dyrektora i nauczycieli, nabywanie pomocy szkolnych i t. p. Co się tyczy gruntu, to skarb wydzielać może najwyżej 500 dzies. na szkołę, stosownie do potrzeby rzeczywistej.

** Wydział lekarski uniwers. moskiewskiego, według uchwały ostatniego posiedzenia egzaminacyjnego wydziałowego, zatwierdził w stopniach promotorów farmacji pp.: Stan. Drzewieckiego, Kaz. Kowrada, Kaz. Rudkiewicza (wszystkich trzech cum eximia laude), Józ. Bieskowskiego, Emila Gano, Włódz. Gcikinga, Edg. Kupfera, Stan. Mstewicza, Jana Niwińskiego i Rob. Rozalińskiego.

** W noworosyjskim (odeckim) uniwersytecie, na fakultecie matematycznym prezesem komisji egzaminacyjnej został mianowany J. Sochocki, profesor zwyczajny uniwersytetu petersburskiego.

** «New. Wr.» podaje w formie pogłoski, że z początkiem przyszłego roku szkolnego do uniwersytetu warszawskiego ma być wprowadzona ogólna ustawa, obowiązująca wszystkie uniwersytety.

ZAGRANICZNE.

** Dr. Iwan Franko, utalentowany pisarz rusiński, dawny współpracownik «Kraju», habilitował się d. 28 marca jako docent historii literatury rusińskiej, na miejsce zmarłego w roku szesnym profesora Ogonowskiego. Temat wykładu habilitacyjnego stanowił poemat Szewczenki «Najemnica».

KRONIKA POŚMIERTNA.

Bauererta Edward-Michał, inżynier, lat 36 — w Miłosławiu, 27 marca. Bana Balbina, b. przełożona pensji żeńskiej, lat 68 — w Warszawie, 27 marca. Berson Zygmunt, uczeń gimnazjum petersb., lat 15 — w Petersburgu. Dukasta-Dukaszynski (Gaberjel, radca stanu — w Petersburgu, 16 marca. Garlicki Walenty, b. nauczyciel gimnazjum, lat 64 — w Piotrkowie, 25 marca. Komar-Gacki, dym. generał-major, obywatel ziemski i miejski, lat 84 — w Warszawie, 28 marca. Koncewowska Teofila z Odrowążów Kietlińskich, wdowa po b. dyrektora b. Banku polskiego, lat 57 — w Warszawie, 24 marca. Krasicka hr. Marja z Kretowiczów — w Zakopanem, 22 marca. Martynański Stanisław-Michał, były urzędnik, lat 76 — w Warszawie, 25 marca. Mithlewiec Aleksander, radca stanu, b. sekretarz b. rady stanu, b. pomocnik b. dyrektora poczty w Królestwie polskiem, lat 80 — w Warszawie, 24 marca. Podheraki Michał, właściciel dóbr, lat 69 — w Warszawie, 24 marca. Pusłowski Feliks, obyw. ziemski, lat 81 — w Warszawie, 27 marca. Stummer Edward, b. sędzia sądu apelacyjnego Królestwa polskiego, wice-prezes Towarzystwa opadrolaych, lat 68 — w Warszawie, 30 marca. Wróblewska Augustyna, lat 75 — w Warszawie, 1 kwietnia. Żuk-Szarawska Marja z Prędowakich, lat 83 — w Różowce pod Nowym-Sączem.

DONIESIENIA.

MŁODY CZŁOWIEK, b. student warszawskiego uniwersytetu, polak, poszukuje kondycji na wsi, na Litwie lub w Królestwie, wyjechać może od Wielkiej Nocy. Oferty dla W. D. proszę składać w redakcji «Kraju», Petersburg, Mikołajewska 6. (2943)

Siodła, zaprzęgi, przybory sportowe i wszelkie przybory podróżne poleca J. ZIEMSKI, Długa N. 46. Warszawa. Cenniki wysyła bezpłatnie. (806-8-3)

Poleca się sz. publiczności Mag. Ubiorów męzkich

L. KOCHA,

Warszawa, Miodowa 2. (753)

ODESA, plac Soborny 6. Zakład leczniczy dla chorych na oczy d-ra med. I. Przybyłowskiego. (2880-12)

Do niniejszego N-ru «Kraju» dołącza się cennik nasion domu handlowego A. Rodkiewicz w Warszawie. (2947)

EKONOMISTA.

PRACE ZJAZDU ROLNICZEGO W KIJOWIE.

II.

[Istniejące w okręgu zjazdu systematy gospodarstwa polnego, ocena ich technicznych i ekonomicznych dogodności i braków, tudzież środki ku polepszeniu organizacji gospodarstw. Referaty pp. Rewy i Kulickiego].

Pierwszym punktem programu III zjazdu rolniczego w Kijowie była wyżej przytoczona sprawa ogólnej organizacji gospodarstw. Rozstrzygnięcie tego pytania zajęło trzy posiedzenia zjazdu i stało się najwybitniejszym faktem w pracach wieca tegorocznego. Trzy referaty, starannie przygotowane, i cale potoki mów, z zapalem wypowiedzianych, skłoniły do wybrania specjalnej komisji, która, na zasadzie obrad zjazdu, wygotowała obszerny memoriał dla ministerstwa.

Nie uprzedzając wypadków i trzymając się kolei, w jakiej się obrady wieca toczyły, sprawozdanie niniejsze rozpoczynamy od przemówienia p. Rewy, rolnika i zarazem publicysty, znanego dobrze ze szpalt «Kijewlanina». Wszystkim wszak doskonale wiado-

mo—powiedział p. Rewa — jak ciężkim jest dzisiejsze położenie naszego trypolowego gospodarstwa zbożowego. Kwestja przyszłości tego rodzaju gospodarstwa staje się w tej chwili najwięcej palącą i dla rolników pytaniem jest dziś pierwszorzędnej wagi, jaki nadać na przyszłość kierunek gospodarstwu zbożowemu?..

Bo czyż możemy np. mieć nadzieję, że w niedalekiej przyszłości warunki się o tyle poprawią i ceny się o tyle podniosą, że produkcja zboża nie będzie już dla nas stratą?... czy możemy mieć nadzieję, że produkcja zboża zmniejszy się z powodu takich lub innych środków sztucznych, czy to ze strony rolników, czy ze strony rządu, i że rezultatem tego będzie polepszenie się stanu rynków zbożowych?... czy możemy się, jednym słowem, spodziewać, że obecne ciężkie położenie gospodarstwa rolnego jest przejściowem i że w niedalekiej przyszłości zmieni się radykalnie?..

Nadzieja ta jest nieuzasadnioną, o czem łatwo się przekonać, zgłębiwszy położenie wszechświatowej produkcji zbożowej.

Sądzą niektórzy, że niebawem ubędzie jeden z najniebezpieczniejszych konkurentów Rosji, mianowicie Ameryka północna, ponieważ w niedalekiej przyszłości, ze względu na brak równowagi między wzrostem ludności a powiększaniem się produkcji zbóż, będzie zmuszoną zboże dowozić. Jednakże dokładne cyfry, dotyczące rolnictwa amerykańskiego przedstawiają tę sprawę w nieco innym świetle. Ostatni opis gospodarstw amerykańskich w r. 1890 wykrył znaczny postęp we wszystkich gałęziach rolnictwa tamtejszego.

Ilość ziemi uprawnej powiększyła się o $\frac{1}{6}$; ilość ferm o 13 proc.; ilość ziemi, zajętej wyłącznie pod uprawę roślin zbożowych, wzrosła o 113 mil. akrów. Oprócz tego, równocześnie z kulturą roślin zbożowych, powiększyła się i właściwa wartość ferm amerykańskich. Wartość ta, w przeciągu ostatnich lat 10, podskoczyła o 30 proc.; wartość maszyn i narzędzi rolniczych w tym samym przeciągu czasu z 406 mil. dolarów podniosła się do 2,208 mil. dolarów, a wartość samych produktów rolnych, bez względu na upadek cen zbożowych, podniosła się o 11 proc. Twierdzą dalej inni, że amerykańskie gospodarstwo folwarczne jest strasznie obdłużone i dzięki temu znajduje się w przededniu bankructwa. Jest to nieprawda.

Ostatnie dane statystyczne, ogłoszone przez waszyngtońskie ministerstwo rolnictwa, jak na dłoni wykazują, że: 1) obdłużenie ziemi amerykańskiej nie jest tak wielkie, ponieważ 40 proc. jej zupełnie nie posiada długów, zaś 40 proc. obciążone jest zaledwie w połowie swej wartości; 2) w ostatnich czasach ilość długów farmerów amerykańskich nietylko że się nie powiększyła, ale nawet zmniejszyła.

Oprócz jednak zadawalniającego stanu gospodarstwa Ameryki północnej, na arenę zbożowego handlu wszechświatowego wystąpił niedawno nowy potężny konkurent, na którego dotychczas nie zwracano zbytnej uwagi. Tym konkurentem jest Argentyna. Rozporządzając olbrzymimi obszara-

mi doskonałej ziemi uprawnej, Argentyna posiada wszelkie szanse do zainicjowania rynku europejskich. Rząd argentyński stara się wszelkimi siłami, aby pomódz rozwojowi produkcji zbożowej: stara się kolonizować niezajęte obszary, rozdając je prawie zadarmo kolonistom; buduje koleje żelazne z takim powodzeniem, że w Argentynie, która do i po 1860 roku nie miała ani jednego metra szyn, długość linii kolejowych wynosi obecnie 12,512 wiorst na 5 milj. ludności (w Rosji na 100 milj. długość ta nie przewyższa 30,000 wiorst); wreszcie w r. b. rząd argentyński zwolnił od cła wwożone maszyny i narzędzia rolnicze, aby tym sposobem dopomódz do obniżenia kosztów produkcji zbożowej. Wszystko to, razem wzięte, doprowadziło do tego, że eksportowy handel zbożowy w Argentynie idzie naprzód, a zasiewy np. pszenicy w przeciągu ostatnich lat 10 powiększyły się ze 180,000 dzies. do 2,220,000 dzies. Jednocześnie produkcja zboża powiększa się w Indjach, Australji i w różnych państwach połudn. Ameryki i wszędzie rozwój ten ma szanse powodzenia.

Powyższy krótki przegląd daje jasne pojęcie, że produkcja zbożowa naszych konkurentów nietylko nie słabnie, lecz powiększa się, i że, dzięki wielu okolicznościom sprzyjającym, konkurencji ci mają możność dostarczać zboże do Europy nietylko w większej ilości, ale i taniej. Jeżeli zaś przejdziemy teraz do gospodarstwa w Rosji, to ujrzymy obraz następujący:

Biorąc pod uwagę średnie rezultaty co do produkcji pszenicy w okręgu działalności zjazdu, ogłoszone przez ministerstwo rolnictwa, przekonamy się, że wartość puda pszenicy, bez straty dla producenta, w gub. kijowskiej wynosi 54 k., w podolskiej 73, w wołyńskiej—81, czernihowskiej—58, gołtawskiej—57, charkowskiej—54-64 kop. Średnia więc wartość puda pszenicy, bez straty dla producenta, wynosi w okręgu działalności zjazdu 67 kop., a ponieważ w r. z. pszenicę sprzedawano po 40 k. za pud, producenci więc ponosili 27 k. straty na pudzie... Produkcja żyta dała również niezadawalniające rezultaty. Średnia cena, bez straty, wynosiła za pud: w guberni kijowskiej 49 kopiejek, w podolskiej — 50, wołyńskiej — 41, czernihowskiej—51-66, połtawskiej — 44-51, charkowskiej— 49 61 k. Średnią więc wartość, bez strat, wynosi 53 k., a ponieważ żyto w r. z. sprzedawano po 30 k. za pud, przeto producent tracił 23 k. na pudzie... Podobne obliczenia co do produkcji owsa w okręgu działalności zjazdu, wykazują straty 7 k. na pudzie... Ponieważ zaś jednocześnie staje się dziś jawnym, że nie można liczyć na wysokie ceny pszenicy na rok przyszły, gdyż w czasie tegorocznych kontraktów wielkie partje sprzedano po 43 k. za pud, więc otrzymujemy w rezultacie: perspektywę pomyślnego rozwoju produkcji zbożowej naszych konkurentów i perspektywę dużych strat u siebie... Oczywiście, dłużej trwać tak nie może i należy energicznie szukać środków zaradczych przeciwko grożącemu niebezpieczeństwu.

Rolnikom w Rosji należałoby reko-

mendować czterech rodzajów gospodarstwa: 1) gospodarstwo zbożowe, mieszane z uprawą roślin oleistych i strączkowych; 2) gospodarstwo zbożowe z zasiewem traw i hodowlą bydła; 3) gospodarstwo zbożowe, wraz z uprawą kartofli dla gorzelnictwa, i 4) gospodarstwo zbożowo-buraczane.

Urzeczywistnienie pierwszego rodzaju gospodarstw zależy mniej lub więcej od gospodarzy, o ile wypracują normę rozsądnej kombinacji w uprawie wzmiankowanych roślin. Kombinacja ta będzie możliwa, jeżeli ministerstwo rolnictwa dopomódz nam do zorientowania się w potrzebach i gustach rynków spożywczych, na co do pewnego stopnia liczyć możemy. Gospodarstwo drugiego rodzaju jest nowością w okręgu działalności zjazdu, ponieważ hodowla bydła, a tem więcej hodowla w celu przemysłowym, jest nadzwyczaj słabo rozwiniętą. W tym wypadku należałoby oczekiwać większej pomocy ze strony rządu. Przykład gospodarstw północnych, opartych na hodowli bydła, dowodzi, że hodowla ta może być korzystna i dla nas. Co zaś do pozostałych dwóch rodzajów, to gospodarze sami nie mogą działać w tym kierunku. Rozwój gorzelnictwa gospodarczego byłby pożądanym, sprzeciwia się jednak projektowanemu monopolowi... Interes rolników wymaga, o ile możności, największego rozwoju uprawy buraków, jest on jednak niemożliwym, ze względu na sztucznie stworzone wysokie ceny cukru, tamujące tę gałąź produkcji... Oprócz tego, należy zwrócić uwagę, że dla wszystkich tego rodzaju gospodarstw niezbędnem jest szerokie zastosowanie maszyn i narzędzi rolniczych, tymczasem jednak wyrób tych maszyn w Rosji jest nieznaczny, a wysokie cło, obciążające jeszcze więcej produkcję rolną, tamuje import maszyn zagranicznych.

Po referacie p. Rewy, odczytano wyciąg z pracy p. Kulickiego, dotyczącej tego samego, pierwszego punktu programu. Doświadczony gospodarz, jakim jest p. Kulicki, wysnuł cały szereg uwag i rad praktycznych, z pomocą których możliwym jest podniesienie gospodarstwa rolnego. Między innymi szkodliwymi wpływami, jakie powstrzymują rozwój produkcji rolnej, według referenta, zasługują na szczególniejszą uwagę następujące: 1) brak wody prawie we wszystkich stawach i zanieczyszczenie wielu z nich; 2) zarywanie wszelkiej zdatnej do uprawy ziemi z uszczerbkiem dla sianozęci; 3) wyniszczanie lasów; 4) zanik wszelkich gałęzi przemysłu włóściańskiego, a co zatem idzie, brak cieśli, stolarzy, kowali, ogrodników, tkaczy, bednarzy, garniarzy i t. p.; 5) upadek hodowli bydła, ogrodnictwa, pasiek i t. p.; 6) nieszanowanie władzy rodzicielskiej wpośród włóścian i brak zajęcia przez bardzo znaczną część roku.

Aby usunąć szkodliwe wpływy i pracować w kierunku polepszenia warunków gospodarstwa rolnego, należy: a) utworzyć posadę agronoma powiatowego, który byłby doradcą i kierownikiem; b) urządzać zjazdy rolnicze w powiatach; c) otwierać powiatowe wystawy produkcji włóściańskiej, na których byłyby nagradzani te okazy, których brak odczuwają gospodar-

stwa wiejskie; d) zmniejszać obazar pod siew; e) podnieść poziom wody w stawach i utrzymywać je w porządku; f) czcić powagę władzy rodzicielskiej w tem znaczeniu, iżby ojciec był głową rodziny, aby bez jego wiedzy nic nie było sprzedaniem i nie zadecydowaniem i aby bez jego pozwolenia członkowie rodziny nie mogli oddalać się z domu; g) zbierać dane statystyczne o przemyśle włociańskim i utworzyć szkoły i warsztaty rzemieślnicze w powiatach; h) płacić dzierżawną uiszczając w produktach rolnych, np. pszenicą, po dziesięć pułdów za każdą dziesięcinę dzierżawioną, aby tym sposobem obie strony zależały od cen panujących; i) tworzyć cegielnie wiejskie, wobec braku lasów i drożyzny budulcu.

Trzecim referatem w sprawie ogólnej organizacji gospodarstw był najobszerniejszy i najwymieniciej opracowany referat p. Leonarda Brokła. Streszczenie tej pracy, najeżonej cyframi i poruszającej wszystkie odłamy produkcji rolnej, odkładamy do następnego numeru, poczem przejdziemy do zobrazowania ożywionych dyskusyj, wywołanych postulatami referentów, i do wniosków komisji specjalnej.

J. Z.

WIADOMOŚCI EKONOMICZNE.

OGÓLNE.

Dnia 20 b. m. departament cywilny rady państwa zajął się ustawą wekslową. Z tego powodu «Now. Wr.» czyni następujące uwagi: «Bez względu na skomplikowanie samej kwestji niemniej trudności przedstawia także obfitość projektów nowej ustawy wekslowej. Jest ich ośm, a w tej liczbie projekt ministerstwa sprawiedliwości z r. 1884 z sześciu warjantami i najnowszym z r. 1894 projekt ministerstwa skarbu. Wobec takiej obfitości i rozmaitości projektów rada państwa prawdopodobnie nie przystąpi do roztrząsania tej sprawy. Najprawdopodobniej kwestja ta zostanie powierzoną komisji, przyszłość projektu obecnie odgadnąć naturalnie bardzo trudno. W każdym razie życzylibyśmy należało, by w komisji przyjęli udział mianowicie przedstawiciele tych interesów, którym istotnie i jedynie jest potrzebny i sam weksel i osobna ustawa wekslowa. Do nich właśnie należą przedstawiciele handlu, przemysłu (fabrycznego i rolniczego) oraz banków. Opracowywanie projektów prawa handlowego bez współdziałania osób wyżej wymienionych może nie doprowadzić do celu; nowe prawo może być bez zarzutu, a jednak nie mieć wartości pod względem ekonomicznym. Przykład taki niestety znaleźliśmy: ustawa z d. 30 marca 1888 r. o składach towarowych jest już w mocy lat 7, a przez cały czas jej trwania nie powstał ani jeden skład, urzędowy według przepisów tej właśnie ustawy. Ustawa od pierwszego dnia okazała się martwą».

Wedle danych, znajdujących się w urzędowym wydawnictwie p. t. «Kredyt ziemski», obdłużenie obywatelskiej ziemi w trzech guberniach, wileńskiej, kowieńskiej i grodzieńskiej, do roku 1889 przedstawiało się jak następuje: a) w gub. wileńskiej, mającej ogółem przestrzeni 3,264,499, w ręku większych właścicieli znajdowało się przeszło 47 proc., czyli 1,531,378 dzies. Z tej liczby już w roku 1889 było zastawionych w bankach wileńskim (głównie) i tulakim 868,818 dzies., czyli przeszło 24 proc. Cyfra ta w ciągu ostatnich lat kilku znacznie wzrosła i obecnie wynosiła około 40 proc. ogółu własności obywatelskiej; b) gub. grodzieńska zajmuje obszar 2,916,806 dzies., przestrzeń zaś większej własności ziemskiej wynosi 1,286,957 dzies. Obdłużenie było tam znacznie większe niż w gub. wileńskiej. Ogółem zastawionych w bankach w tymże roku 1889 było 844,805 dzies., czyli około 29 proc. sumy ogólnej; c) gub. kowieńska posiada 3,231,116 dzies., z których przypada na własność większą 1,593,601 dz. Obdłużenie w bankach ziemskich dotknęło 20,4 proc. ogółu tej własności. Ma się rozumieć, że w la-

tach ostatnich wszystkie cyfry te znacznie urosły.

Z powodu przypadłej w dniu 8 marca pierwszej rocznicy zawarcia rasko-niemieckiego traktatu handlowego «Koenische Ztg» pisze: «Dziś upłynął rok od dnia, w którym zaczął obowiązywać rosyjsko-niemiecki traktat handlowy. Ogólnie biorąc traktat ten w dostatecznym stopniu odpowiadał oczekiwaniom przemysłu niemieckiego, nie przyczyniając żadnej szkody niemieckiemu rolnictwu. Istotnie, bez względu na snízenie cła na zboże z 5 (a nawet 7½) marek do 3¼, ceny produktów rolniczych są nie niższe od przeszłorocznych. Przeciwnie nawet, podniosły się w porównaniu do cen z dnia 8 (20) marca r. z. Wówczas bowiem na giełdzie berlińskiej pszenicę notowano po 188,50, podczas gdy dziś notowanie wykazuje 142, żyto zaś, zamiast 119,76, notuje się dziś po 123. Kurs rubla, który wtenczas wynosił 219,25, także podniósł się dzisiaj, wynosi bowiem 219,50.

MŁYNARSTWO.

W warsz. oddz. Tow. przem. i handlu toczyły się rozprawy nad udziałem w gździe młynarskim w Petersburgu i nad projektem utworzenia Towarzystwa wzajemnej pomocy ubezpieczenia młynów. Zdania były bardzo sprzeczne. P. Szaniawski był zdania, iż Towarzystwo takie nie utrzyma się, ponieważ młyny stanowią najgorszy dział ubezpieczeń. P. D. Rosenblum przemawiał za projektem. Obecnie zaledwie ¼ młynów jest ubezpieczoną, ponieważ towarzystwa ubezpieczenia młynów przyjmują bardzo niechętnie i to jeszcze czwartą część ryzyka zwalają na właściciela młynów. Wobec tego należałoby zawładnąć Towarzystwo wzajemne, obowiązkowe, a oddałoby ono młynom usługi znaczne, bo ułatwiłoby im kredyt na kapitał obrotowy w Banku państwa, który kredytu tego nie udziela zakładom nieubezpieczonym. Sekcja podzieliła przekonanie p. Rosenbluma. W końcu wybrano pp. Rosenbluma, Jentysa i Bekermana na delegatów na zjazd młynarzy, zwołany na dzień 4 (16) maja r. b., oraz na narady przedwstępne, które mają odbyć się w Petersburgu d. 20 marca r. b.

INSTYTUCJE FINANSOWE.

W formie pogłoski donoszą «Nowosti», że Bank włociański ma wydawać pożyczki włocianom, zamieszkałym w gub. nadbaltyckich, a chcącym przedź wykupić dzierżawione przez się grunty. W tym celu oddziały Banku mają być założone w Rydze i Rewlu.

«Grażd.» donosi, że ostatecznie rozstrzygnięta została kwestja konwersji wszystkich 5-proc. obligacyj prywatnych banków ziemskich na 4½ proc.

SPRAWY KOLEJOWE.

Ostatecznemu wykończeniu drogi żel. syberyjskiej, jak donosi «Grażdanin», przeszkadzają dwie niezmiernie wagi okoliczności. Mianowicie pierwszą z nich jest natura bardzo gorzystego północnego brzegu jeziora Bajkalskiego. Przeprowadzenie tam linii kolejowej natrafiliby na przeszkody, których usunięcie wymagałoby ogromnych nakładów pieniężnych. Brzeg zaś południowy, zupełnie płaski, należy do Chin; chcą więc tam przeprowadzić linię kolejową; należałoby przedtem koniecznie porozumieć się z państwem Niebieskiem. Drugą, jeszcze ważniejszą, przeszkodą jest to, że wdłuż wytkniętej linii usuryjskiej, na prawym brzegu Amuru, na przestrzeni około tysiąca wiorst, mieszkają chińczycy; a więc linja ta w każdej chwili przez nich odcięta być może. Wobec tego «Grażdanin» radzi, żeby korzystać z chwili obecnej, gdy Chiny pragną znaleźć sojusznika i drogą umowy rozwiązać, z korzyścią dla Rosji, te dwie trudne kwestje.

W kwestji asygnowania 400 milionów rubli po 10 milionów rocznie przez lat 40 na budowę dróg żelaznych podjazdowych, Rada państwa, jak donoszą «Bірzew. Wied.», orzekła, że w ciągu pierwszych lat 2 albo 3 będzie się wydawało po 10 mil. rs., poczem kwestja ta zostanie znowu rozważona przez Radę państwa celem jej rozstrzygnięcia stosownie do tego, co wykaże doświadczenie. W celu rozwiązania kwestyj, dotyczących się budowy dróg podjazdowych, zostanie mianowana przy ministerstwie skarbu, pod prezydencją dyrektora departamentu dróg żelaznych, p. W. Maksimowa, stała komisja. Przyjmą w niej udział przedstawiciele ministerstwa komunikacji. Wszystkie zaś projekty budowy dróg podjazdowych za fundus 10-miljonowego kredytu mają być wnieszone do Rady państwa za podpisami ministrów skarbu i komunikacji.

— Gazety donoszą, iż budowa uszastków środkowo-syberyjskiego i usuryjskiego kolei syberyjskiej, dzięki niepomysłnym dla robót warszkom kosztować ma znacznie drożej niż obliczano pierwotnie. Uzasadki bajkalaki i amureki podobno także wymagać będą sum dodatkowych. Celem zbadania tej kwestji, utworzoną być ma specjalna komisja pod przewodnictwem towarzysza ministra komunikacji generała Pietrowa.

— Podobno ma być wydane prawo, wzbraniające przyjmowania przez zarządy dróg żelaznych na urzędników osoby, które ukończyły lat 40, a przedtem na kolei nigdy nie służyły.

UBEZPIECZENIA.

Ogólne zgromadzenie akcjonariuszów warsz. Tow. ubezpieczeń postanowiło wziąć udział w urządzaniu w Petersburgu Towarzystwie ubezpieczenia powtórnego. Kapitał na ten cel przeznaczony wynosić będzie 300 tys. rubli.

CUKROWNICTWO I GORZELNICTWO.

D. 16 b. m. na połączonym posiedzeniu departamentu praw i ekonomji państwowej w Radzie państwa zatwierdzono wniosek ministerstwa skarbu, tyżący się rozszerzenia rządowego monopolu sprzedaży wódki na gubernie południowej, południowo-zachodniej i zachodniej Rosji, ogółem w 25 guberniach. Cztery gubernie wschodnie, gdzie już wprowadzono reformę, dały już w ciągu stycznia i lutego r. b., po pokryciu wszystkich rozchodów, około 800 tys. rs. więcej dochodu skarbowi, aniżeli też same miesiące w r. 1894.

KRONIKA GIEŁDOWA.

Kurs waluty ruskiej zagranicą w ostatnich dniach znów podskoczył w górę, tak np. w Berlinie o 45 pf. na 100 rublach, gdyż płacono, według wtorkowych wiadomości, 219 marek 45 pf. za 100 rubli.

Ostatnie notowania. Giełda petersburska dnia 21 marca. Poljeski premjowa: I em. 212, II em. 227,75. Listy premjowe banku aslacheckiego: 212. Akcje banku dyskontowego 718, międzynarodowego 685, ruskiego 485, wileńskiego ziemskiego 660, kijowskiego ziemskiego 650, beaurabako-taurydskiego ziemskiego 718. Listy zastawne 5-procentowe: wileńskie — 100,25, kijowskie — 100,60, charkowskie — 100,60, poltawskie — 100,50, moskiewskie — 101,50, beaurabako-taurydskie — 100,35. Giełda warszawska dnia 2-go kwietnia. Listy zastawne ziemskie serja I III. A — 101,15; miasta Warszawy: serja I (nie notowane), serja II (nie notowane), ser. III — 102,00. Akcje banku handlowego stare 522, nowe 507. Monety: funt szterling — 9 rs. 34 kop., marka nie notow., frank — 36,98 kop., gulden — 76,50 kop., pół-imperial nowego stempla (nie notowany), rubel w złocie — 148,00 kop. kredytowych, rubel kredytowy — 67,43 kop. w złocie.

Z rynków towarowych.

ZBOŻE I MAMA. Z nastaniem wiosny, gdy śniegi spadły, przekonano się, że obawy względem tegorocznych urodzajów były płonne. Tęgu zupełnie było dosyć, a choć wywołać dość znaczną zniżkę w cenach pszenicy i żyta. Jęczmień żółty i owies dalej dość mocno trzymają się w cenie. Na rynkach zagranicznych, według ostatnich wiadomości, płacono w New-Yorku pszenicę miejscową 58; w Londynie pszenicę ruską 73 — 79, amerykańską 80 — 81, indyjską 80 — 81, miejscową 64 — 70, owies ruski 64 — 70, jęczmień ruski 66 — 69, duński 66 — 69, miejscowy 53 — 64; w Berlinie pszenicę 92 — 107, żyto 86 — 91, owies 80 — 104, jęczmień 71 — 123; w Krolewcu pszenicę miejscową 104, żyto ruskie 66, miejscowe 85, owies ruski 46 — 55, miejscowy 71 — 83, jęczmień ruski 53, miejscowy 83; w Gdańsku pszenicę miejscową 103 — 104, żyto ruskie 63, miejscowe 63, jęczmień miejscowy 82 — 83; w Marsylii pszenicę ruską 80, owies ruski 61.

Na rynkach krajowych zauważyć się dały w cenach ostatnich dwa wprost sprzeczne z sobą prądy na północy choć było tendencją zwykłą, na południu zaś pod wpływem nastroju handlowego Europy zachodniej, popyt znowu ustał zupełnie, a ceny się zmniejszały. Fenomen to jednak przejąłowy i organ ministerstwa skarbu przewiduje nanow wzrost cen w niedalekiej przyszłości, gdyż zapasy się wyczerpują, a podaż jest umiarkowaną. Płacono według ostatnich notowań w Petersburgu: mąkę żytnią 68 — 64; w Warszawie (za korzec): pszenicę wyborową 475 — 500, żyto wyborowe 300, jęczmień wyborowy 360 — 370, owies 240 — 255; w Rydze: pszenicę 62 — 80, żyto 55 — 60, ośles 43 — 64, jęczmień 48 — 63; w Liławie: żyto 56 — 60, owies 48 — 63, jęczmień 45 — 60; w Miłowie: pszenicę 54 — 63, żyto 38 — 41, owies 27 — 48, jęczmień 32 — 40; w Orszay (gub. mohylowski): pszenicę 47, żyto 42, owies 33, jęczmień 40. Z Odessy, Witebska i Sosenwca wiadomości nie nadeszły.

T.

Dzisiejszy Nr. «Kraju» zawiera str. 46 (wraz z okładką).

REDAKTOR I WYDAWCA ERAZM PILTZ.

PETERSBURG: Nowski pr. № 80.
 WARSZAWA: Leszno 36 L.
 NAJWYŻEJ ZATWIERDZONE TOW.
BROCARD ET C^{OMP.}
 Polica udoskonalone „Mydło Glicerynowe“.
 MOSEWA: Skład główny IJlinka. (2698)

BIURO MŁYNO-BUDOWNICTWA
INŻYNIER ST. MAŁYSZCZYCKI I S^{KA}
 Warszawa, Szpitalna 5. (772-52)

Skład maszyn młynarskich z reprezentowanej fabryki G. Luthera w Brunówku. Budowa Młynów z zastosowaniem pyłu płaskich. Budowa Krupniarni, Byzarni, Olejarni, Młynów kostnych i Fabryk cementu. Turbiny i Maszyny Parowe. Katalogi ilustrowane gratis i franco.

BIURO TECHNICZNE. NASTĘPCY P. VAN DYK'S w Rydze. **SPECJALNOŚĆ:** Przybory fabryczne i dotyczące gospodarstwa nabiałowego.
 Wyroby gumowe. Najdawniejszy skład w Rosji maszyn i narzędzi rolniczych. (2845)
POKOJE UMEBLOWANE na 1 i 2 piętrze w środku Newskiego, od najtańszych do najwykwintniejszych. Tamże Oblady domowe. (2988-12-1) **Newski prosp. 80.**

KONRAD, JARNUSZKIEWICZ i S^{KA}
 Petersburg, Newski pr. № 46.

SKŁAD WARSZAWSKIEJ FABRYKI MEBLI ŻELAZNYCH.

Poleca: łóżka żelazne różnych fasonów, materace różnych systemów, kołyski, łóżeczka, wózki i walcypedy dziecięce, umywalnie i szafki nocne, fotele dla chorych oraz inne wyroby własnego fabrykatu. A także znajdują się w wielkim wyborze kołdry watowe, pluszowe, bajowe i poduszki.

Cenniki gratis i franco.

BALTYCKI BANK KOMISOWY

STEFAN GRABSKI I S^{KA},

TOWARZYSTWO KOMANDYTOWE

w GDAŃSKU, Hundegasse 123.

SPECJALNOŚĆ:

Eksport cukru wszelk. rodzaju, oraz niższych produktów. Sprzedaż komisowa zboża, nasion i innych ziemiopłodów. (682-52)

KAWIARNIA POLSKA

przy ul. Michajłowskiej, w d. Klubu Szlacheckiego, № 2.

Mam zaszczyt zawiadomić Szan. Publ., że na nadchodzące Święta Wielkanocne przysposabiam w wielkim wyborze **Baby** różnego gatunku, jako to: parzone, znane ze swej dobroci, tlnowe, szafranowe, waniljowe, migdałowe, chlebowe, orzechowe, cytrynowe i czekoladowe. W wielkim również wyborze mieć będę **Mazurki**, jako to: polskie, migdałowe, marcepanowe, orzechowe, fisticjowe, cygańskie, paryżkie i królewskie, od kop. 50 do rs. 5. Niemniej **Placki** domowe, przekładane dobrimi smakami, **Baumkucheny** w różnych gatunkach. **Torty** i **Baranki** rozmaitej wielkości. Upraszam Szanowną Publiczność o robienie wcześniej obstalunków, abym była w możności wypełnienia ich starannie i akuratanie.

(2669)

Z szacunkiem M. RUSZCZYŃSKA.

PERFUMY ROYAL-RALLET

flakon rs. 1 kop. 50.

Dostać można wszędzie.

(2698-26)

HUMOR WŁOSKI. Wiewiśka dziewczyna, licząca najwyżej lat szesnaście, przybywa do kantoru, aby prosić o miejsce.
 — W jakim charakterze chcesz służyć? — pyta.
 — Wszystko jedno: do dzieci, za kucharkę, za mamkę...
 — Jaki? za mamkę? Czyżby już była matką?
 — Nie, ale sawsze mi mówiono, że przy dobrych chęciach nie jest trudnem. (Kolce).

PETERSBURSKA

Szkoła Muzyczna,

Newski pr., róg W. Morskiej, № 16—7.
 Dyrekcja: (2478)

Prof. K. J. Lütch, J. Borowka.

WARSZAWSKI MAGAZYN
OBUWIA

W. ZAREMBY,
 Petersburg, Kazańska 48. (2787)

PRACOWNIA I MAGAZYN
OBUWIA

L. NIEMCZYŃSKIEGO,
 Petersburg, M. Italska 19.

KRAWIEC MĘZKI

KAZ. SŁODZIŃSKI

(egz. od r. 1875),
 Petersb., Grochowa 34, m. 37, róg Sadow.
 (2426-52)

Wskaz. dnia i nocy przyjm. onasto denty-
 sta A. Spaha. Wozn. pr., 45-56 (wejś. z Woz.). Leczn., plomb., zęby sztucz. (2928)

Wydawnictwa GEBETHNERA i WOLFFA w Warszawie.

NASI POWIEŚCIOPISARZE.

ZARYSY LITERACKIE

SKREŚLONE PRZEZ

Piotra Chmielowskiego.

Serja druga. Cena rs. 3.

TREŚĆ: Józef Korzeniowski. — Ludwik Szyrmer. — Ignacy Maciejowski. (Sewer). — Aleksander Głowacki. (Bolesław Prus). — Klemens Szaniawski. (Junosza). — Mieczysław Bierzyński. (Czerneda). — Debluty powieściopisarskie z r. 1885.

TEGOŻ AUTORA.

ADAM MICKIEWICZ. Zarys biograficzno-literacki z 2 portretami Mickiewicza. 2 tomy rs. 5, w oprawie rs. 6 k. 60.

JÓZEF IGNACY KRASZEWSKI. Zarys biograficzno-literacki. Cena rs. 3, w oprawie rs. 4.

KOBIETY MICKIEWICZA, SŁOWACKIEGO i KRASIŃSKIEGO. Zarys literacki. Wydanie 3-cie poprawione i pomnożone rs. 2, w opr. rs. 2 k. 50.

WAŻNE I NA CZASIE.

Wyszła w tych dniach z druku ciekawa książka p. t.

«Dlaczego panna Kordula została starą panną?»

Rzecz napisana ku przestrodze panion przez Jeana de Nic.

Cena k. 45 z przesyłką 50; nabyć można w Ekspedycji Jana Rebaslegera, Warszawa, Trębacka № 5, i w Księgarniach. Dzieło powyższe jest doniosłym przyczynkiem do niewyczerpanej dostatecznie kwestji kobiecej. (814)

BRĄCZKI ŚLUBNE świększa i smiejsza w 5 minut, bez straty złota. Krzyżki katolickie, oraz wielki wybór wyrobów złot. i srebrn., poleca Magazyn jubilerski

J. HUTOROWICZA,

Wosnieński pr. 13—2, róg Ofc. (2785-18)

Сторонецъ, нахонн. и внутр. бол., агентъ. Знаменская, 11, кв. 1. Вреч. кв. А. Знаменская Пискарьевъ 9—1 ч. д. и кв. 7—9 ч. веч.

J. C. JESSEN

w RYDZIE

Skład węgla kam., koksu, żelaza lanego, cegły ogniotrw., gliny, cementu, rur glinianych itp. (2814)
 Fabryka porcelany w Mühlgraben.

AMBITNA. — Drogi mój, jeżeli umrę, ożeń się ale tylko z bogatą.
 — Dlaczego z bogatą?
 — Żeby mi mógł zaday pomnik postawic (Kur. Świąt.)

W księgarniach Zawadzkiego i Makowskiego w Wilnie są do nabycia nowe tante dziełka ks. K. Obolewicz: «Obrona sławy bliźniego» i «Słowa prawdy o ubiorze, strojach i wdziękach». Tamże: «O miłości», «O przekleństwach», «Pjanstwo» oraz książki modlitewne ks. O. (2945)

Pracownia obuwia warszawskiego

F. WIERZBOWSKIEGO.

Kazańska 46, m. 8. (2658-13)

Agromem - Przemysłowiec poszukuje posady administratora większego majątku, swiadcza z gozrdelnia. Oferty do Składu Nasion Rodkiewicza, Warszawa ul. Młodowa. (818)

Student uniwers., polak, znarec., poszuk. lekcyj. B. O., Kadetowaz ul., d. 27, kw. 24. (2900)

STAN RACHUNKOW
BANKU HANDLOWEGO W WARSZAWIE

PO DZIEŃ 16 (28) LUTEGO 1895 ROKU.

	W Warsz.	W Petersb.	OGÓLEM.
STAN OBYWNY.			
Rubli srebrem i kopiejek.			
Gotowizna w kasie	1,280,818 28	420,281 49	2,200,549 77
Na linji pomiędzy Warszawą a Petersburgiem	— —	500,000 —	
Rachunki bieżące:			
1) w Ban. Państwa i jego filjach.	496 97	500,274 77	500,871 74
2) w prywat. instytucjach bank.: a) w petersb. tow. wzaj. kred. Skup weksli, opatr. najmn. 2 podp.	— —	100 —	
Skup pap. publ. wylos. i kup. Skup sola-weksli, mając zabezp. 1) w termin. zobowiąz. handl. 2) namiesz. dom. War., zakł. i fabr.	6,808,912 70 18,047 28	1,989,204 49 267 80	8,748,117 19 18,315 08
Pożyczki terminowe:			
1) państw. i przez rząd por. pap. publ.	129,885 —	130,250 —	479,452 —
2) udz., akc., obl. i list. z. p. rz. niepor.	158,365 —	84,466 —	
3) tow. konos., war., kwit. kant. transp. i tow. żegl. par. na tow.	226,456 81	— —	674,872 31
Poz. do zażądania (on call):			
1) państwowe przez rząd gwarant. papiery wart.	1,307,102 07	919,082 80	6,912,400 44
2) udziały, akcje, oblig. i listy zast. przez rząd niegwar.	2,001,890 61	2,676,181 36	
3) metali drogocennych i asygnow. zarz. gór.	11,643 60	— —	10,376 57
Asyg. zarz. gór. na złoto, zł. i sr. w sztab., mon. brz., stan. w. Ban.	4,197 80	6,179 27	
Papiery publiczne własne:			
1) państw. i przez rząd poręcz. 2) l. zast. i obl. hypot. zabezp. 3) udz., akc., obl. i listy z. p. rz. niepor., z wyj. obl. hypotecz. zabezp.	1,272,014 99 2,016,889 15	90,886 34 71,488 22	8,452,512 20
Traty i weks. na zagr., nab. na w. r-k.	155,557 59	— —	155,547 59
Korespondencja:			
1) Poz. na ich rach. (loro):			
a) Należności zabezpieczone:			
a) papier. publ. przez rząd por.	284,508 15	25,836 56	8,394,707 40
b) " " " niepor.	568,143 19	504,624 63	
γ) towarami	1,473,367 06	142,906 37	416,045 29
δ) zobowiązaniami handl.	1,244,043 14	217,471 18	
b) poz. niepok. dys. kor. zamiej.	1,195,642 94	588,691 95	50,070 02
c) kredyty in blanco	857,731 61	34,408 69	
2) Pozost. na r-k B-ku (nostro):			
A) sumy do dyspozycji Banku:			
b) na rach. bież. u koresp.	761,847 67	416,045 29	6,944,853 14
B) weksle do zaink. u koresp.	539,368 95	50,070 02	
Rachunek z oddziałem Banku.	6,944,853 14	— —	49,558 58
Weksle protestowane	31,638 58	17,920 —	92,568 59
Wydatki bieżące za 1894 r.	177,482 04	26,568 59	22,084 31
" " " " " 1895 r.	26,808 65	22,084 31	25,354 42
Wydatki zwrotne	14,848 53	10,505 89	136,023 40
Nieruchomość	136,023 40	— —	1,017,487 40
Sumy przechodnie	615,872 43	401,614 97	
	30,219,339 78	9,819,107 99	40,038,447 77

STAN BIERNY.			
Kapit. zakł. czterech 1-ych serj	6,000,000 —	— —	8,984,250 —
Wkład na V serję	2,984,250 —	— —	
Kapitał zapasowy	2,706,146 12	— —	2,706,146 12
Fundusz rezerwowy	150,000 —	— —	150,000 —
Wkłady:			
1) na r-k przek.: a) za okazaniem b) za 7-dn. wyp.	2,115,068 42 2,980,127 88	806,545 87 59,453 34	10,028,945 42
2) bezterminowe	157,487 57	— —	
3) terminowe	8,960,262 34	— —	9,013,899 53
Korespondencja:			
1) Pozostał. na ich r-k (loro):			
a) sumy do dyspozycji koresp.			
b) weksle do inkasa.	6,869,742 28	751,944 53	288,997 28
2) Pozostał. na rach B-ku (nostro):	525,132 84	312,943 18	
Sumy zależne od Banku.	315,189 57	288,997 28	6,944,853 14
Rachunek z oddziałem Banku.	— —	6,944,853 14	269,602 65
Traty przez B-k akceptowane	— —	269,602 65	1,918 50
Dyw. od akc. B-ku niepodnies.	1,948 50	— —	7,924 91
Proc. przyp. do zapł. od wkł. i obl.	7,823 28	601 68	1,179,797 94
Otrzym. proc. i komi. za 1894 r.	761,805 82	818,400 30	22,571 20
" " " " " za rok bieżący	77,521 12	22,571 20	98,194 97
Sumy przechodnie	667,884 59	98,194 97	
	30,219,339 78	9,819,107 99	40,038,447 77
Towarów	1,489,592 —	188,872 70	1,678,464 71

Upraszamy os. czytelników, aby zamawiając lub kupując przedmioty reklamowane w «Kraju», lub wogóle korzystając z działań ogłoszeniowego, racyli powołać się na «Kraj», jako na źródło, skąd informacja swą zaszerpnęli. Takie powoływanie się wpływa bowiem na rozszerzenie ogłoszeń «Kraju».

NASIONA.
SIEWNIKI RZĘDOWE
"SAXONIA"
FABRYKI
W. SIEDERSLEBEN & Co
w BERNBURGU.
Brony polne i łąkowe
pat. Laacke
poleca (798-4-3)
ALFRED GRODZKI
w Warszawie, 33 Senatorska.

PARASOLE
Towarzystwa fabryki parasoli i tkanin jedwabnych
W. A. Trawnikowa Synowie.
Wielki wybór parasoli od deszczu, parasolek z koronkami i fantazyjnych, po cenach fabrycznych. Przyjmują się obstalunki, pokrycia i reperacje. Prędkie i dokładne wykończenie; ceny umiarkowane.
CODZIENŃ NOWOŚCI.
Fabryka i magazyn: Nikołajewska № 28, dom własny, obok cerkwi św. Mikołaja.
Skład główny: Czernyszew zaulek, róg Wielkiej Sadowej, № 18, II piętro, wejście z bramy.
Oddział Wasileostrowski: Wasilewski Ostrow, przy moście Mikołajewskim, 6 linja, № 1, mag. Feistola
Oddział Petersburski: Petersburska strona, niedaleko mostu Tuczkowa, Wielki prospekt № 1—33. (2933-2-1)
Ceny bez targu - reperacja bezpłatna.

ENCYKLOPEDJI ROLNICZEJ
wydawanej staraniem i nakładem
MUZEU PRZEMYSŁU I ROLNICTWA
WYSZEDŁ ZESZYT 43 treści następującej:
Kardy, p. Wl. Turkowskiego. Karlik, p. tegoż. Karły czyli drzewa kartowe, p. Edm. Jankowskiego. Karnalit. Karpina, p. Al. Nowickiego. Kartofie, p. d-ra Tadeusza Kowalskiego i Ludwika Górskiego jun. Kasza i kaszarstwo, p. Leona Bekermana. Kasztan gorzki, p. Al. Nowickiego.
ZESZYT 44 w druku.
«Encyklopedia Rolnicza» wychodzi w zeszytach pięcioarkusowych wielkiej ósemki, ozdobionych licznemi drzeworytami, po 12 zeszytów rocznie. Całość obejmuje około 72 zeszytów. **WARUNKI PRENUMERATY.** Cena zeszytu Encykl. Rolniczej w Warszawie kop. 60, z przesyłką kop. 70. Prenumeratorowie, przy zapisie, oprócz powyższej opłaty, uiszczanej przy odbiorze każdego zeszytu, wnoszą jednorazowo, sposobem zaliczenia rubli 3 (trzy), które potrącone zostaną przy odbiorze ostatnich pięciu zeszytów. Skład główny i ekspedycja Encyklopedji w księg. Gebethnera i Wolffa w Warszawie, Krak.-Przedmieście Nr. 15. (819)

KURSY ROLNICZE
przy uniwersytecie królewskim we Wrocławiu.
Semestr letni zaczyna się d. 22 kwietnia.
Blizszych objaśnień o wykładach, zapisie, oraz o wszelkich innych szczegółach udziela ustnie i piśmiennie dyrektor instytutu rolniczego przy uniwersytecie królewskim
prof. dr. Holdefleiss.
Wrocław, Matthiasplatz, 5. (2987-5-1)

КІЄВСЬКІЙ ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНКЪ.

ИЗВЛЕЧЕНИЕ ИЗЪ ПРОТОКОЛА

22-го очереднаго Общаго Собрания акціонеровъ Банка

22-го Февраля 1895 года.

Въ Собраніе прибыло 43 акціонера. имѣющихъ 55 собственныхъ и 79 голосовъ по доверенностямъ, а всего 184 голоса, представляющихъ въ совокупности 1,729 акцій.

Предсѣдателемъ Собрания избранъ единогласно Александръ Михайловичъ Бердяевъ.

По выслушаніи доклада ревизіонной комиссіи Собраніе постановило принять таковой къ свѣдѣнію.

По обсужденіи доклада правленія Собраніе постановило: докладъ о дѣйствіяхъ и распоряженіяхъ Правленія въ отчетномъ году принять къ свѣдѣнію.

Собраніе постановило утвердить:

1) отчеты правленія и оцѣночной комиссіи банка за 1894 годъ и распредѣленіе суммы, предназначенной въ дивидендъ по акціямъ, согласно докладу о семъ правленія, коимъ предлагается: въ дивидендъ выдать *по сорокъ восемь (48) рублей* на каждую акцію и въ распоряженіе правленія для выдачи служащимъ, по примѣру прежнихъ лѣтъ, предоставить *одиннадцать тысячъ четыреста (11,400) рублей*, отчисливъ для сего по 40 копѣекъ съ каждой акціи изъ дивиденда отчетнаго года, что составитъ 6,400 рублей и 5,000 рублей резервнаго фонда, оставшагося отъ дивиденда прошлыхъ лѣтъ.

2) приложенныя къ докладу правленія *сметы* расходовъ на 1895 годъ, именно: по управленію и содержанію банка *на сто двадцать две тысячи шестьсотъ восемьдесятъ пять рублей пятьдесятъ копѣекъ (122,685 р. 50к.)* и по операціямъ банка *на сорокъ две тысячи пятьсотъ (42,500) рублей*, съ предоставленіемъ правленію банка права перечислять, въ случаѣ надобности, однѣ сметныя

статьи въ другія, не считая расходовъ по оцѣнкѣ имѣній, которые произвести въ размѣрѣ дѣйствительной надобности.

3) а) журнальное постановленіе соединеннаго засѣданія правленія и оцѣночной комиссіи банка, отъ 26 августа 1894 года за № 226, коимъ постановлено: „установить нормальнымъ процентомъ капитализаціи чистаго дохода съ земельныхъ имѣній— *семь (7)*, съ пониженіемъ его, въ случаяхъ, указанныхъ въ пунктѣ *а § 29*-го инструкции (т. е. при наличности въ закладываемыхъ имѣніяхъ обстоятельствъ, особенно увеличивающихъ ихъ цѣнность) *до пяти (5)*“ и *б)*, нижеслѣдующее, на основаніи сказаннаго, изложеніе § 30 инструкции для оцѣнки земельныхъ имѣній, именно: „§ 30 Нормальнымъ процентомъ для капитализаціи чистаго дохода, выведеннаго оцѣночною комиссіею, признается *семь (7)*; но комиссіи предоставляется, въ виду причинъ, изъясненныхъ въ предыдущемъ параграфѣ, понижать процентъ капитализаціи *до пяти (5)* или *возвышать до десяти (10)*“ и

4) принять предложеніе правленія о пособіи двумъ малолѣтнимъ дочерямъ служившаго въ банкѣ покойнаго Мечислава Янковскаго на содержаніе и обученіе ихъ въ Кіевскихъ женскихъ ремесленныхъ классахъ въ теченіе шести учебныхъ лѣтъ, считая съ августа 1894 года, *по ста двадцати (120) рублей* въ годъ.

Уполномочить правленіе банка:

1) ходатайствовать о дополненіи § 27-го устава слѣдующими двумя примѣчаніями:

„Примѣчаніе 1-е. Если назначенный на имѣніе второй торгъ не состоится или высшая, предложенная на первомъ или второмъ торгѣ, цѣна за имѣніе будетъ ниже той, въ которой имѣніе

заложено банку и по частинѣ, овертъ долга банку, закладныѣ, то залогодержателю по частной закладной предоставляется право оставить имѣніе за собой по закладной, съ переводомъ на него, залогодержателя, въ порядкѣ, указанномъ 1184 и 1185 статьями Устава Гражд. Судопр., долга банку и претензій, обезпеченныхъ залогами, имѣющими предъ нимъ старшинство“.

Примѣчаніе 2-е. Залогодержатель, желающій воспользоваться упомянутымъ въ первомъ примѣчаніи правомъ, долженъ, въ 14-ти-дневный со дня торга срокъ, представить въ банкъ подлинную закладную на имѣніе и потребную на погашеніе всѣхъ банковыхъ и другихъ, указанныхъ въ торговомъ листѣ, недоимокъ сумму, съ коей торгъ начинается, а равно и крѣпостныя пошлины. По исполненіи залогодержателемъ вышеуказанныхъ требованій и по истеченіи 14-ти-дневнаго со дня торга срока, банкъ дѣлаетъ постановленіе объ укрѣпленіи за нимъ имѣнія, а закладную, съ надписью, препровождаетъ къ старшему нотаріусу для уничтоженія и снятія запрещенія“.

2) Ходатайствовать объ изложеніи § 37-го устава банка въ слѣдующей редакціи:

§ 37-й *Перезалогъ имѣнія, съ возобновленіемъ долгосрочной ссуды, можетъ быть разрѣшенъ по усмотрѣнію правленія банка, при чемъ остатокъ первоначальной ссуды, въ круглыхъ сотняхъ, переводится по книгамъ банка въ текущую при перезалогѣ серію, а заемщику выдаются закладные листы на сумму, равную разницѣ между первоначальной ссудою и остаткомъ долга по этой ссудѣ, съ каковой суммы въ пользу банка взимается единовременно одинъ процентъ преміи“.*

3) произвести на случай надобности въ увеличеніи кредита по выпуску закладныхъ листовъ, новый, одиннадцатый по счету, выпускъ одной тысячи акцій банка, на условіяхъ, какія, въ отношеніи подписной цѣны и срока ихъ выпуска, будутъ утверждены Министромъ Финансовъ и

4) принять на случай рѣшенія вопросовъ по дѣламъ земельныхъ банковъ съѣздомъ ихъ представителей или комитетомъ съѣздовъ, участіе въ обсужденіи сказанныхъ вопросовъ и на рѣшенія по онымъ съѣзда или комитета выразить отъ Кіевского Земельнаго Банка согласіе.

По произведеннымъ выборамъ избранными оказались: Кандидатами въ члены правленія:

Алексѣй Викторовичъ Гудимъ-Левковичъ 123 голоса.
Михаилъ Алексѣевичъ Розовъ 121 „

Кандидатами въ члены оцѣночной комиссіи:

Илья Петровичъ Пивкорнели }
Владиміръ Александровичъ Протасевъ } по 122 голоса.
Иванъ Михайловичъ Хижняковъ }

Въ члены ревизіонной комиссіи:

Станиславъ Васильевичъ Ромишовскій 128 голосовъ.

Кандидатомъ въ члены ревизіонной комиссіи:

Лаврентій Антоновичъ Гайдуковъ 126 голосовъ.

Депутатами при тиражѣ и уничтоженіи закладныхъ листовъ, на три года:

Дмитрій Ивановичъ Шевандинъ 127 голосовъ
Александръ Григорьевичъ Власовъ 126 „
Михаилъ Александровичъ Еськовъ 112 „
Станиславъ Ивановичъ Жеромскій 111 „
Иванъ Васильевичъ Флейшманъ 110 „

Въ заключеніе Собраніе постановило выразить благодарность члену правленія Михаилу Георгіевичу Филишову за труды его по успѣшному веденію судебныхъ дѣлъ банка.
Общее Собраніе закрыто предсѣдателемъ Собранія въ 2 ч. 10 мин. пополудни.

Состояніе счетовъ Кіевскаго Земельнаго

Объясн. статьи.	А К Т И В Ъ.				
	Рубл.	Коп.	Русск.	Коп.	
1	Касса, наличными деньгами	16,508	57		
3	Процентныя бумаги банка хранящіяся въ кассѣ:				
	въ капиталѣ Ном. Р. 2,104,200	2,083,225	04		
4	наросшіе %/о по 1 января 1895 года	41,211	32		
	Процентныя бумаги Банка хранящіяся въ Кіевской Конторѣ Государственнаго Банка				
	а) на основаніи примѣчанія къ § 52 устава Банка:				
5	въ капиталѣ Ном. Р. 3,082,900	3,096,014	17		
6	наросшіе %/о по 1 Января 1895 года	21,035	27		
	б) какъ частный вкладъ:				
7	въ капиталѣ Ном. Р. 581,000	576,454	50		
8	наросшіе %/о по 1 Января 1895 года	7,673	65		
	в) въ обезпеченіе оплаты купон. и тир. лист. Гос. Банка:				
9	въ капиталѣ Ном. Р. 245,600	247,689	29		
10	наросшіе %/о по 1 Января 1895	1,749	90		
11	Купонные листы, подлежащіе выдачѣ владѣльцамъ	9,900	—		
12	Талоны отъ закладныхъ листовъ, подлежащіе уничтоженію	103,800	—		
13	Акции, подлежащія выдачѣ владѣльцамъ	261,500	—		
14	Акции обмѣненныя, подлежащія уничтоженію	127,750	—		
17	Процентныя бумаги въ депозитѣ Банка	320,200	—		
	Процентныя бумаги принадлежащія Эмеритал. Кассѣ:				
15	въ капиталѣ Ном. Р. 157,000	159,263	82		
16	наросшіе %/о по 1 Января 1895 года	3,726	37		
18	Закладные листы, представленныя въ сверхсроч. погаш.	878,400	—		
19	" " оплаченныя по тиражамъ	73,800	—		
20—25	Текущіе счета и членскій взносъ съ капитал. обезпеч. въ К. Г. О. В. К.			8,029,901	90
26	И. Е. Гинцбургъ			1,274,663	59
27	Корреспонденты Банка по оплатѣ куп. див. и тир. лист.			45,724	—
28	Долгосрочныя ссуды: а) подъ залогъ земель	44,716,810	81	45,989	—
	" " б) городскихъ недвижим. имущ.	7,453,060	04		
29	Суммы сверхсрочнаго погашенія ссудъ наличн. деньг.	14,229	15		
30	Краткосрочныя ссуды: срочныя	756,800	—	52,184,100	
31	" " просроченныя	93,000	—		
32	Платежи заемщиковъ по долгосрочнымъ ссудамъ:			849,800	—
	а) на льготѣ	1,697,478	35		
	б) просроченныя	781,830	06		
33	Отсроченныя платежи	11,411	09		
34	Платежи заемщиковъ по краткосрочнымъ ссудамъ	12,913	44		
35	Наросшая пеня			2,503,632	94
37	Расходы по управленію отнесенные на 1895 годъ			38,855	16
38	Возвратные расходы			2,975	27
39	Купоны отъ закладныхъ листовъ, оплаченныя до срока:			110,582	19
	а) отъ 6% закладныхъ листовъ	6	—		
	б) отъ 5% закладныхъ листовъ	19,240	—		
40	Суммы выплаченныя по купон. тираж., лист. подл. возвр.:			19,246	—
	а) по купонамъ отъ 6% закл. лист.	2,750	—		
	б) по купонамъ отъ 5% закл. лист.	165	—		
41	Суммы, выданныя въ ссуды участникамъ Эмер. Кассы			3,915	—
42	Недвижимое имущество Банка			56,560	—
43	Суммы, внесенныя въ Казначейство въ уплату 5% нал. по куп.			105,781	30
44	Закладные листы по конверсіямъ			3,680	71
				744,100	—
	БАЛАНСЪ	—	—	66,019,507	08

Бухгалтеръ С. А. Лисицкій.

**Счетъ прибыли и убытковъ за 1894 годъ.
Д Е В Е Т Ъ.**

	Рубл.	Коп.	Рубл.	Коп.
36а Расходы по управленію і содержанію Банка:				
36б а) расходы по управленію и содержанію	114,326	64		
45 б) расходы по операциямъ	34,483	36		
			148,810	—
5% подоходный сборъ			44,136	42
Сальдо счета, составляющее чистую прибыль за 1894 годъ.			839,440	63
БАЛАНСЪ.			1,032,387	05

К Р Е Д И Т Ъ.

	Рубл.	Коп.	Рубл.	Коп.
22а Фондъ на составленіе запасн. капитала и пр.	—	—	459,959	72
22б Фондъ на возмѣщеніе издержекъ по произв. оцѣн.	—	—	53,257	—
22в Проценты по краткосрочнымъ ссудамъ	—	—	39,109	38
22г Проценты разные.	—	—	65,503	46
22д Проценты по ‰ бумагамъ Банка.	—	—	271,133	61
22е Пеня.	—	—	143,423	88
БАЛАНСЪ.			1,032,387	05

Бухгалтеръ С. Л. Лисицкій.

Предсѣдатель Правленія А. М. Бердяевъ.

Члены Правленія: { М. Г. Филипповъ.
А. В. Гудимъ-Левковичъ.
А. Н. Виноградскій.

Распредѣленіе чистой прибыли за 1894 годъ.

Чистая прибыль за 1894 годъ составляетъ	Р.	839,440	63
Изъ этой суммы, согласно § 95 устава Банка отчисляется:			
8% на складочный капиталъ, по 16,000 акцій въхъ 10 выпусковъ, имѣвній, въ те- ченіе 1894 года, обращеніе въ суммѣ 4,000,000 руб	Р.	320,000	—
			Излишекъ. . . Р. *) 519,440 63

На основаніи § 95 устава Банка распредѣляется:

а) Въ пользу Членовъ Правленія Банка	Р.	24,000	—
" " " Оцѣночной Комиссіи	"	12,000	—
" " служащихъ въ Банкѣ	"	15,000	—
" " Эмеритальн. Кассы служащихъ	"	14,000	—
			Р. 65,000 —
б) Въ дополненіе къ дивиденду: 72% излишка	Р.	373,937	25
и сумму превышающую норму вознагражде- нія Правл. Оц. Ком. и служащихъ въ Банкѣ	Р.	80,443	38
			Р. 454,440 63 Р. 519,440 63

Согласно приведеннаго расчета въ дивидендъ по акціямъ получается:

Изъ отчисленныхъ 8% годовыхъ на складочный капиталъ	Р.	320,000	—
" " въ дополненіе къ дивиденду	"	454,440	63
			Итого. Р. 774,440 63
т. е. 19,361 ‰ годовыхъ на оборотный кап. Р. 4,000,000 или по Р. 48 к. 40 на каждую акцію, что составляетъ на 16,000 акцій	Р.	774,400	—

Недѣлимый остатокъ Р. 40 63

*) Въ виду достиженія запаснымъ капиталомъ третьей части складочнаго капитала, отчисленіе въ запасный капиталъ прибыли за 1894 годъ—не подлежитъ.

BOGUSŁAW HERSE,

WARSZAWA, SENATORSKA 10.

poleca na nadchodzący sezon wiosenny:

nowości: Materiałów na suknie i okrycia. **JEDWABI, WSTĄŻEK, KORONEK.**

•••••

ŻAKIETY
PELERYNY
OKRYCIA } gotowe i na } podług najświeższych modeli paryżskich.
 } obstalunek

SPECJALNOŚĆ **BURKI HIMALAYA** **DOUBLE FACE**
MAGAZYNU od rs. 33.

Kapelusze, Woalki.

Rękawiczki „Jouvin & C.”

Zamówienia listowne. wykonane spiesznie i akuratywnie. wysyłane zostają w starannem opakowaniu. Jako miara wystarcza stanik lub rękaw dopasowany, podanie objętości bioder i długości spódnicy z przodu.

◆ *PRÓBY FRANCO NA ŻĄDANIE.* ◆ (792-4-2)

Do wybranego materiału dołącza się odpowiednie grawiury.

MAGAZYN

„GRANDE MAISON DE CONFLECTIONS”

HENR. LEWINSOHN

w Warszawie, Miodowa 7

PRZYGOTOWAŁ NA NADCHODZĄCY SEZON

WIELKI WYBÓR

OKRYĆ DAMSKICH

t. j. **ŻAKIETÓW, WATERPROOFÓW, PELERYNEK, RÓTUND, MANTYLEK ETC.**

podług najnowszych modeli paryżskich.

Nadto posiada na składzie znaczny zapas i wybór materiałów i modeli do obstalunków, które się uskuteczniają szybko i dokładnie.

Ceny umiarkowane! (816-3-2)

ŚWIEŻE NASIONA

pastewne, leśne, warzywne i kwiatowe otrzymał i poleca

SKŁAD NASION
H. FRIEDLENDERA

w Warszawie, Senatorska №44, egzystuje od 1856 r. Cenniki na żądanie wysyłane są franco. (796-4-2)

Światło własne. — Coś taki smutny?
— Żona moja przed chwilą mówiła że ma o rozwódzie...
— Ale bądź spokojny — ona się z tobą nie rozwiednie!
— To też właśnie, dlatego jestem taki smutny! (Mucha).

Poszukiwani są potomkowie rodziny Dowborów-Maśnickich, herbu Przyjaciół. Adresować: **Kasań, podpułkownikowi Konstant. Dowbor.** (2901-3-3)

SKŁAD NASION

W. JURKOWSKI i S-KA

w Warszawie, ul. Miodowa № 15,

otrzymał świeże i poleca:

Nasiona Pastewne, Leśne, Warzywne i Kwiatowe, oraz Grykę Sachalińską, Polygonum Sachalinense po rs. 10 za funt, 40 k. funt.

Lucernę niebieską oryg.: francuską wybor. po rs. 13 za pud.
Konieczną osierwoną po 6, 7 i 8 rs. za pud.

» białą po rs. 12 pud.

» szwedzką wyborową po rs. 9 pud.

Cenniki na żądanie wysyłają się franco. (792-3-3)

Upraszamy sean. czytelników, aby zamawiając lub kupując przedmioty reklamowane w «Kraju», lub wogóle korzystając z datu ogłoszeniowego, raczyli powoływać się na «Kraj», jako na źródło, skąd informacje swoje naszerpali. Takie powołanie się wpływa bowiem na rozszerzenie ogłoszeń «Kraju».

Jeszcze do sprzedania kilka niewycenionych

MAJĄTKÓW

z lasami w nadbałtyckim kraju, gdzie jest wolno wszystkim kupować, bez serwitutów i szachownic, dogodniona komunikacja, łatwy zbył w portach morskich i łatwość dostania robotnika. Adres: M. Dowojna Sylwestrowicz, Mitawa, Bachstrasse, № 6. (2885)

Handel mleczny sprzed. w Petersburgu, dobrze procentujący. Adres: СІІБырѣ. В. О., 6 линия, д. 25, кв. 8, пісьменніе. (2941-3-1)

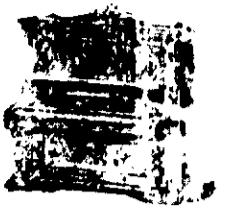
Pani. Moja Kasia, mówiono mi, że wychodzi za Franka, zasiano się, dziewczyno, on niema żadnego utrzymania.
Kasia. To prawda, prozę pani, ale on dopiero co wrócił z wojska, to przynajmniej nauczony dyborduacji! (Kur. Codz.

FABRYKA FORTEPIANÓW
G. LEPPENBERG,

Petersburg, Izmajłowski pułk, 3 rota, № 10.

FORTEPIANY: Koncert. rs. 1,000. Duży salon. rs. 750. Mały salon. rs. 650. Gabin. rs. 550.
PIANINA: Koncertowe rs. 500. Salonowe rs. 460. Gabinetowe rs. 425.
II NOWOŚĆ II Pianina z podwójnym rezonansem: Koncertowe rs. 550. Salonowe rs. 500. Gabinetowe rs. 460. Wszystkie instrum. konstr. ameryk., z surdinami-moderatorami; na żądanie z tusz-regulatorami (nowość). Za trwałość fabryka gwarantuje. (2511-26)

BIRSZTANY,
zakład zdrojowo-kąpielowy.

pora kąpielowa trwa od d. 15 (27) maja do końca sierpnia.

W powiecie trockim, guberni wileńskiej, w odległości 32 wiorst od Kowna znajduje się miasteczko Birsztany, z jednej strony okala je Niemen, a od północy i północno-wschodu sosnowy las i wysokie wzgórze, pokryte iglastymi drzewami i zaroślami, zabezpieczają je od wpływu silniejszych wiatrów i zarazem dodają wdzięku malowniczości z natury położeniu miejscowości. Klimat Birsztan umiarkowanie wilgotny, jednostajny i zdrowy. Między źródłami mineralnymi w Birsztanach rozróżniamy 3 stare i jedno nowe, zwane zdrojem Wiktorji, które daje 20,000 wiader w dobę i zalicza się do wód słonych z zawartościami soli glauberskiej i dwuwęglami tlenku żelaza.

Choroby, w których wody birsztzańskie są wskazane: zolzy (*Scrophulosis*), gościec (*rheumatismus*). Chroniczne zapalenie stawów, choroby stawów, choroby układu nerwowego, krzywica (*rachitis*), hemorojdy, otyłość, choroby organów płciowych, bladeczka, choroby skóry, niezyt kiszek, zastarzałe formy przymiotu i t. p.

Zakład kąpielowy posiada 60 wanien, stałego lekarza, który ma przyrządy do leczenia elektrycznością; zwykle jest jeszcze i kilku wolnopraktykujących. Do masażu są specjaliści. Apteka posiada na składzie wody mineralne, przygotowuje kumys i kefir. Na Niemnie urządzone są łazienki, w parku dwa razy dziennie muzyka, urządzona jest również gimnastyka, huśtawka dla dzieci, dla starszych krokiet i kregielnia. W sali balowej urządzone są 2 razy tygodniowo tańczące wieczory. Wycieczki łódkami po Niemnie i przechadzki na sąsiednie wzgórze i do lasu sosnowego na przeciwległym brzegu rzeki stanowią przyjemną i zdrową rozrywkę. Zakład prenumeruje ruskie i polskie gazety i pisma.

Do zakładu należą trzy hotele, prócz tego są dwie restauracje, cukiernia, piekarnia i zakład mleczny. Mieszkania rodzinne można wynajmować tak w domach zakładowych, jak i prywatnych. W miasteczku jest kościół katolicki.

Komunikacja z Kownem po szosie - codziennie kursują dylżanse i podróż trwa od 4 do 5 g.

Ceny mieszkań w hotelach: oddzielne pokoje miesięcznie po 10, 15, 20 i 25 rs. Mieszkania rodzinne, zależnie od wielkości i urządzenia, od 50 do 400 rs. za sezon.

Ceny kąpielowe: wanna 1 kl. dla dorosłych kop. 45, II—35; dla dzieci 1 kl.—25, II—20.

Blizsze i więcej szczegółowe wiadomości można otrzymać od Zarządu wód mineralnych w Birsztanach lub u doktora przy zakładzie, p. Zahorskiego, w Wilnie, ulica Dworcowa, dom Ogińskich. (2902-3-2)

„GAZETA POLSKA”

Największy dziennik polski.

Druk nowej wielkiej powieści Henryka Sienkiewicza

„QUO VADIS”

rozpocznie się w odcinku „Gazety Polskiej” w dniu 26 marca r. b.

Nowi od 1 kwietnia abonenci „Gazety Polskiej” mają numera „Gazety Polskiej” z początkowymi rozdziałami „QUO VADIS” bezpłatnie

Cena „Gazety Polskiej”:

w Warszawie: Na Prowincjach

Rocznie rs. 9 60 k. Rocznie
Półrocznie 4 80 „ Półrocznie
Kwartalnie 2 40 „ Kwartalnie
Miesięcznie 80 „

Adres „Gazety Polskiej”: Warszawa, Warecka Nr. 14

Zabrania się umieszczanie ogłoszeń w „Gazecie Polskiej” z względu na jej poufność.

SKŁAD MATERJAŁÓW APTECZNYCH

LUDWIKA SPIESSA STAW

w Warszawie, Plac Teatralny.

POLECA

Artykuły i przetwory chemiczne

PERFUMY

Farby i Lakiery.

NAWOZY SZTUCZNE z własnego zakładu

Na żądanie wszelkie towary wysyłają się za zaliczeniem kolejowem i pocztowem.

UNIWERSYTET WE FRYBURGU (w Szwajcarii)

Plan wykładów w letnim semestrze 1895 roku został wydany i żądającym może być wysłany przez kanc. elarę Uniwersytetu gratis. Wykł. rozpoczynają się 20 kwietnia 1895 r.

Upraszamy szan. czytelników, aby zamówienia lub zapytania przesyłali do nas w „Kraju”, lub wogóle korzystali z ulugi ogłoszeniowej, tacyż powinni walczyć na „Kraju”, jako na drodze, skąd i tożsamość się zaczyna. Takie powody wanie się wpływa bowiem na rozszerzenie naszych „Kraju”.

2 APARAT 2
RS. do cerowania. RS.

reperuje pończochy, płótno, materje i luno, nie pozostawiająo żadnego znaku.

Adres: Petersburg, Skład nowych wynalazków, Wielka Morska 88.

Do każdego aparatu dołącza się sposób użycia i saszeta robota. Wysyłamy natychmiast, można i za zaliczeniem pocztowem. Katalog wszystkich wynalazków za 15 k. markami. (2906-8-1)

Wędliniarnia Warszawska

POD FIRMA

„MARJA”

Petersburg, Newski 54; filje: W. Morska 28/13 (róg Grochowej), CARSKIE-SIOŁO, Oranżerejna, dom Gruczowej,

przygotowała na święta Wielkanocne obfity wybór Szynek warszawskich, litewskich, tambowskich, westfalskich, Kielbas najrozmaitszych gatunków, oraz wszelkich innych Wędlin przywozowych.

MASŁO śmietankowe i SERY polskie, litewskie i stołowe ze wsi. SERWY inne. (2937-2-1)

5 Dzwonki elektryczne 5
rs. bez elementów 5

mogą być przytwierdzone w każdym miejscu, każdy potrafi zaprowadzić je wszędzie za pomocą zwykłego sznurka i bez względu na przestrzeń. Adres: Petersburg, Skład nowych wynalazków, Wielka Morska № 33. Wysyłamy natychmiast, można i za zaliczeniem pocztowem. Katalog wszystkich wynalazków i podarunków za 15 k. markami. (2909-8-1)

Matka energiczna. — Jak tylko dzisiaj oświadczy ci się o rautie Jozef, powiedz mu, żeby pomógł ze mną. — A jeżeli mi się nie oświadczy? — Wtenczas ja z nim pomówię! (Flieg. Blätter).